Istoria Securităţii în România
SNSPA

Introducere

Mecanisme de administrare a actului de poliţie politică în regimul totalitar comunist

Instaurarea comunismului în România s-a produs prin represiune. Brutalitatea a fost ridicată la rang de politică de stat, în numele „luptei de clasă” şi a provocat un reflex de lungă durată, întreţinut cu ajutorul aparatului poliţiei politice. Majoritatea populaţiei, terorizată de omniprezenţa şi violenţele acestui aparat a re-deprins modul de viaţă sub un regim de ocupaţie, din nefericire îndelung exersat istoric de poporul român. Spre deosebire însă de trecut, rigorile impuse de ocupaţia sovieto-comunistă în România, ca şi în celelalte state intrate sub „cortina de fier” au fost mult mai mari, iar teroarea mult mai „eficient” administrată. Rolul impunerii acestor rigori a fost preluat, în cazul specific al comunismului românesc, de către Securitate. În mod paradoxal – şi nu

întâmplător – un termen care defineşte de regulă starea de confort şi de absenţă a tulburărilor provocate de imixtiuni în viaţa privată a cetăţeanului a fost ales să numească o instituţie care a practicat tocmai restrângerea până la anulare a drepturilor omului, pentru a impune rigorile partidului-stat, în numele „dictaturii proletariatului”.

„Libertatea este sclavia, războiul este pacea, ignoranţa este forţa”, enumera Orwell cele trei principii după care se conducea lumea zugrăvită în romanul *1984*, o lume izbitor de asemănătoare, cu al său Minister al Adevărului, similar aparatului represiv şi de propagandă al regimului comunist, cu lumea în care (şi) românii trăiau încă în anul purtat ca titlu de ficţiunea scriitorului britanic. Mai multe elemente fac ca această asemănare să fie de-a dreptul tulburătoare: războiul necruţător dezlănţuit de comunişti împotriva propriului popor, cu sprijinul material şi logistic al sovieticilor şi rolul esenţial jucat în această permanentă „luptă de clasă” de către Securitate, ca instrument principal al reprimării oricărei împotriviri. Apoi, ignoranţa, servilismul şi lipsa de

scrupule utilizate drept criterii pentru selectarea şi recrutarea celor care au administrat actul de poliţie politică şi nu în ultimă instanţă scopul final al acesteia – transformarea României într-o ţară supusă intereselor Moscovei şi a românilor într-o naţiune pusă la cheremul unei subţiri pături de activişti şi a Conducătorului Suprem, dau substanţă acestei asemănări.

Cum a fost posibil? e o întrebare retorică, foarte des pusă mai ales în momentele de şoc de după răsturnarea regimului comunist. Un posibil răspuns l-a dat încă din 1985 într-un eseu dizidentul est-german Jens Reich, reputat profesor de biomatematică, în care autorul vorbea de o „pierdere a conştienţei în umbra STASI", poliţia politică din Republica Democrată Germană. Textul, intitulat „Siguranţă şi laşitate: gândacul în sticla de lampă", pune puterea regimului în seama controlului exercitat de Securitate asupra mecanismelor fricii, pentru că „alături de frică se strecoară şi laşitatea în faţa autorităţii, constrângerea de a te purta bine, a fi pe linie şi totodată acea abilă retragere în cochilie a melcului: un amestec între supunere şi reflexul de a te preface

mort” 1. Reich observa, pe bună dreptate, că această tendinţă de a fi pe placul celor ce poruncesc „este moştenirea mea exersată în copilărie”, transformată însă de rigorile statului totalitar în comportament social. Ca urmare, reflexul general uman, „cuplat cu frica mea de Securitate mă face sclav, face din mine un cetăţean model al RDG, mort de frică în gaura lui de şoarece. Ceea ce descriu nu este doar nevroza mea privată. Iluziile şi reprezentările despre frică, în toate gradele de intensitate, aparţin tuturor şi impregnează manifestarea noastră socială. Fiecare se programează în aşa fel, încât să alunece cât mai lin din viaţa socială în cochilia vieţii private. Pentru asta, cele mai eficiente servicii le face Securitatea, prin simpla ei existenţă, nu prin acţiuni. Ea declanşează un mecanism fin de autocenzură, subordonat conştientului, care acţionează ca un sistem de reflexe şi anihilează din faşă toate ieşirile, împiedicând apariţia unor conflicte cu sistemul. Observăm aceste mişcări de evitare în special la ceilalţi, însă foarte rar la noi înşine” 2. Aserţiunea descrie, în opinia noastră, dilemele morale ale individului în relaţia cu sistemul comunist în

perioada anilor ’80, când regimul era deja tacit acceptat de majoritatea populaţiei, raportul cu instituţiile statului nu mai era unul antagonic, iar împotrivirea faţă de dictatură devenise mai degrabă accidentală. Rarele acte de dizidenţă nu puneau la îndoială legitimitatea regimului, ci urmăreau mai degrabă o utopică reformare „din interior” a acestuia.

Până a se ajunge aici, primele două decenii următoare momentului instaurării în forţă a comunismului au fost marcate, în scopul consolidării sale, de reprimări brutale ale oricărei împotriviri, care au avut un dublu scop: pe de o parte, să anihileze orice încercare de a contesta regimul nu doar în substanţa legitimităţii sale, ci fie şi prin refuzul acceptării normelor pe care le impunea existenţei cotidiene şi, pe de altă parte, să obţină, prin mijloace represive sau propagandistice, administrate după caz, adeziunea formală a majorităţii populaţiei faţă de autorităţile şi politica partidului-stat.

Aparatul poliţiei politice a avut, tocmai de aceea, un rol esenţial în acţiunea de consolidare a comunismului. Principala sa atribuţie a constat în inocularea şi administrarea sentimentului de frică, o

componentă fundamentală în administrarea actului de poliţie politică. Practic, acesta a fost rolul Securităţii în regimul comunist din România în perioada tratată aici (1948 – 1964), iar evoluţia aparatului său a fost circumscrisă acestui scop.

Frica este un sentiment „înţepenit” în subconştient. Ceea ce defineşte activitatea aparatului represiv comunist cu precădere şi acuitate până în anii stalinismului, dar şi în deceniul următor este rigoarea aproape ştiinţifică cu care a acţionat asupra mecanismelor sale de declanşare, pentru a o folosi în scopul propus (apărarea regimului în faţa oricărei forme de dizidenţă). În fond, Securitatea, ca şi CEKA, modelul său originar şi formele de organizare ale poliţiei politice care i-au succedat în sistemul totalitar comunist, au pus în practică doctrina leninistă, în accepţia căreia dictatura proletariatului însemna „puterea neîngrădită de niciun fel de lege sau regulamente şi bazată direct pe folosirea forţei”, în care poporul revoluţionar „îşi creează propriul tribunal şi instituie forţa, creează o nouă lege revoluţionară”, care trebuie să legalizeze teroarea, după cum nota Lenin, „în termeni

clari, fără echivoc” 3.

Mijloacele de teroare au urmărit menţinerea fricii în stare difuză. „Utilizarea”, manipularea ei în această stare, posibilă ca o consecinţă a mijloacelor brutale cu care regimul comunist din România şi-a tratat adversarii s-a dovedit atât de eficientă, încât a creat percepţia unei puteri malefice de-a dreptul supranaturale a Securităţii. Frica, mai întâi cultivată şi apoi întreţinută de poliţia politică în beneficiul puterii comuniste a avut aceleaşi rezultate obţinute cu două secole înainte de absolutismul monarhic şi la mijlocul secolului XX de către nazism. De pildă, Franţa „Regelui Soare” utiliza, în paralel cu teroarea făţişă inspirată de prezenţa Bastiliei, „instrumentul unei supravegheri permanente, exhaustive, omniprezente, capabile de a face vizibil totul, cu condiţia ca ea însăşi să rămână invizibilă” 4, definiţie cu totul valabilă şi pentru sistemul de lucru al Gestapoului în anii ’40.

După acest principiu, deşi raportată la numărul populaţiei, suma celor care în anii regimului comunist din România au cunoscut în mod direct Securitatea este

departe de a reprezenta o majoritate, totuşi majoritatea populaţiei manifesta o adâncă teamă faţă de această instituţie. Reflexul a fost îndelung exersat pe parcursul primelor două decenii ale regimului comunist, interval în care brutalităţile aparatului de Securitate au dus la prelungirea exigenţelor regimului concentraţionar dincolo de zidurile închisorilor şi ale birourilor de anchetă. Datorită acestor brutalităţi, frica a ieşit din sediul Securităţii, din puşcării şi lagăre de muncă, a ajuns în stradă şi a intrat în casele oamenilor pentru ca, la finele celor două decenii de consolidare a regimului, să reuşească performanţa unei manipulări care să nu mai reclame represiunea în forme dure. La mijlocul anilor ’60, rezistenţa anticomunistă din România era practic anihilată, iar exigenţele regimului erau nu numai acceptate cu resemnare şi însuşite ca o parte a universului cotidian de larga majoritate a populaţiei, ci proclamate şi chiar asumate drept legitime şi superioare democraţiei de mult mai numeroşi cetăţeni, în comparaţie cu momentul instaurării comunismului.

Procedura de administrare a actului de

poliţie politică, prin gestionarea fricii, cu scopul de a constrânge mai întâi şi în cele din urmă de a sădi convingeri a stat la originea acestor transformări. Metoda fusese exersată deja cu succes de către CEKA şi succesorii săi instituţionali, până la KGB. Ea a fost copiată în amănunt de Securitate şi, ca în Rusia Sovietelor, a fost menită nu doar să anihileze împotrivirea faţă de regim, realizată deja pe parcursul războiului civil, ci şi să asigure fidelitatea fanatică a slujitorilor lui, nu o dată sacrificaţi pentru a păstra integritatea „liniei” impusă de partidul-stat şi de voinţa Conducătorului. „Astăzi, omul nu mai vorbeşte liber cu cineva decât noaptea, cu capul sub pătură”, nota Isaac Babel în timpul terorii staliniste din anii ’30, iar Ilia Ehrenburg evalua astfel consecinţele ei: „Nimeni nu mai îndrăznea să-şi împărtăşească scepticismul în legătură cu adevărul oficial. Cetăţeanul de rând nu mai avea putinţa să descopere în ce măsură minciunile erau acceptate. Fiecare devenise o insuliţă izolată” 5.

În URSS, ca şi în celelalte state ale blocului sovietic aplicarea măsurilor de poliţie politică a dus la „închiderea

muncitorului în uzină, a ţăranului pe ogorul său, a deţinutului într-un lagăr de exterminare" 6, într-un sistem riguros organizat, controlat şi dominat prin frică. Aparatul poliţienesc a generat această frică mai întâi prin acţiunile sale şi apoi doar prin simpla existenţă sau invocarea sa. După acest model, Securitatea s-a transformat treptat într-un soi de demon fără chip, slujitor fidel, ferm şi la nevoie crud al regimului. „Neputinţa în faţa răului înarmat este poate cea mai teribilă dintre umilinţele la care este supus omul", nota Adam Michnik7. „Braţ înarmat" al partidului comunist, „tăiş al sabiei" în lupta de clasă, cum se autodefinea prin vocea ofiţerilor ei, Securitatea a folosit mijloace brutale în primele două decenii ale regimului pentru a provoca frica, iar în anii ’70 şi 80 a cultivat-o pentru a-i controla şi umili pe cei ce continuau să se îndoiască în tăcere de adevărurile proclamate de regim.

Pe parcursul primelor două decade ale funcţionării, brutalităţile aparatului de Securitate prelungiseră efectele torturilor aplicate celor reţinuţi dincolo de închisori şi birouri de anchetă. Frica, în mod voit cultivată prin semnele percepute de către

cei rămaşi acasă ale terorii dezlănţuite între zidurile de temniţă s-a impregnat în lumea celor liberi. Arestările la ore târzii din noapte, uneori fără un motiv plauzibil chiar în ordinea vremii, aveau un efect devastator nu numai asupra victimelor şi a familiilor celor ce luau calea închisorii, ci şi asupra vecinilor şi a cunoscuţilor. După eliberarea foştilor deţinuţi politici, brutalităţile din anii instalării şi consolidării regimului comunist au fost conştientizate cu o şi mai mare pregnanţă, iar teama faţă de poliţia politică a ajuns să se transforme în reflex. Modul absolut prin care Securitatea domina în ultimele două decenii ale comunismului prin simpla ei prezenţă este rezistatul acţiunii şi rolului ei în impunerea şi consolidarea comunismului.

Sistemul de administrare a actului de poliţie politică în primele două decenii ale regimului comunist din România este subiectul cercetării de faţă. Locul Securităţii în cadrul aparatului de stat, rolul din perspectiva relaţiilor cu conducerea de partid, modul de programare şi aplicare a măsurilor represive, evoluţia aparatului de Securitate şi nu în ultimă instanţă scoaterea din anonimat a unora dintre cei care l-au

coordonat sunt temele pe care această cercetare şi le propune să le investigheze. Din nefericire, caracterul disparat al documentelor puse deja în circulaţie şi imposibilitatea de a consulta în arhive documente privind operaţiunile desfăşurate de către Securitate în afara ţării8 (aflate în custodia Serviciului de Informaţii Externe şi intrând sub incidenţa Legii siguranţei naţionale), au făcut practic imposibilă aprofundarea modului de funcţionare a aparatului de poliţie politică dincolo de graniţele României. Rămâne ca această incitantă temă să fie tratată odată cu deschiderea arhivelor fostei Direcţii de Informaţii Externe a Securităţii.

Lucrarea se bazează în special pe documente de arhivă inedite, provenite în cea mai mare parte din arhiva Serviciului Român de Informaţii, care a gestionat, potrivit legilor în vigoare în intervalul documentării (1994 – 2000), arhiva fostului Departament al Securităţii Statului. Totodată, au fost utilizate documente din arhivele fostului partid comunist, cu precădere din fondul Cancelariei Comitetului Central al PMR (PCR), dar şi din arhiva

Biroului Executiv al CC al PCR. Au fost, se înţelege, consultate şi utilizate ediţii de documente, memorialistică, sinteze şi lucrări cu privire la regimul comunist în anii 1948 – 1964. În fine, se cuvine precizat că am ales ca limite cronologice ale cercetării rolului poliţiei politice în regimul comunist din România şi a evoluţiei mecanismelor sale anii 1948 şi 1964. Primul înregistrează actul oficial de „naştere" a Securităţii, iar anul 1964 reprezintă, prin eliberarea majorităţii deţinuţilor politici, un punct de cotitură, în care administrarea cu mijloace brutale a actului de poliţie politică pierde din pondere în faţa unor metode mai blânde, dar la fel de eficiente în controlarea societăţii. Graţierea prin decrete individuale a celor întemniţaţi de Securitate nu a însemnat, cum s-ar putea crede, renunţarea la utilizarea ei ca administrator al actului de poliţie politică, ci a marcat o radicală schimbare de strategie, impusă de noua politică de stat. Nu întâmplător, acest moment este ultimul act al regimului Dej şi nu poate fi atribuit unei

schimbări de conducere şi de mentalitate la Bucureşti: România era nevoită să ţină cont de contextul internaţional, care impunea estomparea rigorilor represive aplicate în anii războiului rece şi crearea aparenţelor respectării drepturilor fundamentale ale omului. Activitatea Securităţii în acest nou cadru depăşeşte însă tema propusă spre abordare, ca şi posibilităţile de documentare în momentul actual9.

Capitolul I

Sovietizarea României. Poliţia politică în primele ei forme de organizare

La sfârşitul celui de-al doilea război mondial, după principiul *cuius regio, eius religio* a început sovietizarea ţărilor ocupate de Armata Roşie. În numai cinci ani, vechile structuri sociale din această zonă au fost distruse cu violenţă, iar în locul lor s-a impus într-un ritm rapid un regim autoritar de inspiraţie sovietică, care avea la est de Nistru o istorie de jumătate de veac. La început, procesul a avut susţinerea unor pături defavorizate, câştigate abil

de aparatul de propagandă comunist, care a utilizat din plin manipularea prin afirmaţii excesive şi culpabilizarea rivalilor politici[10], a beneficiat de lipsa totală de reacţie a puterilor occidentale, de conservatorismul care s-a dovedit uneori naiv al vechii clase politice şi de „trădarea” unor intelectuali” şi politicieni, trecuţi cu arme şi bagaje în tabăra comuniştilor. Reprezentanţii în plan politic ai Armatei Roşii învingătoare au parcurs repede etapa promisiunilor. În timp, cu cât contactul cu realităţile produse de sovietizare a devenit mai puternic, cu atât câştigarea încrederii de către comunişti se dovedea dificilă, iar numărul celor dispuşi să creadă în „dublarea recoltelor” şi într-o viaţă mai bună numai pe baza lozincilor şi promisiunilor produse de aparatul de propagandă comunist se menţinea redus. „Ataşamentul faţă de partid” nu a avut câştig de cauză, sentimentul dominant fiind mai degrabă unul de antipatie, iar impunerea voinţei minorităţii asupra majorităţii s-a făcut prin forţă.

Confruntările politice şi sociale postbelice care au prefigurat instaurarea regimurilor comuniste în Europa centrală şi de est au avut forme particulare de la ţară la ţară, dar şi o notă comună: implicarea activă şi brutală a Armatei Roşii, a ofiţerilor de informaţii şi a agenţilor poliţiei secrete sovietice în aplicarea „directivei de instituire şi întărire a noilor forme de guvernământ fidele Moscovei” 12. O primă misiune a fost formarea unor nuclee ale viitoarelor poliţii politice şi punerea lor sub control comunist. Pregătind cucerirea puterii politice de către partidele comuniste, aceste nuclee au avut misiunea de a crea o „atmosferă prielnică” şi de a preveni reacţiile de respingere a noului regim, operând smultan pe trei căi: infiltrarea, compromiterea şi epurarea vechilor instituţii ale statului democratic.

Sovietizarea estului şi centrului Europei a fost înscrisă în strategia postbelică a URSS. Esenţa doctrinei staliniste a sovietizării a fost enunţată de liderul de la Kremlin la întâlnirea sa cu Tito din aprilie 1945: „În războiul acesta nu este la fel ca în

cel trecut, ci cel care ocupă un teritoriu îşi impune şi sistemul său social. Fiecare îşi impune sistemul său acolo unde ajunge armata sa. Altfel nici nu poate fi!” 13.

Pentru a împiedica revolte populare, în condiţiile tensionării relaţiilor cu foştii aliaţi şi a configurării „războiului rece”, ocupaţia militară de facto a suferit o corecţie de legitimare. În ţările în care se exercita controlul URSS, cucerirea sovietică a luat forma câştigării puterii de către „fronturile” politice conduse de comunişti. Prezenţa Armatei Roşii în zonă a trecut în plan secund. Ofensivei militare i-a luat locul ofensiva politică a partidelor comuniste, la fel de fidele şi de riguros controlate de către Moscova. Această veritabilă armată în civil şi-a impus dominaţia asupra rivalilor politici prin violenţă şi fraudă, după o paradigmă unică, ajustată la situaţia fiecărei ţări. Analiza istorică a acceptat trei faze ale sovietizării: prima, a „coaliţiei autentice”, în care comuniştii atrag aliaţi în lupta politică desfăşurată sub o aparenţă de normalitate, a doua a „coaliţiei fictive” (renunţarea treptată la „tovarăşii de drum” şi tolerarea opoziţiei într-o măsură din ce în ce mai mică) şi a treia a „unităţii de monolit”,

marcând instalarea deplină a regimului. Cu excepţii parţiale în Albania, Iugoslavia şi Polonia, unde unde structurile social-politice antebelice erau deja distruse de război, fazele sovietizării sunt confirmate în celelalte ţări din orbita sovietică de datele istorice”.

Continuând politica de salvare a aparenţelor în condiţiile declanşării „războiului rece”, aparatul propagandistic comunist, coordonat de la Moscova de Cominform, a depus eforturi notabile pentru a crea popoarelor din estul şi centrul Europei iluzia participării la un sistem de alianţă menit să apere „pacea mondială”, ameninţată de aşa-zisele tendinţe belicoase ale „imperialismului anglo-american”. Simultan cu procesul de sovietizare, s-a desfăşurat sub pretextul plăţii despăgubirilor de război „egalizarea condiţiilor în teritoriile nou cucerite, coborându-le până la cel existent în Rusia sovietică, nu atât din considerente economice, cât din pure considerente de putere” 15. Slăbirea economică a ţărilor ocupate a luat inclusiv forma dezmembrării unor întreprinderi performante (în special din ramuri ale industriei constructoare de

maşini, optică, electronică ş.a.) şi a transferării lor în URSS, în contul aceloraşi datorii de război.

Prin astfel de procedee, în numai câţiva ani, partidele comuniste şi emisarii lui Stalin, trecând de la promisiuni la ameninţări, de la persuasiune la forţă, au impus în zona Europei ocupată de Armata Roşie replici fidele ale sistemului existent în URSS.

Modalităţi de acţiune în sovietizarea României

În România, ca şi în celelalte viitoare state-satelit ale URSS, procesul de sovietizare a fost controlat şi aplicat de către conducerea partidului comunist, în conformitate cu instrucţiile primite de la Moscova prin Ambasadă, reprezentanţii din Comisia Aliată de Control, trimişi speciali sau prin contactele directe cu Kremlinul ale liderilor comunişti. Disciplina de partid a fost dublată în multe cazuri de calitatea de agenţi sub acoperire ai NKVD/MGB sau ai spionajului militar (GRU) pe care o aveau unii dintre conducătorii PCR. Măsurile întreprinse de comuniştii din România sub acest riguros control au urmat spiritul unui plan de sovietizare, prezentat, după toate

probabilităţile, de un emisar al lui Ghiorghi Dimitrov conducerii PCR în 7 martie 194516. Ele au vizat dezorganizarea, infiltrarea, compromiterea principalelor instituţii ale statului şi unele măsuri economice împotriva claselor de mijloc, care să slăbească forţa de reacţie a societăţii faţă de sovietizare.

Ca urmare, armata a fost drastic epurată, iar corpul ofiţeresc, în genere tradiţionalist şi conservator, a fost practic desfiinţat. La capătul acestui proces în care decimarea elitei militare a fost sporită de teama acuzării în virtutea prevederilor legale de pedepsire a criminalilor de război, din cei 17.000 de vechi ofiţeri au fost păstraţi în armată doar 3.000. Cei „deblocaţi", după expresia vremii, au fost înlocuiţi cu „cadrele noi", formate în diviziile „Tudor Vladimirescu" şi „Horea, Cloşca şi Crişan". Numărul acestora era dublu faţă de cel al vechilor militari păstraţi în statele armatei, iar fidelitatea lor faţă URSS şi implicarea în sovietizarea României a dus practic la anihilarea oricărei posibile replici militare faţă de ocupaţia sovieto-comunistă17.

Un proces similar de infiltrare şi

subordonare l-au suferit Poliţia, Jandarmeria şi serviciile de informaţii (S.S.I. Şi Secţia a II-a a Marelui Stat Major). În fruntea acestor structuri au fost numiţi comunişti sau „persoane de încredere”, iar parte din cadre, pervertite, au continuat să lucreze după ordinele inspirate de PCR până la finele anului 1949, când foştii poliţişti, ofiţeri de informaţii şi jandarmi au fost epuraţi, mulţi fiind răsplătiţi pentru serviciile lor pe parcursul sovietizării cu ani grei de închisoare18.

Biserica a fost şi ea dezonorată de comunişti, înainte de a fi definitiv subordonată statului, prin Legea cultelor din 1948... În 19 noiembrie 1947 ministrul cultelor, Stanciu Stoian, convoca un Congres ecleziastic naţional, la care au participat 2000 de reprezentanţi ai cultelor din România. Ei au adus osanale lui Stalin, „creierul, conştiinţa şi onoarea speciei noastre” 19 şi l-au ales preşedinte al Congresului20. Această obedienţă a fost obţinută în urma unor acţiuni în forţă. Până în 1947, valuri succesive de arestări stârniseră deja nervozitatea, dar mai ales îngrijorarea clerului. Primii preoţi au fost arestaţi încă la finele anului 1944 (aceia

care aderaseră la Mişcarea legionară), în condiţiile deciziilor de internare a foştilor legionari în lagăre. Numirile în locurile vacante atât la eparhii, cât şi în parohii se făceau în funcţie de obedienţa faţă de autorităţi21.

Justiţia şi-a pierdut treptat independenţa, iar magistraţii au intrat sub controlul comuniştilor. S-au creaat Tribunale ale Poporului şi s-au promulgat legi punitive cu caracter retroactiv, în vederea realizării unei „dreptăţi de clasă". Măsurile succesive de modificare a legislaţiei au alternat cu cele de îndepărtare a magistraţilor care se împotriveau „noului curs" şi au culminat cu promulgarea în 1948 a unui Cod Penal, care consfinţea funcţionarea unui aparat al justiţiei utilizat ca armă în „lupta de clasă" 22.

Învăţământul şi familia au fost supuse unui proces distructiv, menit să pregătească terenul inoculării „noilor valori" comuniste. Părinţii nu-şi mai puteau face concediul împreună, în vreme ce copiii învăţau la şcoală o „Geografie" în care Dunărea făcea parte din sistemul hidrografic al URSS. Carol Donald Dunham, director în 1946 al Secţiei culturale americane în România a

văzut în acel an o serbare de Crăciun, unde „un instructor comunist în salopetă le relata copiilor că naşterea lui Iisus este un mit stupid şi că toate binefacerile vin de la Stalin” 23.

În fine, prestigiul Monarhiei a fost permanent ştirbit de zvonuri lansate cu dibăcie (de pildă, cel potrivit căruia executarea lui Antonescu a fost un act de răzbunare al Regelui), de o propagandă tot mai ostilă şi de presiuni directe exercitate asupra Suveranului, care a fost silit în cele din urmă să abdice, ca punct final al lichidării opoziţiei politice faţă de sovietizare24.

Comuniştii au acţionat discret şi în direcţia modificării moralei sociale de tip burghez. A fost cultivată ura, suspiciunea; nu au mai fost pedepsite drastic furturile, dar a fost încurajată delaţiunea.

Ca urmare a dezorganizării economiei, Regatul României ajunsese o ţară falimentară. A fost pauperizată clasa de mijloc la oraşe şi sate; ultima lovitură care a desfiinţat practic vechea elită economică a fost „stabilizarea” monetară din 15 august 1947, în fapt o deposedare oneroasă a populaţiei de rezervele băneşti. În ţară,

singura piaţă liberă tolerată rămăsese talciocul de la marginea oraşului, unde „foştii” încercau să-şi vândă obiecte de familie pentru a-şi prelungi o agonie demnă, la capătul căreia aveau să treacă la munci ignobile în raport cu pregătirea şi statutul lor anterior. În acele timpuri, un colonel deblocat, decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, s-a declarat mulţumit de oferta fostei sale ordonanţe şi a început să-şi întreţină familia practicând meseria de lustragiu25.

În 1946 – 1947, seceta a mărit gradul de sărăcie şi în zonele calamitate ale ţării a izbucnit foametea. Victimele au fost numeroase, iar relatările din presa vremii par incredibile: la Iaşi, un zidar, soţia sa şi cei doi copii au fost găsiţi morţi de foame în locuinţa lor, în Ajunul Crăciunului. În casă nu se mai afla nicio mobilă: ce nu fusese vândut, a fost ars în sobă, în lipsa lemnului de foc. Un băieţel dintr-un sat al Moldovei a fost găsit mort, cu abdomenul umflat, ca şi cum ar fi mâncat prea mult. La autopsie, s-a constatat că, înnebunit de foame, copilul înghiţise conţinutul unei perne. În acelaşi timp, ajutoarele „Crucii Roşii”, YMCA sau ale altor organizaţii caritabile, destinate

estului ţării (cel mai afectat de secetă şi foamete) „se adunau în rezervele activiştilor de partid” 26, iar în marea Hală a Pieţei din Ploieşti erau cozi interminabile la cele trei sortimente de produse alimentare care puteau fi cumpărate: cartofi, ceapă şi capete de peşte. Populaţia trăia psihoza foamei; la doi ani de la instalarea guvernului Groza, în România domnea deprimarea, sentiment sporit de abuzurile soldaţilor Armatei Roşii, cărora, din când în când, le cădeau victime persoane fără vreo vină27. Dar cu toate că dezastrul economic se agrava, scurgerea bogăţiilor către URSS a căpătat un caracter din ce în ce mai riguros organizat, odată cu apariţia în 1945 a Sovromurilor28.

Sărăcirea ţării nu poate fi pusă doar pe seama plăţii despăgubirilor şi a „moştenirii” războiului. În ultimul său cuvânt rostit în 15 ianuarie 1948 la procesul care i-a fost intentat, Mircea Vulcănescu arăta că, la data arestării mareşalului Antonescu, Banca Naţională îşi dublase rezerva de aur în comparaţie cu perioada de la începutul războiului, iar stabilitatea economică şi rezervele acumulate au putut face din România „o bază importantă de

aprovizionare a Aliaţilor în războiul dus în vest după 23 august 1944. Dată la care pâinea albă se vindea liber în ţară” 29. Între timp, pâinea albă devenise o amintire. La două luni şi jumătate de la încheierea războiului, în şedinţa din 25 iulie 1945 cu secretarii regionali ai PCR în vederea pregătirii primei Conferinţe generale postbelice a partidului, ministrul de interne Teohari Georgescu anunţa că prefectul de Focşani urmează să fie arestat pentru că autorizase distribuirea acestui produs şi ordona răspicat: „Unde se va găsi pâine albă, prefectul va intra în lagăr!” 30.

*

Imediat după război, România, alături de zona germană ocupată de sovietici şi de Polonia se afla într-un stadiu de dezvoltare mult superior celui din URSS, iar prelevările unei părţi substanţiale a producţiei industriale şi agricole la preţurile dictate de Moscova, alături de întregul sistem de plată a despăgubirilor de război au contribuit la distrugerea stabilităţii economice31. Pauperizarea populaţiei aflată sub ocupaţia Armatei Roşii nu a fost doar un rezultat al ocupaţiei sau al greşelilor guvernului în gestionarea economiei, un proces căreia i se

pot atribui, în opinia noastră, chiar raţiuni politice evidente. Pe acest fond de criză social-economică acută[32], provocată şi întreţinută de decizii de guvernare şi administraţie[33] care puneau interesul ocupantului sovietic mai presus de interesul naţional, confruntarea politică se poliarizase puternic. Totuşi, dificultatea dobândirii mijloacelor de subzistenţă a fost de natură să reducă şansele coalizării unei eventuale împotriviri deschise faţă de ascensiunea către putere a comuniştilor şi instaurarea regimului de tip sovietic într-o structură de rezistenţă eficientă la nivel naţional. Singura formă de manifestare a acestei opoziţii a rămas să se manifeste, din păcate fără eficienţă, în plan politic. Şi aici transformările care au intervenit brutal în viaţa românilor odată cu instalarea guvernului Groza au pregătit terenul pentru câştigarea puterii politice, prin falsificarea alegerilor parlamentare.

În România, sovietizarea s-a produs prin teroare şi presiuni şi a fost cauţionată în noiembrie 1946 de o mare fraudă electorală, pentru a masca sub aparenţa legitimităţii un regim care are toate atribuţiile unei ocupaţii străine: prezenţa

trupelor Armatei Roşii pe teritoriul ţării, un guvern marionetă care răspundea oricărei solicitări a Moscovei chiar în dauna interesului naţional, restrângerea drepturilor şi a libertăţilor cetăţeneşti, până la sancţionarea afirmării identităţii naţionale şi arestarea opozanţilor politici. Astfel, s-a realizat „impunerea sistemului social” al URSS, despre care vorbea Stalin în aprilie 1945, România intrând în orbita unui regim politic care poate fi definit drept o „ocupaţie sovieto-comunistă”.

Poliţia politică în forme de organizare premergătoare Securităţii

În primele momente după preluarea puterii executive, prin impunerea unui guvern aflat sub influenţă comunistă, mai mult ca urmare a intervenţiei dure a forţei de ocupaţie sovietică decât datorită propriilor eforturi, au existat la nivelul conducerii PCR două tipuri de abordare în ceea ce priveşte utilizarea represiunii ca mecanism de impunere a hegemoniei asupra ţării. Cel dominant era coleric, pe alocuri ura de clasă depăşind cu mult realitatea propriei puteri, dar în subsidiar un altul, mai organizat, analiza posibilităţile şi căuta căile de distrugere treptată a

structurilor vechii societăţi. Era însă numai o diferenţă de ton în abordarea unui scop comun – nimicirea duşmanului de clasă, socotită atunci, ca şi ulterior o datorie supremă a comuniştilor.

Justificarea publică a represiunii

Pentru a înţelege modul de organizare şi funcţionare al nucleelor viitoarei Securităţi, se cuvin abordate mai întâi justificările publice ale utilizării mijloacelor represive de către comunişti. Discursul politic al acestora conţine, de altfel, liniile directoare ale administrării actului de poliţie politică încă din primele momente de după 23 august 1944. Cum era de la sine înţeles, prima ţintă au constituit-o colaboraţioniştii regimului antonescian şi legionarii, PCR limitându-se deocamdată la aceste categorii, spre a se situa astfel în consonanţă cu spiritul vremii. Dezideratul lichidării „fasciştilor" a fost făcut public încă din primele momente după răsturnarea regimului antonescian, în termeni radicali. La o întrunire din faţa sediului central al partidului, în cuvântarea prilejuită de intrarea trupelor sovietice în Bucureşti, Gheorghiu-Dej arăta: „Răsturnarea regimului hitlerist al lui Antonescu a

însemnat o mare victorie în drumul spre libertatea deplină. Dar nu trebuie să vă lăsaţi îmbătaţi de succes. Lupta nu a încetat. Trebuie să loviţi mai departe rămăşiţele bandelor legionare, actualul pericol intern, şi pe sprijinitorii lor, să luptaţi pentru curăţirea întregii vieţi publice, a aparatului de stat, a instituţiilor, de ultima rămăşiţă fascistă. Tovarăşi muncitori, legionarii trebuie zvârliţi afară din fabrici. Fascismul trebuie strivit. Am cucerit astăzi libertatea. Dar ea trebuie consolidată” 34.

După mai puţin de o lună, în articolul de fond al numărului 3 din „Scânteia” (23 septembrie 1944), intitulat „Datoria noastră în momentul actual”, se arăta: „Comuniştii trebuie să mobilizeze masele poporului spre a veghea şi lupta împotriva sabotorilor legionari şi prohitlerişti, să mobilizeze la descoperirea şi demascarea lor, la lupta pentru nimicirea lor... DATORIA ACEASTA ESTE O DATORIE SUPREMĂ [subliniere în text – n.n.]. Regimul democratic şi sarcina democratizării ar fi lipsite de conţinut, dacă nu s-ar lua măsuri dintre cele mai severe împotriva duşmanilor de moarte ai poporului”. În continuare, „duşmanii de

moarte” erau astfel enumeraţi: legionarii, hitleriştii, cuziştii, prohitleriştii „de teapa lui George Brătianu”, care „îşi râd în barbă, se folosesc de libertatea personală pentru provocări hitleriste, unii ascunşi, alţii făţişi, împotriva libertăţii poporului român ţinut în cătuşe de ei şi ai lor, atâta amar de vreme” 35.

Bineînţeles, prima măsură împotriva acestor inamici urma să fie anularea libertăţii personale. Atacuri similare, din ce în ce mai virulente şi-au găsit zilnic loc discursurile liderilor comunişti şi în presa de partid a vremii. Ţintele au fost identificate treptat într-o arie din ce în ce mai cuprinzătoare de categorii politice şi sociale, pe măsura consolidării puterii comuniste. Din exerciţiu democratic, unii dintre cei cărora le erau adresate nu conştientizau încă substratul profund ameninţător al frazeologiei comuniste, privită numai drept joc politic al unui adversar, e drept, de o virulenţă deosebită. Totuşi, densitatea atacurilor de presă, a căror antologare ar ocupa un spaţiu imens, îl determina pe autorul anonim al unui articol din oficiosul PNŢ „Dreptatea” să gloseze pe marginea lor, încă din 2

septembrie 1944, câteva rânduri cu valoare de premoniţie: „Cine a avut buna inspiraţie de a păstra ziarele care au apărut de la 23 august şi până astăzi în Capitala noastră îndelung răsunătoare şi amabilă, nu se va plictisi la bătrâneţe... Astăzi, însă, ne lipseşte perspectiva istorică pentru a glumi, iar desfăşurarea rapidă a evenimentelor nu acordă timpul necesar încercării unui sentiment de ruşine” 36.

Dincolo de declaraţiile belicoase ale comuniştilor, momentul trecerii la fapte nu trebuia, în viziunea lor, ca şi a mentorilor şi protectorilor sovietici, să întârzie. Punerea în practică a ameninţărilor proferate a fost posibilă îndeosebi după instalarea guvernului Groza. Pe primul loc între inamicii declaraţi figurau legionarii. Ca urmare, la numai patru zile de la instalarea noului cabinet, într-o şedinţă a activului central al partidului cu miniştrii comunişti din 10 martie 1945, în vreme ce Teohari Georgescu a menţionat arestarea liderului sindicatului de la Societatea de Tramvaie Bucureşti, ai cărei muncitori se manifestau în marea lor majoritate deschis împotriva comuniştilor (mulţi dintre ei numărându-se anterior printre adepţii mişcării leginare),

Vasile Luca a reacţionat dur: „Aşa, nu aşteptaţi niciun fel de lege pentru legionari! Trebuie arestaţi cei pe care îi avem în mână (...) şi trebuie folosiţi oamenii noştri pentru arestări”. La interpelarea primului ministru Groza, care invoca necesitatea unei „selecţionări serioase”, pentru că „închisorile sunt pline de ţărani şi muncitori”, în marea lor majoritate găsiţi vinovaţi de a fi fost membri de rând ai mişcării legionare, replica lui Vasile Luca nu s-a lăsat aşteptată: „Mai bine să arestăm zece nevinovaţi, decât să scăpăm un bandit!” O soartă similară hărăzea liderul comunist şi celor epuraţi din aparatul de stat, administraţie şi armată: „Toţi cei epuraţi trebuie adunaţi şi băgaţi în lagăr, puşi la muncă obştească. Şi apoi vom vedea cine se poate reabilita” 37.

Cu toate „internările” în lagărele de la Caracal şi Slobozia a celor epuraţi, la începutul lunii martie a anului 1945 era prea devreme pentru asemenea acţiuni în forţă, de internare în colonii de muncă în baza unor simple dispoziţii, măsură pe care autorităţile „democraţiei populare” aveau totuşi să o întreprindă peste mai puţin de un deceniu – într-un timp în care chiar

„justiţiarul” Vasile Luca urma să cadă victimă terorii comuniste. Când problema epurărilor a fost reluată peste două săptămâni, la o şedinţă a Frontului Unic Muncitoresc, a izbucnit un mic conflict între reprezentanţii social-democraţi şi comunişti pe acest subiect, cei din urmă acuzând pătrunderea în PSD a numeroase „elemente fasciste” şi recomandând excluderea lor, urmată de internarea în lagăr. Prilej cu care a avut loc un schimb de replici între Gheorghiu-Dej, Lothar Rădăceanu şi Ana Pauker:

„DEJ: – Am pus să bată acum la maşină lista completă a legionarilor strecuraţi la social-democraţi... Noi lucrăm repede. Dacă e legionar, îl băgăm în lagăr şi pe urmă vedem. Că e UP-ist (în Uniunea Patriotică – n.n.) sau social-democrat sau comunist, nu ne priveşte.

RĂDĂCEANU: – Dar de ce să băgaţi în lagăr oameni nevinovaţi?

DEJ: – Mă rog, dacă a fost legionar...

RĂDĂCEANU: – Dar cine să constate aceasta?

DEJ: – Pe bază de mărturii... Să spunem că despre cutare vin doi muncitori să spună că uite, cutare a purtat cămaşa verde...

PAUKER: Şi dacă noi îi facem vreun reproş tovarăşului Teohari, este că lucrează prea încet. Pentru că nu se poate ca în România să nu fie până acum 50.000 legionari arestaţi" 38.

Nu peste multă vreme, la şedinţa din 2 aprilie 1945 cu miniştrii comunişti, Ana Pauker a cerut creşterea vigilenţei membrilor de partid din guvern. Reamintind disputa cu social-democraţii, ea a pus represiunea sub deziderатul de-fascizării, precizând: „Dacă ei sunt oameni cu cap, trebuie să înţeleagă. În Franţa, unde a fost o mişcare de partizani la care au participat sute de mii şi milioane de oameni, au fost arestaţi acum 40.000, în Iugoslavia, Bulgaria iarăşi zeci de mii. Apoi în România, în care a fost rebeliune legionară, stăpânire germană, trebuie să fie cel puţin tot atâţia arestaţi" 39. Ulterior, în aceeaşi chestiune, la o şedinţă a Comitetului Central al PCR din 14 mai 1945, Gheorghiu-Dej puncta şi mai vehement pe margine aceluiaşi subiect: „Tot ce a fost bandit trebuie arestat!" 40.

Faptul că, fiind vorba de colaboraţioniştii regimului antonescian şi de legionari, duşmanii lor de moarte, Luca, Pauker şi Dej îşi mai pierdeau cumpătul, nu justifică întru

totul lipsa de realism a propunerilor. La aceeaşi şedinţă din mai, în care Dej preconizase arestări masive şi imediate, Emil Bodnăraş a făcut o succintă şi riguroasă analiză a instrumentelor represive aflate la îndemâna comuniştilor, lăsând să se înţeleagă că dezlănţuirea valului de teroare trebuie deocamdată amânată: „Sectorul armatei este foarte slab, dar sectorul tov. Teohari [Ministerul Afacerilor Interne – n.n.] este în mâinile noastre... Aparatul nostru de interne trebuie să ştie tot şi nimeni să nu poată câştiga capacitatea de a face informaţii. Reacţiunea este foarte hotărâtă să forţeze aparatul nostru. Trebuie unificarea serviciului informativ şi întărirea aparatului executiv, precum şi a grănicerilor – paza graniţelor nu trebuie să fie o preocupare a Ministerului de Război, ci tot a internelor. Trebuie să venim cu câteva proiecte de reorganizare a aparatului de interne şi trebuie chiar forţată mâna regelui, pentru ca mijloacele să ne fie puse la dispoziţie” 41.

În doi ani de zile, majoritatea măsurilor preconizate de Bodnăraş aveau să devină realitate, ele crescând eficienţa

instrumentelor represive aflate la îndemâna comuniştilor. La fel de lucizi şi ponderaţi s-au arătat, în lunile care au urmat instalării guvernului Groza, Lucreţiu Pătrăşcanu şi Teohari Georgescu, ei opunându-se dezlănţuirii imediate a unor valuri de arestări masive. În şedinţa CC al PCR din 25 iulie 1945, Pătrăşcanu îşi preciza astfel punctul de vedere: „Am avut acest principiu: să lovim oamenii care au făcut fapte criminale. Dar să nu fie aceleaşi criterii pentru conducătorii de organizaţii, la fel pentru cei care au mers cu curentul şi n-au făcut nimic” 42.

Pragmatic, dar cu atât mai eficient în utilizarea represiunii ca mijloc, fără să o revendice ca scop, ca act de răzbunare, s-a arătat la aceeaşi şedinţă şi ministrul de interne Teohari Georgescu: „La Satu Mare a fost un caz cu un popă reacţionar, din cauza căruia comuniştii nu puteau intra în sat. Ei au cerut să fie arestat. Am întrebat: după arestare, dacă o să te duci în sat să faci propagandă comunistă, te alungă ţăranii cu topoarele; aşa se face muncă politică, aşa luptăm noi împotriva reacţiunei? (...) Nu putem noi, cu un mănunchi de oameni cu care am început activitatea politică, care

abia după 23 august au devenit o forţă formidabilă, nu putem întrebuinţa metodele acestea de arestări şi epurări fără lămurire politică, fără mobilizarea maselor” 43.

Între cele două opţiuni, prima, a represiunii imediate şi fără cruţare şi cea de-a doua, a amânării ei, în vederea derulării pas cu pas, concomitent cu ascensiunea comuniştilor la putere şi utilizată ca mijloc de realizare a acestei ascensiuni, ultima a avut câştig de cauză. Faptul s-a petrecut probabil sub impulsul reprezentanţilor sovietici care controlau partidul comunist, întrucât era evident ca ei să dorească evitarea tulburărilor în spatele frontului, inevitabile în cazul unor valuri de arestări care, după încetarea războiului, ar fi putut provoca o periculoasă coalizare a populaţiei într-o mişcare ostilă ocupaţiei sovieto-comuniste, ducând şi la pierderea brumei de încredere pe care guvernul Groza şi-o câştigase. Aşa că, treziţi din beţia puterii, domolindu-şi setea de răzbunare, Ana, Luca şi cu Dej s-au văzut nevoiţi să amâne cu câţiva ani momentul în care vor băga, într-adevăr, „spaima-n burgheji”.

Bineînţeles că ura a mocnit multă vreme şi a răbufnit deseori în intimitatea Biroului

Politic. Spre exemplu, în 26 iulie 1946, la şedinţa acestui for de conducere a PCR[44] s-a luat în discuţie, la primele trei puncte, „situaţia internă – manifestările reacţiunii”, respectiv „acţiunile antisovietice, criminali de război, Sumanele Negre” şi „curăţirea aparatului de stat”. Încă din debutul dezbaterilor, Vasile Luca arăta: „Banditţii ridică capul pentru că noi nu luăm măsuri serioase de curăţire a acestor elemente. E adevărat, câţiva trebuie să fie făcuţi scăpaţi din fugă, ca să scăpăm de ei”. Pe lângă evidenta instigare la omorârea unor oameni care nu suferiseră o condamnare de asemenea gravitate în justiţie, prin utilizarea pretextului evadării de sub escortă, Luca propunea ca „orice manifestare antisovietică să atragă arestarea”, urmând ca aceste manifestări, ca şi „actele” care au „caracter politic” şi sunt îndreptate împotriva comuniştilor să fie tratate drept „crime împotriva siguranţei statului, împotriva democraţiei”. El cerea, pentru ca propunerea sa să fie pusă în practică, „curăţirea” justiţiei militare şi civile, urmând ca aceia ce „nu execută ordinele” partidului comunist în acest sens „să fie scoşi şi daţi în judecată ca complici”.

Simţindu-se vizat, Pătrăşcanu a recunoscut la şedinţa respectivă că există „o bunăvoinţă din partea justiţiei care depăşeşte limitele", propunând instrumentarea unui proces exemplar al inamicilor PCR: „Părerea mea este să începem cu Sumanele Negre", susţinea ministrul justiţiei, arătând că acesta ar trebui să fie un proces public, după tipicul proceselor spectacol de tip stalinist, prin care „să creăm un instrument de agitaţie". Luca a intervenit prompt: „Nu trebuie uitat scopul: compromiterea partidelor istorice".

Profitând de contextul deschis de discuţie, Teohari Georgescu a făcut o prezentare a acţiunilor întreprinse de subordonaţii săi din MAI împotriva „reacţiunei interne": „Acum, la Ministerul de Interne se urmăresc de 1 – 2 luni toate arestările. În fiecare lună sunt peste 1.000 de arestări în legătură cu atentate bandideşti pe linia antisovietică şi antidemocratică. Ce se face cu aceştia, vom discuta împreună. Cert e că va trebui să discutăm posibilitatea mergerii în justiţie, vom trebui să găsim oameni pentru toate. Chestiunea trebuie să fie clară: vor fi vaiete, vor fi ţipete, pentru că nu vom sta cu

mâinile încrucişate acum, în preajma alegerilor” 45.

Ostilitatea liderilor comunişti faţă de inamicii lor politici era potenţată şi de un sentiment de teamă că nu vor reuşi, datorită unei împotriviri de multe ori făţişe din partea populaţiei, să-şi impună hegemonia asupra ţării. Cu tot sprijinul acordat de sovietici, cu toată rigoarea ocupaţiei Armatei Roşii, această împotrivire provoca uneori victime printre comunişti, sporindu-le frica, dar şi încrâncenarea. Luând cuvântul la aceeaşi şedinţă din 26 iulie 1946 a Biroului Politic, Teohari Georgescu amintea un astfel de episod: „La Târgovişte a fost Spineanu, cu Comitetul executiv, într-o şedinţă în care trebuia să ia jurământul gărzilor cetăţeneşti. A primit o lecţie de la cetăţeni, că stă la spital”. Pentru a contracara aceste acte de ostilitate, pentru a semăna teama în rândurile populaţiei – întrucât simpatia se păstra la cote minime, ministrul de interne a cerut deseori intensificarea subordonării de către comunişti a aparatului de stat şi intensificarea, dincolo de limitele legii, a măsurilor represive”: „Noi vrem ca până la alegeri niciun bandit din aceştia să nu mai

fie în aparatul de stat în toate sectoarele. Până când justiţia va fi pusă pe picioare, cei arestaţi şi puşi în libertate de justiţie vor merge totuşi în închisori... Eu ridic chestiunea să înceteze această libertate, pentru că e dăunătoare nouă. Creăm condiţii grele aparatului nostru poliţienesc, care nu ştie ce măsuri să ia”.

Dar distanţa între dorinţa arzătoare a liderilor comunişti de a-i vedea îngenuncheaţi pe opozanţii regimului de „democraţie populară” şi posibilitatea de a trece la reprimarea acestora cu ajutorul unui aparat poliţienesc obedient a fost parcursă relativ rapid, tocmai datorită controlului pe care PCR îl avea asupra Ministerului de Interne, prin Teohari Georgescu, secretar de stat din noiembrie 1944 şi ministru al Internelor după 6 martie 1945. Oricum, şi aşa unora dintre tovarăşi drumul le părea prea lung. Aşa se face că la şedinţa Birourilor Politice ale PCR ŞI PSD din 14 ianuarie 1946, s-au putut auzi următoarele: „Atunci... (la 23 august – n.n.), profitam de prezenţa Armatei Roşii, care ne-a adus la putere şi puteam grăbi procesul, în aşa fel ca să întronăm dictatura proletară (...) Am fi putut face abstracţie de orice

element, de opinia publică şi de orice influenţă politică asupra maselor şi am fi creat grupe de şoc, cadre care să menţină sub dictatura noastră masele care nu ar fi aderat la noi” 47.

Un astfel de control riguros asupra populaţiei României, bazat pe forţă, avea să se exercite odată cu crearea Securităţii, instituţie care a pus în practică acest vis exprimat de un fruntaş comunist în ianuarie 46...

Primele forme de organizare ale poliţiei politice

În acţiunea de instaurare a hegemoniei politice, PCR a utilizat de la bun început acţiuni specifice serviciilor secrete. Comuniştii resimţeau, cu tot sprijinul sovietic, un puternic sentiment de inferioritate, fiind confruntaţi cu forţa cu care renăşteau partidele istorice şi cu popularitatea acestora, cât şi cu neputinţa încercată în faţa instituţiilor de stat, în care ei nu deţineau iniţial niciun control; singurul loc în care se simţeau la largul lor erau unele din halele întreprinderilor unde reuşiseră puternice infiltrări. Rememorând în şedinţa Biroului Politic din 9 septembrie 1947 împrejurările în care a fost instalat ca

ministru al Justiţiei, Lucreţiu Pătrăşcanu arăta: „Am preluat un aparat cu un singur membru de partid şi 2 – 3 simpatizanţi în Minister. Restul era în realitate o masă adversară nouă, un aparat aşa cum l-a creat burghezia, cu vârful îndreptat împotriva a orice însemna tendinţă democratică” 48.

Nici la Interne lucrurile nu stăteau mai bine. „Schimbarea aparatului vechi al Ministerului de Interne cu altul nou a început în seara de 6 martie 1945”, relata ulterior Teohari Georgescu. Abia de atunci încolo, „primele sute de foşti funcţionari din aparatul vechi al Ministerului au fost înlăturaţi şi arestaţi”, afirma fostul şef al Internelor în septembrie 1952, în încercarea de a-şi prezenta într-o lumină cât mai favorabilă activitatea, pusă la îndoială de Comisia de partid care îl ancheta în privinţa „devierii de dreapta” 49. Ca urmare, o prioritate imediată după răsturnarea regimului antonescian a reprezentat-o culegerea de informaţii despre cei capabili să se opună instaurării puterii comuniste, în vederea anihilării lor.

Serviciul de informaţii al Partidului Comunist

Până la instituirea controlului asupra

Ministerului de Interne şi a structurilor de informaţii oficiale după 6 martie 1945, de penetrarea acestora şi de supravegherea informativă a inamicilor politici s-a ocupat un serviciu de informaţii al PCR, care funcţiona sub titulatura de Secţia a II-a Informaţii şi Contrainformaţii, în cadrul Formaţiunilor de Luptă Patriotice, organizaţie paramilitară comunistă construită pe structura trupelor de şoc care au acţionat în cursul răsturnării regimului antonescian50. Înfiinţat la începutul anului 1944 sub bagheta lui Emil Bodnăraş şi condus de un ilegalist de încredere, Mirel Costea (numele de împrumut al lui H. Zeider, ulterior şef al cancelariei secrete a Secţiei de Cadre a CE-ului51), serviciul de informaţii mai avea misiunea de a găsi legături în aparatul de stat, în SSI, Marele Stat Major şi Siguranţă. Grupând membri PCR care fuseseră instruiţi ca spioni de NKVD în Uniunea Sovietică şi fuseseră trimişi cu misiune în România în timpul războiului, precum şi ilegalişti cu aptitudini în culegerea de informaţii şi filaj, Secţia a II-a a FLP a fost practic prima formă de organizare a unei poliţii politice comuniste, nucleul viitoarei Securităţi şi pepiniera ei de

cadre.

Această adevărată agentură de spionaj cu pronunţate scopuri politice prezenta rapoarte scrise şi buletine informative atât liderilor PCR, cât şi Comandamentului sovietic. Printre performanţele ei putem menţiona misiunile speciale de reţinere şi anchetare a unor vechi inamici ai comuniştilor sau a celor ce erau consideraţi trădători ai partidului (este notoriu cazul lui Foriş şi al ultimului director al Penitenciarului Doftana, Săveanu, reţinuţi şi păziţi de agenţi din serviciul de informaţii al PCR, apoi asasinaţi după 6 martie 1945), supravegherea atentă şi întocmirea de fişe informative inamicilor politici din guvern şi partidele istorice. I se poate atribui FLP şi cu precădere Secţiei a II-a provocarea şi escaladarea incidentelor din 24 februarie, care au dus în cele din urmă la căderea guvernului prezidat de Nicolae Rădescu, ca şi urmărirea minuţioasă a generalului. Astfel, agentul Mişu Dulbergher (ulterior Dulgheru – viitorul şef al Secţiei de Anchete a Securităţii) a primit ordin de la Ivan (Vania) Didenco, şeful Contrainformaţiilor din serviciul secret comunist, să urmărească fiecare pas al generalului, fiind

responsabil cu paza lui până la finalul domiciliului forţat la care Rădescu a fost supus52.

Cu totul notabilă s-a dovedit operaţiunea de infiltrare a armatei şi serviciilor oficiale de informaţii, prin racolarea de către Secţia a II-a a unor ofiţeri din SSI, MStM şi a unor agenţi de Siguranţă, promovaţi după 6 martie 1945 în eşaloanele superioare ale acestor instituţii, poziţii din care au sprijinit activ pervertirea lor de către comunişti. Amintim aici numele de notorietate al lui N.D. Stănescu, fost şef al grupei de informaţii politice din Secţia a II-a de Contrainformaţii a SSI, promovat imediat după instaurarea guvernului Groza în fruntea Serviciului. El a luat legătura cu Ion Gheorghe Maurer, cu care locuia pe aceeaşi stradă, iar liderul comunist, care funcţionase scurtă vreme ca ajutor al lui Bodnăraş şi adjunct al lui Mirel Costea, comandantul serviciului de informaţii al PCR, l-a prezentat de îndată şefului Formaţiunilor de Luptă Patriotică. Stănescu ţinea legătura fie direct cu Bodnăraş, fie prin intermediul lui Vania Didenco, fost agent NKVD încadrat după 6 martie 1945 în SSI şi a reuşit, de pe poziţia înaltă pe care o

ocupa, ca şef de secţie în serviciul de informaţii, să pună la dispoziţia comuniştilor rezultatele activităţii agenturii pe care o conducea.

Stănescu „ţinea la curent şi avertiza din timp conducerea PCR” în legătură cu ceea ce se petrecea la guvern şi la vârful partidelor istorice, notele informative pe care le furniza fiind deosebit de apreciate. Ca recompensă, el a fost numit în 14 martie 1945 în fruntea SSI. A sfârşit însă prin a fi arestat în 1949, ca atâţia alţi vechi colegi ai săi din serviciul de informaţii, rămânând în detenţie timp de şase ani: trădarea sa în beneficiul comuniştilor a cântărit mai puţin în balanţă decât acţiunile în slujba regimului antonescian. N.D. Stănescu a recunoscut că s-a pus în slujba comuniştilor din oportunism, „conştient de direcţia în care în mod natural se îndrepta mersul istoriei noastre” 53, după cum avea să susţină într-un memoriu adresat în 1965 lui Bodnăraş, în încercarea de a-şi obţine reabilitarea. Această trăsătură de caracter fusese observată la ofiţerul de informaţii şi de fostul director al SSI Eugen Cristescu, care îl caracterizase astfel în notele sale: „Licenţiat, bun funcţionar, cu oarecare

aptitudini şi relaţii ce-l ajutau în misiunea sa (adunarea de informaţii din mediile politice – n.n.). Dar în permanenţă nemulţumit cu gradul ce-l are şi dornic să parvină la situaţii pe care în realitate nu le merită, el fiind un funcţionar de mijloc; caracter şovăielnic şi oportunist (...) Nicuşor nu ştie cum să lucreze. Pune mâna pe o hârtie şi nu ştie pe care să o ia” 54. Tot o mărturie a lui Eugen Cristescu a cântărit greu în arestarea lui N.D. Stănescu, identificat de fostul său şef drept „acela care a dezlănţuit pogromul de la Iaşi” 55.

În locul lui N.D. Stănescu, în fruntea SSI a fost numit Serghei Nikonov (devenit Nicolau), vechi agent al NKVD. Sovieticii l-au racolat, ca şi pe şeful său Bodnăraş, la finele anilor ’30, după ce Nikonov a fost exmatriculat de la Facultatea de chimie din Iaşi, pentru participare la adunări comuniste. Lui Nikonov – Nicolau i s-au plătit studiile în străinătate, la Bruxelles şi Marsilia, unde a făcut parte din conducerea locală a Partidului Comunist Francez. A primit la începutul războiului misiunea de a reveni în România, pentru a organiza o reţea de spionaj, dar a fost prins şi condamnat, petrecându-şi o parte din

detenţie alături de un alt agent NKVD, Pantelei Bodnarenko (românizat în Pintilie Gheorghe), ucrainean din zona Cernăuţilor, cel ce avea să devină directorul Securităţii. Din martie 1954 şi până la pensionare, Serghei Nicolau a condus, cu gradul de general-locotenent, Biroul II (spionajul militar) al statului major al armatei56. Sub coordonarea lui Bodnăraş, noul şef al SSI a trecut la recrutarea de agenţi fideli comuniştilor, atât în interiorul instituţiei, cât şi în rândurile armatei. Cei doi au reorganizat Serviciul, sub coordonarea rezidenţei spionajului sovietic la Bucureşti, în patru direcţii care îşi împărţeau următoarele atribuţii conforme cu rolul SSI de „a aduna informaţii de ordin general în interesul suprem al statului”: obţinerea de informaţii din străinătate „cu caracter politic, economic, social şi militar”, supravegherea misiunilor diplomatice la Bucureşti, obţinerea de informaţii interne şi organizarea activităţii de contraspionaj57.

Un exemplu similar racolării lui N.D. Stănescu îl oferă cazul comisarului şef Constantin Mihalcea. Implicat, se pare, şi el în masacrarea evreilor la Iaşi, unde era poliţist în momentul derulării tragicelor

evenimente, a lucrat ulterior în SSI. Cristescu i-a atribuit trăsături de caracter similare cu cele ale lui N.D. Sănescu: „Constantin Mihalcea, fost poliţist, trecut în SSI cu promisiuni şi cu nădejdi, dar a rămas tot cu mentalitatea învechită. A dezvoltat o activitate de suprafaţă, fără să se remarce în mod deosebit. Veşnic nemulţumit şi dornic de avantaje personale, fără ca să aibă o îndreptăţire în acest sens. A funcţionat şi la Eşalon (pe Frontul de Est – n.n.). Un element inadaptabil la munca serioasă, l-am redat poliţiei, unde spera să aibă avantaje mai mari ca la SSI, singurul lucru care de altfel îl interesa” 58. Ajuns comisar-şef de poliţie la Galaţi, Mihalcea şi-a oferit după 23 august 1944 serviciile comuniştilor şi a preluat din 28 martie 1945, cu încuviinţarea lui Bodnăraş, Direcţia de Contrainformaţii (ulterior transformată în Direcţia de Informaţii Interne) din SSI, poziţie din care a adus importante servicii regimului „democrat-popular”.

Cea mai mare reuşită acţiune de racolare efectuată de serviciul secret comunist a fost însă atragerea sub influenţa PCR a maiorului Nicolae I. Popescu, din

cadrul Secţiei a II-a Informaţii şi Contrainformaţii din Marele Stat Major. Bine pregătit, el a furnizat informaţii de mare valoare noilor săi stăpâni. Absolvent al Şcolii Superioare de Război cu calificativul „foarte bine” în anul 1942, a fost repartizat în cadrul structurilor informative militare. Prin intermediul generalului Constantin Popescu (poreclit „Cumplitu”), comandantul Pieţii Bucureşti, care îi fusese profesor la Şcoala de Artilerie lui Bodnăraş şi cu recomandarea lui Constantin Pârvulescu, tânărul şi ambiţiosul ofiţer intră în slujba serviciului de informaţii comunist59. În 26 februarie 1945, nu-şi mai ascunde opţiunile şi se numără printre semnatarii declaraţiei generalilor şi ofiţerilor superiori care se desolidarizau de premierul Rădescu, ceea ce avea să-i atragă şi lui, ca întregului grup de militari în frunte cu generalul Vasiliu-Răşcanu, îndepărtarea dintre cadrele active ale armatei60. Această dovadă de ataşament i-a adus recunoaşterea calităţilor sale la nivelul conducerii comuniste.

În şedinţa CC al PCR din 25 septembrie 194561, N.I. Popescu a fost primit în partid, ocazie cu care Bodnăraş i-a făcut următorul portret: „Un ofiţer foarte hotărât, tânăr. Ne-

a făcut mari servicii. A venit imediat după 23 august la noi. Element dinamic, cinstit. Participă activ. Trebuie ţinut din scurt, pentru că o ia uneori aşa, peste cal, din neacomodare cu realităţile vieţii noastre politice. Este tentat de multe ori să adopte atitudini radicale şi să propuie soluţii radicale. Se grăbeşte să ajungă la potou. Este un element foarte bun, un element care promite mult. Citeşte, studiază, se ocupă foarte mult”. Liderul comunist sesiza totodată capacităţile lui N.I. Popescu, care îl deosebeau de restul militarilor primiţi în PCR cu aceeaşi ocazie: „E un profesionist în materie de informaţii”. Festivitatea primirii în partid care a urmat s-a derulat într-un cadru restrâns, „întrucât aici sunt ofiţeri care nu trebuie deconspiraţi, şi chiar nici între ei”, după cum a impus Bodnăraş. La scurtă vreme după aceasta, tânărul ofiţer care trecuse de partea comuniştilor a avut o asecensiune fulgerătoare: i s-a încredinţat, ca semn de mare încredere, importanta funcţie de Director al Direcţiei Generale a Siguranţei Statului, pe care a deţinut-o până la înfiinţarea Securităţii62.

Cadrelor racolate de Secţia a II-a de informaţii şi contrainformaţii din cadrul

Formaţiunilor de Luptă Patriotică până la instalarea guvernului Groza li s-au adăugat alţi numeroşi lucrători ai poliţiei şi mai ales din SSI. Aceştia s-au pus în slujba PCR, îndeosebi în urma însărcinării lui Emil Bodnăraş cu controlul Serviciului Special de Informaţii, la 27 aprilie 1945, printr-un ordin semnat de primul ministru. Astfel, după ce Bodnăraş coordonase cu succes activitatea serviciului secret comunist, îşi transfera experienţa dobândită ca agent sovietic în planul instituţiei de profil din România.

Acţiunile de epurare şi infiltrare a Ministerului de Interne

După 6 martie 1945, Teohari Georgescu a trecut la reorganizarea structurilor Ministerului de Interne, cu scopul declarat (ulterior) de a subordona activitatea acestuia intereselor comuniştilor. Astfel, după propriile-i mărturii, citate deja mai sus, schimbările au demarat imediat după 6 martie 1945: „urmărind consecvent linia partidului, de a crea un aparat capabil să lupte cu hotărâre împotriva duşmanului de clasă, lună de lună, an de an au fost pregătite noi contingente de elemente devotate clasei muncitoare”. Primul pas

întreprins a fost arestarea „aparatului Siguranţei vechi” 63, trecându-se apoi la numirea în fruntea compartimentelor Ministerului de Interne a unor comunişti sau simpatizanţi ai acestora, cu recomandarea Secţiei Organizatorice a Comitetului Central, coordonată chiar de agentul sovietic Pintilie Gheorghe. Acest succes al comuniştilor în impunerea controlului lor asupra aparatului de ordine publică şi siguranţă avea să fie urmat de punerea în practică a unui deziderat, exprimat chiar de Emil Bodnăraş, artizanul infiltrării comuniştilor în Interne, Armată şi SSI, în şedinţa CC al PCR din 14 mai 1945: „Serviciile nu sunt unificate, noi lucrăm pe trei direcţii. Aparatul de interne trebuie unificat în timpul cel mai scurt, să avem la dispoziţie un instrument în mâna unui tovarăş responsabil, care să poată observa orice deviere a acului în comandă” 64.

Unificarea tuturor structurilor informative şi a activităţii represive avea să întârzie până după crearea Securităţii, dar controlul total asupra Internelor a fost primul pas important în acest proces. La minister, Teohari Georgescu beneficia de sprijinul a trei subsecretari de stat: Virgil

Stănescu (pentru Ordine şi Siguranţă), Ion Burcă şi Gheorghe Atanasiu-Gheorghiu (pentru Administraţie). După alegerile din noiembrie 1946, controlul comuniştilor asupra Internelor avea să fie absolut; numărul subsecretarilor de stat s-a redus la doi, Ion Burcă şi Marin Florescu, ambii oameni de mare încredere ai partidului65.

Organigrama Internelor a rămas în mare parte aceeaşi ca în trecut, respectând prevederile legilor de organizare a ministerului din 1929 şi 1936, dar au intervenit schimbări masive în structurile de comandă, unde comuniştii şi-au impus oamenii lor. Structura aparatului era următoarea: Direcţia Generală a Poliţiei, Inspectoratul General al Jandarmeriei, Prefectura Poliţiei Capitalei, aparatul teritorial al Ministerului. Tot din Interne făceau parte Comandamentul trupelor de pompieri, Direcţia Administraţiei de Stat şi a finanţelor locale, Direcţia Casei de Credit şi ajutoare, precum şi compartimente administrative aferente.

Direcţia Generală a Poliţiei, cea care prin atribuţiile ei a fost utilizată de comunişti în organizarea represiunii opozanţilor politici, avea următoarea

componenţă:

— Prefectura Poliţiei Capitalei

— Cabinetul inspectorilor generali de poliţie, câte unul pentru fiecare Inspectorat regional (Bucureşti, Cluj, Constanţa, Craiova, Galaţi, Iaşi, Oradea, Piteşti, Târgu Mureş, Sibiu, Timişoara)

— Subdirectorul general pentru poliţia administrativă (avea în subordine Direcţia I-a poliţiei administrative şi a personalului, cu şapte birouri de control – personal, două birouri de poliţie administrativă şi de frontieră, registratura generală, intendenţa, cabinetul medical şi contabilitatea Direcţiei Generale a Poliţiei)

— Subdirectorul general pentru Siguranţă (subordona Direcţia a II-a a poliţiei judiciare, cu Serviciul poliţiei judiciare, organizat în Birourile de urmăriri, colaborare-urmărire în teren şi cazierul central poliţienesc, Serviciul poliţiei tehnice şi Grupele de cercetare, precum şi Direcţia a III-a a Poliţiei de Siguranţă, organizată în patru servicii: Controlul străinilor, Serviciul de Siguranţă cu cele trei secţii ale sale – mişcări subversive, curente sociale şi politice, secţia armistiţiu şi cea de evidenţă a internărilor – Serviciul de corespondentă

şi un Serviciu Radio)

— Serviciul internări şi tabere de muncă (organizat în trei secţii şi nouă birouri)

— Inspectoratul gardienilor publici, din care făcea parte şi Batalionul de pază al Ministerului de Interne

— Corpul Detectivilor, condus de un inspector şef, un adjunct şi un birou de coordonare; era structurat pe trei secţii, „cu atribuţii de acţiune (arestări), informaţii şi filaj” 66.

Aceeaşi structură organizatorică o avea şi Prefectura Poliţiei Capitalei, organizată în patru chesturi corespunzând celor patru sectoare şi 34 comisariate de poliţie. În această perioadă, Direcţia Generală a Poliţiei avea 16365 cadre, dintre care 1333 în serviciile centrale şi 13032 în cele teritoriale, unde funcţionau 499 comisari şi 859 comisari-ajutori; la Prefectura Poliţiei Capitalei erau 5369 angajaţi, dintre care 932 comisari şi comisari-ajutori67.

Odată cu preluarea Ministerului, Teohari Georgescu a trecut la infiltrarea aparatului poliţienesc cu cadre fidele PCR, în paralel cu o drastică epurare a elementelor potenţial ostile comuniştilor. Mai întâi, s-a trecut la o testare a unităţilor poliţieneşti

din teritoriu, solicitându-li-se rapoarte cu conţinutul „activităţii informative, cu privire la modul cum se manifestă organizaţiile politice”. Gradul de obedienţă al funcţionarilor din Direcţia Generală de Poliţie faţă de noua putere a fost neobişnuit de ridicat, chiar şi pentru acele vremuri tulburi. În prezenţa şefilor unităţilor poliţieneşti şi de siguranţă din Galaţi, inspectorul regional de poliţie Ioan Cuptor constata la prima şedinţă de după instalarea guvernului Groza, şedinţă declarată solemnă, „fiind un început de eră nou în viaţa socială şi de stat”, că „s-au adus laude organizaţiilor FND-iste, în loc să se arate situaţia adevărată a celorlalte organizaţii politice şi, în special, a celor ce sunt în afara democraţiei. Noi nu suntem puşi să lăudăm actele guvernanţilor, ci să observăm cum se răsfrâng asupra populaţiei întregi măsurile luate de guvern, dacă sunt reacţionari sau răuvoitori ce îndeamnă populaţia la nesupunere sau iau poziţie făţiş, ostilă guvernului, recte partidele politice aşa-zis istorice, precum şi reprezentanţii lor”. Cuptor cerea subordonaţilor ca dările de seamă să cuprindă tocmai date privind toate

nemulţumirile şi acţiunile ostile plănuite sau derulate, „pentru ca guvernul să fie bine informat" şi capabil să ia măsuri împotriva oricărei tentative care „ar căuta să schimbe actuala formă de guvernământ a ţării şi ar produce confuzie şi haos în treburile statului" 68.

Strategia urmăririi partidelor istorice fusese pusă la punct de conducerea Direcţiei Generale a Poliţiei. În zilele de 25,26 şi 27 mai 1945 a avut loc la sediul Ministerului de Interne o conferinţă cu inspectorii regionali din ţară, prezidată de Teohari Georgescu. La câteva zile de la finalul acesteia a fost elaborat Ordinul general nr. 9.000 din 4 iunie 1945, una din primele reglementări interne menite să restructureze sistemul după priorităţile stabilite de noul regim „democrat-popular". În acest ordin, prelucrat şi pus în aplicare în toate unităţile teritoriale şi în Prefectura Poliţiei Capitalei, nu întâmplător primul punct îl constituiau instrucţiile privind „selecţionarea, pregătirea şi educarea personalului". Se stipula: „Atât funcţionarii vechi, cât şi cei noi să fie veşnic supravegheaţi şi selecţionaţi. Şefii de unităţi poliţieneşti vor lua măsuri ca fiecare poliţist

să fie repartizat pe probleme, sectoare etc., aşa ca fiecare să aibă în grija sa un serviciu bine definit în timp şi spaţiu şi să poată răspunde de misiunea ce i se încredinţează (...) Şefii de unităţi poliţieneşti vor ţine o evidenţă de activitate a fiecărui funcţionar în parte, trecută într-un carnet. Acest carnet foloseşte şi la darea notelor calificative. Funcţionarii care nu corespund funcţiunii şi menirii lor mai întâi vor fi sancţionaţi disciplinar, apoi are loc eliminarea lor din corp. Să nu se mai facă deosebire între elementele vechi şi noi” 69.

Acţiunea PCR de infiltrare a corpului poliţienesc a fost direct sprijinită de sovietici. După 23 august 1944, Comisia Aliată de Control a dispus ca efectivele poliţieneşti să fie drastic reduse (de la 18330, la 5.000), dar situaţia s-a schimbat radical după 6 martie 1945 „datorită încrederii de care guvernul prezidat de dl, dr. Petru Groza s-a bucurat în faţa Comisiei Aliate de Control, aceasta a admis treptat mărirea efectivelor poliţieneşti până la un total de 10.000” 70.

După cum se arăta în februarie 1947 într-o „Dare de seamă asupra activităţii Direcţiei Generale a Poliţiei de la 6 martie

1945 la 31 ianuarie 1947”, cei recrutaţi pentru completarea posturilor vacante erau „dintre elemente verificat democrate şi de bună credinţă”. Între timp, vechile cadre preluate la 6 martie 1945 „au fost purificate prin epurarea a 155, îndepărtarea disciplinară a 1284 funcţionari, precum şi trecerea în cadru disponibil a altor funcţionari”, trecându-se la reangajarea în locul lor a 2347 poliţişti, disponibilizaţi în timpul guvernării Rădescu datorită atitudinii lor proÎND-iste. Astfel, în februarie 1947 „din efectivul total de 9339 funcţionari poliţieneşti de toate categoriile, 5615 sunt din vechile cadre poliţieneşti şi 3724 noi numiţi”. Repartizarea efectivului pe funcţiuni în cadrul DGP arată că epurarea a operat mai ales la nivelele superioare: din 1584 ofiţeri de poliţie, 913 au fost numiţi după 6 martie 1945, din 1213 agenţi de poliţie 783 erau de asemenea noi numiţi. Vechile cadre aveau o pondere mai mare numai în rândurile personalului administrativ şi printre gardienii publici. De asemenea, cadrele de comandă au fost selectate dintre cei 135 de absolvenţi ai unei şcoli de pregătire profesională care a funcţionat la centrala DGP între 1 iulie-10

decembrie 1945, un stagiu similar fiind consacrat pregătiri a 39 de ofiţeri de poliţie, toţi şefi de serviciu şi birouri în Poliţia de Siguranţă71. Fireşte, au existat şi câţiva curajoşi care s-au împotrivit acestui curent; dar acţiunile lor au fost depistate şi nu au putut influenţa subordonarea aparatului poliţienesc de către comunişti. Astfel, informatorul „Bucur 4”, strecurat printre vechii poliţişti bucureşteni, înainta la Direcţia Generală a Poliţiei în 24 aprilie 1946 următoarea notă: „În rândurile unor poliţişti reintegraţi din vechea gardă a poliţiei există o tendinţă de unire, spre a se determina compromiterea cadrelor noi, democratice. Astfel, s-a decis, între altele, ca ori de câte ori la vreo circă vreun individ ar fi acuzat de vreo infracţiune, fie ea reală sau nu, să se încheie imediat acte de înaintare în justiţie şi a se deschide acte de dare în judecată, asta, desigur, dacă persoana face parte din cadrele partidelor democratice şi mai ales ultrademocratice. La Inspectoratul Gardienilor Publici ar trebui mai multă vigilenţă, deoarece s-au introdus numeroase elemente reacţionare... De asemenea, Corpul Gardienilor Publici din Capitală nu este selecţionat şi epurat de

anumite elemente vechi, care continuă a raporta anumitor factori publici toate evenimentele zilnice din Prefectură" 72. *Factorii publici* la care făcea referire informatorul comunist erau, fără îndoială, reprezentanţi ai opoziţiei politice anticomuniste care deţineau încă funcţii în cadrul Prefecturii Poliţiei Capitalei.

Segmentul poliţienesc care a cunoscut cea mai serioasă epurare şi infiltrare a fost Direcţia Poliţiei de Siguranţă. Alături de Corpul Detectivilor, rolul acesteia creşte începând cu 1946, când în cadrul Siguranţei se înfiinţează Serviciul II Informaţii, organizat în 7 birouri şi o Brigadă Specială, care opera arestările73. Într-un program de măsuri de la finele acelui an se prevedea îmbunătăţirea randamentului compartimentului („reorganizarea şi revizuirea Brigăzii Speciale, precum şi instruirea personalului, pentru a corespunde sarcinilor"), în contextul în care valurile de arestări în rândurile opozanţilor politici se succedau cu repeziciune74.

În tot acest timp a continuat activitatea de epurare a Siguranţei, astfel că în 1947 ea era cu totul subordonată comuniştilor. După cum menţiona ulterior Teohari Georgescu,

„de la bun început atenţie deosebită am dat organizării unei Securităţi alcătuită din elemente devotate. Astfel, din 1947 întregul efectiv al Securităţii a fost alcătuit numai din elemente noi” 75. „Securitatea” la care se referea Teohari Georgescu se mai numea de fapt la acea dată Direcţia Generală a Siguranţei Statului, desprinsă la 10 iunie 1947 din Direcţia Generală a Poliţiei. Semnificaţia acestei reorganizări a poliţiei de siguranţă ca entitate autonomă în cadrul Ministerului de Interne, sub conducerea colonelului N.I. Popescu, nu a scăpat opiniei publice. Astfel, în raportul 8133/S din 16 iulie 1947 înaintat de Inspectoratul de Siguranţă Cluj la Direcţia Generală se arăta: „Despărţirea Siguranţei de restul poliţiei a prilejuit lansarea de zvonuri şi diverse comentarii. Astfel, se zvoneşte că prin această despărţire se urmăreşte a se da puteri discreţionare Siguranţei şi a o transforma într-un NKVD, după sistemul rusesc. Această măsură administrativă a produs o oarecare panică în rândurile opoziţioniste şi reacţionare, aşteptându-se la operaţiuni de ridicare şi internare din rândurile lor. S-au luat măsuri pentru identificarea autorilor şi colportorilor” 76.

Chiar şi conţinutul acestei note arată că anonimii autori ai zvonurilor au intuit corect. Începând din vara anului 1947, s-a trecut la o febrilă activitate de reorganizare a structurilor poliţieneşti care avea ca scop menţinerea siguranţei regimului. Alături de Corpul Detectivilor, Direcţia Generală a Siguranţei a constituit nucleul viitoarei Securităţi. Încă din primele luni de activitate, noua instituţie şi-a fixat ca obiective operative urmărirea opozanţilor politici ai comuniştilor. Într-un prim bilanţ al Siguranţei, încheiat la 23 august 1947 şi înaintat ministrului Teohari Georgescu, se arăta: „Am urmărit acţiunea politică sub toate aspectele, concentrându-se vigilenţa asupra PNŢ, în jurul căruia am apreciat că s-a polarizat acţiunea subversivă, acţiunea de spionaj şi de imixtiune a reacţiunei internaţionale, care a constituit o sarcină nouă, pe care şi-a luat-o pentru prima oară Siguranţa Statului, acţiunea de combatere a sabotajului şi actelor de diversiune, care de asemenea constituie sarcină nouă pentru Siguranţa Statului. În ceea ce priveşte prima sarcină, munca noastră a fost încununată de succes, prin descoperirea unor serii de organizaţii subversive, în

diferite puncte ale ţării, culminând cu Tămădăul, care a dat posibilitate dizolvării Partidului Naţional Ţărănesc”. Între sarcinile pe care Direcţia Generală a Siguranţei Statului şi le fixase spre îndeplinire până la 7 noiembrie 1947, la loc de frunte era sporirea numărului informatorilor strecuraţi printre ţărănişti, liberali şi social-democraţii lui Titel Petrescu, „identificarea organizării apărării în procesul grupului Maniu-Mihalache”, dar şi „urmărirea cu atenţie a activităţii partidelor liberal – Gh. Tătărăscu – şi social-democrat –Rădăceanu, precum şi strângerea de documente acolo unde sunt sesizate acţiuni anti-democrate. Atenţiune deosebită în ceea ce priveşte pregătirea congresului de la 4 octombrie a.c. Şi pregătirea lui” 77.

Acţiunile de poliţie politică au fost deci preponderente în cadrul activităţii Siguranţei, al cărei personal era în întregime controlat de PCR. Astfel, în raportul citat se arată că din efectivul propus, de 4.000 de oameni, fuseseră încadraţi până la 23 august 1947 doar 1541, dintre care 1448 au fost transferaţi din Direcţia Generală a Poliţiei, iar 93 au fost

nou numiţi. Se prevedea: „Până la 7 noiembrie trebuie să realizăm 50% din necesar. În acest scop, am hotărât: principial, încadrarea personalului cu membri de partid şi nemembri, simpatizanţi apropiat politic, cu perspective de a deveni membri de partid, cu verificarea şi avizul prealabil al partidului; civili primim numai de la partid sau propuşi de noi şi verificaţi de partid; militarii daţi numai de partid, fără a face noi propuneri nominale; pentru completarea cu personal necesar şi verificarea celui din posturile de conducere, s-a format o comisie care va hotărî pe teren şi se va compune din col. N. Popescu, inspectorii generali Jianu Marin, Mazuru Vladimir, chestorii Jurim Alexandru, Voiculescu Ervin şi doi tovi de la CC” 78.

În acest context, înfiinţarea Securităţii a devenit doar o problemă de timp, în urma reorganizării Direcţiei Generale a Siguranţei, ca aparat subordonat în întregime autorităţilor comuniste şi a preluării în cadrul poliţiei politice comuniste înfiinţate la 30 august 1948 a personalului şi atribuţiilor Corpului Detectivilor, cea de-a doua componentă a structurilor Ministerului de Interne infiltrată şi riguros controlată de

PCR în aparatul Ministerului de Interne.

Corpul Detectivilor

Prima structură din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, de la bun început încadrată în mare majoritate cu comunişti sau vechi poliţişti care au consimţit să se pună în slujba partidului comunist a fost Corpul Detectivilor, după reorganizarea sa la 14 martie 1945. Şef al acestui compartiment poliţienesc a fost numit Alexandru Nicolschi (fost Boris Grunberg). Născut la 2 iunie 1915 la Chişinău, într-o modestă familie evreiască, a intrat în 1932 în mişcarea comunistă de tineret, ceea ce avea să-i atragă peste un an şi o arestare pe două săptămâni de către Siguranţă. În momentul în care sovieticii au intrat în Basarabia, lucra la centrala telefonică din Chişinău. De unde, la recomandarea lui Vasile Luca (pe atunci deputat de Cernăuţi în Sovietul Suprem), a fost racolat de NKVD. Instruit de centrala de spionaj sovietică şi trimis cu misiune în România în noaptea de 26 mai 1941, a fost prins după numai două ore de la trecerea frontierei. Condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru spionaj de un tribunal militar, a fost eliberat după 23 august, fiind încadrat din

octombrie 1944 în Direcţia Generală a Poliţiei79. Considerat de mare încredere atât de sovietici, cât şi de aparatul comunist, i s-a încredinţat coordonarea primelor măsuri represive în fruntea Corpului Detectivilor.

Reorganizarea acestuia nu a fost uşoară. Nicolschi a preluat un efectiv de 221 cadre, împărţiţi pe patru grupe, care îşi compartimentau activitatea pe probleme: problema legionară, probleme de politică internă, informaţii despre activitatea oficiilor diplomatice şi diverse. Corpul Detectivilor era înainte de preluarea sa de către comunişti o structură poliţienească birocratică şi ineficientă, derutată în contextul politic confuz. Iată cum era descrisă ulterior această situaţie, într-un raport de la începutul anului 1947: „Aportul muncii informative era slab şi nu existau perspective în vederea măririi randamentului, deoarece, pe de o parte, organele de conducere se interesau mai mult de cantitate decât de calitate, prima grijă fiind găsirea unor posibilităţi pentru justificarea fondurilor care erau înstrăinate. În afară de aceasta, problemele defectuos urmărite erau, pe de altă parte, izolate,

deoarece nu exista nicio preocupare în ceea ce priveşte coordonarea materialului informativ. O altă lipsă remarcabilă era faptul că problemele periferice şi lucrurile de amănunt absorbeau majoritatea timpului şi ocupau aproape întreg personalul, care nu era deprins să urmărească obiectivele largi şi bine definite. Se adaugă în primul rând haosul politic şi starea de confuziune care exista la Ministerul de Interne şi, în special, la Direcţia Generală a Poliţiei, înainte de 6 martie 1945” 80. Profitând de acest haos, PCR a putut opera nestingherit infiltrarea şi epurarea aparatului, urmată de impunerea unei noi ordini, prin fixarea obiectivelor unui segment esenţial al activităţii poliţieneşti: reprimarea opozanţilor „regimului democrat-popular”, impus de ocupaţia sovieto-comunistă. Epurările au fost operate sub pretextul defascizării. Dej afirma în 1947 că în anii trecuţi „guvernul a trecut la defascizarea aparatului de stat. Au fost judecaţi şi executaţi principalii criminali de război. Aparatul Ministerului de Interne a fost complet reorganizat. În organele Ministerului de Interne au fost înlocuite cadrele vechi cu numeroase elemente

democratice active, recrutate din păturile muncitoare ale populaţiei”. Odată realizată această „reorganizare”, împotriva „complotiştilor” din „partidele reacţionare s-a făcut uz de severe măsuri represive” 81. În aceste acţiuni, alături de celelalte structuri ale Ministerului de Interne, Corpul Detectivilor, comandat de agentul sovietic Alexandru Nicolschi a avut rolul unui vârf de lance.

La începutul activităţii, în cursul reorganizării sale, aşa cum reiese dintr-o adresă remisă în 5 aprilie 1945 către Direcţia a III-a a Poliţiei de Siguranţă, Corpul Detectivilor coordona infiltrarea în cadrul „organizaţiilor subversive identificate şi aflate în lucru”, având „numai caracter special informativ”. În aprilie 1945, această structură nu dispunea încă de „elemente operative”, astfel că „urmăririle, verificările, arestările şi orice alte cercetări” se făceau de către Prefectura Poliţiei Capitalei82. Ambiţios, Nicolschi a remediat foarte repede acest neajuns, înfiinţând în cadrul Corpului Detectivilor o brigadă specială pentru operarea arestărilor, notorie sub numele de Brigada Mobilă. Încadrată iniţial cu 32 de agenţi, aceasta avea să

devină atât de temută în scurt timp, datorită practicii arestărilor operate în toiul nopţii, după modelul sovietic, încât va fi deseori confundată cu Corpul Detectivilor, ansamblul structurii poliţieneşti din care Brigada era o parte componentă.

Pe 14 aprilie 1945, în prima „Dare de seamă”, după numai o lună de la înfiinţare, Corpul Detectivilor înregistra un bilanţ încă prea puţin notabil, în comparaţie cu ceea ce avea să urmeze: Brigada Mobilă arestase 31 de criminali de război şi vinovaţi de dezastrul ţării, 203 deţinuţi politici, efectuase 22 arestări „speciale” (agenţi provocatori din mişcarea comunistă şi foşti poliţişti care urmăriseră activitatea ilegală a PCR – n.n.), la care se adaugă alţi 262 de arestaţi, în curs de cercetare, deferiţi justiţiei sau trimişi în lagăre. Se depistaseră două organizaţii subversive „pentru susţinerea militarilor germani ascunşi”, precum şi două centre de rezistenţă ale acestora, s-au descoperit mici depozite de armament, conţinând două puşti mitralieră, două arme automate, 23 pistoale, câteva sute de cartuşe, şase grenade şi un pachet de trotil. La caapitolul confiscări sunt enumerate mici sume în valută (21055

franci elveţieni, 132 dolari, o liră sterlină ş.a.), trei ceasuri de aur, un portţigaret de argint, două aparate de filmat, patru de fotografiat şi un... stilet. De aceea, Nicolschi era îndreptăţit să raporteze: „Privind în ansamblu, situaţia ar părea destul de mulţumitoare, cu atât mai mult cu cât avem aproape gata câteva organizaţii care trebuie operate. Totuşi, ca şef al acestui oficiu, ţin să declar: Corpul Detectivilor este departe de a acoperi problemele de siguranţă în actualele împrejurări". Nicolschi acuza educaţia profesională „incompletă şi învechită" a personalului, salariile mici şi nu în ultimul rând suprapunerea în atribuţii cu SSI-ul şi contraspionajul de la Marele Stat Major al armatei. Prefigurând înfiinţarea Securităţii, el solicita în acest sens ca pe viitor să funcţioneze „un singur organ care adună materialul, îl verifică, îl coordonează, îl exploatează şi dă printr-o unică conducere directivele impuse de problemele zilei" 83.

Deocamdată, acest nucleu din care avea să se dezvolte ulterior principala instituţie cu atribuţii represive avea rezultate pe măsura dimensiunilor. După o primă reorganizare, în Corpul Detectivilor au rămas încadraţi 220 ofiţeri şi agenţi de

poliţie (57 din vechiul aparat şi 163 noi angajaţi, cu recomandarea comuniştilor), dintre care 79 lucrau în corpurile de pază ale miniştrilor cabinetului Groza; se primiseră doar 280.000 lei ca fond pentru plata informaţiilor, ceea ce îngreuna serios activitatea acestei structuri ca „serviciu informativ special”, astfel că în 14 aprilie 1945 Corpul Detectivilor avea numai 10 informatori, alţi 20 fiind în verificare sau în curs de racolare, ceea ce l-a determinat pe Nicolschi să acuze pe bună dreptate „lipsa de efectiv real pe teren” 84.

Rolul acestui departament cu atribuţii speciale a crescut însă din zi în zi, conform cu tendinţa tot mai explicită a comuniştilor de a controla şi reprima opoziţia. Pe lângă implicarea directă a în organizarea reprimării opozanţilor politici, Corpul Detectivilor şi-a intensificat acţiunile de urmărire şi infiltrare a mediilor ostile „regimului democrat-popular”. Astfel, într-un program de măsuri al Direcţiei Generale a Poliţiei pentru perioada 1 decembrie 1946 – 1 iunie 1947, elaborat în contextul alegerilor din noiembrie 1946, se stabilea alocarea de fonduri pentru „dotarea personalului Corpului Detectivilor cu

materialul necesar de deghizare (uniforme şi costume diferite), spre a se înlesni astfel acestui personal în diferite medii sociale, de unde trebuie să culeagă informaţii, precum şi, în special, operaţiunile de filaj”. Se dispunea şi o revizuire a evidenţei suspecţilor pe „probleme de siguranţă”, care urmau să fie înregistraţi „pe probleme şi categorii” 85.

Rezultatele obţinute de Corpul Detectivilor au devenit, în urma unor astfel de măsuri, din ce în ce mai spectaculoase. Practic, beneficiind de serviciile acestui departament, ca şi de cele ale SSI-ului sau ale personalului din Poliţia de Siguranţă pe care îl aveau sub control, activiştii PCR cunoşteau fiece mişcare a inamicilor politici şi au putut dejuca închegarea unei rezistenţe puternice faţă de regimul de ocupaţie sovieto-comunist.

Într-o „Dare de seamă asupra activităţii desfăşurate de la data de 6 martie şi până în prezent” (9 februarie 1947), Corpul Detectivilor sintetiza rezultatele obţinute în activitatea sa de anihilare a opozanţilor şi controlare a mediilor ostile comunismului, cu totul notabile, dacă ţinem cont că, odată cu înfiinţarea Direcţiei Generale a

Siguranţei, Corpul Detectivilor se rezuma doar la penetrarea informativă a mediilor ostile, personalul reducându-se la 101 ofiţeri şi agenţi de poliţie, inclusiv personal administrativ. Cu toate acestea, în decurs de mai puţin de doi ani se redactaseră 408 buletine, valorificând aproape 8.000 note informative; săptămânal s-a alcătuit un buletin privind starea de spirit în Capitală şi în ţară şi s-au alcătuit un număr de 668 de dosare pe probleme, 20.000 fişe individuale şi 1.418 fişe personale complete, cuprinzând date despre opozanţii regimului. Pe lângă această prodigioasă activitate, un număr de 13.200 note informative de importanţă mai redusă au fost remise spre exploatare Poliţiei, Jandarmeriei, SSI-ului sau unor ministere de resort, iar „echipele de filaj au supravegheat un număr de 490 persoane şi au filat alte 1.600. Munca aceasta a fost efectuată cu un număr de 24 agenţi de poliţie, totalizându-se 1.2600 ore de muncă, fiecare fiind ocupat între 8 şi 14 ore pe zi” 86.

Acest efort a fost posibil în condiţiile în care situaţia creată după 6 martie 1945 a dus la „epurarea produsă în Corpul Detectivilor (...), procedându-se la o

curăţire sistematică a elementelor periculoase, a căror existenţă fusese ignorată şi tolerată” 87. Practic, datorită Corpului Detectivilor, PCR a cunoscut fiecare pas al fruntaşilor politici ai opoziţiei, rămaşi în libertate după înscenarea de la Tămădău şi arestarea fruntaşilor ţărănişti. Odată cu înfiinţarea Securităţii, cadrele din acest serviciu de informaţii au primit funcţii importante în noua structură, în frunte cu Alexandru Nicolschi, care, înaintat la gradul de general la vârsta de numai 36 de ani, a devenit unul dintre cei doi adjuncţi ai directorului DGSP.

*

La începutul anului 1948 s-au derulat ultimele acţiuni premergătoare înfiinţării Direcţiei Generale a Securităţii Poporului. Vladimir Mazuru, şeful Direcţiei Cadrelor din Direcţia Generală a Siguranţei Statului a început selectarea viitoarelor cadre de conducere din Securitate, cărora le-a adăugat câte o caracterizare la dosarul de cadre, ce urma să fie înaintat Comitetului Central al PCR spre avizare. De aici şi până la Decretul 221 din 30 august 1948, prin care se înfiinţa Direcţia Generală a Securităţii Poporului, nu a mai fost decât un

pas.

Capitolul îi

Naşterea Securităţii

Ziua de 30 a lunii august din anul 1948 a arătat o faţă mohorâtă Bucureştiului. „Plouă a toamnă. E linişte şi e trist...”, scria în jurnalul ei intim la acea dată Alice Voinescu, o mare doamnă din elita intelectuală a „foştilor exploatatori burghezi” din perioada interbelică**88**. Acest fundal sumbru este al tabloului zilei în care istoria noastră postbelică a consemnat naşterea Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, principala instituţie cu atribuţii represive a regimului comunist din România.

Împrejurările apariţiei temutei poliţii politice comuniste au fost marcate de infiltrarea structurilor poliţieneşti şi de informaţii consacrate de vechiul regim, precum şi de înfiinţarea unor noi structuri subordonate direct comuniştilor şi agenturii sovietice din România, cum a fost Corpul Detectivilor, condus de Alexandru Nicolschi, fost spion al NKVD. Problema care se punea după infiltrarea şi controlarea totală a acestor structuri era cea a stabilirii unei forme unitare de administrare a poliţiei politice, în cadrul unei singure instituţii.

Cum am amintit, dezideratul fusese fixat de Emil Bodnăraş încă în 14 mai 1945, când se exprimase că „aparatul de interne trebuie unificat în timpul cel mai scurt" şi să fie pus sub comanda unui „tovarăş de nădejde" 89. Decretul 221 pentru înfiinţarea şi organizarea Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 200 din 30 august a pus în practică acest plan de coordonare şi control unic exercitat de partidului comunist, drept condiţie esenţială în administrarea actului de poliţie politică într-o formă concertată şi mult mai eficientă în eliminarea adversarilor politici şi a oricăror împotriviri la adresa regimului „democrat-popular" 90.

Dezbateri asupra Securităţii. Stabilirea atribuţiilor şi organigramei

În acţiunea premergătoare decretului de înfiinţare a Securităţii Poporului, au fost selectaţi spre a ocupa funcţii de decizie în aparatul poliţiei politice comuniste în special oameni care aveau deja stagii în cadrul aparatului Siguranţei sau în Corpul Detectivilor91. Selecţia a fost făcută exclusiv în baza ataşamentului dovedit faţă de comunişti, iar la comanda instituţiei şi a Direcţiilor teritoriale au fost numiţi ofiţeri

cu stagii de agenţi în slujba NKVD-ului sau cu legături strânse în serviciile secrete sovietice. Pentru funcţia de director a fost numit Pintilie Gheorghe, iar ca subdirectori au fost nominalizaţi de către Biroul Politic Alexandru Nicolschi şi Vladimir Mazuru92. Anterior, în primăvara anului 1948, cu precădere în luna aprilie, acesta din urmă transmisese către forul conducător al partidului o serie de caracterizări ale celor care aveau să ocupe funcţii de comandă în aparatul Securităţii. Procesul de reorganizare a Direcţiei Generale a Siguranţei şi punctul ei final, schimbarea titulaturii în „Securitatea Poporului” era deja încheiat la 10 iulie 1948, când în Secretariatul CC al PMR s-a luat în discuţie şi s-a decis înfiinţarea poliţiei politice comuniste în noua formă93.

La ordinea de zi a acestei şedinţe a figurat numai un singur subiect, şi anume „reorganizarea Direcţiei Generale a Siguranţei Statului”. Ea a început prin cuvântul lui Teohari Georgescu, care „prezintă schema şi principiile pe baza cărora se propune organizarea nouă a DGS”, sub forma unei noi instituţii, „Direcţia Generală a Securităţii Poporului”.

Această schemă care a fost luată în discuţie purta antetul Direcţiei Generale a Siguranţei Statului şi fusese, foarte probabil, concepută de un colectiv coordonat de N.I. Popescu, şeful Siguranţei şi omul de încredere al lui Emil Bodnăraş. Atribuţiunile generale erau enumerate în preambul: „garantarea exerciţiului libertăţilor democratice, apărarea instituţiilor democratice, asigurarea consolidării şi dezvoltării Republicii Populare Române, apărarea ordinii publice şi securităţii poporului” 94. În discuţiile care au urmat nu s-au formulat prea multe obiecţii faţă de aceste prevederi, singurele discuţii fiind purtate în jurul titulaturii unor servicii din schemă. Cu toate acestea, în varianta finală a Decretului nr. 221 din 30 august 1948 este eliminată „garantarea exerciţiului libertăţilor”, iar atribuţiile represive ale instituţiei sunt scoase în evidenţă. Astfel, atribuţiile noii instituţii au fost stipulate fără vreun echivoc la art. 2 al decretului: „Direcţia Generală a Securităţii Poporului are ca îndatoriri apărarea cuceririlor democratice şi asigurarea securităţii Republicii Populare Române contra duşmanilor din interior şi exterior”

95.

Fără îndoială, varianta elaborată de N.I. Popescu şi discutată în 10 iulie 1948 de Secretariatul CC al PMR intra în aceste puncte în contradicţie punctul de vedere al consilierilor sovietici aflaţi sub comanda şefului rezidenţei INU la Bucureşti (*Innostranâie Upravlenie*, centrala de spionaj sovietică), generalul Dmitri Gheorghievici Fedicikin, căruia de altfel serviciile secrete sovietice îi recunosc un rol esenţial în înfiinţarea aparatelor poliţiei politice din România şi Bulgaria96. Tocmai de aceea, putem aprecia că formula mult mai directă de definire a rolului Securităţii drept poliţie politică a regimului comunist poate fi pusă în seama intervenţiei sovieticilor, singura de natură să intervină în hotărârea luată în şedinţa Secretariatului din iulie 48. De altfel, nu este singura modificare operată prin Decretul nr. 221 faţă de propunerile discutate la această şedinţă. Întreaga organigramă prevăzută iniţial a cunoscut revizuiri, în special prin acordarea de noi atribuţii de cercetare penală, care făceau ca Securitatea să aibă o largă autonomie, sporită de faptul că orice referire la respectarea unui cadru legal

existent au fost înlocuite cu decizia ca DGSP să-şi stabilească singură cadrul de funcţionare. Organigrama nu a fost publicată în textul decretului, ea dobândind un caracter secret: „Organizarea, încadrarea, dotarea, atribuţiunile şi funcţionarea tuturor serviciilor centrale şi exterioare a Direcţiei Generale a Securităţii Poporului se vor reglementa prin deciziile şi instrucţiile interioare ale Ministerului Afacerilor Interne. Aceste decizii şi instrucţii nu se publică. Ele devin executive prin înscrierea lor într-un registru special şi comunicarea către cei interesaţi” (art. 3 al Decretului nr. 221) 97. Acest registru, ca şi instrucţiile care au dus la fundamentarea aparatului Securităţii şi fixarea atribuţiilor fiecărui compartiment nu au fost găsite în arhivele fostei DGSP. Faptul poate demonstra că, fiind elaborate cu participarea directă a consilierilor sovietici, ele au fost probabil sustrase din arhivele Securităţii după retragerea acestora din MAI şi transportate la Moscova98.

În propunerile discutate în 10 iulie 1948, se prevedea structurarea Securităţii pe 8 Direcţii şi 4 „organe speciale”, după cum urmează:

- **Direcţia I-a Informativă**, „constituită dintr-un secretariat şi

4 servicii, cu următoarele misiuni:

Secretariatul primeşte, înregistrează şi distribuie corespondenţa serviciilor competente, are evidenţa lucrărilor şi ţine legătura cu registratura informativă99;

Serviciul Partide Politice urmăreşte activitatea partidelor politice legale de opoziţie, activitatea elementelor duşmănoase infiltrate în partidele guvernamentale, Serviciul Acţiuni Subversive urmăreşte activitatea politică a grupărilor ilegale (maniste, legionare, monarhiste, banderiste100 şi a oricăror alte forme de organizare şi acţiune subversivă, ţine evidenţa criminalilor de război;

Serviciul categorii sociale şi Aparatul de Stat urmăreşte starea de spirit şi manifestările elementelor ostile infiltrate în diferite categorii sociale, activitatea antidemocratică a unor asociaţii fără scop lucrativ, urmăreşte modul în care Aparatul de Stat aplică dispoziţiile guvernului, pe funcţionarii publici care duc acţiuni contrarii principiilor regimului democratic;

Serviciul Naţionalităţi, Culte, Secte urmăreşte informativ activitatea

şovină în cadrul naţionalităţilor conlocuitoare, activitatea cultelor şi sectelor religioase sub aspectul amestecului lor în viaţa politică internă” 101.

Aceste servicii erau, la rândul lor, structurate pe birouri, ale căror denumiri nu sunt specificate în organigrama păstrată, dar denumirile şi atribuţiile lor au intrat în atenţia Secretariatului CC. Ca urmare a discuţiilor, se aduceau obiecţii faţă de unele din propunerile cărora le-a dat citire Teohari Georgescu în legătură cu aparatul viitoarei Securităţi. Astfel, „tov. Gheorghiu-Dej, Ana şi Luca consideră că Biroul I din Direcţia I-a Informativă, Serviciul I, care are titulatura de *biroul Partide Guvernamentale* nu este just denumit, interpretându-se că toate partidele sunt supravegheate, deci şi PMR. De asemenea, se consideră ca nepotrivită denumirea Serviciului ÎI *Naţionalităţi,* interpretându-se ca urmărirea naţionalităţilor. Secretariatul CC hotărăşte ca titulatura Biroului *Partide Guvernamentale* să se numească Biroul *Urmărirea Elementelor şi a Grupurilor Duşmănoase Strecurate în Partidele Guvernamentale,* iar Serviciul ÎI *Naţionalităţi* să se numească Serviciul

ÎI *Naţionalişti*”. Acestea au fost singurele obiecţii faţă de propunerile avansate de Teohari Georgescu privind organizarea Securităţii. În rest, „după discuţii asupra schemei şi a principiilor de organizare a DGS, Secretariatul CC stabileşte următoarele: 1. Aprobă schema de organizare a DGSP. 2. Aprobă organizarea, atribuţiunile, organe exterioare, localităţi de reşedinţă, funcţiuni şi grade, competinţa teritorială, uniformă şi armament, încadrarea cu personal pe funcţiuni, numeric”. Articolul 3 al Protocolului consemna sec decizia Secretariatului CC al PMR din 10 iulie 1948, care: „hotărăşte ca în viitor Direcţia Generală a Siguranţei Statului să se numească DIRECŢIA GENERALĂ A SECURITĂŢII POPORULUI” 102.

În organigrama aprobată mai figurau:

- **Direcţia a II-a contrainformativă**, care „are ca sarcini depistarea activităţii pe teritoriul ţării a agenturilor străine în slujba puterilor imperialiste, pentru a le demasca şi anihila, trimiţând pe spioni în faţa justiţiei” era formată dintr-un secretariat şi 4 Servicii, cu următoarele atribuţii:

Serviciul!” urmăreşte acţiunea

informativă şi manevrele imperialiste ale legaţiilor americană, turcă, egipteană, iraniană, a celor din America latină şi a Nunţiaturii Apostolice, Ajutorul Catolic American şi asociaţia YMCA, oficine de propagandă şi răspândire a informaţiilor, urmăreşte problema Comitetului austriac şi a miniştrilor maghiari utilizaţi de puterile imperialiste pentru culegere de informaţii, cercetează cererile repatriaţilor reveniţi legal şi a fugarilor din zonele apusene ale Germaniei şi Austriei, o bună parte din aceştia fiind recrutaţi de serviciile informative imperialiste.

Serviciul ÎI urmăreşte activitatea legaţiei engleze şi a anexelor sale, legaţiilor daneză şi suedeză, societăţile de ajutorare daneză şi norvegiană, urmăreşte problema frontierei de est sub raportul migraţiilor clandestine şi al agenturilor antisovietice, de asemenea problema organizaţiilor clandestine paramilitare evreieşti, ca fiind creaţii diversioniste ale serviciului secret britanic;

Serviciul III urmăreşte activitatea legaţiilor franceză, italiană, elveţiană şi ale Benelux-ului, problema francmasoneriei şi problema radio-emisiunilor clandestine.

Serviciul IV verifică migraţiile, intrările şi ieşirile legale din ţară, ţine evidenţa emigranţilor clandestini” 103.

- **Direcţia a III-a** cu atribuţii de contrasabotaj, având activitate exclusiv informativă, în scopul prevenirii „actelor de sabotaj şi diversiune în acdrul vieţii noastre economice” era constituită dintr-un secretariat şi 3 servicii, după cum urmează:

Serviciul I urmărea „problema” în ramurile industriei extractive, minieră şi petroliere, ca şi a industriilor de primă prelucrare (metalurgică, siderurugică) şi „dirijează urmărirea industriei bunurilor de consum”.

Serviciul ÎI se ocupa de problemele financiare şi comerciale (dirijarea creditelor, importuri-exporturi, oficii comerciale etc.), iar

Serviciul III avea atribuţii de contrasabotaj în „problema transporturilor feroviare, aeriene şi pe apă şi a transmisiunilor”.

- **Direcţia a IV-a Operativă** se compunea dintr-un secretariat şi 4 brigăzi, dintre care prima „execută operaţiunile de filaj pe teren”, a doua „execută misiunile operative ordonate şi încheie actele legale”, a treia

„efectuează anchetele, întocmind dosare pe care le înaintează forurilor în drept, împreună cu corpurile delicte”. În fine Brigada a patra „conduce arestul, se îngrijeşte de pază şi efectuează transferări de arestaţi”.

- **Direcţia a V-a Tehnică** „are ca sarcină să asigure legăturile cu organele exterioare”, fiind compus dintr-un secretariat cu atribuţii de registratură şi arhivă şi 4 servicii: telefon şi telegraf, Serviciul Radio (care pe lângă legăturile cu staţiile fixe, se ocupă de întreţinerea reţelei de comunicare radio cu teritoriul, controlează şi determină poziţia staţiilor clandestine), Serviciul poştal şi Serviciul Laborator, care „face lucrări în laboratoarele fotografic, chimic, bacteriologic şi expertize”.
- **Direcţia a VI-a Controlul Străinilor şi Paşapoarte** avea tot 4 servicii, după cum urmează: *Serviciul Frontirerelor,* având ca sarcini „securitatea frontierelor”, urmărea controlul celor ce trec legal graniţa şi dezvoltă reţele informative pentru a preîntâmpina „evaziunile clandestine”, *Serviciul Controlul Strănilor* avea în evidenţă „supuşii străini”, apatrizii şi naturalizaţii români, Serviciul Paşapoarte şi

Repatreri acorda vize de intrare şi ieşire, urmărind „problema repatrierilor şi emigrărilor”. În fine, în mod cu totul ciudat, în subordinea acestei Direcţii era prevăzută să funcţioneze Serviciul Detaşamentelor de Muncă, ocupându-se cu organizarea şi controlul şi evidenţa „persoanelor trimise la munca de reconstrucţie”.

- **Direcţia a VII-a Cadre** „execută lucrările privitoare la statutul funcţionarilor Direcţiei Generale a Securităţii Publice104, pentru servicii centrale şi exterioare”, formată dintr-un secretariat şi 5 servicii: Personal (ţinea evidenţa ofiţerilor şi subofiţerilor Securităţii), Inspecţii şi Măsuri Disciplinare (păstra evidenţa inspecţiilor efectuate şi a măsurilor disciplinare dispuse), Serviciul Evidenţei („controlează munca funcţionarilor sub raport calitativ, verifică actele postulanţilor105, din toate punctele de vedere”), Serviciul Legitimaţii (elibera carnete legitimaţii şi diferite adeverinţe, avea în grijă fişierul instituţiei şi se ocupa de pensionări etc.) şi un Serviciu de Anchete Administrative.
- **Direcţia a VIII-a a Administraţiei şi Contabilităţii**, cu un secretariat şi o subdirecţie, era cea mai „stufoasă”

structură din punct de vedere birocratic, fiind structurată pe 7 servicii (Administrativ, care gestiona armamentul, subzistenţa şi îmbrăcămintea cadrelor, Bunuri, care gestiona sediile, inventarele fixe şi atelierele, Transporturi, Medical, Salarii, Materiale – efectua ordonanţări pentru diverse cumpărături, Serviciul de Control – întocmea şi verifica executarea bugetului, se ocupa de licitaţii şi recepţii şi efectua controlul contabil în instituţie).

- **Direcţia a IX-a Educaţie şi Cultură** „formată dintr-un secretariat şi un corp de instructori pentru Direcţii şi organe speciale, are misiunea ridicării nivelului cultural şi educaţiei personalului Direcţiei Generale a Securităţii Poporului” 106.

În afară de cele 9 direcţii prevăzute în acest proiect de organigramă discutat la şedinţa Secretariatului CC al PMR din 10 iulie 1948 de Teohari Georgescu, Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Vasile Luca, în structura DGSP se mai prevedeau un număr de 5 „organe speciale”.

Primul dintre acestea, *Secretariatul General*, avea atribuţii generale de „secretariat, cabinet, arhivă şi registratură generală, întocmind în acelaşi timp şi

lucrări cu caracter special ordonate de Directorul General" şi gestiona fondul special CIS (Cheltuieli în interes de stat, un fond neprevăzut în bugetul general al instituţiei, destinat plăţilor către reţeaua informativă şi gestionat numai de contabilitatea internă a Securităţii). *Serviciul Cifrului* înregistra corespondenţa de resort, se ocupa cu cifrarea şi descifrarea ei, se ocupa de decriptarea unor texte cifrate depistate de Securitate, elaborarea de noi coduri cifrate şi expertize grafologice. *Oficiul de Studii şi învăţământ* centraliza şi studia „datele şi informaţiunile privind organizarea şi funcţionarea serviciilor de Securitate, elaborând proiecte de legi, regulamente, decizii şi instrucţii, în vederea îmbunătăţirii sistemului de organizare şi funcţionare a întregii Direcţii Generale", se ocupa de Şcolile de Securitate şi biblioteca DGSP.

Celelalte două „organe speciale" aveau un caracter operativ. *Brigada de Pază a Demnitarilor* era constituit cinci Servicii, de pază mobilă, de pază la domiciliu, de protocol, de intervenţie şi Serviciul de Securitate şi Verificări, toate cu sarcina „să asigure paza personală a Demnitarilor

Statului, la birou, al domiciliu, la festivităţi şi în deplasări”. În fine, *Secretariatul Informativ* primea, prin cinci birouri, corespondenţa privind Direcţiile I-V, distribuind-o după caz sau clasând-o la dosare, nu înainte de a „întocmi fişe indivizilor vizaţi”, primeşte solicitări de căutare a fişelor personle, „redactează note informative, buletinul zilnic de evenimente şi sinteze săptămânale asupra stării de spirit, urmăreşte presa şi alte publicaţii, face decupaje de articole ce interesează Securitatea Poporului şi le prezintă serviciilor interesate pentru exploatare” 107.

Aşa cum reiese din această prezentare, prima organigramă a Securităţii este mult diferită de ceea ce s-a adoptat în cele din urmă şi de forma în care DGSP a intrat practic în acţiune din toamna anului 1948. Sunt prevăzute în schemă servicii practic inutile, cum ar fi Biroul Presă din cadrul *Secretariatului Informativ* care, dacă avusese o raţiune de funcţionare atâta vreme cât mai existase presă liberă, de unde s-ar fi putut culege anumite informaţii de interes, odată cu suspendarea rând pe rând a ziarelor de partid sau a celor

independente şi instaurarea cenzurii prin Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor de pe lângă Consiliul de Miniştri avea se dovedea inutilă[108]. La fel de lipsit de consistenţă se dovedea şi Oficiul de Studii şi învăţământ, supradimensionat în raport cu importanţa sa, în condiţiile în care atribuţii de genul cercetării penale erau încredinţare doar Brigăzii a III-a din Direcţia a IV-a Operativă. De altfel, abundenţa serviciilor administrative, de secretariat şi tehnice într-o structură în care atribuţiile se puteau lesne suprapune, ca şi inconsistenţa organizatorică a serviciilor cu caracter operativ, ar fi putut face din Securitate un aparat care să poată fi lesne sufocat de habitudinile birocratice. La fel de greu de acceptat era lipsa unui control politic explicit şi direct asupra întregului aparat de Securitate. Din toate aceste motive, schema, care prelua multe din structurile vechiului aparat al Direcţiei Generale a Siguranţei Statului, propunând un hibrid între aceasta şi modelul poliţiei politice sovietice care trebuia urmat, a suferit, în forma finală în care a fost adoptată, serioase corecţii.

În urma Decretului 221 din 30 august

1948, Direcţia Generală a Securităţii Poporului a fost organizată de Ministerul Afacerilor Interne în următoarea schemă:

- Direcţia I-a de Informaţii interne
- Direcţia a II-a de Contrasabotaj
- Direcţia a III-a de Contrainformaţii penitenciare
- Direcţia a IV-a de Contrainformaţii militare
- Direcţia a V-a de Anchete penale
- Direcţia a VI-a de Pază a Guvernului
- Direcţia a VII-a Tehnică
- Direcţia a VIII-a Cadre
- Direcţia a IX-a Politică
- Direcţia a X-a Administrativă şi de contabilitate

Informaţiile externe şi activitatea de contraspionaj se desfăşurau prin Direcţiile I-a şi a IV-a, în cadrul unor structuri specializate şi subordonate, ca şi Serviciul Special de Informaţii, în subordinea Consiliului de Miniştri. În afara Direcţiei Generale, mai funcţionau 13 servicii exterioare regionale: Direcţia de Securitate a Capitalei şi Direcţiile Regionale Braşov, Cluj, Constanţa, Craiova, Galaţi, Iaşi, Oradea, Piteşti, Ploieşti, Sibiu, Suceava şi Timişoara. Direcţiile regionale aveau la rândul lor în subordine Servicii judeţene şi

Birouri de Securitate orăşeneşti şi de plasă. Direcţiile Regionale aveau aceeaşi structură ca şi DGSP, dar Direcţiile centrale subordonau servicii teritoriale în sfera de competenţă. Astfel, Direcţia I-a coordona la nivelul regiunilor Serviciul I, iar la nivelul Securităţilor judeţene Biroul 1. Birourile locale de Securitate, cu 2 – 3 ofiţeri operativi, cumulau atribuţiile operative specifice Serviciilor judeţene şi Direcţiilor Generale de Informaţii Interne şi Contrasabotaj şi, după caz, de Anchete, răspunzând în genere la solicitările primite de la DGSP prin Serviciile judeţene109.

Această organizare punea un mult mai mare accent pe funcţiile operative, de supraveghere informativă şi pe acţiuni directe împotriva celor identificaţi ca „duşmani", care puteau fi ridicaţi prin intermediul Anchetelor şi depuşi în aresturile Securităţii, în urma informaţiilor adunate şi raportate de compartimentele cu atribuţii de investigaţii. De asemenea, se punea un accent deosebit pe centralizarea deciziei şi compartimentarea muncii, Direcţia Generală coordonând toate acţiunile din teritoriu ale Serviciilor şi Birourilor de Securitate, care aveau o dublă

subordonare: mai întâi, faţă de Direcţiile centrale din segmentul de activitate, de la care primeau şi executau dispoziţii şi ordine şi apoi faţă de directorul Regionalei, care răspundea de coordonarea întregii activităţi de pe raza sa de competenţă şi de aplicarea dispoziţiilor primite de la centru de Serviciile din subordine. Faptul că, spre deosebire de fosta Direcţie a Siguranţei Statului, noua instituţie era în întregime militarizată sporea eficienţa de comandă, coordonare şi control al modului de administrare a actului de poliţie politică, scop explicit formulat în Decretul 221. Acest mod de lucru nu s-a schimbat esenţial până la desfiinţarea Securităţii în 1989. Atribuţiile, compartimentarea şi coordonarea activităţii ei au fost descrise într-o lucrare sintetică, elaborată la începutul anilor ’70, intitulată *Bazele muncii de Securitate*, care din nefericire nu ne-a fost accesibilă[110].

Decretul 221 despre aparatul de Securitate şi rolul său în regimul „democrat-popular”.

În hotărârea Secretariatului CC al PMR din 10 iulie 1948, se stabilea ca Direcţia Generală a Securităţii Poporului să se

organizeze „pe baze militare, introducându-se principii militare”, fără a se da publicităţii „schema de organizare, principiile, bugetul şi personalul”, iar la punctul 6 se arată că Secretariatul „va da toată atenţia nevoilor de cadre a DGSP, trimiţând numai elemente verificate, ca în timpul cel mai scurt să se poată acoperi întreg efectivul, conform schemei de organizare”. Teohari primea sarcina ca „în timpul cel mai scurt să aplice în viaţă hotărârile de mai sus, astfel ca DGSP să poată îndeplini toate sarcinile ce-i stau în faţă” 111.

Cadrele noii instituţii apărute în urma reorganizării Direcţiei Generale a Siguranţei Statului primeau prin Decretul 221 puteri speciale. La articolele 4 – 6 se arăta că „ofiţerii de Securitate sunt singuri competenţi a instrumenta în infracţiunile ce primejduiesc regimul democratic şi securitatea poporului”, care se extindea „în cadrul competenţei lor materiale pe tot întregul ţării. Instrucţiile interioare de serviciu vor determina repartiţia teritorială a activităţii obişnuite. Normele de numire, tratare şi ieşire din serviciu, precum şi drepturile şi îndatoririle personalului

Direcţiei Generale a Securităţii Poporului sunt cele stabilite prin alăturatul statut al ofiţerilor şi subofiţerilor DGSP ce face parte integrantă din prezenta lege, fără a se publica în Monitorul Oficial”. Acelaşi caracter ocult se păstra şi în privinţa stabilirii bugetului noii instituţii, care astfel ieşea în întregime din sfera oricărui controlul public sau al altor autorităţi ale statului: „Prin derogare de la dispoziţiile legii contabilităţii publice, bugetul Direcţiei Generale a Securităţii Poporului va fi publicat numai prin suma sa globală, fără detaliere de posturi, în bugetul Ministerului Afacerilor Interne. Angajarea, efectuarea, justificarea şi verificarea cheltuielilor din bugetul DGSP se face prin derogare de la legea contabilităţii publice, conform dispoziţiilor din legea fondului pentru cheltuieli în interese superioare de stat” (art.7) 112.

Într-un *Comentariu* care însoţeşte publicarea Decretului 221 în Buletinul Direcţiei Generale a Poliţiei din 5 septembrie 1945113, administrarea poliţiei politice ca atribuţie esenţială a noii instituţii este exprimat explicit. Se arată că transformările politice, sociale şi economice

„iniţiate în viaţa Statului nostru” odată cu instaurarea Guvernului Groza, „continuate într-un ritm mai rapid după 31 decembrie 1947, dată când ultimul bastion al imperialismului în ţara noastră – monarhia – a fost înlăturat, ridică problema apărării drepturilor cucerite pentru popor, ca urmare a acestor transformări”. Această „apărare” era încredinţată „Securităţii Poporului”, într-un context în care „lupta pe plan extern între concepţiile socialiste avansate şi concepţiile capitaliste reprezentând trecutul cu formele lui de viaţă, care au fost depăşite de mersul istoriei, se repercutează şi pe plan intern”. În continuare, se avansa, drept argument al înfiinţării Securităţii „ascuţirea luptei de clasă”, condiţii în care „elementele burgheze şi reacţionare vor întrebuinţa orice mijloace prin care speră să întoarcă înapoi roata istoriei, prin care speră să-şi recâştige poziţiile pierdute”. Ca urmare, clasa muncitoare „trebuie să se apere şi să stârpească de la rădăcină acţiunile minorităţii, reprezentând clasa burghezo-capitalistă, care pierzând complet puterea politică, cu greu se resemnează să piardă şi ultimele poziţii economice”. Securitatea era

în mod explicit definită drept instituţie a statului, menită să poarte o luptă a majorităţii „democrat-populare” împotriva rămăşiţelor burgheze”, prin orice mijloace: „aparatul de stat va trebui să uzeze de mijloace de apărare în contra clasei exponente a minorităţii”. DGSP era socotită o unealtă a istoriei, care acţiona pentru desfiinţarea unei lumi incompatibile cu „vremurile în care exploatarea omului de către om trebuie să dispară”, iar Decretul 221 „consfinţeşte o realitate istorică şi obiectivă în ţara noastră”. Nu contau mijloacele prin care Securitatea avea să lupte împotriva infracţiunilor „ce primejduiesc regimul democratic şi securitatea poporului”, iar organizarea ei ca o instituţie separată în cadrul MAI se impunea datorită caracterului special al infracţiunilor pe care le urmărea şi al mobilului diferit „de care e călăuzit infractorul”, care caută „să zădărnicească instaurarea societăţii socialiste în ţara noastră”. Încadrată „cu elemente verificate din punct de vedere politic şi devotate trup şi suflet clasei muncitoare”, Securitatea se va achita de misiunea ei, „devenind un pilon de susţinere al regimului nostru de

democraţie populară” 114.

Lupta deschisă a majorităţii, adică a „democraţiei populare” instaurate după 6 martie 1945 în România, împotriva „minorităţii” care continua să se împotrivească regimului comunist era legitimată drept o necesitate istorică. Represiunea era legiferată ca principal atribut al Securităţii, o instituţie a cărei menire era să se afle în fruntea războiului pe care regimul de ocupaţie sovieto-comunist l-a dezlănţuit cu brutalitate în acei ani împotriva românilor. În mod esenţial, aparatul acesteia funcţiona şi îşi asuma rolul de poliţie politică, „tăiş al sabiei” în lupta de clasă.

Dacă în 1945 – 1947 acţiunile represive au fost întreprinse din interiorul vechilor structuri poliţieneşti sau a celor cu atribuţii informative, fiind utilizate şi adaptate situaţiilor în lupta împotriva opozanţilor politici de cei fideli comuniştilor aflaţi în interiorul acestor instituţii, la 30 august 1948, poliţia politică a devenit atributul explicit al unei instituţii a statului. În acest context, pentru cei înregimentaţi deja în acţiunile represive ordonate de comunişti în vederea „consolidării democraţiei

populare”, înfiinţarea Securităţii nu a fost perceput drept un episod special, ci drept o *reorganizare* – aşa cum apare de altfel menţionat momentul în documente ale timpului, reorganizare marcată în acelaşi timp şi de o schimbare de titulatură. Era practic o mai bună repartizare a atribuţiilor şi o centralizare a activităţii represive de care se ocupa acum, cu preponderenţă, noua Direcţie Generală a Securităţii Poporului.

Decretul 221 nu făcea decât să legifereze într-un text unic un complex de hotărâri anterioare ale conducerii comuniste, în baza cărora acţiunile îndreptate cu precădere împotriva opozanţilor regimului au fost în cele din urmă centralizate în sarcina acestei noi instituţii. Naşterea Securităţii a fost rezultatul unui proces care a început la 6 martie 1945, dată după care infiltrarea Ministerului Afacerilor Interne de către comunişti a luat proporţii din ce în ce mai serioase şi s-a finalizat practic în 10 iulie 1948, când Secretariatul Comitetului Central al PMR lua în discuţie şi aproba propunerea ministrului de interne Teohari Georgescu, de reorganizare a Direcţiei

Generale a Siguranţei Statului, sub noua titulatură.

Ca şi Republica Populară Română, Securitatea a fost înfiinţată prin decret la finalul luptei de cucerire a puterii, ca un corolar al acestui proces. Înfiinţarea ei reprezintă momentul de maturizare a represiunii ca armă politică, determinantă în impunerea, consolidarea şi perpetuarea regimului comunist. Astfel, noul regim „s-a autocertificat în mod oficial drept un stat poliţienesc” 115. Securitatea, care avea ca scop declarat „apărarea cuceririlor democratice”, deci menţinerea şi consolidarea sistemului prin anihilarea oricărei dizidenţe faţă de linia impusă de conducerea comunistă, constituia transpunerea în România Populară a principiului exprimat de decretul leninist *Despre teroarea roşie,* adoptat în împrejurările eforturilor de impunere a puterii bolşevice: „Este esenţial ca Republica sovietică să fie apărată de duşmanul de clasă prin izolarea acestuia în lagăre”. Regula este valabilă doar pentru cei a căror vină o constituia simpla apartenenţă la o categorie socială socotită ostilă, pentru că, fireşte, cei implicaţi în

mod direct în „conspiraţii” trebuiau lichidaţi fizic116. Acestea au fost, în mod esenţial, reperele după care s-a ghidat Securitatea în activitatea ei.

*

Printr-o stranie coincidenţă, în ziua mohorâtă care coborâse peste capitala României Populare cu ocazia naşterii Securităţii, la 30 august 1948, Alice Voinescu mai nota în jurnalul ei: „Nu vă cer să ne iubim unii pe alţii, ci împreună să urâm imperialismul – a spus, la Breslau, Fadeev117. E darea peste cap nu numai a creştinismului, ci şi a umanismului elin. Ce ar spune Antigona de această predică despre ură? Se dau pe faţă tot mai mult...” 118. În vara anului 1948, regimul nu mai era constrâns de păstrarea unor aparenţe democratice. Într-adevăr, sosise timpul ca masca să cadă.

Capitolul III:

Legile represiunii – baza de acţiune a Securităţii

În totalitarismul comunist, retorica „duşmanului de clasă” acoperă zone de referinţă întinse. Locul rezervat „duşmanului” este esenţial. Deşi toate doctrinele extremiste se servesc de

principiul *cine nu este cu mine este împotriva mea*, împrumutat din Evanghelie, „nu toate continuă cu *cine este împotriva mea trebuie să piară* şi nu toate dispun de mijloacele statului totalitar pentru a pune în practică acest principiu” 119. Duşmanul este identificat în interiorul ţării, ascuns sub aparenţe paşnice şi inofensive; trebuie depistat şi anihilat, împotriva se poartă „un război de exterminare” deplin justificat de aparatul de propagandă, la care este chemată întreaga suflare, prin lozinci mobilizatoare care cer „câinilor, o moarte de câine”, „să scăpăm de pleava societăţii” – după cum sunau sloganurile anilor stalinismului.

În realizarea acestui scop, pentru desfăşurarea cu succes a „luptei de clasă”, în regimul totalitar comunist aparatul represiv este cel mai eficient şi bine organizat. Reţeaua sa împânzeşte totul; izolat şi desprins de celelalte instituţii, este supus direct dictatorului, iar cei care îl compun sunt singura clasă „făţiş conducătoare” 120 şi îşi impun criteriile şi scara lor de valori societăţii. Răspunzând ordinelor „conducerii superioare de partid”, acest mănunchi de oameni şi legi le

defineşte drept interese superioare ale statului. De aici şi complexitatea relaţiilor stabilite cu ansamblul societăţii, în cadrul căruia operează în căutarea victimelor: greu de fixat în panopticul de instituţii şi figuri publice cotidiene, aparatul reprezintă legea şi este în acelaşi timp deasupra ei. Securişti, procurori, judecători, miliţieni, tribunale, gardieni, închisori, lagăre – un mister malefic le înconjoară şi perpetuează puterea sistemului în timp. În apropierea lui, dispreţul celui cinstit, servilismul micului slujbaş al regimului şi interesul cinic al delatorului se împletesc cu teama. Legile şi regulile utilizate de aparatul represiv în controlul exercitat asupra societăţii au la bază tocmai cultivarea acestui sentiment; aşa se face că „victima şi călăul nu sunt singurii actori ai dramei” 121 – la ea participă întreaga societate.

Punctul de pornire al acestui mecanism de dominare a conştiinţelor l-a reprezentat legiferarea terorii, care a debutat în sistemul comunist cu *Decretul despre teroarea roşie*, votat de conducerea Sovietelor la 5 septembrie 1918. În textul său se stipula izolarea „duşmanului de clasă” în lagăre de concentrare şi

împuşcarea „conspiratorilor": „Numele celor executaţi vor fi date publicităţii, specificându-se motivele pentru care s-a aplicat această măsură" 122. Duritatea unor asemenea prevederi nu a dispărut odată cu încheierea Războiului Civil. Mai mult, în momentul în care în 1922 se trecuse la elaborarea Codului Penal sovietic, Lenin îl sfătuia pe autor: „Legea nu trebuie să abolească teroarea...". Lenin a dictat în aceleaşi împrejurări ceea ce avea să devină esenţa punitivă a sistemului şi baza de acţiune a poliţiei politice: „Propaganda, agitaţia, apartenenţa sau colaborarea cu organizaţiile ce sprijină acea parte a burgheziei internaţionale care nu recunoaşte dreptul sistemului comunist de a înlocui capitalismul şi încearcă să-l răstoarne prin forţă, prin intervenţie, prin blocadă, spionaj şi alte metode similare, va atrage condamnarea la moarte". Sugestiile au fost luate în considerare la elaborarea Secţiunii crimelor contrarevoluţionare din Codul Penal al URSS123, care avea să capete sub Stalin, prin modificări şi adăugiri, noi valenţe represive.

Teroarea ca politică de stat este una din învăţăturile leniniste. Dictatura

proletariatului „nu înseamnă altceva decât puterea neîngrădită de niciun fel de lege sau regulamente şi bazată direct pe folosirea forţei”, notase Lenin în 1920. Poporul revoluţionar „îşi creează propriul tribunal şi instituie pedepse, aplică forţa, creează o nouă lege revoluţionară”; în opinia liderului bolşevic, violenţa aplicată în numele clicaturii proletariatului este „justiţia revoluţionară”. Doctrina leninistă, substanţial îmbogăţită de practica terorii exercitată două decenii de către Stalin şi legalizată prin Codul Penal sovietic au stat la baza legiferărilor punitive ale „democraţiilor populare” din Europa de est.

Lucreţiu Pătrăşcanu şi legalizarea represiunii

Primii paşi în construirea unui sistem de aplicare a „dreptăţii de clasă” în România au fost făcuţi de Lucreţiu Pătrăşcanu, avocat, membru din ilegalitate al PCR, reconfirmat ca ministru al justiţiei în guvernul Groza la 6 martie 1945. Complexul de măsuri al cărui autor a fost a dus la schimbarea vechiului aparat al justiţiei şi transformarea sa într-un instrument al „luptei de clasă”. La o săptămână de la numirea sa la Ministerul Justiţiei, oficiosul

comunist Scânteia anunţa trimiterea în judecată în faţa unui „Tribunal al Poporului" a „trădătorilor Gigurtu şi Manoilescu", iar în 17 martie a fost finalizat proiectul unei legi privind pedepsirea criminalilor de război. Lucreţiu Pătrăşcanu a fost cel care a înfiinţat noua instanţă de judecată: „Tribunalul Poporului" era format dintr-un complet compus din doi magistraţi şi şapte „judecători populari", iar pe lângă Ministerul de Justiţie s-a constituit corpul „acuzatorilor publici", care preluau atribuţiile procurorilor în aceste tribunale speciale, stipulându-se totodată că hotărârile „Tribunalului Poporului" sunt inatacabile. Proiectul propus de Pătrăşcanu a fost aprobat în 31 martie 1945 de către Consiliul de Miniştri; cu două zile înainte, la propunerea sa, se promulgase şi un Decret lege pentru „purificarea administraţiilor publice", din care erau înlăturaţi toţi cei care „au activat sub orice formă în scopul instaurării sau menţinerii regimurilor dictatoriale în România".

Lucreţiu Pătrăşcanu a acţionat direct şi pentru desfiinţarea vechiului corp al magistraţilor şi subordonarea lor intereselor de partid ale comuniştilor. În 15

septembrie 1945, cu ocazia deschiderii noului an judecătoresc, ministrul justiţiei afirma: „desigur, epuraţia o vom continua, dar noi vrem mai mult decât epuraţia: vrem ca într-adevăr magistratura ca corp, ca colectivitate, ca instrument în cadrul statului să degaje altă mentalitate şi alt suflet decât până acum” 124. După această declaraţie, au început ameninţări directe la adresa magistraţilor. A reţinut atenţia la vremea respectivă cazul unui complet de judecată care, pentru că achitase la începutul lunii decembrie un comerciant, a fost suspendat şi pus sub anchetă din ordinul lui Pătrăşcanu. Inculpatul, proprietarul unui magazin de încălţăminte de lux, fusese condamnat la 18 ani închisoare pentru stocare de mărfuri, în vederea speculei. A făcut recurs şi a fost achitat, dar între timp ceea ce i se confiscase a dispărut pentru a reapare în magazinele unor persoane apropiate de comunişti. Pentru a nu pune în pericol această veritabilă „reţea de finanţare” a PCR, Lucreţiu Pătrăşcanu a suspendat sentinţa şi a anchetat judecătorii care îl achitaseră pe inculpat, după cum nota un contemporan, ziarist străin acreditat la

Bucureşti125. În alte cazuri, comuniştii acţionau direct în intimidarea judecătorilor şi a procurorilor: „patru comunişti au confiscat magazinul unui cetăţean, l-au izgonit pe proprietar şi au condus afacerile spre propriul lor folos. Nefericitul cetăţean a făcut apel la autorităţi. Procurorul a dispus ca uzurpatorii să fie arestaţi (...) Şaizeci de tovarăşi ai celor patru puşi sub acuzare l-au vizitat pe procuror şi l-au ameninţat cu represalii. Grupul de protestatari s-a îndreptat apoi spre casa judecătorului, unde a procedat la aceleaşi intimidări. Tovarăşii lor au fost până la urmă eliberaţi; proprietarul de drept a rămas păgubit şi mai târziu a fost arestat” 126.

În loc să acţioneze pentru apărarea şi respectarea legii, ministrul justiţiei definitiva în 1946 subordonarea magistraţilor, care au fost puşi în primul rând să execute ordinele partidului comunist şi abia apoi să aplice litera legii: pe 20 aprilie 1946, la o conferinţă de presă, Lucreţiu Pătrăşcanu declara: „e o afirmaţie falsă că inamovibilitatea ar fi de natură constituţională! Guvernul decide şi tranşează această problemă!” În consecinţă,

inamovibilitatea dispăruse: asupra statutului magistraţilor hotăra ministrul justiţiei, în acelaşi timp membru al CC al PCR127.

După ce a dat aceste serioase lovituri vechiului corp al magistraţilor, între timp serios epurat de cei în dezacord cu măsurile de punere sub control politic a justiţiei, Pătrăşcanu anunţa pe 16 octombrie 1946 şi definitivarea transferului de competenţe către Curţile Marţiale a cauzelor privind infracţiunile politice săvârşite de civili. Astfel, ocupaţia sovieto-comunistă deţinea pârghiile de reprimare a opoziţiei democratice prin aparatul justiţiei. În 24 noiembrie 1947, opera de infiltrare şi pervertire a puterii judecătoreşti de către comunişti era practic finalizată, prin votarea proiectului de lege pentru organizarea judecătorească. Lucreţiu Pătrăşcanu, autorul proiectului, declara la acea vreme: „prin prezenţa reprezentanţilor aleşi ai maselor muncitoare de la oraşe şi sate care devin judecători cu drept de vot hotărâtor în Tribunale şi Curţi, justiţia devine într-adevăr populară” 128. În textul legii se afirma explicit: „judecătorii trebuie să apere interesele clasei muncitoare, să protejeze

noua democraţie şi să pedepsească inamicii poporului”. Această „justiţie nouă”, după cum arăta la rândul său ministrul de interne Teohari Georgescu, „sprijinindu-se pe instituţia asesorilor populari ce au la baza lor Constituţia şi legile ce decurg din ea, loveşte cu necruţare nu numai în oficinele de spionaj şi în bandele de complotişti, dar şi în acele elemente exploatatoare care vor să împiedice construirea socialismului” [129].

Independenţa justiţiei devenise în scurtă vreme o amintire. În primăvara anului 1948, toţi avocaţii au fost excluşi din barou, fiind reprimiţi doar cei aprobaţi de comisii dominate de comunişti. Baroul a fost înlocuit cu colegii de avocaţi, conduse de membri PCR, iar numărul avocaţilor a scăzut şi el drastic; în Bucureşti, acesta a ajuns de la 12.000 la numai 2000[130].

Fidel crezului său, Lucreţiu Pătrăşcanu a construit cu abilitate aparatul de justiţie care avea să cauţioneze crimele politice ale partidului comunist. Dar deşi a „reformat” justiţia, transformând-o într-o unealtă a luptei de clasă şi a construit cu abilitate justificările juridice ale represiunii, avea să fie el însuşi o victimă a acestei capcane. Se pare că „reforma justiţiei” nu a fost

suficient de convingătoare pentru tovarăşii săi de la Bucureşti şi Moscova. Pătrăşcanu „deşi era crud, nu era îndeajuns de crud. A umplut închisori, dar nu destule... a executat criminali de război, dar nu suficienţi, a reprimat toate drepturile civile, dar nu cu destulă brutalitate” 131. Avea să cadă victimă a capcanei perfecte pe care o construise chiar el, nu atât datorită lipsei de zel, cât din pricina tainicelor raţiuni ale luptei pentru putere, din care ieşise înfrânt. În 23 februarie 1948 nu a mai fost reales în Comitetul Central al partidului, iar a doua zi într-un discurs rostit la Ateneu, Teohari Georgescu îl înfiera pe Lucreţiu Pătrăşcanu drept neloial, laş şi trădător, acuzându-l că i-a protejat pe foştii criminali de război şi că a permis fuga peste hotare a unor „capitalişti”. Fără să fie invitat la prezidiu, dar prezent în sală la acea sărbătorire a creării Partidului Muncitoresc, fostul ministru asculta în tăcere acuzaţiile aduse. În 28 aprilie 1948 avea să fie arestat, condamnat la moarte şi executat, după o lungă anchetă, în urma sentinţei Colegiului Militar al Tribunalului Suprem din 14 aprilie 1954.

A justificat însă activitatea lui Lucreţiu

Pătrăşcanu ca ministru al justiţiei etichetarea sa drept „duşman al partidului”? A fost într-adevăr un „Saint Just” al cauzei, comunistul fără pată, bun patriot, aşa cum i-a fost acreditată imaginea, odată cu reabilitarea post-mortem din 1968? Afirmaţii făcute în mai multe rânduri în faţa anchetatorilor Securităţii la începutul anilor ’50 de către Iorgu Popescu, un fost magistrat militar132 închis după ce se descoperise că a torturat şi ucis în anchetă în timpul războiului un student comunist, aruncă o lumină nouă asupra celor care au construit aparatul represiv comunist şi a culiselor din Justiţie şi Interne în anii instaurării regimului „democrat-popular”. Astfel, în 26 iunie 1953 Iorgu Popescu acredita ideea „măsluirii” unor dosare de ilegalişti de către Teohari Georgescu şi Lucreţiu Pătrăşcanu: „Atât dl. Pătrăşcanu, Teohari Georgescu cât şi alţii mai mici şi-au cerut dosarele din trecut, aflate în arhiva instanţelor militare, sub diferite pretexte. Cele cerute pentru a vedea cum s-au comportat unii mai mici din partid au fost restituite şi am văzut că s-au luat măsuri contra unora care nu au putut păstra conspirativitatea, ca şi în contra

magistraţilor şi a poliţiştilor care i-au judecat sau cercetat. Nu s-au mai înapoiat dosarele celor mari şi nu s-au luat nici măsuri contra anchetatorilor sau magistraţilor în asemenea cauze decât mai târziu şi cu anumite menajamente, în cazul unor afaceri pe care le numeau, magistraţii, grefierii, arhivarii şi poliţiştii sau organele de informaţiuni afaceri sensibile (...) În aceeaşi ordine de idei, poate fi clarificată şi situaţia reală în dosare a domnilor Pătrăşcanu şi Teohari Georgescu. În orice caz, o toaletă s-a făcut acelor dosare" 133. Ca magistrat cu importante sarcini în orchestrarea primelor procese politice intentate adversarilor regimului „democrat-popular", vorbind deci în cunoştinţă de cauză, Iorgu Popescu dădea drept exemplu „toaleta" pe care Marin Jianu, ministru adjunct al Ministerului Afacerilor Interne a făcut-o dosarului său de „ilegalist", prin care fusese de fapt condamnat „pentru un caz banal de furt de bocanci" 134.

În ştergerea trecutului, şi incendiile au dat o mână de ajutor celor interesaţi: accidental sau nu, au ars parte din arhivele SSI-ului, Tribunalului Militar şi ale Biroului îl de contraspionaj de la Marele Stat

Major135, care ascundeau multe documente incomode pentru unii comunişti. Ca urmare, în aparatul de justiţie din vremea ministeriatului lui Pătrăşcanu se răspândise următoarea „circulară” nescrisă, citată tot de Iorgu Popescu: „nu avem informatori comunişti ai Siguranţei; puneţi răspunderea pe cei morţi”. Era Lucreţiu Pătrăşcanu printre cei interesaţi de camuflarea anumitor aspecte incomode din trecut? Iorgu Popescu îl suspectează: „De ce a fost dl. Pătrăşcanu cu domiciliul obligatoriu în timpul războiului într-o staţiune climaterică, la Poiana Ţapului, în timp ce muncitori sau elevi, pentru un timbru cu Ajutorul Roşu, au fost condamnaţi?” 136, se întreba fostul magistrat, ca unul care participase înainte de 1944 direct la anchetarea de către SSI a unor comunişti. Totuşi, în interogatoriile la care Pătrăşcanu era supus de către ofiţerii Securităţii chiar în timpul în care Iorgu Popescu îi aducea aceste grave acuzaţii, nu s-au obţinut dovezi clare care să acuze vreun act de colaboraţionism. Ceea ce nu avea să împiedice însă condamnarea şi executarea lui137.

Codul Penal – baza legală a

represiunii comuniste

La 27 februarie 1948 (după numai patru zile de la căderea în dizgraţie a lui Lucreţiu Pătrăşcanu) era republicat Codul Penal138. Modificările aduse acestuia sub coordonarea fostului ministru al justiţiei au constituit baza legislativă prin care puterea judecătorească, substituită intereselor de clasă ale noului regim „democrat popular", a pus la îndemâna Securităţii Poporului mijloace eficace de acţiune împotriva opozanţilor politici. Ulterior, în funcţie de necesităţile stabilite de aparatul represiv, s-au adus modificări ale acestei prime variante, care contraveneau chiar unor principii fundamentale de drept. În momentele premergătoare ale arestării demnitarilor fostului regim, a unor personalităţi politice din partidele istorice, a fruntaşilor legionari ori a foştilor poliţişti, jandarmi sau ofiţeri de informaţii, s-au schimbat şi dispoziţii generale ale Codului Penal. Aceste noi prevederi au încălcat îndeobşte principiul potrivit căruia o lege nu poate acţiona retroactiv (în cazul unor fapte petrecute înainte de promulgarea ei) şi au dat Securităţii posibilitatea să efectueze valuri masive de arestări.

Astfel, dacă în art. 1 din Dispoziţiile generale ale Codului Penal în varianta sa din 1948 se prevedea la alineatul 1 că „nimeni nu poate fi pedepsit pentru o faptă care în timpul când a fost săvârşită nu era prevăzută de lege şi nici condamnat la alte pedepse sau supus la alte măsuri de siguranţă”, prin Decretul nr. 187 din 30 aprilie 1949[139], acest alineat era reformulat, pierzându-şi esenţa, întrucât nu se mai menţiona principiul neaplicării retroactive a prevederilor penale. În urma modificării, Codul Penal stipula doar că „Legea penală are drept scop apărarea RPR şi a ordinii sale de drept împotriva faptelor periculoase pentru societate, prin aplicarea măsurilor de apărare socială faţă de persoanele care săvârşesc asemenea fapte”[140].

În Codul Penal din 1948, aplicarea retroactivă era dispusă explicit în cazul unor măsuri de siguranţă, care însoţeau sau înlocuiau pedepse penale (de la internarea în ospicii, la stabilirea domiciliului obligatoriu, a interdicţiilor de a locui într-o anume localitate sau a o părăsi ş.a.), dispunându-se: „Legile care prevăd măsuri de siguranţă se aplică şi infracţiunilor

comise anterior punerii lor în vigoare” (articolul 4). Acest paragraf a dus în urma aplicării sale abuzive la încălcarea unor norme fundamentale de drept, fiind primul pas într-un complex de măsuri care i-au urmat: prin emiterea decretelor, hotărârilor şi ordinelor MAI, s-a constituit „cadrul legal” în care instituţiile cu atribuţii represive au declanşat valurile de deportări, înfiinţarea de colonii de muncă şi stabilirea domiciliului obligatoriu, măsuri la care au fost supuşi aproximativ 150.000 de indezirabili ai regimului.

Dacă în Codul Penal, varianta din 1948, se prevede în primul articol principiul neaplicării retroactive a pedepselor (cum am văzut însă, cu excepţia măsurilor de siguranţă), în varianta modificată prin Decretul nr. 187, din aprilie 1949, *Titlul 2, Capitolul I privind aplicarea legii penale în timp* nu se mai face nicio menţiune privind acest principiu de drept. Ulterior, cum vom arăta mai jos, el a fost chiar încălcat explicit în conţinutul unor decrete şi hotărâri care nu au fost date publicităţii.

Paralel cu aplicarea retroactivă a unor măsuri, s-a trecut şi la o mai clară definire a caracterului de clasă al legislaţiei penale.

Dacă în varianta Codului Penal din 1948 se stabilea la alineatul 2 al articolului 1 pedepsirea faptelor „socialmente periculoase”, arătate la următorul paragraf ca „acele fapte care prin natura lor sau prin felul comiterii aduc atingere sau pun în primejdie siguranţa statului sau ordinea socială”, prin Decretul 187 din aprilie 1949, alineatul 3, textul era astfel reformulat: „Faptele considerate ca periculoase pentru societate pot fi pedepsite şi atunci când nu sunt anume prevăzute de lege ca infracţiuni”, urmând ca pentru incriminarea lor să fie utilizate dispoziţii legale pentru „infracţiunile asemănătoare”. Acest text oferea practic puteri discreţionare organelor de urmărire penală, fiind utilizat în speţă de către Securitate, care în anchetele sale a folosit din plin, sub coordonarea consilierilor sovietici „tehnica probelor indirecte” şi incriminarea „prin analogie” atunci când s-au stabilit infracţiunile. Textul a fost abrogat prin Decretul nr. 102 din 29 februarie 1956141, într-o perioadă în care autorităţile de la Bucureşti încercau să ţină pasul cu „spiritul Genevei”, dar lipsa sa a fost ulterior suplinită printr-o mai largă definire a

obiectului legii penale. Astfel, în Codul Penal valabil de la data de 1 iunie 1958, articolul 1, care stabilea „legalitatea incriminării pedepsei şi măsurilor de siguranţă”, păstra definirea legii penale drept „apărătoarea RPR şi a ordinii sale de drept”, indicând ca fiind periculoase pentru societate „orice acţiuni sau omisiuni care aduc atingere structurii economice, sociale sau politice, ori siguranţei RPR, sau tulbură ordinea de drept statornicită de popor în frunte cu clasa muncitoare” 142. Esenţa sistemului penal din România acelor ani putea fi şi a fost definită atunci drept o „justiţie de clasă”, îndreptată făţiş, declarat, împotriva opozanţilor regimului, fiind un instrument de lucru la îndemâna poliţiei politice.

*

Principalele prevederi penale cu caracter represiv între 1948 – 1964 au fost cuprinse la *Titlul I, Crime şi delicte în contra statului* din *Cartea a II-a, Crime şi delicte în special,* din Codul Penal al RPR. Cu modificări care ţin de cuantumul unor pedepse sau de lărgirea spectrului incriminărilor, acestea au rămas în general cu acelaşi conţinut în primele două decenii

de regim comunist. Se poate sesiza totuşi o drastică înăsprire, care a constat în creşterea atât a pedepselor, cât şi în cea a posibilităţilor de acuzare aflate la îndemâna organelor de cercetare penală ale Securităţii, operată prin Decretul 318 din 1958143. Nu întâmplător, întrucât în acel an s-a petrecut retragerea trupelor sovietice din RPR, pedepse exemplare (fără excepţie, condamnarea la moarte), au fost prevăzute la *Secţiunea I, înalta trădare*, articolele 184 – 188 şi 190 – 192, care incriminau crima de trădare de patrie, colaborare cu duşmanul pe timp de pace sau de război sau divulgarea de secrete privind capacitatea de apărare a ţării. Articolul 189 pedepsea tot cu moartea „actul incriminat îndreptat contra unui aliat cu care România luptă în comun” 144. Anterior, la aceleaşi articole din Codul Penal se prevedea ca maximum de pedeapsă munca silnică pe viaţă145. Aceeaşi majorare de pedeapsă (de la muncă silnică la condamnarea la moarte) s-a operat prin Decretul 318 din 1958 în cazul articolului 194 di*năecţiunea II, Spionajul*. Sunt prevăzute pedepse cu moartea pentru spionii străini prinşi pe teritoriul României, iar în paragraful următor al aceluiaşi articol

este incriminată „transmiterea de secrete statelor străine, organizaţiilor contrarevoluţionare sau persoanelor particulare, când acestea sunt în serviciul unor puteri străine” 146. Acest text a fost introdus în Codul Penal prin Decretul nr. 202 din 1953 la acea dată pedeapsa maximă prevăzută fiind de 25 de ani147. În urma Decretului nr. 318, ea a fost majorată la muncă silnică pe viaţă. Nu numai divulgarea de secrete era drastic pedepsită, ci şi cea a unor date care „nu sunt destinate publicităţii”, fără a intra în categoria secretelor de stat, sau chiar, pur şi simplu, transmiterea de orice fel de alte documente şi informaţii care „ar putea duce la subminarea regimului democrat popular”, faptă pasibilă de închisoare până la 15 ani (Decretul nr. 202/1953), majorată la 25 de ani prin Decretul nr. 318. Acest text de lege dispunea ca tentativa să fie pedepsită la fel ca şi fapta consumată, sancţionând drastic şi refuzul de a se întoarce în ţară al unui funcţionar cu „însărcinare de stat sau de interes obştesc” plecat în străinătate (pedeapsa putea ajunge până la 25 de ani închisoare, fiind însoţită de confiscarea averii şi interzicerea unor drepturi), în cazul

în care acesta nu era condamnat la moarte în contumacie pentru trădare.148.

Foarte des utilizate în condamnarea opozanţilor politici ai regimului în anii de maximă represiune (între 1948 – 1952 şi 1957 – 1959) au fost art. 207 – 218 din *Capitolul II* privind *Crime şi delicte contra siguranţei interioare a statului,* grupate în *Secţiunea I, Atentatul şi complotul contra ordinii constituţionale şi sociale a RPR, Secţiunea I bis, Subminarea economiei naţionale şi sabotajul contrarevoluţionar* şi *Secţiunea II, Alte crime şi delicte în contra siguranţei interioare a statului*. Articolele din conţinutul acestui capitol al Codului Penal al RPR au fost fie adăugite prin Decretul nr. 202/1953, fie modificate în sensul înăspririi pedepselor prin Decretele nr. 318/1958 şi nr. 1/1959. Evoluţia în timp a prevederilor penale care incriminează acţiunile îndreptate „contra siguranţei interioare a statului" este sugestivă.

Articolul 207, care pedepseşte actele de teroare a avut în prima sa variantă din 1948 o formulare mai puţin impregnată de spiritul „ascuţirii luptei de clasă". Se stipula că acela care comite „acte violente" sau

instigări „în scop de a schimba forma constituţională a RPR" este vinovat de „crima de surpare a ordinii constituţionale", prevăzând pentru această infracţiune pedepse cu închisoarea între 5 – 10 ani şi degradare civică de la 3 la 5 ani. Prin Decretul nr. 318/1958, actele violente devin „acte de teroare", fiind pedepsite cu moartea şi confiscarea averii. Se adaugă două noi alineate, care prevăd sancţionarea cu muncă silnică de la 5 la 25 de ani şi degradare civică vreme de 10 ani pentru „ameninţarea cu săvârşirea unor acte de teroare împotriva vieţii, integrităţii corporale ori a sănătăţii membrilor organelor de stat sau a persoanelor care desfăşoară o activitate cu caracter obştesc, comisă în legătură cu activitatea acestora", respectiv cu închisoare corecţională între 3 şi 12 ani şi interdicţie corecţională de la 1 la 5 ani pentru „orice altă ameninţare sau defăimare a persoanelor arătate la alineatul precedent, comisă prin orice mijloace" 149. În fine, prin Decretul 1 din 1959150 s-a stipulat ca tentativa de săvârşire a actelor de terorism din primul paragraf al articolului 207 să fie pedepsită la fel ca şi fapta consumată. Practic, forma în care a

operat în 1958 – 1959 acest articol al Codului Penal a împins protejarea sistemului şi a nomenclaturii la apogeu, dând frâu liber Securităţii în depistarea a sute de „organizaţii teroriste” şi mii de „acte de teroare”, a căror periculozitate faţă de sistem era vădit exagerată sau chiar inexistentă.

O armă redutabilă împotriva opozanţilor regimului sau a celor care, fără să se opună comunismului, nu îi apreciau, mai mult sau mai puţin deschis, ţelurile şi mijloacele, s-a dovedit a fi complexul de incriminări prevăzute în paragrafele articolului 209. Acest articol care pedepsea „uneltirea contra ordinii sociale” a suferit practic cele mai numeroase modificări faţă de forma sa iniţială, ajungând în anii de intensificare a represiunii un instrument penal foarte des folosit în formularea „concluziilor de învinuire” de către anchetatorii Securităţii. În primul Cod Penal al RPR din 1948, uneltirea nu a fost considerată o crimă, ci un delict, ceea ce automat modifica regimul pedepsei: se putea administra doar închisoare corecţională, o formă de detenţie mult mai uşoară. Erau socotite delicte de uneltire contra ordinii sociale şi pedepsite

ca atare următoarele infracţiuni: propovăduirea prin viu grai a schimbării formei de guvernământ (închisoare de la 6 luni la 3 ani şi interdicţie corecţională de la 1 la 3 ani), propaganda pentru răsturnarea violentă a ordinii în stat, constituirea de asociaţii secrete în acest scop, sau stabilirea de legături cu persoane şi asociaţii din străinătate în scopul uneltirii (fapte pentru care se prevedea închisoare corecţională de la 3 la 7 ani şi interdicţie corecţională de la 3 la 5 ani). În finalul articolului, prin alineatele 3 şi 4 erau incriminate iniţierea şi participarea la „organizaţii de tip fascist, politice, militare şi paramilitare", respectiv propaganda în favoarea acestora – pentru care se riscau pedepse de la 3 la 10 ani închisoare corecţională în cazul propagandei, sau muncă silnică între 15 şi 25 de ani pentru iniţiere sau participare. Prin Decretul nr. 469 din 1957[151] s-au modificat aceste prevederi. S-a renunţat la calificarea uneltirii drept delict, ea fiind socotită în noul text infracţiune, iar pedepsele au fost substanţial majorate. Textul prevedea de astă dată ca iniţierea, constituirea sau participarea la organizaţii sau asociaţii care urmăresc „schimbarea

ordinii sociale existente în stat sau a formei de guvernământ democratice” să fie sancţionate cu muncă silnică de la 15 la 25 de ani şi degradare civică pe o durată de 5 până la 10 ani. Propaganda în favoarea unei asemenea organizaţii sau sprijinul de orice natură acordat membrilor ei se pedepsea, conform alineatului 2, cu închisoare corecţională între 3 şi 10 ani, urmată de o interdicţie corecţională de 3 – 5 ani. Tentativa se pedepsea ca şi fapta consumată. Ulterior, prin Decretul 318/1958, s-a introdus un nou alineat la acest punct, prin care se pedepseau cu muncă silnică între 5 şi 25 de ani, urmată de degradare civică pe timp de 10 ani „formele de agitaţie care au avut ori au putut avea urmări deosebit de grave”, iar prin Decretul 212/1960 a fost incriminat faptul, la fel de drastic pedepsit, „de a lucra prin mijloace violente, pentru a produce teroare, teamă, ori dezordine publică, cu scop de a schimba ordinea economică sau socială din România”.

Cea mai substanţială adăugire a prevederilor penale de la art. 209 s-a făcut prin Decretul nr. 202 din 1953, când s-a *introdus Secţiunea 1 bis,* care condamna

subminarea economiei naţionale şi sabotajul contrarevoluţionar. Prin art. 209 indice 1, aceste acte, săvârşite în instituţii sau întreprinderi de stat „în scop contrarevoluţionar, în folosul foştilor proprietari sau organizaţiilor capitaliste interesate” se pedepseau cu muncă silnică între 5 şi 25 de ani şi confiscarea totală ori parţială a averii. Când consecinţele au fost ori ar fi putut fi grave, se putea dispune pedeapsa maximă: condamnarea la moarte. Cu aceleaşi pedepse dure se sancţionau prin art. 209 indice 2 şi art. 209 indice 3 distrugeri sau degradări „în scop contrarevoluţionar”, de orice natură, săvârşite în instituţii şi unităţi ale economiei naţionale, respectiv „neîndeplinirea cu ştiinţă sau îndeplinirea voit neglijentă a anumitor obligaţii”, socotită, în cazul în care submina într-un fel sau altul regimul de „democraţie populară”, „sabotaj contrarevoluţionar”. Prin art. 209 indice 4, tentativa se pedepsea ca şi fapta consumată152.

În 1958, cu Decretul nr. 318, din conţinutul tuturor articolelor care incriminau subminarea economiei naţionale şi sabotajul s-a eliminat sintagma „în scop

contrarevoluţionar”, ceea ce a uşurat simţitor activitatea anchetatorilor Securităţii de „dovedire” a acestor fapte şi a lărgit serios aria persoanelor incriminate. Pe lângă aceste infracţiuni de subminare a economiei sau sabotaj, anchetatorii mai aveau la îndemână şi încadrările penale de la Titlul 3 bis, care priveau unele infracţiuni contra sistemului economic al RPR. La paragrafele art. 268, se prevedeau pedepse cu închisoarea ajungând până la 5 ani, amenzi usturătoare şi confiscări de bunuri chiar pentru infracţiuni mărunte, cum ar fi „lipsa de grijă gospodărească”, producţia „de proastă calitate, neterminată sau fără respectarea normelor”, „degradarea din nesocotinţă, neprevedere sau uşurinţă a tractoarelor” sau o lipsă de interes similară în tratarea vitelor din gospodăriile agricole de stat ori colective, nepredarea la timp a cotelor de produse agricole, nerespectarea planurilor de însămânţări ş.a. Acest articol din Codul Penal îşi regăseşte în mare parte din prevederi obârşia în legislaţia sovietică din vremea colectivizării, inspirată la rândul ei de unul dintre avertismentele lansate de Stalin la adresa colhoznicilor: „Vi se cere doar să munciţi cinstit, să apăraţi bunurile

colhozului, să aveţi grijă de tractoare şi de maşini, să vă îngrijiţi de cai, să aduceţi la îndeplinire sarcinile trasate de statul muncitorilor şi al ţăranilor, să întăriţi colhozul şi să-i expulzaţi pe chiaburi şi pe acoliţii lor, dacă s-au strecurat printre voi” 153.

Actele de răzvrătire sau instigare la răzvrătire erau sancţionate drastic prin art. 210 – 212, ca şi actele de rebeliune, prevăzute şi pedepsite de art. 258 – 262154. Restul prevederilor părţii speciale din Codul Penal privind infracţiunile „contra siguranţei interioare a statului” priveau uzurparea de funcţii sau infracţiuni săvârşite de funcţionari ai statului, ofensa adusă drapelului sau „delictul contra siguranţei statelor străine, dreptului păcii şi bunelor relaţii internaţionale”.

Severitatea cu care erau pedepsite formele de opoziţie faţă de regimul „democrat popular” nu se regăseşte în cazul infracţiunilor de drept comun. Spre exemplu, asocierea în vederea comiterii unor crime sau delicte de drept comun era pedepsită prin articolul 315 doar cu închisoare corecţională de la 2 la 6 ani. În aceeaşi ordine de idei, existau mari

diferenţe în modul de pedepsire a furturilor; în cazul în care un furt se producea în dauna avutului obştesc, pedeapsa ajungea la 12 ani, iar prin Decretul nr. 446 din 21 septembrie 1957, promovat în timpul unei noi ofensive pentru realizarea colectivizării, se prevedea, pe lângă pedeapsa cu închisoarea, confiscarea totală a averii în cazul unor furturi de cereale „săvârşite fie pe câmp, fie în orice alte locuri” 155. Aceasta, în vreme ce un hoţ învinuit de furt calificat în dauna avutului privat putea fi condamnat la un maximum de 5 ani de închisoare corecţională. Lipsa posibilităţii de individualizare a pedepselor şi diferenţele mari ale cuantumului de pedepse între furtul de la stat şi cel în dauna unei persoane private a dat naştere la aberaţii judiciare semnalate şi la nivelul conducerii superioare a partidului, dar fără succes: „Nu demult, un ţăran de la Calafat a primit pentru că a furat un borcan de 6 lei, 6 luni de închisoare, iar unuia care a furat sute de mii de lei, i se dă tot 6 luni. Eu consider că dacă pedeapsa nu este în raport cu vina nu este bine”, afirma în dezbaterile Plenarei CC A PMR din martie 1956 Gheorghe Vasilichi156. Dar constatarea a

rămas fără efect în plan juridic.

Formulările tuturor incriminărilor ofereau mari posibilităţi de acţiune a Securităţii împotriva oricărei forme de dizidenţă, fie ea chiar pasivă. Cu atât mai mult, cu cât prin art. 228 era pedepsită penal omisiunea denunţului. Acuzaţia a fost preluată din Codul Penal sovietic, ea fiind inspirată practic de celebra frază a lui Lenin, care spune că un bun comunist trebuie să fie în acelaşi timp un bun „cekist”. În prima formă a Codului Penal din 1948 era pasibil de închisoare corecţională de la 1 la 2 ani cel care a omis să denunţe „când încă era timpul de a se împiedica consumarea faptului”, pregătirea unui complot (prevăzut şi pedepsit de art. 227) sau a actelor violente îndreptate împotriva regimului, stabilite la art. 207. Denunţarea faptelor „înainte de a fi descoperite şi în timp util, astfel ca să fie împiedicată consumarea” ducea la absolvirea de vină, iar cel ce după descoperirea faptei înlesnea arestarea complicilor, putea fi iertat de o jumătate din pedeapsă.

Prin Decretul nr. 469 din 30 septembrie 1957, s-a extins incrminarea omisiunii şi asupra celor care nu denunţau actele de

uneltire contra ordinii sociale, prevăzute de art. 209 indice 1, pedeapsa fiind majorată la un cuantum cuprins între 2 şi 7 ani închisoare corecţională şi interdicţie corecţională între 1 şi 5 ani. După numai câteva luni, în plin val de arestări dezlănţuit de Securitate, prin Decretul nr. 318 din 21 iulie 1958 s-a stabilit că erau culpabili de omisiune de denunţ şi cei care nu au adus la cunoştinţa „organelor competente" pregătirea actelor de subminare a economiei naţionale sau sabotaj, pedeapsa fiind şi ea majorată: închisoare corecţională între 3 şi 10 ani. Mai mult, se stipula că „actele pregătitoare" ale omisiunii denunţului „se pedepsesc ca şi infracţiunea consumată", iar prin art. 230 alineatul 2 primeau aceeaşi pedeapsă cu făptuitorii „complicii, tăinuitorii şi cei care vor fi favorizat pe infractori". Totodată, începând cu 1957, art. 228 conţinea invitaţii mult mai deschise la delaţiune şi colaborare cu organele represive faţă de cele prevăzute în Codul Penal din 1948. Astfel, prin Decretul nr. 469 s-a dispus să fie scoase de sub urmărire penală „persoanele care, mai înainte de orice urmărire, vor fi înştiinţat autorităţile competente sau care, chiar după

ce culpabilii au fost descoperiţi sau s-a după ce s-a început urmărirea, au înlesnit arestarea acestora”, iar prin Decretul nr. 1/1959 „generozitatea” organelor în cazul denunţătorilor avea să se extindă, în urma introducerii articolului 231: „nu se pedepsesc acei care, făcând parte dintr-un complot, îl denunţă autorităţilor, mai înainte de a fi fost descoperit şi de a se fi început săvârşirea faptei proiectate”. În acelaşi text de lege, incriminarea omisiunii de denunţ de la art. 228 a fost practic extinsă asupra nedenunţării tuturor infracţiunilor cu caracter politic, iar la pedeapsa condamnării cu închisoarea de la 3 la 10 ani s-a adăugat şi o interdicţie corecţională între 1 şi 5 ani.

În finalul acestei prezentări comparative a modului în care a evoluat legislaţia în materie penală157, se poate concluziona că, începând cu art. 207 care pedepsea actele de teroare care ameninţau să răstoarne „ordinea socială a RPR” şi încheind cu art. 231, care îi iartă de pedeapsă pe denunţători, prevederile cu caracter public cuprinse în Codul Penal şi diversele decrete care l-au modificat sau completat au oferit organelor represive ale Securităţii o largă

paletă de acţiune împotriva celor pe care regimul comunist i-a identificat drept duşmani ai stabilităţii şi perpetuării sale. Pe parcursul dobândirii experienţei în exercitarea puterii, în acţiunea permanentă de consolidare a ei, autorităţile comuniste au detaliat baza legislativă penală a represiunii, prevăzând măsuri drastice împotriva oricărei forme de dizidenţă. Securitatea, ca instituţie abilitată să exercite reprimarea, avea astfel la îndemână toate mijloacele de a trece la pedepsirea celor pe care îi socotea susceptibili de a fi complotat împotriva regimului, sau chiar de a se fi gândit la aceasta. Pedepsele erau supradimensionate în raport cu faptele, pentru că prin administrarea lor nu se urmărea doar încarcerarea sau uciderea presupuşilor vinovaţi, ci şi intimidarea celor rămaşi liberi, câtă vreme se dovedeau supuşi.

Măsurile cu caracter penal împotriva opoziţiei anticomuniste nu au ajuns să satisfacă însă nevoile Securităţii, stânjenită în primul rând în acţiunile represive de faptul că acestea trebuiau cauţionate de instanţe de judecată. Divergenţe între magistraţi, care, cu toate măsurile radicale

de traansformare a instanţelor în „Tribunale ale poporului” aveau totuşi în vedere apărarea legalităţii şi respectau dreptul la apărare al inculpaţilor, ţinând uneori cont de aceasta şi aplicând sentinţe mai mici decât cele dorite de aparatul Ministerului Afacerilor Interne s-au făcut nu o dată simţite. Conducerea de partid a s-a arătat mult mai satisfăcută de rezultatele represiunii atunci când în 1946, în timpul cât a lipsit Pătrăşcanu, plecat la Conferinţa de Pace de la Paris, locul i-a fost ţinut de Teohari Georgescu. Când acesta a cumulat funcţia de ministru de interne şi de justiţie, „cu totul altfel a fost privită justiţia şi magistratura, cu totul altfel procedau [magistraţii], procesele de atunci cu totul altfel au fost rezolvate şi altul era răsunetul în opinia publică. Fiecare simţea o mână forte, simţea că tov. Teo îşi impunea punctul de vedere şi obliga pe magistraţi să rezolve problemele aşa cum cereau interesele masei”, constata la o şedinţă a Biroului Politic din 9 septembrie 1947 Chivu Stoica. Meritele lui Teohari nu se opreau aici: „dacă Teo n-ar fi introdus în jandarmerie, în poliţie elemente populare, nu ştiu unde am fi ajuns astăzi. El a călcat peste statute şi legi, a

mers pe o linie revoluţionară şi a avut bune rezultate în aparatul de stat al Internelor care se întăreşte, pe care poţi să te bizui şi care trimite pe oamenii pe care Justiţia nu-i condamnă, în lagăre” 158, constata acelaşi Chivu Soica. Într-adevăr, pentru a ocoli procedura penală clasică şi a completa paleta de acţiuni ale poliţiei politice împotriva „duşmanilor regimului de democraţie populară”, Ministerul Afacerilor Interne a inspirat începând din 1949 un complex de măsuri cu caracter secret care au permis lărgirea acţiunilor represive independent de deciziile justiţiei.

Legislaţia represivă cu caracter secret

Legislaţia penală, cuprinsă în Codul Penal şi în legile speciale sau decretele publicate *îmbuletinul Oficial* care l-au modificat şi completat în primele două decenii a fost adăugită cu o serie de măsuri legislative de natură să contureze mai exact cadrul de acţiune şi să mărească eficienţa organelor represive. Acestea au constat în aşa-numite măsuri administrative luate de către organele Ministerului Afacerilor Interne asupra unor categorii de persoane, în baza unor decrete şi hotărâri ale

Consiliului de Miniştri care au avut în majoritatea lor un caracter secret. Secretizarea acestor măsuri represive a fost întreprinsă din mai multe raţiuni. Mai întâi, ele veneau în contradicţie cu prevederile constituţionale care enunţau (chiar dacă formal) drepturile şi libertăţile cetăţenilor159, pe care le încălcau în mod flagrant, dar şi cu declaraţiile pompoase ale autorităţilor comuniste privind libertatea care domnea în România. În *Raportul asupra proiectului de Constituţie a RPR*, prezentat în faţa Marii Adunări Naţionale la 23 septembrie 1952, Dej afirmase: „Libertatea de conştiinţă, libertatea cuvântului, libertatea presei, libertatea de organizare etc, sunt înscrise la loc de cinste în proiectul de Constituţie” 160, declaraţie care ar fi fost contrazise flagrant, dacă textele unor Hotărâri ale Consiliului de Miniştri privind măsurile administrative ar fi fost făcute publice.

Pe de altă parte, imaginea ţării, transformată într-un imens gulag de către regimul „democrat popular”, deja evocată în numeroase mărturii publicate în occident de către presa străină şi de cea română din exil161 sau rostite la posturile de radio

străine în limba română[162] ar fi fost fundamentată oficial chiar de autorităţile din RPR, dacă aceste măsuri ar fi fost cunoscute. Prin publicitarea unor decrete, hotărâri ale Consiliului de Miniştri şi ale MAI sau simple decizii ministeriale ale şefilor Securităţii, în baza cărora sute de mii de oameni au fost afectaţi de internarea în lagăre, deportări, fixarea de domiciliu obligatoriu sau confiscări de bunuri, fără ca toate aceste victime să fi făcut obiectul unei decizii judecătoreşti în acest sens, regimul de la Bucureşti ar fi dezvăluit astfel mijloacele represive de multe ori cu un caracter vădit arbitrar prin care îşi asigura stabilitatea. Sistemul ar fi fost nevoit astfel să se liberalizeze, sau, în caz contrar, mai ales în noul context internaţional al primilor paşi de „dezgheţ” al relaţiilor est-vest, România, semnatară a Convenţiei de la Geneva şi admisă în 1955 ca membru al Naţiunilor Unite, ar fi fost pusă într-o situaţie delicată[163]. Din aceste motive, asupra unei bune părţi a legislaţiei represive care a stat la baza acţiunilor Securităţii s-a păstrat un secret desăvârşit.

Chiar Codul Penal, o lege publică în esenţa ei, a fost modificat prin adăugirea

unui articol care nu a fost niciodată publicat. Decretul cu nr. 62 din februarie 1955 a „completat” Codul Penal cu art. 193 indice 1. În textul acestui articol era incriminată „activitatea intensă contra clasei muncitoare sau a mişcării revoluţionare, desfăşurată într-un post de răspundere în aparatul de stat sau într-un serviciu secret pe timpul regimului burghezo-moşieresc”, pedepsită cu temniţă grea pe viaţă şi confiscarea totală a averii. Al doilea paragraf stipula: „Dacă fapta prevăzută în alineatul precedent a fost săvârşită într-un alt post decât într-unul de conducere, pedeapsa va fi de detenţiune grea de la 5 la 25 de ani şi confiscarea totală ori parţială a averii”. În baza prevederilor citate, nepublicate în nicio ediţie a Codului Penal, „au fost judecaţi şi condamnaţi în 1955 – 1956 foşti angajaţi ai Poliţiei, Siguranţei şi Serviciului Secret, arestaţi în anii 1948 – 1950” 164. În unele cazuri cercetate165, s-au pronunţat retroactiv pedepse egale cu perioada de detenţie, ceea ce indică „legalizarea” unor abuzuri (lungi detenţii fără proces), în contextul politic care a urmat Conferinţei de la Geneva din 1955. Edificator pentru

natura regimului comunist rămâne faptul că această tentativă de intrare în legalitate s-a făcut însă prin încălcarea unei norme juridice fundamentale, care nu permite administrarea unor pedepse prevăzute de lege săvârşite înainte de data intrării acesteia în vigoare. Bineînţeles, toate procedurile penale care au urmat Decretului nr. 62 din 1995 s-au aplicat şi ele în regim secret.

Completând legislaţia penală, o serie de măsuri legislative cu caracter secret au oferit Securităţii posibilitatea de a constitui în Republica Populară Română un adevărat „Arhipelag Gulag”, după expresia consacrată de cunoscutul scriitor Alexandr Soljeniţîn care au avut la bază modelul sovietic. O descriere a sistemului lagărelor din URSS conturează un tablou reîntâlnit în România anilor ’50, în urma aplicării unei largi arii de măsuri aşa-numite „de siguranţă”: „Arborând stindardul igienei sociale, statul înţelege să vindece societatea, să cureţe şi să reeduce. Gângăniile dăunătoare sunt adunate, în valuri succesive... Sunt loviţi mai întâi diferiţii marginali care ameninţă hegemonia politică, ideologică, culturală, socială a

partidului şi a conducerii sale. Se reduce opoziţia politică şi religioasă, se stârpesc agitaţia muncitorească şi răscoalele ţărăneşti, se colectivizează satele, este suprimat şomajul, suprimându-se şomerii. Cu fiecare dezinsecţie, lagărele se extind. Ele îndreaptă, ele extermină. Totul este adunat aici: opozanţi conştienţi sau presupuşi, credincioşi fervenţi, savanţi sobri, hoţi de cartofi, borfaşi, ţărani amărâţi, bandiţi. Pentru a scoate la lumină societatea sa, statul produce lagărele” 166. Această practică a sistemului represiv comunist a fost de regulă asociată cu numele lui Stalin, dar „adevăratul părinte al execuţiilor, al terorii în masă şi al organelor aflate deasupra statului” 167 a fost Lenin, care a ordonat pentru prima oară internarea în lagăre chiar a unui mare număr de femei şi copii în timpul războiului civil, pe parcursul represaliilor sălbatice îndreptate împotriva cazacilor. Administraţia de Stat a Lagărelor din URSS (prescurtat GULAG) avea să capete începând cu anii ’30 dimensiuni gigantice.

Aşa cum reiese din Nota de studiu nr. 00880015 din 14 decembrie 1967 întocmită la Serviciul C al Consiliului Securităţii

Statului168, copiindu-se modelul sovietic, s-au instituit cu începere din 1949 măsuri de dislocare şi fixare de domiciliu obligatoriu, internare în colonii şi unităţi de muncă şi fixare de loc de muncă obligatoriu a unor categorii de persoane care, fără să poată fi incriminate penal, făceau obiectul unor dispoziţii cu caracter represiv care aveau ca bază actele normative emise de Marea Adunare Naţională sau Consiliul de Miniştri, dar şi simple hotărâri şi dispoziţii ale MAI169.

Deportările şi domiciliul obligatoriu

Primele măsuri luate de autorităţile comuniste din România în afara cadrului stabilit de prevederile penale au constat în impunerea strămutării unor categorii de persoane socotite potenţial ostile pe baza apartenenţei la o anumită categorie socială de la vechile domicilii, de cele mai multe ori supuse confiscării, şi trimiterea lor sub pază în alte localităţi urbane sau rurale, stabilite de către autorităţi. Primele victime ale deportărilor au fost „exponenţii fostelor clase exploatatoare". Deportarea lor era actul final dintr-un planul mai larg de acţiune îndreptat de comunişti împotriva claselor „foste expolatatoare", care

debutase prin valuri de arestări. După cum explica în 15 septembrie 1952 Teohari Georgescu, „împotriva capitaliştilor şi moşierilor au fost luate începând de la 6 martie 1945 şi mai accentuat după expropriere măsuri. Astfel, un mare număr de foşti exploatatori au fost arestaţi ca criminali de război, sabotori, activitate duşmănoasă, pentru că au avut posturi de răspundere în regimul burghezo-moşieresc, ca foşti conducători ai partidelor burgheze sau pentru alte motive” 170. Deportările şi stabilirea domiciliului obligatoriu în localităţi fixate de autorităţi au fost aplicate în cazul celor care, făcând parte din această categorie damnată a „exploatatorilor”, nu au putut fi închişi pentru vreo culpă penală. Singura consolare rămânea faptul că această pedeapsă, cu tot calvarul şi destinele distruse pe care l-a atras după sine, era cea mai mică în arsenalul represiv comunist.

1949: deportarea „moşierilor” şi a ţăranilor răsculaţi din Crişana

„Moşierii” au fost prima categorie supusă de autorităţi unor măsuri aşa-zis „administrative” speciale, în consonanţă cu politica represivă stalinistă. Ele au fost

aplicate ca urmare a Decretului nr. 256 din 1 martie 1949[171], prin care au fost trecute „în proprietatea statului, ca bunuri ale întregului popor exploatările agricole moşiereşti (...) cu întreg inventarul viu, mort şi clădiri”. Art. 3 lăsa totuşi foştilor proprietari „obiectele de uz personal şi casnic” şi alimentele „necesare consumului propriu”. După o zi, Decretul nr. 83[172] din 2 martie stabilea pedepse drastice pentru proprietarii care aveau să se opună „prin orice mijloace” acestor confiscări, pedepsiţi cu închisoare între 5 şi 15 ani, ca şi pe cei care „vor tăinui, vătăma, distruge, înstrăina, muta sau micşora” propriile bunuri, devenite peste noapte ale statului. Cu închisoare între 3 şi 12 ani şi amendă între 25.000 şi 200.000 lei erau pedepsiţi funcţionarii publici sau împuterniciţii care „nu vor executa sau vor împiedica executarea însărcinărilor ce le revin”.

Operaţiunea de expropriere, derulată în noaptea de 2 spre 3 martie 1949, la care au participat echipe mixte de Miliţie şi Securitate care i-au secondat pe activiştii locali „împuterniciţi” nu s-a derulat fără incidente. Totuşi, la finalul ei, „foştii moşieri” împreună cu familiile au fost scoşi

din locuinţe, deportaţi şi supuşi unui regim de domiciliu obligatoriu pe timp nelimitat, în diferite localităţi din ţară. Cu toate că printr-o hotărâre ulterioară din 1954 se limita durata domiciliului obligatoriu la o perioadă cuprinsă între 6 luni şi 5 ani173, aceştia nu s-au mai putut întoarce la casele lor, fiind obligaţi să rămână în locurile de deportare fixate de autorităţi. „După expropriere – arăta ulterior Teohari Georgescu – nu au fost fixate anumite zone sau oraşe pentru cei expropriaţi. S-au stabilit fie unde au găsit de lucru, fie unde aveau rude. Operaţia de scoatere din oraşe şi centre industriale a început în 1950. Aşa au fost scoase aceste elemente din Hunedoara, Reşiţa, Valea Jiului, Oraşul Stalin şi au fost îndrumaţi înspre oraşe neindustriale” 174.

Rapoarte ulterioare ale Securităţii, din 1967 – 1968175 acreditau ideea potrivit căreia această măsură ar fi afectat doar „2000 de familii cu aproximativ 3.000 persoane”. În realitate, aşa cum reiese tocmai din arhivele Securităţii, numărul celor care au avut de suferit de pe urma „desfăşurării acţiunii de desăvârşire a reformei agrare” a fost mult mai mare: un

raport176 înaintat de conducerea DGSP Direcţiei Organizatorice a Comitetului Central arată că în urma operaţiunii de expropriere, pregătită în cel mai mare secret şi desfăşurată pe tot cuprinsul ţării în noaptea de 2 martie 1949 la ora 3, au fost supuşi evacuării „2972 moşieri, 3744 membri de familie, 363 administratori, 725 alte persoane”, deci în total 7804 oameni, mai mult decât dublul cifrei acreditată de Securitate în 1968. Operaţiunea „s-a făcut cu o sălbăticie care e dezolantă pentru orice om care ţine să respecte pe oameni! Oricât de oribile ar fi fost ordinele, cei care le aplicau aveau latitudinea să le execute cu un dram de omenie. Dacă n-au făcut-o, e că s-a stins orice simţire mai bună în oameni. La unii din ură, la alţii din servilism şi frică”, nota un contemporan al evenimentelor177.

În 1949, deportarea a fost utilizată ca măsură punitivă şi împotriva ţăranilor din Crişana, care s-au răsculat în vara acelui an. În judeţele Arad şi Bihor, ca urmare a unor ample mişcări ţărăneşti din lunile iulie şi august ale anului 1949, s-au organizat ample acţiuni represive, revoltele fiind înăbuşite prin intervenţia violentă a

trupelor de Securitate. Într-un „studiu informativ asupra acţiunilor contrarevoluţionare chiabureşti” din zonă, întocmit la 12 august 1940, la capitolul „Reprimarea acţiunilor”, se dispunea organizarea unor comandamente unice la Oradea şi Arad, cu misiunea de a „restabili total ordinea şi liniştea” în satele răsculate împotriva colectărilor şi a colectivizării. Se dispunea o acţiune „succesivă” pe „centrele agitate”: „Cei care se dau la crime, la acte de teroare, tăieri de fire telefonice sau la jaf, să fie executaţi. În caz că agresorii întrebuinţează forţa sau focuri împotriva trupelor şi a autorităţilor şi nu se supun somaţiilor legale, să se întrebuinţeze focul, urmărindu-se lichidarea capilor acestor bande. Din fiecare centru în care au avut loc acţiuni chiabureşti, se vor ridica capii acestor acţiuni (în lipsă, familiile acestora) şi câte 10 – 15 familii de chiaburi, afirmaţi ca duşmani ai poporului”. Din 31 iulie şi până în 3 august, „în timpul operaţiunilor au fost executaţi în regiunea Oradea 16 chiaburi, iar în regiunea Arad 12 chiaburi”. În noaptea de 2 spre 3 august, un efectiv de 315 miliţieni şi 65 de securişti au luat cu asalt satele pacificate şi au trecut la

îmbarcarea într-un tren special a celor ce aveau să fie deportaţi în Dobrogea, la Medgidia. Au fost ridicate în acea noapte 257 persoane, între care mulţi copii. Astfel, din comuna bihoreană Bicaciu a fost ridicat capul familiei Kuyma Iosif, cu soţia, fiul Ştefan de doi ani şi jumătate, fiica Elisabeta de cinci luni şi mama sa, Maria, de 75 de ani. Din comuna Ucuriş, familia lui Popa Petru a fost ridicată cu tot cu nepoatele Elisabeta şi Ana, de 2 ani, respectiv 10 luni, în lipsa părinţilor acestora – tatăl fusese executat, iar mama arestată. Deportările au continuat în zilele următoare, încheindu-se abia în septembrie 178.

Acţiuni ţărăneşti similare, reprimate după acelaşi scenariu, au mai avut loc în judeţele Baia Mare, Suceava şi Sibiu. „Am luat de la Oradea pe toţi chiaburii şi bandiţii şi i-am trimis la Constanţa” amintea la şedinţa din 1 martie 1950 cu comandanţii Regionalelor de Securitate Pintilie Gheorghe această operaţiune179. La doi ani de la revolte (între 18 iulie şi 6 august 1951), din ordinul MAI s-au deplasat în zonă maiorul de miliţie Titu Stănescu şi căpitanul de securitate Ilie Cârciumărescu, care constatau într-un raport că „dislocările

efectuate în anul 1949 cu ocazia agitaţiilor ce au avut loc, au avut ca efect îmbunătăţirea stării de spirit în comune, producând în acelaşi timp panică în rândurile elementelor duşmănoase şi teamă printre cetăţenii mai înstăriţi” 180.

Efectul deportărilor asupra celor ce făceau obiectul acestei măsuri era devastator. Fiind asaltaţi pe nepusă masă de miliţieni şi unităţi ale trupelor de Securitate, de regulă în timpul nopţii, nevoiţi să-şi adune în fugă, sub ameninţarea armelor, câteva haine şi alimente, familiile întregi erau urcate în camioane sau vagoane de vite, pornind în lungi şi chinuitoare călătorii, la capătul cărora erau nevoiţi să ducă o viaţă mizeră, într-un regim al rigorilor şi privaţiunilor impuse de statutul lor, cel mai de jos pe scara socială al celor rămaşi în libertate. Numărul pe ansamblu al victimelor acestor măsuri nu este cunoscut, iar impactul asupra destinelor familiilor deportate a fost unul de anvergură, aşa cum îl dovedesc reconstituiri parţiale ale unor situaţii similare181.

Amplificarea deportărilor şi a fixării domiciliului obligatoriu, ca măsură de asigurare a oraşelor şi a zonei de

frontieră cu Iugoslavia

Întrucât dislocarea unor categorii de persoane socotite indezirabile regimului şi fixarea de domiciu obligatoriu au dat rezultate neaşteptate, procedura a fost extinsă în vederea scoaterii din marile oraşe şi a zonei de frontieră cu Iugoslavia a tuturor celor care ar fi putut tulbura ordinea socială impusă de regimul comunist sau ar fi putut desfăşura acţiuni ostile în spatele frontului, în cazul unui posibil conflict cu Iugoslavia. Acţiunea fusese preconizată de Teohari Georgescu la şedinţa cu comandanţii Miliţiei şi ai Securităţii din 28 februarie 1950182: „Va trebui tovarăşi să ne concentrăm, încât [să ridicăm] elementele duşmănoase de la oraşe care au avut funcţiuni în fostele partide istorice, în elementele exploatatoare, moşieri, fabricanţi, elemente deblocate, comprimaţi, care şi-au făcut o meserie în a duce agitaţie împotriva regimului, în a căuta să lovească regimul nostru”.

Preconizata scoatere din oraşe a „elementelor duşmănoase” decisă ca urmare a eficienţei arătate în cazul deportării „moşierilor” şi a ţăranilor revoltaţi se anunţa drept o operaţiune de

amploare. Deportarările şi fixarea domiciliului obligatoriu s-au făcut în 1949 doar în baza unor dispoziţii operative ale MAI. Întrucât măsurile nu au fost de fapt prevăzute nici în Decretul nr. 83 prin care s-au naţionalizat pământurile „foştilor moşieri” şi nici în cazul „chiaburilor” din lumea satelor, suspectaţi permanent de intenţia de a provoca revolte ţărăneşti, s-a pus problema reglementării lor într-un cadru unitar de acţiune, pe măsura extinderii acestor procedee. Aceasta s-a realizat prin hotărârea luată la Şedinţa Consiliului de Miniştri din 26 octombrie 1950. Ea a avut la bază raportul 1847 al MAI, care a fost pur şi simplu adoptat şi transformat în Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 1154, cu caracter semisecret, privind „domicilierea în centrele aglomerate”. La art. 2 se arăta că se pot stabili în oraşe „angajaţii organelor şi instituţiilor de stat”, ai întreprinderilor şi organizaţiilor obşteşti, militarii mutaţi în interes de serviciu şi descendenţii acestora, numai în baza obţinerii unei repartiţii de locuinţă şi a unei vize de mutare eliberată de Miliţie183. Măsura discriminatorie a condiţionării stabilirii în oraşe a fost

practicată până în 1989, cu efecte încă proaspete în memoria colectivă. În 1950, în lista „oraşelor închise” erau trecute Capitala, cu o zonă de 20 de kilometri în jur, „Oraşul Stalin”, Ploieşti, Cluj, Oradea, Timişoara, Reşiţa, Hunedoara, Iaşi, Constanţa, Galaţi şi... Cugir, acest ultim centru urban fiind declarat „închis” datorită fabricii de armament de aici. Articolul 6 arăta că MAI poate să dispună mutarea oricăror persoane care nu-şi justifică prezenţa, cum ar fi „cei care n-au nicio ocupaţie, cei care refuză sistematic plasarea lor prin Oficiul Forţelor de Muncă, cei care au suferit condmanări grave, foştii exploatatori etc” 184. În 15 martie 1951, Teohari Georgescu a cerut ca acest articol să fie modificat, „pentru a asigura apărarea cuceririlor democratice şi aplicarea în cele mai bune condiţii a legilor şi dispoziţiilor date de autorităţi”. Formularea propusă de ministrul de interne a fost adoptată întocmai prin Hotărârea nr. 344185, care arăta că MAI va putea „pe cale de Decizie să dispună mutarea din centrele aglomerate a oricărei persoane care nu-şi justifică prezenţa în aceste centre, precum şi mutarea din orice localitate a persoanelor

care prin manifestările lor dăunează construirii socialismului”. Toţi aceştia „nu se vor putea stabili” în oraşele menţionate mai sus nici definitiv şi nici ca flotanţi, iar aprecierea asupra celor ce urmau să fie supuşi acestei discriminări care atrăgea deportarea rămânea, se subînţelege, la latitudinea MAI.

Măsurile de mai sus nu au fost considerate suficiente, fiind considerate „reglementări parţiale” ale problemei. Ca urmare, „în anul 1951, conform HCM nr. 326, MAI a emis Decizia nr. 200, conform căreia se extinde măsura de dislocare şi fixare a domiciliului obligatoriu şi altor categorii de persoane suspecte de activitate duşmănoasă”, cum ar fi „foşti expolatatori (moşieri, industriaşi, chiaburi etc.), cei ce au făcut parte din trupele germane SS şi organizaţia paramilitară Todt, membrii Partidului Naţional Socialist German, conducătorii Grupului Etnic German şi ai organizaţiilor fasciste de tineret, precum şi cei ce au fugit cu trupele germane şi s-au întors, membrii organizaţiei legionare, cei care au fost condamnaţi pentru activitate contrarevoluţionară, familiile acestora, precum şi cei care i-au sprijinit material sau

moral, foşti contrabandişti, gazde şi călăuze pentru trecerea frauduloasă a frontierei, naţionalişti sârbi, germani, maghiari, cetăţeni fugiţi de regimul sovietic ş.a”. 186.

Dispoziţiile MAI care au prevăzut aceste măsuri au fost deplin secretizate, iar când, în preajma anchetelor făcute la CC al PCR în 1967 – 1968, s-a pus în pericol divulgarea lor, atât exemplarul Hotărârii 326 aflat în arhiva Securităţii, cât şi Decizia 200187 au fost arse. În anul următor, 1952, o altă Decizie a MAI, cu nr. 239, hotăra dislocarea unui număr de 6.000 de familii din centrele aglomerate Bucureşti, Braşov Petroşani şi altele, în baza HCM 1154/1950 şi 326/1951. Era vorba în special de „foşti exploatatori” (bancheri, industriaşi, mari comercianţi etc), foşti legionari şi familiile unor condamnaţi politic. Această decizie a fost şi ea distrusă, ofiţerii de Securitate care au cercetat din ordinul Comisiei CC documentele aflate la baza deportărilor, fixării domiciliului obligatoriu şi internărilor în colonii de muncă fiind nevoiţi să consemneze în 14 decembrie 1967 că ea „de asemenea nu se mai găseşte” 188 Este important de precizat că cele două HCM-uri arătate mai sus au stat atât la baza

„curăţirii” marilor oraşe de „elemente contrarevoluţionare”, cât şi la evacuarea unor largi categorii de persoane din zona de frontieră cu Iugoslavia.

În cursul anului 1950, relaţiile Bucureşti şi Belgrad se deterioraseră constant. După rezoluţia Cominformului, citită în iunie 1948 chiar în capitala României de Gheorghiu-Dej, „titoismul” a fost oficial incriminat drept similar celei mai înalte trădări, iar aparatul de propagandă comunist, din dispoziţia Moscovei, a lansat zi de zi atacuri vehemente la adresa „clicii de trădători” ai lui Tito, puşi în slujba „imperialismului anglo-american”. Tensiunea ameninţa să degenereze într-o invazie sovietică în Iugoslavia, anunţată de concentrări de trupe la graniţele ei cu Bulgaria şi România. Ea a escaladat până la momentul mutării teatrului de confruntare militară a blocului comunist cu aliaţii occidentali în Coreea. Rapoarte secrete americane arată că CIA era surprinzător de exact informată cu privire la situaţia mişcărilor militare din România, relevând că efectivele armatei sporiseră din ianuarie 1950 până în martie 1951 de la 186.000 la 205.000 militari, la care se adăugau 66.000 în „forţele interne

de Securitate", precum şi faptul că Ministerul Forţelor Armate român primise de la sovietici un „ajutor" de două divizii de tancuri T 34, amplasate în dispozitiv la graniţa cu Iugoslavia189.

Aceste pregătiri de război au stat la baza dislocării de populaţie din zona prezumtivului conflict, în vederea asigurării spatelui frontului. Pintilie Gheorghe accentua la 1 martie 1950, la şedinţa cu comandanţii Securităţii, necesitatea controlării informative masive a zonei de frontieră cu Iugolslavia, ca măsură preliminară în vederea alcătuirii viitoarelor liste de deportaţi. Coloman Ambruş, directorul Regionalei de Securitate Timiş era aspru apostrofat pentru rezultatele slabe obţinute: „Este o problemă graniţa, nu este o graniţă oarecare, cu Republica Ungară sau Bulgară. Avem un sector greu, nu numai că avem graniţa, dar avem populaţia. Duşmanul s-a concentrat. Ambruş, dacă nu iei măsuri, să ştii că duşmanul îţi dă ţie primul în cap! Pentru noi nu este indiferent, trebuie să iei măsuri, să vezi cum se poate să pătrundem acolo. Dacă nu avem cadre, poate facem cu populaţia, cu Miliţia" 190. Acţiunea de înregistrare în

evidenţe secrete a celor socotiţi ostili regimului şi a celor ce se încadrau în prevederile HCM nr. 1154/1950 şi nr. 326/1951 a continuat până în vara anului 1951.

Miliţiei i s-au fixat propriile îndatoriri în zona de frontieră, vizând o riguroasă evidenţă a populaţiei, cât accesul în proximitatea graniţei. Prin Instrucţiile nr. 77.000/1951, se stabilea ca în apropierea frontierelor să aibă loc razii, patrulări în mijloacele de transport, legitimarea suspecţilor şi reţinerea celor ce nu-şi justifică prezenţa în zonă sau nu au permis special de acces. Zona de frontieră avea o adâncime de 7 kilometri de la graniţă spre interior, în afara celei cu Iugoslavia şi parţial cu Ungaria, unde era extinsă la 25 kilometri. „Fâşia” avea la rândul ei o adâncime de 1.000 metri. În aceste zone cu regim special figurau 418 localităţi, dintre care 149 erau plasate chiar pe fâşie 191.

În aceste localităţi plasate la graniţa cu Iugoslavia, în noaptea de Rusalii (17 spre 18 iunie 1951), s-a declanşat cea mai vastă operaţiune de deportare, căreia i-au căzut victimă 10.099 familii, cu un număr total de 43.891 persoane 192. Potrivit Directivei

MAI cu nr. 200, care a stat la baza organizării ei, „dislocaţii" au fost împărţiţi în trei categorii: din prima făceau parte cetăţenii străini, foştii funcţionari şi militari epuraţi, în a doua categorie erau cei încadraţi în prevederile HCM nr. 326, la care se adăugau „chiaburi şi cârciumari din comune", iar în a treia categorie intrau foştii deţinuţi politici. Primele două categorii figurau pe tabele alcătuite anterior şi „verificate în teren" de Miliţie, iar cea de-a treia erau deportaţi în baza evidenţelor Securităţii. Celor din prima categorie li se punea doar în vedere să părăsească zona în 48 de ore fără a avea dreptul să se stabilească în centre urbane „închise", iar restul erau deportaţi într-un interval de 6 – 24 ore, fiind însoţiţi până la localităţile de destinaţie fixate. Aveau dreptul să-şi ia cu ei un număr restrâns de bunuri, casele şi inventarul rămas fiind predate unor „colective de primire formate din delegaţi ai Ministerului Agriculturii şi ai Sfaturilor Populare" 193. Această masivă operaţiune avea ca scop declarat „asigurarea zonei de frontieră cu Iugoslavia pe o adâncime de 25 de kilometri" şi privea acele „elemente periculoase sau care pot

deveni periculoase" 194.

Echipele mixte care au acţionat în teren au fost formate din activişti de partid, miliţieni, securişti şi militari din trupele de Securitate. Pregătirile s-au desfăşurat în cel mai mare secret: „În data de 17 iunie 1951 au fost convocaţi toţi activiştii Regiunii de Partid Timiş şi câţiva tov, membrii de partid din întreprinderi şi instituţii, într-o şedinţă în localul Regionalei PMR, unde s-a făcut din partea tov. Isac Martin, prim secretar regional şi tov. Feliceanu din partea Comitetului Central un instructaj la acţiunea ce trebuia aplicată. Din data când a fost comunicat scopul acţiunii n-a mai avut nimeni voie să părăsească sediul Regionalei de Partid, pentru a se păstra conspirativitatea acţiunii. După ce s-a făcut repartizarea, tov, delegaţi fiecare a plecat în comuna sau satul unde a fost numit, fiindu-i pus la dispoziţie un camion, hrană rece, precum şi 1.000 lei" 195. Operaţiunea s-a desfăşurat fără incidente grave şi fără a se întâmpina rezistenţă. Deportaţii au fost îmbarcaţi în trenuri şi trimişi către Bărăgan. Un raport al Regionalei de Securitate din 20 iunie 1951 arăta că „din staţiunile de îmbarcare au ieşit spre staţiile de debarcare

66 de eşaloane compuse din 2622 vagoane cu 3537 familii (...) în staţiile de îmbarcare se mai găsesc 1048 vagoane cu 1693 familii (...) 3276 familii aşteaptă să fie îmbarcate. Cazuri deosebite sunt semnalate: cetăţeanul iugoslav Pater Matei din.com. Gelu s-a spânzurat câteva ore după ce i s-a pus în vedere că trebuie să părăsească localitatea". Pe traseu spre destinţie, în gări „s-au făcut comentarii că această operaţie înseamnă pregătirea unui nou război" 196.

Operaţiunea de dislocare a „elementelor duşmănoase" din zona de frontieră cu Iugoslavia a fost coordonată la nivel central de o comisie condusă de Pintilie Gheorghe, directorul Securităţii. Succesul înregistrat în derularea ei fără probleme, ca şi efectul pe care l-a avut asupra restului populaţiei, care a putut vedea şirurile nesfârşite ale miilor de vagoane cu nefericiţi smulşi din casele lor pentru a fi deportaţi sub arşiţa Bărăganului, unde aveau să trăiască ani la rând în semibordeie din chirpici, suferind de foame sub arşiţă sau ger, au determinat autorităţile să continue şi să perfecţioneze practica deportării şi a stabilirii domiciliului obligatoriu. A fost astfel pus la dispoziţia Securităţii un arsenal de prevederi din ce în

ce mai riguros elaborate. Acestea au făcut ca rolul „profilactic” al poliţiei politice să poată fi pus în scenă. Prin „măsurile de siguranţă” îndreptate împotriva celor socotiţi în baza unor informaţii sumare potenţiali duşmani, Securitatea „lichida” orice ameninţare la adresa stabilităţii regimului sovieto-comunist. Stabilirea vinovăţiei, în conformitate cu legile penale în vigoare, nu mai conta.

Evoluţia măsurilor de deportare şi stabilire a domiciliului obligatoriu

Dislocările persoanelor socotite indezirabile în regim de domiciliu obligatoriu au continuat şi în anii următori. În 22 august 1952 se aproba o nouă *Hotărâre a Consiliului de Miniştri pentru înfiinţarea coloniilor de muncă, a domiciliului de muncă şi a batalioanelor de muncă*. Ea completează hotărârea din 26 octombrie 1950, prin care se „închideau” marile oraşe şi erau deportate în afara acestora „elementele duşmănoase”. HCM 1554/1952 este însă mult mai elaborată, cuprinzând 20 de articole structurate pe cinci capitole. Purtând menţiunea „nepublicată”, acest text de lege secret a constituit baza măsurilor aşa-zis

administrative luate până în 1954 la abrogarea sa. În privinţa dislocărilor, se motiva că acestea s-au decis „pentru a uşura supravegherea activităţii elementelor duşmănoase şi străine de clasa muncitoare şi pentru a curăţi cele mai importante centre vitale ale ţării de elementele duşmănoase” (art.1) 197. Măsura cădea în sarcina unor comisii regionale, formate din secretarul de partid, şeful Regiunii de Securitate şi comandantul Miliţiei, „care vor studia dosarele şi propunerile pregătite şi prezentate de Securitate şi Miliţie. După aprobarea comisiei regionale, tot materialul cu concluziile şi propunerile acestei comisii va fi înaintat Comisiei centrale, care va fi formată la nivelul conducerii Ministerului Afacerilor Interne. După aprobarea Comisiei MAI, hotărârea rămâne definitivă”, fiind pusă în practică de „organele competente” 198.

Listele de dislocări propuse de unităţile locale ale Securităţii şi Miliţiei erau, în genere, aprobate fără prea multe modificări la Bucureşti. Pe aceste liste au fost trecuţi „toţi foştii exploatatori ale căror bunuri au fost naţionalizate”, cu excepţia farmaciştilor şi ale drogheriştilor, rudele

199 „trădătorilor de patrie şi spionilor care au fugit din ţară” atât înainte, cât şi după 1945 şi ale celor condamnaţi „pentru crime de trădare de patrie şi spionaj”. Erau exceptaţi de la deportare „marii artişti, sculptori, pictori, compozitori, academicieni, dacă au dovedit că muncesc cinstit şi sunt folositori societăţii” şi părinţii care aveau un fiu recrutat militar, „până la rezolvarea situaţiei în armată a fiului lor”, care în majoritatea cazurilor îşi urma familia în deportare. Se stabileau pedepse grele pentru cei care părăseau domiciliul obligatoriu stabilit, aceştia „fiind pasibili de pedeapsă de la 15 la 20 de ani, ca şi pentru deportaţii care „refuză să muncească în condiţiile şi locul destinat”, ce puteau fi condamnaţi între 3 şi 5 ani. După terminarea pedepsei, vor fi trimişi înapoi la locul de unde au fugit”, se arăta în art. 10 al HCM nr. 1554/1952200. Pedepsele sunt „legalizate” în aceeaşi zi cu elaborarea Hotărârii (22 august), prin Decretul nr. 258 al Prezidiului Marii Adunări Naţionale, decret semnat de Petru Groza201.

La finele aceluiaşi an, în 4 decembrie 1952, prin Ordinul nr. 838 ministrul Alexandru Drăghici, aflat în fruntea noului

Minister al Securităţii Statului, ratifica măsurile de dislocare dispuse în 1951 – 1952 de organele de Miliţie în baza articolului 6 din HCM nr. 344/1951 (prin care organele MAI puteau dispune „mutarea din centrele aglomerate a oricărei persoane care nu-şi justifică prezenţa în aceste centre”) 202. În 1954, o nouă Hotărâre a Consiliului de Miniştri cu nr. 337 din 11 martie abrogă măsurile anterioare privind dislocările, stabilind că urmează să li se fixeze domiciliu obligatoriu numai acelor deţinuţi eliberaţi din închisori care pe parcursul detenţiei „nu s-au reeducat şi prezintă pericol pentru securitatea statului”. Aceste pedepse suplimentare au ajuns să depăşească în numeroase cazuri 5 ani, maximul prevăzut de hotărâre. În 1967, oficiali ai Securităţii se vedeau nevoiţi să constate că „din examinarea unui număr de 2285 dosare ale persoanelor care au avut domicilii obligatorii a rezultat că această măsură s-a luat faţă de un număr de 512 persoane pe timp nelimitat, încălcându-se astfel dispoziţiile HCM nr. 337/1954” 203, deci aproape un sfert din cei supuşi domiciliului obligatoriu nu au putut părăsi locurile unde au fost nevoiţi să trăiască sub

o riguroasă supraveghere204. Erau fixate un număr de 17 comune-depozit pentru cei care intrau sub incidenţa măsurilor de fixare a domiciliului obligatoriu, în raioanele Călăraşi, Brăila, Călmăţui, Galaţi, Feteşti, Slobozia şi Lehliu. Părăsirea acestor localităţi era pedepsită cu închisoare corecţională205.

Ulterior, prin HCM nr. 237 din 12 februarie 1957, semnată de preşedintele Consiliului de Miniştri Chivu Stoica, s-a dispus completarea Hotărârii nr. 337, prin fixarea domiciliului obligatoriu şi pentru cei „care prin fapte sau manifestări încearcă să primejduiască regimul de democraţie populară” 206. În baza acestei hotărâri, „au fost trimişi în domiciliu obligatoriu un număr de 2241 persoane, astfel: 1997 persoane cu ocazia eliberării din detenţie; 244 persoane conform propunerilor organelor informativ-operative sau de anchetă [ale Securităţii], persoane care au ajutat sau au favorizat pe membrii unor organizaţii subversive şi asupra cărora nu s-a luat măsura trimiterii în justiţie” 207. Ultima Hotărâre a Consiliului de Miniştri cu privire la regimul domiciliului obligatoriu (nr. 1108 din 2 august 1960) a fost semnată

tot de Chivu Stoica şi a decis restrângerea numărului comunelor în care foştii deţinuţi politici erau nevoiţi să trăiască în regimul unei supravegheri absolute departe de familii, la patru: Viişoara şi Fundata din Raionul Slobozia, Lăţeşti (raionul Feteşti) şi Rubla (raionul Călmăţui).

Amploarea deportărilor

Restricţiile domiciliare au fost ridicate în mai multe etape, dar ele au fost practicate de către Securitate în cazuri izolate până în 1989. Primele decizii în acest sens au fost luate în urma ordinului rezolutiv al ministrului Alexandru Drăghici, de către o comisie compusă din ofiţeri de Securitate şi Miliţie, condusă de lt, col. Wilhelm Einhorn, şeful Serviciului Inspecţii al Securităţii, care „în perioada februarie-iunie 1954, deplasându-se în teren a ridicat pe loc, în baza analizei făcute, restricţiile doiciliare unui număr de 5491 familii, ce cuprindeau bătrâni, persoane bolnave, dislocaţi din greşeală etc”. „Umanismul” Securităţii nu s-a extins şi în cazul „familiilor din categoria foştilor demnitari”. La desfiinţarea Comisiei, „au mai rămas cu domiciliu obligatoriu un număr de 2647 familii” 208.

O nouă Comisie, înfiinţată în baza

ordinului ministrului de interne nr. 161/29 iunie 1954, a dispus reîntoarcerea în Banat a celor deportaţi prin Decizia nr. 200/1951, cu excepţia celor din „categoria foştilor exploatatori”. Au mai rămas cu domiciliu obligatoriu „112 familii, cuprinzând 328 persoane” din această categorie209. Întorşi acasă, deportaţii au primit parţial înapoi propriul avut, dar abia după mai bine de un an de prelungire a chinului prin care au trecut. Prin *Dispoziţia nr. 29 privind situaţia terenurilor agricole şi caselor persoanelor strămutate care se întorc la fostul lor domiciliu,* Consiliul de Miniştri hotăra la 1 septembrie 1955 să restituie deportaţilor „terenurile agricole şi casele pe care le-au posedat la data părăsirii acestor localităţi”. În cazul în care acestea fuseseră „comasate” în gospodării agricole de stat, urmau să primească terenuri din rezerva de stat, iar dacă acestea fuseseră date în folosinţă colectiviştilor, „după strângerea recoltei vor fi restituite celor ce le-au posedat la data strămutării”. Se recomanda gospodăriilor agricole colective să nu respingă eventualele cereri de înscriere din partea foştilor deportaţi. Casele „ocupate de unităţi de stat, unităţile cooperatiste şi

obşteşti rămân în folosinţa acestor unităţi”, urmând ca în acest caz, ca şi în cel al completei distrugeri a fostelor locuinţe, cei reveniţi din Bărăgan să primească o altă casă din fondul statului, sau „despăgubiri reprezentând 50% din valoare şi 50% credite pe termen lung”. Activiştii locali de partid, care în marea lor majoritate participaseră activ la acţiunea de dislocare din 1951, erau puşi acum în situaţia de a lua toate măsurile de mai sus, dar şi de a stabili modul de despăgubire – ceea ce a dus, din nou, la abuzuri suportate de foştii deportaţi, care nu şi-au mai putut reconstitui integral bunurile avute în proprietate până în fatidica noapte de Rusalii a anului 1951210. Măsuri identice de repunere în posesia bunurilor au fost luate şi în cazul cetăţenilor de naţionalitate sârbă trei luni mai târziu, în 7 decembrie 1955 (HCM nr. 2694) 211, iar printr-o altă hotărâre (cu numărul 623), Consiliul de Miniştri decidea în 14 aprilie 1956 ca şi restul categoriilor de persoane „care se reîntorc la fostul lor domiciliu” să beneficieze de aceleaşi drepturi arătate mai sus212. Toate aceste reparaţii nu puteau ajunge să şteargă răul pricinuit: „Dacă mă gândesc bine, parcă am fost blestemaţi să

ne chinuim o viaţă întreagă şi s-o luăm mereu de la început”, spune un fost deportat213

Comisii precum cele din 1954 nu s-au mai înfiinţat ulterior, ridicarea restricţiilor domiciliare făcându-se „pe bază de decizii individuale, la cerere sau la termen”. Majoritatea acestora au fost ridicate în cursul anului 1964. În 1967 mai aveau domiciliu obligatoriu 6 persoane, dintre care 3 pe termen nelimitat. Erau încă în vigoare Decretul nr. 258/1925 (pentru pedepsirea părăsirea domiciliului obligatoriu cu închisoare între 15 şi 20 de ani), HCM nr. 337/1954 de fixare a domiciliu obligatoriu foştilor deţinuţi politici „nereeducaţi” şi HCM nr. 237/1957, care extindea această măsură asupra celor ce „primejduiesc regimul”, precum şi măsurile de fixare a locului de muncă obligatoriu214. Practica domiciliului obligatoriu a mai fost utilizată de Securitate pentru izolarea unor dizidenţi, fie în forma arestului la domiciliu, fie prin deportare, cazul cel mai cunoscut fiind cel al muncitorilor care au participat la revolta din 15 noiembrie 1987 de la Braşov şi al semnatarilor „scrisorii celor 6” 215.

După documentele Securităţii, există

evidenţe pentru circa 60.000 de persoane care au fost dislocate între 1948 – 1964. Având însă în vedere că nici măcar textul unora dintre hotărârile sau deciziile MAI enumerate, după cum se recunoaşte chiar în nota 00880015/14 decembrie 1967 nu se mai aflau în arhivă, fiind arse, cum am arătat, din dispoziţia Direcţiei Secretariat a Securităţii, această estimare poate fi socotită parţială. De altfel, un alt document preciza (în mod fals!) că „nu s-a putut stabili cu exactitate numărul persoanelor dislocate şi cu domiciliu obligatoriu, deoarece în perioada respectivă nu a existat un organ care să ţină evidenţa acestor persoane”[216]. În arhivele Securităţii, instituţia care era abilitată cu coordonarea aceste operaţiuni s-au păstrat însă decizii şi rezoluţii cu liste de deportaţi, care nu au fost centralizate de ofiţerii de Securitate însărcinaţi în 1967 cu misiunea de investigare a acestei probleme. Mai mult, după cum am văzut în cazul moşierilor supuşi domiciliului obligatoriu în 1949, securiştii au minimalizat amploarea fenomenului, reducând artificial, cu cel puţin o treime, numărul celor ce au suferit această măsură. Cade în sarcina lor

ignorarea totală a unor documente şi evidenţe din arhivele Securităţii217. De aceea putem socoti drept minimă, dar mult mai aproape de realitate, estimarea a unui număr de 100.000 persoane care au suferit măsura stabilirii domiciliului obligatoriu în anii de „democraţie populară”.

Caracterul abuziv al măsurilor de dislocare şi fixare a domiciliului obligatoriu

Chiar şi în 1967, Securitatea mai insista asupra faptului că „măsura domiciliului obligatoriu s-a impus faţă de o seamă de persoane care, prin poziţia lor socială şi activitatea politică desfăşurată în trecut, prezentau un pericol pentru ordinea socială şi de stat”. Se recunoştea însă că actele normative care au statuat această măsură „contravin unor prevederi constituţionale şi altor legi. Astfel, Constituţia din anul 1948 cât şi cea din 1952 prevedeau garanţii în legătură cu libertatea persoanei şi inviolabilitatea domiciliului. Ori multe din dispoziţiile actelor normative arătate au încălcat în mod grav aceste garanţii constituţionale” 218.

Ceea ce caracteriza toate aceste măsuri în vederea dislocărilor şi a stabilirii

domiciliului obligatoriu este faptul că ele conţineau enunţări generale, fără a determina precis categoriile de persoane în legătură cu care organele MAI erau împuternicite să ia asemenea măsuri şi nici durata lor în timp. Astfel, acţiunile au fost arbitrare, comiţându-se grave abuzuri şi ilegalităţi, împotriva cărora cei care le-au căzut victimă nu se puteau plânge. Aceste abuzuri au sporit, în condiţiile în care şi organele de Miliţie au luat măsuri de dislocare a unor familii, în foarte multe cazuri în mod neîntemeiat, cum arăta un referat al Procuraturii Generale din 7 august 1953. În acest an, în câteva rânduri, procurorii au solicitat Direcţiei Generale a Miliţiei să li se pună la dispoziţie actele normative în baza cărora se întreprindeau aceste măsuri, dar au fost refuzate. Mai mult, generalul Ilie Drăgan a comunicat că în viitor nu va mai da niciun fel de detalii asupra acestor operaţiuni219, al căror caracter ilegal şi abuziv nu a putut fi limitat. Ulterior, Procuratura a participat chiar la cauţionarea ilegalităţilor, prin fostul procuror general adjunct Gheorghe Bucşan, care a făcut parte din Comisia MAI pentru internări în colonii de muncă din 1958 şi a

semnat numeroase astfel de decizii.

De altfel, după cum recunoşteau chiar ofiţeri de Securitate în 1967, dispoziţiile încălcau dreptul la apărare, întrucât „niciunul dintre actele normative care au reglementat luarea măsurii de fixare a domiciliului obligatoriu nu conţinea prevederi cu privire la posibilitatea unei căi de atac din partea celor ce se considerau îndreptăţiţi şi niciun organ competent să soluţioneze asemenea situaţii”. O altă ilegalitate conţinută de actele normative analizate constă în stabilirea de pedepse penale pentru cei ce părăseau domiciliul obligatoriu. Lăsând la o parte mărimea lor exagerată (între 15 şi 20 de ani închisoare), în condiţiile în care infractorii aflaţi în executarea pedeselor la penitenciar erau condamnaţi între 3 şi 6 luni în cazul evadării, cât şi încălcarea principiului gradării pedepsei, prevăzut în art. 23 al Codului Penal şi a cuantumului maxim al închisorii corecţionale, care era de 12 ani (art.22), trebuie spus că administrarea de pedepse cu închisoarea nu era de competenţa Consiliului de Miniştri.

Deportarea şi domiciliul obligatoriu au fost resimţite ca o restrângere gravă a

libertăţii. „După două săptămâni, mi-am zis: noi suntem ca şi arestaţi. Numai că suntem arestaţi în familie. Ne-or chemat, programat, câte o sută la Miliţie, ne-or pus D.O. pe buletine şi ne-or obligat să semnăm o declaraţie pe care or citit-o: *Dom'le, dumneata eşti deportat 5 ani aicea, n-ai voie să părăseşti raza de 30 de kilometri*", explică un ţăran din Banat care era statutul său după punerea în aplicare a Deciziei MAI nr. 200 în noaptea de Rusalii a anului 1951. Studii asupra deportărilor relevă că cele mai mari urme şi traume le-a lăsat această perioadă asupra copiilor: „Copil fiind, nu am avut nicio jucărie. Aveam şapte ani când am văzut cea dintâi păpuşă"; „Eram în clasa a VI-a când am mâncat pentru prima oară ciocolată" 220.

Cu toate că s-a recunoscut în 1967 caracterul ilegal şi abuziv al măsurilor, niciuna dintre victimele deportărilor coordonate de Securitate nu a fost până la căderea regimului comunist în mod oficial reabilitată221, în afara faptului că li s-a permis, pur şi simplu, să se întoarcă acasă.

Internarea în lagăre de muncă

În numeroase cazuri, ofiţerii Securităţii nu reuşeau, cu toate eforturile, să adune

dovezi pentru condamnarea celor suspectaţi prin simpla lor apartenenţă la categorii sociale socotite „duşmănoase”. Întrucât nu puteau fi luate măsuri represive împotriva lor în baza Codului Penal sau a unor legi publice, iar deportarea şi fixarea domiciliului obligatoriu erau considerate a nu anihila potenţialul pericol reprezentat pentru regim de persoanele respective, s-a trecut la elaborarea unui complex de legi cu caracter secret care să reglementeze un nou tip de detenţie, pentru care nu era necesară pronunţarea unei sentinţe penale.

Astfel au apărut pe teritoriul României numeroase lagăre, numite în timp şi în funcţie de tipul lor de organizare unităţi, colonii şi batalioane de muncă. Decizia de înfiinţare a acestora a fost luată, după cum arăta Teohari Georgescu în cuvântul său222 în faţa şefilor din DGSP şi a directorilor Regionalelor de Securitate în 28 februarie 1950, la nivelul conducerii partidului comunist: „Am spus că nu putem trimite în Justiţie elementele contra cărora nu avem fapte concrete, dovezi. Sigur că aici nu poate fi vorba decât de o lipsă a noastră. Partidul nostru şi Guvernul, în grija pe care o are de a asigura buna

desfăşurare a muncii în ţara noastră, a tuturor oamenilor cinstiţi, s-a gândit să dea pentru organele noastre posibilitatea ca acele elemente care nu puteau fi încadrate în texte de lege, ca acelea din codţul penal, pentru că] aşa cum spunea un tovarăş, nu aveam dovezile concrete, să venit cu o lege care permite Ministerului nostru ridicarea tuturor acelor care agită, care duc activitatea duşmănoasă, care duc activitatea împotriva regimului nostru şi care nu se încadrează în texte de lege, dar duc această activitate. Săi trimitem să se obişnuiască cu o muncă, cu o altă viaţă”.

Legea la care făcea referire Teohari Georgescu era Decretul nr. 6 din 14 ianuarie 1950 al Prezidiului Marii Adunări Naţionale[223], care a fost emis în urma analizării unei Hotărâri a Consiliului de Miniştri din ziua precedentă şi semnat de preşedintele C.I. Parhon. Acesta a dus la înfiinţarea *unităţilor de muncă,* instrumente „pentru reeducarea elementelor duşmănoase RPR şi în vederea pregătirii şi încadrării lor pentru viaţa socială în condiţiile democraţiei populare şi construirii socialismului”. În aceste unităţi erau trimişi, pe lângă foştii deţinuţi politici în legătură cu

care Securitatea considera că „la expirarea pedepsei nu se dovedesc a fi reeducaţi", „acei care prin faptele sau manifestările lor, direct sau indirect, primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democraţie populară, îngreunează sau încearcă să îngreuneze construirea socialismului în RPR, precum şi acei care, în acelaşi mod, defăimează puterea de stat sau organele sale, dacă aceste fapte nu constituie sau nu pot constitui, prin analogie, infracţiuni". Trimiterea în unităţile de muncă era dispusă prin decizii ale MAI, pe o durată de minimum 6 luni, până la 2 ani. Ea putea fi redusă „în raport cu rezultatele reeducării" (ceea ce nu s-a întâmplat), sau prelungită, fără a putea depăşi 5 ani. Părăsirea unităţilor de muncă „fără autorizaţie scrisă prealabilă" se pedepsea cu închisoare corecţională de la 6 luni la 5 ani (mai mare decât cea prevăzută în Codul Penal pentru evadarea din penitenciar, care era între 3 şi 6 luni).

S-a hotărât, pentru coordonarea acţiunilor represive prevăzute de Decretul nr. 6 crearea unei Direcţii a Unităţilor de Muncă în cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Prin Decretul nr. 60 din 10 martie

1950224, se stabilea ca organizarea unităţilor de muncă să se facă prin decizia Ministrului MAI (anterior, aceasta cădea în sarcina Consiliului de Miniştri). În martie 1950, în funcţia de director general al Unităţilor de Muncă (şi totodată director general adjunct al Direcţiei Recrutării şi Repartizării Forţei de Muncă) a fost numit Ilie Bădică225.

Problema unor pedepse suplimentare faţă de cele aplicate prin sentinţe penale opozanţilor regimului preocupase de mai multă vreme Securitatea. În 1949, deci înainte de introducerea măsurilor aşa-zis administrative prin Decretul nr. 6, se dispusese ca deţinuţii politici cu pedepse de peste un an, după expirarea acestora, să fie „depuşi” de către penitenciare „la organele judeţene de Securitate”. Aici, în cazul unui aviz negativ privind eliberarea, se stabilea să fie trimişi la muncă în mine şi se alegeau cu grijă „zonele unde vor fi trimişi cei cărora le expiră pedeapsa şi nu prezintă garanţie” 226. Din ianuarie 1950 situaţia era mult schimbată: Securitatea avea la îndemână un instrument represiv extrem de eficient, întrucât termenii generali folosiţi pentru a desemna categoria celor ce puteau

fi internaţi în lagăre lăsa loc interpretărilor adecvate poliţiei politice şi nu a ezitat să îl pună de îndată în practică.

Prin Ordinul nr. 100 al Direcţiei Cabinet din 3 aprilie 1950[227] din Securitatea Poporului, semnat de directorul general Pintilie Ghoerghe, se dezvoltau şi se interpretau prevederile Decretului nr. 6, în acord cu teza „ascuţirii luptei de clasă”. Se arăta că „duşmanul de clasă din ţara noastră, fabricanţii şi moşierii expropriaţi, bancherii şi marii negustori, elemente deblocate şi epurate din aparatul de stat şi chiaburii, slugi ale imperialismului, caută prin orice fel de mijloace ca: zvonuri alarmiste, injurii, manifestări rasiale şi şovine, instigări, misticism religios, mergând până la acte de teroare, sabotaj, diversiune, să creeze agitaţie, să alarmeze populaţia, să îndemne la nesupunere, să împiedice construirea socialismului”. Tocmai de aceea, „în dezvoltarea art. 1 din Decret”, se precizau care „vor fi categoriile de cetăţeni care vor intra în obiectivele Securităţii cu propuneri de a fi trimişi în unităţi de muncă”.

Fireşte, era vizat „duşmanul de clasă”, aşa cum era definit în preambulul Ordinului

nr. 100. Intrau în atenţia organelor represive cei care „lansează sau răspândesc zvonuri alarmiste tendenţioase, duşmănoase, ascultă şi difuzează propaganda deşănţată a posturilor de radio imperialiste, toţi cei care aduc injurii PMR, conducătorilor săi”, ca şi URSS-ului şi lui Stalin. De asemenea, erau pasibili de internarea în lagăr cei ce frecventează „bibliotecile, concertele şi în general manifestările propagandistice ale legaţiilor imperialiste” sau întreţin legături cu funcţionarii lor şi familiile acestora, instigatorii la „manifestări rasiale şi şovine” şi la nesupunere şi neexecutare „în contra măsurilor guvernului”. Astfel, denigrarea sau împotrivirea la colectivizare, colectări, planurile de însămânţări şi comasări, prozelitismul religios, transmiterea de ştiri „tendenţioase, alarmiste, duşmănoase prin corespondenţă internă sau externă” atrăgea trimiterea în lagăr. Aceeaşi măsură privea şi „elemente cu un trecut reacţionar cunoscut sau foştii expolatatori care ocupă încă în producţie posturi de răspundere” care dovedeau „delăsare gravă, nejsutificată prin incapacitatea lor profesională”. În privinţa modului de lucru, Pintilie Gheorghe arăta că

Direcţia Generală a Securităţii Poporului va dispune prin decizie internarea în unităţi de muncă a persoanelor de mai sus depistate de Direcţiile Regionale din teritoriu228.

Până în 1952, procedura de mai sus a fost utilizată, în conformitate cu „măsurile administrative” dispuse prin Decretul nr. 6, pentru alimentarea „unităţilor de muncă” de la Canalul Dunăre-Marea Neagră şi din Balta Brăilei, dar şi de pe alte şantiere din ţară cu forţa de muncă gratuită a „duşmanilor poporului”, Securitatea răspunzând cu dărnicie tuturor solicitărilor. Audiat la Comitetul Central în 1968, Ilie Bădică, fostul director al Direcţiei Generale a Unităţilor de Muncă din MAI, avea să declare: „Arestările acestor deţinuţi se făceau după nevoi şi în special după nevoile Canalului Dunăre-Marea Neagră. Dacă la Canal trebuiau 5.000 de oameni, tovarăşul Hosu, directorul general al Canalului, dădea telefon la tov. Teohari şi apoi intra în funcţiune aparatul colonelului Dulgheru, de la Direcţia de Anchete, care împarte sarcinile, stabilind ce număr de deţinuţi să aducă fiecare Regiune. Ştiu acestea pentru că lagărul de la Rahova [de triere a deţinuţilor – n. n] era anunţat dinainte să se

ducă cu dubele la gară, să aştepte trenul x din regiunea y, adică arestările se făceau după nevoile Canalului şi nu după vina anumitor elemente duşmănoase regimului” 229.

În 12 august 1952, sistemul măsurilor administrative, care îşi probase eficienţa pe parcursul a doi ani, a fost unificat şi amplificat printr-o *Hotărâre pentru înfiinţarea coloniilor de muncă, a domiciliului obligatoriu şi a batalioanelor de muncă a Consiliului de Miniştri*, cu nr. 1554. În capitolul 1 al textului, se arăta că măsura este dictată de „rezistenţa tot mai activă a elementelor duşmănoase şi [de] faptul că acestea încearcă încontinuu să saboteze în mod organizat măsurile Guvernului şi Partidului”, pentru „a uşura supravegherea activităţii elementelor duşmănoase”. Acestea urmau să fie trimise „la munca de utilitate socială”, într-o amplă acţiune a Securităţii de curăţare a celor mai importante „centre vitale ale ţării”, prin „internarea administrativă pentru efectuarea muncii obligatorii”. Măsura era definită drept „excepţională” şi provizorie”, în scopul ei organizându-se „colonii de muncă, domiciliu obligatoriu şi batalioane

de muncă" 230. Acest complex de măsuri care a reinstaurat în România atmosfera de teroare a marilor valuri de arestări din anii 1948 – 1950 a fost probabil gândit nu numai ca o amplă acţiune represivă, ci şi spre a demonstra fermitatea conducerii de partid, în contextul celor două mari evenimente social-politice ale anului: reforma bănească, resimţită de majoritatea populaţiei ca o decizie administrativă de confiscare a lichidităţilor financiare şi „devierea de dreapta", soldată cu arestarea „troicii" Pauker-Luca-Teohari, care a provocat un adevărat cutremur în masa largă a membrilor de rând ai partidului.

În conformitate cu HCM nr. 1554/1952, puteau fi reţinuţi şi internaţi în *colonii de muncă* cei socotiţi că, „direct sau indirect, primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democraţie populară, îngreunează sau încearcă să îngreuneze construirea socialismului în RPR, precum şi acei care, în acelaşi mod, defăimează puterea de stat sau organele sale, dacă aceste fapte nu constituie sau nu pot constitui prin analogie infracţiuni" 231. În această largă categorie erau înscrişi toţi cei enumeraţi în Ordinul nr. 100 al directorului

general al Securităţii Poporului din 3 aprilie 1950, începând cu colportorii de zvonuri şi încheind cu cei ce vizitează bibliotecile legaţiilor occidentale la Bucureşti. Se prelua chiar ad-literam formularea dată de Pintilie documentului analizat mai sus, adăugându-se însă şi alte categorii susceptibile de a fi trimise la muncă forţată în lagăre „cadrele active ale fostelor grupuri şi partide moşiereşti”, fiind incluşi aici, alături de duşmanii tradiţionali ai comuniştilor, activiştii sionişti, ca şi membrii grupării politice social-democrate a lui Titel Petrescu, sau foştii tovarăşi de drum ai comuniştilor, liberalii lui Gheorghe Tătărăscu şi Petre Bejan232. Mai luau calea lagărelor „vechea agentură a fostului Serviciu Special de Informaţii (SSI), vechea agentură a Marelui Stat Major, a Siguranţei, Poliţiei” (cei care nu fuseseră încă arestaţi) 233, foştii condamnaţi pentru sabotaj, speculă şi trecere frauduloasă de frontieră, chiaburii care „sabotează măsurile luate de guvern”, frontieriştii”, rudele celor fugiţi peste graniţă înainte şi după 1945 (tată şi copii majori bărbaţi), „condamnaţii pentru infracţiuni împotriva securităţii RPR care la expirarea executării pedepsei, prin

comportarea lor nu prezintă încredere de a fi folositori societăţii”.

Laolaltă cu toţi aceştia, erau trimişi în coloniile de muncă „recidiviştii de drept comun care au mai mult de 3 condamnări şi care reprezintă un pericol pentru liniştea şi asigurarea avutului oamenilor muncii”. După cum relevă mărturiile supravieţuitorilor, din rândurile acestora din urmă aveau să fie recrutaţi majoritatea brigadierilor şi a şefilor de baracă, personaje care sporeau atmosfera de teroare în rândul deţinuţilor politici prin comportamentul lor brutal, încurajat de paza lagărelor: „Baraca nr. 6 e considerată de toată lumea drept un loc de penitenţă sporită. Nu pentru că aici e mai puţină căldură sau mai puţină ventilaţie. Cei 100 de oameni câţi încap în cele trei etaje de paturi produc cu propriile lor corpuri energia lor calorică necesară, iar aerisirea se mai face şi prin pereţii de scândură. Încăperea de la intrare, căreia deţinuţii îi spun lavabou, are acoperişul spart şi acolo plouă ca la un adevărat duş. Alta este însă cauza pentru care i se spune acestei barăci stereotipe purgatoriul nr. 6. Aici sunt cazaţi şi criminalii de drept comun condamnaţi la

muncă silnică pe viaţă, figuri sinistre ce nu mai au nimic de pierdut, gata oricând să te înjunghie dacă îi superi cu ceva. În baracă ne-a primit şeful de cameră, condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru tâlhărie şi crimă. Ne-a repartizat în paturile libere de lângă uşă, alături de hârdaiele în care în timpul nopţii deţinuţii îşi făceau nevoile. Noul nostru şef ne-a făcut un instructaj analfabetic şi violent, presărat din loc în loc cu înjurături la adresa mamelor noastre. Sergentul care ne-a însoţit n-a intervenit, cum într-o naivitate anacronică ne aşteptam să o facă, ba chiar ne aşteptam s-o facă, ba chiar se arăta mulţumit de faptul că şeful de baracă îi luase locul de educator", arăta un fost deţinut din coloniile de muncă de la Canal234.

Internarea în colonii de muncă urma să se dispună, în conformitate cu art. 4 al HCM nr. 1554/1952, prin decizia unei „Comisii speciale care va fi înfiinţată în cadrul Ministerului Afacerilor Interne şi care va lua hotărâri pe baza propunerilor Direcţiei Generale a Securităţii Poporului şi Direcţiei Generale a Miliţiei". Preşedinte al acestei Comisii a fost numit Pintilie Gheorghe, prin Decizia nr. 744 din 25 august a MAI,

semnată de ministrul Alexandru Drăghici235. Directorul Securităţii îşi aproba astfel propriile propuneri, alături de membrii comisiei (general maior Nicolschi Alexandru, colonel Aurel Corin, maiorii Butika Francisc, Marin Vintilă, Einhorn Wilhelm din Securitate şi lt, col. Erdely Iosif, de la Miliţie). Fostul Birou Unităţi de muncă, din cadrul Direcţiei a VIII-a Cadre din Securitate era ataşat cu tot personalul pe lângă această comisie.

Prin Hotărârea nr. 1554, unităţile de muncă înfiinţate în 1950 se transformau automat în colonii de muncă. Părăsirea lor fără bilet de eliberare se considera evadare, fiind pedepsită potrivit „legilor în vigore”, iar durata internării administrative era cuprinsă între 6 luni şi 5 ani.

Pe lângă acestea, se mai înfiinţau şi *batalioane de muncă,* „acolo unde [Partidul] va avea necesităţi”. În batalioanele de muncă erau „mobilizaţi pentru muncă şi vor munci sub pază” bărbaţi apţi de muncă „dovediţi că cca. 6 luni pe an nu muncesc şi că nu au o ocupaţie precisă şi permanentă”, misiţii, micii speculanţi, meseriaşii fără autorizaţie şi neîncadraţi în câmpul muncii, „cei ce

trăiesc prin vânzarea obiectelor personale acumulate" ş.a. Toţi urmau să fie salarizaţi pentru munca prestată cu un salariu asemănător celui curent pentru activităţi similare şi urmau să fie demobilizaţi din batalioanele de muncă „atunci când vor termina lucrarea sau dacă au avut merite". Trimiterea în batalioane de muncă era stabilită de aceleaşi comisii care decideau stabilirea domiciliului obligatoriu, cu consultarea unor reprezentanţi regionali ai partidului, Securităţii şi Miliţiei. Fuga din batalioanele de muncă se pedepsea cu închisoare între 5 şi 10 ani236.

În 11 martie 1954, prin Hotărârea nr. 337 a Consiliului de Miniştri se decidea desfiinţarea coloniilor şi batalioanelor de muncă, probabil ca urmare a abuzurilor petrecute în interiorul acestora, semnalate şi anchetate de Procuratură în anul 1953, în urma cărora au fost trimişi în judecată foştii comandanţi ai lagărelor de la Canal şi de la coloniile de muncă Salcia şi Cernavodă. Aici, ca urmare a unor atrocităţi greu de închipuit, au murit mii de oameni237. După desfiinţarea coloniilor de muncă, „toate persoanele care la data prezentei hotărâri se află internate administrativ vor fi deferite

organelor de urmărire penală pentru cercetarea faptelor comise sau vor fi puse în libertate". Ca singură măsură suplimentară în afara pedepselor penale sau a deciziei de internare în fostele colonii de muncă, MAI urma să stabilească domiciliu obligatoriu pentru cei din închisori şi lagăre care „dovedesc că nu s-au reeducat" 238.

Ultima măsură arbitrar-represivă din seria „măsurilor administrative" în sprijinul activităţii Securităţii a fost dispusă prin Decretul nr. 89, emis la 17 februarie 1958 de Prezidiul Marii Adunări Naţionale şi semnat de Gheorghe Stoica, prin care s-a decis că „pot fi stabilite în locuri de muncă anume destinate persoanele care prin faptele lor primejduiesc sau încearcă să primejduiască ordinea de stat, dacă acestea nu constituie infracţiuni". În baza acestui decret, s-a adoptat în 5 martie 1958 Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 282, prin care erau trimise în „locuri de muncă anume destinate" (în minele de cărbuni) următoarele categorii de persoane: foşti legionari, „de la şefi de garnizoană inclusiv, în sus", a legionarilor şi a celorlalte elemente care „mai prezintă pericol" după eliberare şi „primejduiesc sau încearcă să

primejduiască securitatea statului”, dacă faptele lor nu puteau fi condamnate prin Codul Penal. Comisia care stabilea cine anume urmează să fie trimis la muncă forţată, pe o durată cuprinsă între 2 până la 6 ani era formată din doi adjuncţi ai ministrului de interne şi un adjunct al procurorului general239.

S-a păstrat şi sumarul unui *Regulament privitor la primirea, internarea, regimul şi supravegherea în locurile de muncă anume destinate*, care arăta că internaţii în astfel de locuri de muncă erau permanent percheziţionaţi, puteau fi pedepsiţi în caz de abateri sau la refuz de hrană, aveau dreptul la pachete şi vizite, într-un regim mai uşor decât cel penitenciar, dar totuşi strict supravegheat240.

Alături de deportări şi stabilirea domiciliului obligatoriu, internarea în lagăre a fost o măsură administrativă cu un efect represiv important. Folosită pe scară largă de Securitate, aceasta a afectat un mare număr de oameni şi, prin caracterul ei arbitrar, a avut un ecou notabil în plan social, în raport cu scopul urmărit de poliţia politică a regimului comunist.

Amploarea internărilor în lagărele

de muncă

În 1967 – 1968, Consiliul Securităţii Statului a documentat trimiterea „în unităţi, colonii şi locuri de muncă obligatorie a unui număr de circa 29.000 persoane” 241. Cifra mai poate suporta adăugiri, întrucât chiar un document al Securităţii arăta că „posibilităţile de a stabili în mod cât mai complet şirul abuzurilor şi ilegalităţilor sunt limitate de faptul că în arhivele Securităţii Statului nu se pot identifica multe documente. Din relatările unor ofiţeri ce muncesc în prezent în acest sector rezultă că în anul 1954 fostul şef al Serviciului de evidenţă, colonel Popescu Gheorghe (Gogu) 242, în prezent ambasador în Birmania, a ordonat distrugerea fişelor de evidenţă pentru aproximativ 17.000 persoane ce au fost internate administrativ. Ca urmare, dosarele în arhiva Securităţii nu se pot găsi decât cu mari greutăţi” 243. Numărul total al celor internaţi în lagăre de muncă poate fi estimat la cel puţin 50.000 victime ale măsurilor administrative utilizate de Securitate, în condiţiile în care numai un dosar de arhivă verificat în 1967 – 1968 arăta că în perioada 4 ianuarie – 26 iunie 1952 s-au emis 118 decizii ale MAI, prin

care s-au trimis în lagăre 3963 oameni. Numai în zilele de 3 martie şi 1 aprile 1952 s-a dispus internarea unui număr de 316, respectiv 437 persoane. Practic, aşa cum se arăta în sintezele prezentate Comitetului Central, situaţia scăpase oricărui control, Securitatea dezlănţuind un val de teroare care nu-şi putea justifica amploarea244.

Există date exacte pentru primii ani de funcţionare a acestor măsuri. Astfel, în 1950 au fost trimişi în unităţi de muncă 5154 persoane, în 1951 alte 2519, pentru ca în 1952, odată cu organizarea coloniilor de muncă, numărul să crească la 11913, în vreme ce pentru anii 1953 – 1954 s-au găsit date privind internarea administrativă a 2491 persoane. S-a mai stabilit că între 1957 – 1963 au fost trimişi în locuri de muncă obligatorii pe o durată de 2 până la 6 ani în baza Decretului 89/1958 alte 3658 persoane, dintre care 2696 pentru că „au instigat şi au participat la răzmeriţe”, 545 de deţinuţi care „nu au dovedit că s-au reeducat” şi 117 foşti comandanţi legionari245.

În realitate, examinarea dosarelor a arătat cu totul altceva, şi anume că Securitatea a purtat un război necruţător

împotriva muncitorilor şi ţăranilor, deci tocmai împotriva categoriilor sociale în numele cărora dezlănţuise lupta de clasă. Din cele 3658 persoane trimise între 1958 – 1964 la „muncă obligatorie”, îndeosebi în mine, 1899 erau ţărani, 436 muncitori, 207 profesori şi învăţători, 241 funcţionari etc. Dintre ei, 634 nu aveau niciun motiv „la dosar” pentru a suporta această pedeapsă şi nici antecedente penale246. Cea mai numeroasă categorie au constituit-o şi în rândurile „populaţiei” din coloniile de muncă de la Canal şi din Balta Brăilei tot muncitorii şi ţăranii care se împotriveau colectivizării şi impunerii cotelor agricole. Numai din fosta regiune Oltenia, după cum relevau documente găsite în 1967, au fost trimişi în lagăre de muncă 1095 ţărani247, iar o analiză din martie 1968 asupra unui lot martor de 7.000 de fişe ale unor persoane internate arată că „măsurile represive au fost îndreptate împotriva a 1355 ţărani, 1570 muncitori şi tehnicieni, 767 învăţători şi profesori, 136 medici, 166 ingineri etc. Din cele 7.000 de fişe examinate rezultă că numai 11 persoane sunt foşti industriaşi, 15 moşieri şi 25 foşti poliţişti” 248. Securitatea încălcase în mod flagrant principiile pe care

declara în ton cu partidul că luptă să le apere, comportându-se ca o armată într-un teritoriu ocupat şi dezvăluind astfel adevăratul caracter al regimului sovieto-comunist.

Trimiterea în lagăr se făcea cu totul arbitrar, nefiind respectate nici măcar formal dispoziţiile privind măsurile administrative, care şi aşa, cum s-a văzut, aveau prevederi care puteau fi interpretate într-un mod larg de către Securitate. Practic, oricine în afara nomenclaturiştilor putea fi trimis în lagăr. Un studiu făcut de Procuratura Generală în anul 1953 descoperise în toate coloniile de muncă deţinuţi numai pe bază de adrese, însoţite de tabele nominale. În martie 1953, în lagărul Peninsula de la Canal, 2293 persoane se aflau aici numai în baza unor astfel de documente sumare, iar în iulie acelaşi an 1500, Procuratura Generală constatând că aceste persoane sunt „deţinute în mod ilegal”. Opoziţia Securităţii a făcut să nu se poată dispune eliberarea acestora, iar investigaţiile procurorilor în coloniile de muncă au încetat din cauza aceloraşi presiuni249. Abuzurile continuau în privinţa termenelor de internare, care

erau depăşite fără ca deţinuţii să fie eliberaţi. La 20 iulie 1953, se aflau în această situaţie 402 deţinuţi din coloniile de muncă de pe cuprinsul României Populare250.

Regimul de exterminare din lagărele de muncă

Abuzuri grave „s-au săvârşit şi în ceea ce priveşte regimul de detenţie, cel alimentar, asistenţa sanitară”, după cum consemna sec un document al Consiliului Securităţii Statului din 1968251 cu privire la unităţile şi coloniile de muncă. Le ilustrează pe larg o întreagă literatură memorialistică252. În lagăr „toate erau dificile şi greu de suportat: condiţiile de muncă erau barbare, vânturile năprasnice şi neobosite, hrana insuficientă, cazarea improvizată” 253. Bolile făceau ravagii printre „oameni adunaţi de prin toate închisorile politice din ţară, extenuaţi de foamete şi frig, de umezeala acelor saivane în care locuisem, obosiţi de munca epuizantă. Erau anemiaţi, distrofici şi dintre aceştia din urmă au fost destui cei care au alunecat în caşexie254 – ultima fază de slăbire generală a organismului, din care greu se mai putea redresa cineva” 255.

Dar poate că cel mai greu de suportat au fost cruzimile absurde pe care oamenii le-au suportat sau la care au fost martori, marcaţi apoi pe tot restul vieţii de cele trăite şi văzute. Exemplele ar putea umple o lungă monografie. Ele au fost consemnate şi de rapoartele în urma unor controale făcute în coloniile de muncă în anul 1953, când Procuratura Generală a investigat mai multe crime petrecute în acestea. Scene de o violenţă excesivă care s-au petrecut în lagăre au avut darul să impresioneze şi au influenţat probabil decizia de închidere a lor în 1954. Chiar documente ale Securităţii relevă crizimi deosebite petrecute aici. Numai în luna ianuarie a anului 1953 au murit în coloniile de muncă de la Canalul Dunăre – Marea Neagră un număr de 133 deţinuţi, potrivit evidenţelor fostei poliţii secrete. Cele mai multe decese s-au înregistrat la coloniile Peninsula şi Poarta Albă (46, respectiv 30) 256.

În coloniile de muncă se practica pe scară largă bătaia, încarcerarea pe termen lung, utilizarea la munci grele a deţinuţilor bolnavi, iar raţiile de hrană neîndestulătoare au făcut ca moartea multora să fie cauzată pur şi simplu de

foame şi istovire. Dacă tratamentul inuman aplicat deţinuţilor în lagărele din România a caracterizat universul concentraţionar ca şi în celelalte state ale blocului sovietic, în unele perioade, în anumite locuri de detenţie, regăsim puternice accente de sadism în aplicarea acestui tratament. Ca urmare, la multe dintre lagărele Canalului Dunăre – Marea Neagră se înregistra în 1952 o medie a mortalităţii de peste 30 de deţinuţi pe lună257, iar între aceştia unii îşi găseau sfârşitul în chinuri care, dacă nu ar fi consemnate chiar de documente ale Securităţii, ar fi greu de imaginat. Astfel, după 15 zile de carceră, un deţinut a fost dus la infirmerie cu ambele picioare cangrenate, pentru că fusese legat cu lanţuri peste „cizmele de cauciuc ce le avea în picioare. Când a fost adus la infirmerie şi i s-au tras cizmele, i s-a dezlipit şi talpa picioarelor, care putrezise”. Medicul coloniei penitenciare i-a făcut trimitere pentru Spitalul din Cernavodă, dar comandantul nu a aprobat-o. Deţinutul, un tânăr de 23 de ani, a murit în chinuri cumplite după 11 zile, în infirmeria lagărului258.

În sadismul lor, unii comandanţi de lagăr

obişuiau să se distreze, punându-i la cele mai grele munci pe epileptici şi distrofici, sau scoţându-i la muncă în ger, desculţi şi numai în cămăşi. Neîndeplinirea normelor de muncă era sancţionată cu muncă neîntreruptă fără hrană timp de 24 de ore, urmată de carceră. Unii deţinuţi au fost bătuţi până la desfigurare, rămânând infirmi pe viaţă. Un proces verbal din arhivele fostei Securităţi consemna depoziţia unui deţinut maltratat din colonia de muncă de la Cernavodă: „În luna decembrie 1952, fiind grav bolnav, am primit de la infirmerie un bilet de scutire şi am fost întors la dormitor. Caporalul care făcea de serviciu m-a scos însă afară în pumni şi picioare, umplându-mă de sânge şi m-a dus la comandant. Acesta m-a bătut până am leşinat. După ce m-am trezit din leşin, mi-a luat mantaua şi m-a pedepsit să muncesc fără mâncare şi odihnă 36 de ore. Am fost trimis la muncă, dar eu i-am spus caporalului că nu pot lucra. El a pus trei deţinuţi să mă arunce în Dunăre, apoi m-a bătut cu o lopată, m-a legat cu lanţuri şi m-a dus din nou la comandant. Acesta m-a pedepsit cu trei luni de carceră. După 42 de zile am fost scos şi dus la infirmerie. Comandantul m-a văzut

acolo şi mi-a spus: *ai să te întorci în carceră şi ai să stai acolo până mori*. Atunci am încercat să mă sinucid, tăindu-mi venele cu o lamă. Pentru asta, comandantul l-a pus pe un deţinut să mă bată cu picioarele în testicule şi în gură, nenorocindu-mă pe viaţă şi desfigurându-mă”. Deţinutul a fost băgat din nou la carceră, dar a fost salvat de ofiţeri superiori veniţi în inspecţie la colonia penitenciară, care au mai găsit de la Cernavodă alţi şase deţinuţi morţi, care continuau să fie ţinuţi în carcerele lagărului, pentru că, după cum declara comandantului acestuia, nu şi-au încheiat pedeapsa259.

Rapoartele făcute în împrejurările anchetelor din 1953 în coloniile de muncă de la Canal şi din Balta Brăilei de către medici deţinuţi sunt relevante asupra ravagiilor pe care frigul şi foamea le provoca, decimându-i pe deţinuţi în special în lunile de iarnă. „Deţinutul a fost adus pe targă din carceră, fără cunoştinţă, cu respiraţia foarte rară, fără puls aproape şi, cu toate îngrijirile ce i-am dat la infirmerie (injecţii de camfor şi cofeină), după o jumătate de oră a încetat din viaţă. Era în evidenţă cu distrofie şi în diferite rânduri fusese scutit de muncă de către serviciul

medical. Nu a fost adus la vizita medicală înainte de a fi încarcerat şi nici nu am fost chemaţi spre a-l vizita la carceră, în tot timpul în care a fost încarcerat”. Un alt deţinut „a încetat din viaţă chiar în cabinetul de consultaţii al infirmeriei, în timp ce abia îi făcusem injecţii de cofeină şi camfor. Nu am fost chemaţi de a-l vizita înainte de a-l încarcera şi nici nu a fost vizitat de noi acolo (...) Nu s-a ţinut seama de către conducerea coloniei de scutirile medicale şi bolnavi, chiar distrofici gravi au fost scoşi pe şantierele de lucru, aducându-i seara pe braţe, pe alţii îngheţaţi complet şi chiar morţi”. Astfel, un deţinut „distrofic gradul 3, a fost adus în agonie, îngheţat, de pe şantier şi a murit după câteva ore, în infirmerie”, iar un altul „a fost adus mort, îngheţat pe şantier”. Toate cazurile, afirma medicul, înşirând un lung pomelnic de morţi în lunile ianuarie şi februarie ale anului 1953, ar fi putut fi evitate: „În afară de aceştia, sunt numeroase alte cazuri de deţinuţi îngheţaţi, dar care au putut fi readuşi la viaţă în urma îngrijirilor noastre. Toţi deţinuţii politici care îngheţau pe şantierele de lucru erau distrofici, fiind slăbiţi şi nu mai aveau caloriile necesare

pentru a se apăra contra frigului, fie că unii erau uşor îmbrăcaţi, fără cămăşi, şi unii chiar cu picioarele goale. Dimineaţa, la ieşirile cordoanelor de lucru pe poartă, erau scene îngrozitoare, cu bătăi sângeroase şi cu chinuri de iad, ce ar fi trebuit să înduioşeze şi inimile de piatră”, nota acelaşi medic al coloniei penitenciare Cernavodă într-o declaraţie care s-a păstrat în arhivele Securităţii260.

Unele dintre crimele din lagărele de muncă au fost anchetate de Procuratura Generală, care a sintetizat şi condiţiile de deţinere în fraze sugestive. „Au fost cazuri când deţinuţii erau asasinaţi prin împuşcare, îngropaţi de vii în pământ, obligaţi iarna să intre în apă până la brâu şi să taie stuf, introduşi iarna în carcere descoperite, uneori dezbrăcaţi, în poziţii chinuitoare – doi în picioare şi doi cu capul în jos. În timpul verii, erau dezbrăcaţi, legaţi de mâini şi expuşi muşcăturilor de ţânţari. Manifestările de bestialitate continuau şi după moartea deţinuţilor, ale căror cadavre, neînhumate timp îndelungat, roase de şobolani, erau profanate şi chiar introduse în carceră, sub pretextul că torturile n-au fost îndeajuns de aspre” 261.

Pentru atrocităţile descrise mai sus, care s-au petrecut în colonia penitenciară Salcia, au fost trimişi în judecată 21 de ofiţeri şi subofiţeri, care au fost găsiţi vinovaţi şi au fost condmanaţi în 1954 la pedepse de până la 25 de ani închisoare. Un an mai târziu, ministrul de interne Alexandru Drăghici i-a absolvit de pedeapsă şi le-a şters din cazier incriminările. Mai mult, a dispus ca majoritatea lor să fie reîncadraţi în MAI. Printr-un decret al Prezidiului Marii Adunări Naţionale, „acestor cadre li s-a acordat vechimea neîntreruptă în MAI pe toată durata detenţiei, iar conducerea Ministerului de Interne le-a acordat câte o sumă de bani echivalentă cu salariul pe trei luni şi câte o lună de zile de concediu la casele de odihnă ale MAI pentru refacerea stării fizice” 262. Procurorul general adjunct Alexandru Voiţinovici, care ordonase anchetele din 1953 şi descoperise mii de persoane deţinute ilegal, a fost retrogradat din funcţie, fapt care dovedeşte că Securitatea inspirase crimele produse în lagărele de muncă şi stabilirea condiţiilor de detenţie, exterminarea deţinuţilor şi inclusiv trimiterea lor ilegală în lagăre fiind o acţiune deliberată a poliţiei politice

comuniste263.

*

Cei vii şi cei morţi erau în coloniile de muncă în egală măsură subiect de batjocură. La colonia penitenciară Salcia, într-o zi din iarna anului 1952 „au fost mai mulţi morţi. Pentru a-i putea identifica, le-a pus cartoane în gură, pe care le scria numele” 264. Un deţinut a fost adus de la lucru mort, „cu un astfel de carton în gură, iar gura încleştată i-a fost deschisă cu un topor. Morţii se înhumau după 7 – 8 zile, din lipsă de scândură”. Represiunea a produs uneori scene de dimensiuni mitologice. După ce un brigadier l-a bătut până la moarte pe un deţinut, acesta „a fost pus pe o targă în care bătuse piroane de fier. Când l-a adus la infirmerie, mort, corpul lui era în întregime perforat” 265.

Ilegalitatea măsurilor administrative de internare în lagăre şi stabilire a domiciliului obligatoriu

În urma sarcinilor primite la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliul Securităţii Statului a trecut în 1967 – 1968 la analizarea abuzurilor şi ilegalităţilor „în activitatea unor cadre din aparatul de Securitate”,

urmărind între altele „modul în care s-a instituit şi aplicat măsura internării administrative în locuri anume destinate” 266. Sintezele care au rezultat incriminează încălcări ale legii, dar afirmă legitimitatea acestor măsuri, ceea ce dovedeşte că, în fond, caracterul de poliţie politică al Securităţii nu se diminuase, ci era mai bine camuflat sub masca „legalităţii socialiste”. Abuzurile şi crimele produse sub acoperirea „măsurilor administrative” erau considerate „justificate în principiu”: „este cunoscut că între anii 1950 – 1958 [perioadă analizată de Comisia Consiliului Securităţii Statului – n.n.] elementele duşmănoase din ţară şi din exterior îşi intensificaseră activitatea ostilă împotriva regimului democrat-popular, creau greutăţi în construcţia socialismului, calomniau şi defăimau politica partidului, ajungând până la săvârşirea de acte de teroare, sabotaj şi diversiune. În aceste condiţii, se impunea ca organele de partid şi de stat să iniţieze măsuri energice pentru a preveni şi zădărnici orice încercare de a atenta la cuceririle revoluţionare ale clasei muncitoare. Socotim deci justificată de principiu luarea unor măsuri de a împiedica elementele reacţionare să întreprindă

acţiuni duşmănoase, inclusiv internarea în colonii de muncă obligatorie, dar numai împotriva acelor care, în mod real, prezentau pericol pentru securitatea statului” 267.

Modul în care au fost concepute reglementările privind măsurile administrative au fost criticate, întrucât „prin conţinutul lor larg şi generic, fără stabilirea unor criterii de delimitare precisă a acelor persoane care prin manifestările lor constituiau un pericol real pentru securitatea statului de cele care îşi manifestau unele nemulţumiri personale şi care nu periclitau ordinea socială şi de stat *au avut consecinţe negative în justa aplicare a dispoziţiilor din actele normative respective* [subl, ns]”.

Justeţea acestor măsuri represive era însă contrazisă chiar de analiza prevederilor constituţionale. Astfel, Constituţia RPR din 1948 prevedea la art. 48 şi 30 că „nimeni nu poate fi arestat sau deţinut mai mult de 48 de ore, fără un mandat al Parchetului, al organelor de instrucţie stabilite de lege sau autorizarea instanţelor judecătoreşti conform prevederilor legii” şi că „nimeni nu poate fi condamnat şi ţinut a executa o

pedeapsă decât în baza hotărârilor judecătoreşti în conformitate cu legea”. Prevederile, reluate în art. 87 al Constituţiei din 1952, care garanta libertăţile cetăţeneşti, au fost încălcate flagrant de către actele normative cu privire la măsurile administrative268. Prin caracterul lor larg şi evaziv, au dat posibilitatea extinderii represiunii, astfel încât oricare dintre cetăţenii României oricine putea fi arestat şi trimis în lagăr sau deportat în regim de domiciliu obligatoriu, în condiţiile în care foarte multe dintre incriminările conţinute de aceste prevederi nu constituiau infracţiuni nici măcar prin analogie cu diverse texte ale Codului Penal.

Modul de aplicare a fost de asemenea viciat, fiind subordonat nevoii de mână de lucru gratuită la proiectele megalomane ale regimului. Folosirea deţinuţilor pe şantierele de la Canal şi la gospodăriile agricole ale MAI din Balta Brăilei fusese reglementată în urma unei şedinţe la Ministerul de Interne din 24 martie 1950, la care au participal ministrul adjunct Marin Jianu, care coordona activitatea Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Alexandru Nicolschi, subdirectorul Securităţii. În urma

acestei decizii, s-a hotărât înfiinţarea unei comisii de triere a deţinuţilor din închisori şi aresturi, pentru a-i selecta pe cei apţi de muncă şi cu pedepse sub 12 ani şi a-i trimite să lucreze la Canal, în mine sau gospodării agricole de stat269. Şantierele erau însă în primul rând alimentate cu noi arestaţi în baza măsurilor administrative, măsură determinată de gratuitatea, dar şi de eficienţa dovedită anterior de mâna de lucru formată din deţinuţi. De exemplu, după cum relevă un *Raport al Direcţiei Generale a Canalului* pe perioada iunie – septembrie 1949 în sectoarele unde se utiliza munca salariată planul de lucru se realizase în proporţie de 78%, în vreme ce unităţile de muncă organizate de Ministerul Afacerilor Interne „îşi îndeplinesc planul lor fiindcă există acolo un comandament”, după cum arăta Chivu Stoica la Şedinţa Secretariatului CC al PMR din 22 septembrie 1949, întors dintr-o inspecţie la Canal270.

Reamintim depoziţia din 1968 a colonelului în rezervă Ilie Bădică, fostul locţiitor al comandantului Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi şef al coloniilor de muncă, care arăta că aceste

arestări în baza măsurilor administrative se făceau arbitrar, în funcţie de nevoile de braţe de muncă. Direcţia de Anchete penale a Securităţii asigura cifrele solicitate de comandanţilor de lagăr, operând reţineri în teritoriu, după tabelele propuse de Direcţiile Regionale şi aprobate de ministrul de interne. Cât de arbitrare erau aceste arestări, relevă o sinteză a Securităţii din 1968: 300 de studenţi de la Facultatea de Medicină din Bucureşti au fost internaţi în anul 1951 în lagărul de triere Rahova, urmând să fie trimişi în unităţi de muncă, doar pentru că „neavând manuale de specialitate la facultate, au mers să studieze la Biblioteca franceză” 271.

Cei reţinuţi înainte de a fi trimişi în lagăre de muncă erau mai întâi cercetaţi de către Securitate, cercetare care s-a prelungit uneori până la patru ani, fără ca această perioadă să se scadă, cum se proceda cu arestul preventiv, din durata stabilită a internării. La Bicaz, în iunie 1953 erau 63 de deţinuţi cărora nu li s-a inclus în noua pedeapsă timpul de reţinere anterior. În 1968, s-au examinat 1500 de dosare prin sondaj, constatându-se că în majoritatea cazurilor reţinerea persoanelor s-a făcut

fără respectarea formelor legale prevăzunte, ilegalitate acoperită ulterior de complexul de măsuri pentru internări sau deportări administrative. Astfel, se exemplifica acoperirea legală a arestării foştilor poliţişti, jandarmi şi lucrători SSI prin Ordinul 26500/1948 al Securităţii, a foştilor legionari (Ordinul 5/1948) şi a celor care comentau negativ reforma bănească (Ordinul 8/20/1952), realizată tocmai prin aceste măsuri. În afara menţionării unor astfel de ordine care au stat la baza arestării, la dosarele celor trimişi în lagăre nu figurau alte motive care să justifice privarea lor de libertate, a cărei durată era stabilită de asemenea arbitrar, fără criterii bine determinate. La dispunerea internării se avea în vedere doar apartenenţa la o anumită categorie socio-profesională, şi nu la gradul de periculozitate pentru regim. Semnificativ pentru încălcarea legilor în vigoare este că, dintre toţi cei trimişi în coloniile de muncă, numai 1600 aveau mandate de arestare semnate de Procuratură, iar caracterul abuziv şi aleatoriu al internărilor este demonstrat de faptul că, după desfiinţarea coloniilor de muncă şi cercetarea penală a deţinuţilor,

numai 509 din totalul acestora au fost trimişi în judecată pentru faptele comise272.

Practica trimiterii în lagăr numai în baza apartenenţei la o categorie socială socotită ostilă comunismului era în epocă larg răspândită în toate statele blocului sovietic. Acţiunea se derula conform mecanismului prin care decizia politică (spre exemplu, cea de colectivizare a agriculturii) era în genere urmată de un complex de măsuri represive care asigurau punerea ei în practică. Brutalitatea statală, asigurată în România Populară prin intermediul Securităţii, se solda cu efecte notabile: „se reduce opoziţia politică şi religioasă, se stârpesc agitaţia muncitorească şi răscoalele ţărăneşti, se colectivizează satele, este suprimat şomajul suprimându-se şomerii... Cu fiecare *dezinsecţie*, lagărele se extind. Ele îndreaptă, ele extermină, totul este adunat aici: opozanţi conştienţi sau presupuşi, credincioşi ferventi, savanţi sobri, hoţi de cartofi, borfaşi, ţărani amărâţi, bandiţi... Pentru a scoate la lumină societatea *sa*, statul produce lagărele” 273.

Împotriva acestor măsuri nu exista nicio posibilitate de apărare a cetăţeanului. În

prevederile care au consacrat măsurile administrative nu este specificată nicio posibilitate de atac a deciziei de deportare sau trimitere în lagăr, ceea ce contravenea dreptului constituţional la apărare, dar, mai mult, îi punea în mod formal pe cei supuşi acestor măsuri în situaţie de inferioritate faţă de deţinuţii politici, care în procesele penale derulate puteau declara recurs împotriva sentinţelor – chiar dacă recursul nu schimba, în majoritatea cazurilor, nimic.

Măsurile administrative care prevedeau deportările şi internarea în lagăre a cetăţenilor României Populare s-au produs prin cauţionarea de către conducerea de partid şi de stat a planurilor represive ale Securităţii. Acest sistem „a creat posibilitatea să se comită ilegalităţi şi abzuri grave, care puteau avea implicaţii deosebite în viaţa politică şi socială a ţării”, se recunoştea ulterior274. Ministerul Afacerilor Interne şi conducerea Securităţii căpătaseră puteri sporite şi o largă autonomie decizională, răspunzând numai în faţa „conducerii superioare de partid”. Astfel se explică atât procedurile ilegale utilizate în elaborarea complexului de acte normative care au dus la internările în

lagăre de muncă şi deportări, cât şi modul abuziv în care ele au fost aplicate.

*

Prevederile în baza cărora a funcţionat sistemul represiv din România primelor două decenii de socialism, articolele din Codul Penal şi măsurile administrative privind deportarea, domiciliul obligatoriu sau internarea în colonii penitenciare pedepseau orice formă de opoziţie, politică sau religioasă faţă de regimul comunist. Ele nu sunt inovaţii juridice româneşti ale timpului, ci au conţinut esenţa legilor penale sovietice în domeniu. Multe din pasajele care privesc infracţiunile de natură politică sunt o punere în practica judiciară din RPR a prevederilor din Codul Penal sovietic sau a ordinelor de deportare ori internare în GULAG. Ca şi în URSS, incriminările de natură politică au fost modificate în timp, devenind, atunci când a fost necesar, mult mai drastice decât în formularea iniţială. Astfel, în România, spre finalul primului deceniu de „republică populară”, se poate constata o înăsprire fără precedent a pedepselor pentru infracţiuni politice, ca şi revenirea la sistemul internării în locuri de muncă

obligatorie şi a deportării în regim de domiciliu obligatoriu a celor care ar fi putut să se opună regimului, măsuri de natură să consolideze dictatura impusă de Gheorghiu-Dej, în condiţiile retragerii trupelor sovietice, care au asigurat până în 1958 stabilitatea regimului sovieto-comunist.

„Temeiurile legale” puse la îndemâna Securităţii începând cu 1957, în acţiunea de lichidare a oricărei forme de împotrivire sau chiar dezacord cu autorităţile, manifestat făţiş ori abia schiţat, au dus la dezlănţuirea unui val de arestări de aceeaşi amploare cu cel din momentele instalării regimului de „democraţie populară”, ca şi la internări în lagăre de muncă a celor care „încearcă să primejduiască ordinea de stat”. Dar, dacă în 1948 – 1952 represiunea a avut ca raţiune consolidarea puterii de curând cucerită de către comunişti, prin lichidarea adversarilor politici, în 1958 – 1959 problema nu se mai punea în aceeaşi termeni. La doi ani după denunţarea de către Hruşciov la Congresul XX al PCUS a abuzurilor staliniste în materie de poliţie politică, dezlănţuirea în România a valului represiv de la finele anilor ’50, precedat de înăsprirea prevederilor penale şi a celor administrative

privind domiciliul obligatoriu şi trimiterea la muncă forţată marchează un moment în care la Bucureşti Gheorghiu-Dej a ţinut să demonstreze că, indiferent de prezenţa trupelor sovietice în ţară, poate asigura securitatea internă. În mod paradoxal, tocmai când Armata Roşie (privită de majoritatea românilor ca un simbol al ocupaţiei sovieto-comuniste) îşi părăsea amplasamentele, s-a realizat o revenire la austeritatea şi dogmatismul din anii stalinismului. Această înăsprire a controlului exercitat asupra societăţii prin pârghiile aparatului represiv a avut darul să dovedească (şi a făcut-o din plin) că zilele regimului nu sunt numărate, aşa cum a fost tentată să creadă larga majoritate a populaţiei, care punea încă semnul egal între puterea comuniştilor în România şi prezenţa aici a trupelor ruseşti.

Independent de modul în care a evoluat conţinutul unor prevederi în timp, Codul Penal şi măsurile administrative dispuse prin Decrete ale Marii Adunări Naţionale, Hotărâri ale Consiliului de Miniştri sau Decizii ministeriale ale MAI privind deportările, domiciliu obligatoriu şi internările în lagăre de muncă, acestea au

fost încă de la instaurarea „democraţiei populare” principalul instrument de exercitare a represiunii. Articolele penale care au pedepsit infracţiunile de natură politică au avut un caracter public, cu o singură excepţie275 şi au constituit baza „legală” a măsurilor represive întreprinse de Securitate. Prevederile speciale aşa-zis „administrative”, cu un caracter secret datorită caracterului lor neconstituţional, au completat baza de acţiune a unor puseuri represive ale regimului, manifestate mai întâi în 1948 – 1952. Devenind în 1957 – 1958 excesive în conţinut şi fiind aplicate exagerat, aceste măsuri legislative au provocat şi întreţinut o atmosferă de teroare, similară cu cea din perioada cuceririi şi consolidării puterii de către comunişti. Caracterul lor arbitrar reflectă chiar caracterul regimului insturat în România după 6 martie 1945.

Pe tot parcursul celor 45 de ani de putere comunistă în România, legislaţia cu caracter represiv a dat posibilitatea Securităţii să facă în timp dovada faptului că se poate substitui cu succes unei armate de ocupaţie, pe care vreme de un deceniu de la crearea sa doar o secondase în

asigurarea stabilităţii regimului. Poliţia politică, bazată pe un întreg complex de prevederi, a transformat represiunea în fapt cotidian. Deţinuţii transportaţi către lagărele Canalului în camioane nu mai stârnesc reacţia nimănui: „În drumul nostru întâlnim oameni liberi care-şi cultivă grădina, care lucrează pe lângă casă. Niciunul nu se sinchiseşte de noi, aşa de mult s-au obişnuit cu existenţa coloniei de muncă forţată. Îmi dau seama din atitudinea lor că sistemul penitenciar e sinonim cu orânduirea socialistă” 276. După atâţia ani de semne vizibile ale regimului poliţienesc instaurat de Securitate, faptul nu era de mirare şi tocmai acest tip de reacţie a asigurat perpetuarea regimului. Totalitarismul „scoate la iveală ce lasă în penumbră democraţia: şi anume că la capătul drumului indiferenţei şi al conformismului apar lagărele de concentrare” 277.

Capitolul IV:

O privire în interiorul aparatului de Securitate

Înfiinţarea DGSP a reprezentat, după cum am arătat, o „reorganizare” a acţiunilor represive, prin s-a realizat o mai bună

coordonare a lor de către partid şi consilierii sovietici. Termenul este folosit în stenograma primei şedinţe de bilanţ şi analiză a instituţiei: „astăzi, 11 februarie 1949, orele 10 a.m., a avut loc o şedinţă de analiză a muncii a Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, pe perioada de la *reorganizare* -1 septembrie 1948 – şi până în prezent” **278**.

Controlul sovietic asupra Securităţii. Consilieri şi agenţi ai KGB în fruntea poliţiei politice

Acţiunea de structurare coerentă a represiunii a fost efectuată sub atenta îndrumare a consilierilor sovietici şi a început sub îndrumarea generalului Dimitri Gheorghievici Fedicikin. Puterea acestui enigmatic personaj era atât de mare la Bucureşti, după cum îşi aminteşte fostul ofiţer KGB Oleg Gordievski, încât el îi dădea „sfaturi” lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, dar îi şi controla activitatea (prin intermediul şefului de cabinet Mihail Gavrilovici şi a şefului gărzii personale, Valerian Bucikov, doi agenţi sovietici din PCR). Probabil că nu întâmplător, ci tocmai ca o recunoaştere a contribuţiei lui Fedicikin la crearea agenturilor NKVD şi apoi a instituţiilor

represive din România şi Bulgaria, portretul îi va fi aşezat după moarte la loc de cinste în Camera Memoriei de la Directoratul KGB**279**.

Nu este de mirare deci că la conducerea Securităţii au fost numiţi ofiţeri sub acoperire ai spionajului sovietic (INU), vechi agenţi ai NKVD-ului. Funcţia de director al DGSP i-a fost încredinţată, odată cu gradul de general locotenent, lui Pintilie Gheorghe (pe numele său adevărat Pantelei Bodnarenko, ucrainean de origine), iar directori adjuncţi au fost numiţi alţi doi agenţi sovietici, Alexandru Nicolski (Boris Grunberg, evreu basarabean, ofiţer NKVD din 1940) şi Vladimir Mazuru (ucrainean născut în nordul Bucovinei), care au primit odată cu noile funcţii gradele de general-maior. Numirea celor trei s-a făcut la mijlocul lunii august, iar vreme de două săptămâni, cu mânecile suflecate, ei au lucrat la definitivarea schemei de funcţionare şi încadrare a viitoarei Securităţi. După retragerea la Moscova a generalului Fedicikin, a fost numit şef al consilierilor sovietici care supravegheau şi îndrumau activitatea noii instituţii Alexandr Saharovski, cel care în 1956 avea să

ajungă şeful spionajului sovietic.

Securitatea a fost în mod direct comandată de consilierii sovietici, până la retragerea acestora în cea mai mare parte pe parcursul anului 1960 (ultimul consilier sovietic din MAI a părăsit România în 1964) 280. Niciun nume al vreunui cadru de conducere al Securităţii nu a fost trecut în organigramă la înfiinţarea instituţiei fără acceptul lor şi nicio acţiune sau anchetă mai importantă nu s-a derulat fără ca ei să fie informaţi şi să se implice uneori direct în trasarea unor „sarcini”. Într-o *Notă* nedatată, redactată probabil cu prilejul anchetelor care s-au făcut în 1967 – 1968 la Securitate, arată: „după venirea consilierilor sovietici, la propunerea acestora au fost introduse unele măsuri organizatorice, metode de muncă, denumiri de funcţii şi termeni de specialitate după modelul organelor de Securitate sovietice” 281. La vremea respectivă, Teohari recunoştea rolul esenţial al consultării sovieticilor în deciziile privind Securitatea: „s-a organizat sectoare noi, altele au fost reorganizate, s-a crescut cadre, toate acestea în timpul luptei împotriva duşmanului. De multe ori am discutat cu

tov. Pintilie şi Alex [andr] Mihailovici [Saharovski] asupra condiţiilor în care lucrăm” 282. Şi Marin Jianu, adjunctul lui Teohari, arăta că linia activităţii era trasată în MAI „din partea CC şi a cosnilierilor sovietici”, care se arătau, de pildă, preocupaţi de înlăturarea vechilor cadre: „asupra acestei probleme mi-au atras atenţia şi consilierii sovietici”. În condiţiile în care era anchetat, Jianu îl acuză pe fostul ministru de interne de a fi deturnat sensul asistenţei sovietice: „ajutorul primit din partea consilierilor sovietici prin împărtăşirea experienţei şi cunoştinţelor lor tehnice nu l-a folosit pentru pregătirea cadrelor muncitoreşti, ci tot pe aceste elemente vechi le-a designat să-şi îmbogăţească cunoştinţele cu noile metode sovietice de organizarea şi conducerea muncii” 283.

Controlul sovietic asupra activităţii Securităţii se exercita însă în mod direct îndeosebi prin faptul că primii trei ofiţeri din ierarhia aparatului, directorul general Pintilie Gheorghe şi subdirectorii Nicolschi şi Mazuru erau cadre KGB şi au fost trimişi în trecut cu diverse misiuni în România, fiind plasaţi din 1948 la conducerea poliţiei

politice284. După numirea lui Alexandru Drăghici în fruntea Ministerului Afacerilor Interne, rolul acestora nu a scăzut în importanţă. Pintilie a devenit adjunct şi principal sfetnic al noului ministru, cum fusese şi pentru Teohari, iar Nicolschi dirija principalele acţiuni în cadrul Securităţii. Rolul lor avea să se estompeze abia după ultimul val de acţiuni represive din 1958 – 1959, când aveau să fie marginalizaţi sau chiar trecuţi în rezervă285, în acţiunea de „românizare” a Securităţii după retragerea trupelor sovietice din ţară.

Evoluţii în organizarea aparatului de Securitate

Informaţiile privind organizarea Securităţii, referitoare la perioada de dinainte de 1964, sunt extrase din *Organizarea şi funcţionarea Organelor Ministerului de Interne de la înfiinţare până în prezent286.* Aceasta descrie şi evoluţia celorlalte două organe care asigurau „securitatea internă” a Republicii Populare Române, Miliţia şi Trupele de Securitate, înfiinţate la începutul anului 1949. La 23 ianuarie, a fost creată miliţia (Direcţia Generală a Miliţiei), pentru a înlocui poliţia şi jandarmeria (poliţia rurală) şi la 6

februarie au fost create Trupele de Securitate. Ambele erau plasate sub autoritatea Ministerului de Interne; general locotenentul Pavel Cristescu, probabil de origine rusă287, a fost numit comandant al Miliţiei. Printre îndatoririle acesteia era şi aceea de a emite permise de rezidenţă, ceea ce i uşura sarcina de reglementare a mişcărilor de populaţie, de monitorizare a suspecţilor şi de pregătire a deportărilor. La mijlocul anilor ’50, numărul trupelor de securitate era estimat la 165.000 de ofiţeri şi militari în termen, organizaţi în brigăzi şi echipaţi cu artilerie şi tancuri288. Principala lor misiune era menţinerea ordinii publice în centrele industriale mari şi înăbuşirea oricărei rezistenţe la măsurile guvernului. În primul deceniu de activitate, au fost deseori solicitate pentru a lichida rezistenţa partizanilor din munţi sau pentru a reprima revoltele ţărăneşti îndreptate împotriva colectivizării, ca şi pentru a asigura paza coloniilor de muncă.

Cele trei pârghii ale Ministerului de Interne, DGSP, Miliţia şi Trupele de Securitate au fost „tăişul sabiei” în lupta de clasă, folosite pentru a apăra regimul

sovieto-comunist, impus în România la 6 martie 1945. Pe lângă Securitate, Miliţia a avut şi ea un rol represiv bine conturat. Participarea la acţiuni de reprimare a „bandelor” din munţi şi a ţăranilor răsculaţi a avut un caracter incidental. Mult mai pregnant reiese rolul ei represiv din implicarea în opera de transformare a ţării într-o imensă închisoare. Ca urmare a unor hotărâri luate la nivelul conducerii MAI în 1950289, a început stabilirea unui complex de restricţii de circulaţie şi stabilire a domiciliului, care au făcut ca până la sfârşitul anului 1952, nici unui locuitor din mediul urban să nu i se permită să şi schimbe rezidenţa fără permisiunea unui oficiu al Miliţiei, care coontrola toate mişcările de populaţie. Călătoriile erau permise doar în scop profesional sau pentru motive de sănătate. Orice persoană locuind într un spaţiu, altul decât propriul cămin mai mult de 24 de ore era solicitată să se înregistreze la Miliţie, inclusiv în cazul oaspeţilor din hoteluri şi cei care stăteau pe la rude; străinii aveau nevoie de un permis pentru toate călătoriile în interiorul ţării. Restricţiile de călătorie ce i afectau pe români şi străini au fost ridicate la începutul

anilor ’60, dar alte tipuri de control au funcţionat până la răsturnarea lui Ceauşescu290, fiind plasate sub jurisdicţia Miliţiei, care a contribuit astfel la consolidarea statului poliţienesc în România comunistă.

Revenind la organizarea Securităţii, menţionăm că o primă modificare a organigramei acesteia s-a realizat în 30 martie 1951, când prin Decretul nr. 50, Direcţia Generală a Securităţii Poporului este redenumită, devenind Direcţia Generală a Securităţii Statului, cu următoarea componenţă:

Direcţia A Informaţii Externe
Direcţia B Contraspionaj
Direcţia C Contrasabotaj
Direcţia D Transporturi
Direcţia E Constraspionaj în miliţie
Direcţia F Supraveghere
Direcţia G Anchete penale
Direcţia H Contraspionaj în forţele armate
Direcţia I Protecţia conducerii partidului
Direcţia J Cadre şi şcoli
Direcţia K Administrativă
Direcţia L Politică

Direcţiilor generale li se adăugau

Serviciul de Secretariat, care avea în atribuţii pregătirea şedinţelor şi evidenţa arhivei operative, ca şi corespondenţa în interiorul Securităţii. Alte servicii tehnice se ocupau cu interceptarea corespondenţei şi a convorbirilor telefonice, foto, filaj tehnic (prin microfoane).

Decretul 50 marca o creştere în duritate a mijloacelor „luptei de clasă” dusă de Securitate, care are ca îndatoriri, stipulate în lege „înfăptuirea politicii de apărare a cuceririlor poporului muncitor din RPR împotriva claselor exploatatoare răsturnate, care încearcă să reinstaureze în ţară regimul burghezo-moşieresc; apărarea ţării noastre de pătrunderea agenturilor serviciilor de spionaj imperialiste şi satelite, inclusiv Iugoslavia titoistă şi lichidarea fără cruţare a activităţii duşmănoase a acestora, dusă cu scopul de a submina construirea bazelor socialismului şi regimului nostru de democraţie populară” 291.

Reorganizarea a fost necesară atât pentru a reflecta reorganizarea administrativă din septembrie 1950, când judeţele au fost grupate în 28 de regiuni, ceea ce a făcut ca numărul Direcţiilor regionale să crească corespunzător, precum

şi pentru a organiza în cadrul Securităţii un serviciu special care să se ocupe de corespondenţa guvernamentală. Decizia fusese luată în Şedinţa Secretariatului din 9 ianuarie 1950, când s-a dispus că „se va institui pe lângă MAI un serviciu pentru transportul corespondenţei secrete pentru toate ministerele, în vederea unei cât mai bune asigurări faţă de spionajul străin. MAI va prezenta până la 15 februarie 1950 proiectul de Hotărâre a Guvernului pentru intrarea în funcţiune a acestui serviciu” 292. La aceeaşi şedinţă s-au mai prevăzut măsuri în vederea interoperabilităţii între unităţile militare şi cele ale MAI: se trece la „unificarea întregului armament şi muniţiuni pe tipuri sovietice”, care urmează să se producă, cât mai rapid în ţară (armament uşor, „până la aruncătorul de 120 mm inclusiv”, iar „în vederea unificării parcului auto al MAI ŞI MAN, Comisia de stat a Planificării şi Ministerul Comerţului Exterior de comun acord cu MAI ŞI MAN vor lua măsuri de înlocuire a maşinilor acestor departamente cu tipuri sovietice, respectiv cehoslovace sau ungare” 293.

În 2 aprilie 1950, Serviciul Special de Informaţii a fost integrat în Direcţia

Generală a Securităţii Statului, trecând aşadar sub controlul Ministerului de Interne şi acordându i lui Teohari Georgescu controlul nominal al operaţiunilor de spionaj şi de securitate în acelaşi timp, după modelul impus în Uniunea Sovietică de Beria. În realitate, controlul efectiv asupra spionajului şi contraspionajului a rămas în mâinile autorităţilor sovietice294. Consilierul şef al MGB (KGB) din Bucureşti, Aleksandr Saharovski, pusese la punct Direcţia A pentru informaţii externe, alegându-l pentru şefia acesteia pe Serghei Nikonov (Nicolau) în aprilie 1951, în acelaşi moment în care SSI se dizolva în DGSS295. O dovadă a insistenţei sovieticilor de a manipula operaţiunile de spionaj ale României Populare este sugerată şi de numirile succesive în locul lui Nikonov, căruia i au urmat Vasile Vâlcu şi Mihail Gavriliuc, vechi agenţi sovietici, ca şi Nikonov. Abia în 1958 a fost făcut şef al acestei direcţii un român, Nicolae Doicaru, fost şef al Direcţiei Regionale Constanţa, care însă şi-a dovedit de-a lungul timpului obedienţa faţă de „tovarăşii sovietici”).

După înlăturarea lui Teohari Georgescu din fruntea Ministerului Afacerilor Interne,

în condiţiile consolidării aparatului represiv, care acum avea în vedere nu numai continuarea „luptei de clasă”, ci şi puirifcarea rândurilor partidului pentru lichidarea „devierii de dreapta”, s-a organizat Ministerul Securităţii Statului, ca instituţie distinctă de Ministerul de Interne, la 20 septembrie 1952, sub conducerea lui Alexandru Drăghici. Ministerul de interne a rămas o structură separată, subordonând Miliţia, Pompierii, trupele de grăniceri şi administraţia locală. Structura DGSS a rămas neschimbată, cu excepţia adăugării unui „inspectorat general” de coordonare a unităţilor teritoriale şi a unităţii K de contrainformaţii în miliţie şi închisori296. Funcţionarea Securităţii ca minister separat a fost de scurtă durată; fără îndoială, moartea lui Stalin, care a pus capăt preconizatelor epurări antisemite, ca şi arestarea lui Beria în iunie 1953 au avut darul să atragă atenţia noii conduceri sovietice a lui Hruşciov asupra pericolului unei prea mari autonomii de acţiune a poliţiei politice şi de aceea consilierii sovietici au fost instruiţi să recomande fuziunea MSS cu Ministerul de Interne. La 7 septembrie 1953, s a dat acordul de reunire

a celor două organisme, Ministerul Securităţii Statului dizolvându-se şi Securitatea revenind la organizarea anterioară, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

Odată cu reorganizarea acestui minister, la 11 iulie 1956, s-a realizat o mai bună compartimentare a activităţilor Direcţiei Generale a Securităţii faţă de celelalte structuri represive, în cadrul a două departamente: Departamentul Securităţii şi Departamentul Internelor, cel din urmă primind în sarcină Miliţia şi închisorile. În structura DGSS s-au operat şi câteva modificări, revenindu-se la vechea clasificare a unităţilor după cifre şi nu după litere şi operându-se unele transferări de atribuţii, după cum urmează:

Direcţia I Informaţii externe

Direcţia II Contraspionaj

Direcţia III Informaţii interne

Direcţia IV Contrasabotaj

Direcţia V Contraspionaj în forţele armate

Direcţia VI Transporturi

Direcţia VII Supraveghere

Direcţia VIII Anchete penale

Direcţia de Cadre şi Şcoli

Direcţia Administrativă

Secretariatul

Acestor direcţii li se adăugau mai multe servicii auxiliare: Serviciul B de Contrainformaţii radio, Serviciul C de evidenţă a dosarelor, Serviciul D care se ocupa cu aasigurarea transportului deţinuţilor, Serviciul F de filaj şi interceptarea corespondenţei, Serviciul H (Cifru), Serviciul K de Contraspionaj în închisori şi unităţile Miliţiei şi Serviciul Tehnic (T). Pe lângă cele două vechi şcoli de Securitate de la Băneasa, Oradea şi Câmpina se mai înfiinţează o şcoală de antrenament a ofiţerilor lângă Bucureşti (la Grădişte) şi una pentru studiul limbilor străine, care pregătea îndeosebi ofiţeri pentru Direcţia de Informaţii Externe. Trupele de Securitate şi cele de grăniceri rămân sub autoritatea Securităţii.

După revoluţia eşuată din Ungaria şi măsurile represive care s-au desfăşurat în România concomitent cu retragerea trupelor sovietice din ţară, închisorile deveniseră practic neîncăpătoare. De aceea, întrucât în 1958 se preconizaseră şi măsurile represive vizând internarea prin măsuri administrative în unităţi de muncă a

unor categorii de cetăţeni297, prin HCM nr. 109 din 29 ianuarie 1958 se decide trecerea Departamentului metalelor rare din Ministerul Minelor la MAI, iar în 21 februarie 1959 HCM nr. 182 trece sub aceeaşi administrare şi Departamentul neferoaselor, după ce prin HCM nr. 1422 se înfiinţase din 15 octombrie 1958 în cadrul Ministerului Afacerilor Interne o Direcţie Generală minieră, al cărei director avea rang de adjunct al ministrului. Măsura a dus la transformarea minelor în veritabile lagăre de muncă, reînviind practicile represive utilizate cu ani în urmă la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Ea a fost abrogată în 24 martie 1961, când acestea au revenit la Ministerul Minelor şi Energiei electrice prin HCM nr. 200298.

O ultimă reorganizare a Securităţii are loc la 30 mai 1963, prin Decretul nr. 141 de reorganizare a Ministerului Afacerilor Interne, ale cărui atribuţii sunt „asigurarea pazei proprietăţii socialiste şi personale, menţinerea ordinii publice, prevenirea şi lichidarea acţiunilor împotriva securităţii statului şi a infracţiunilor de drept comun, asigurarea securităţii circulaţiei rutiere, ţinerea evidenţei populaţiei, asigurarea

executării pedepselor cu închisoarea, prevenirea şi stingerea incendiilor, gestinoarea fondului arhivistic” ş.a. Ministrul avea patru adjuncţi, iar conducerea ministerului este asigurată de un Colegiu, ca organ de conducere colectivă. Securitatea pierde astfel din importanţă, fapt ilustrat şi de controlul trupelor de Securitate, care trece de la DGS către un departament distinct din cadrul Ministerului de Interne, după ce prin Decretul nr. 68 din 20 februarie 1960 trupele de grăniceri fuseseră transferate de la MAI la MFA. Prin acelaşi decret din 30 mai, Direcţia I (Informaţii externe) este transformată în UM (Unitatea militară) 0123/1, cu numele de Direcţia Generală de Informaţii Externe (DGIE). Securitatea are următoarea structură:

Direcţia a II-a Contraspionaj

Direcţia a III-a Informaţii interne

Direcţia a IV-a Contrasabotaj

Direcţia a V-a Contrainformaţii militare

Direcţia a VI-a Pază şi transport demnitari

Direcţia a VII-a Filaj şi investigaţii

Direcţia T Tehnică.

Securitatea păstra aceeaşi structură

anterioară a Serviciilor sale auxiliare, precum şi 16 direcţii teritoriale în Regiunile ţării299. Punctul final care demonstrează, în plan organizatoric, restrângerea acţiunilor represive este HCM 1629 din 30 noiembrie 1965, când Godpodăriile Agricole de Stat administrate de Direcţia Generală a Penitenciarelor trec în subordinea Consiliului Superior al Agriculturii, marcând desfiinţarea vechilor lagăre de muncă alimentate an de an cu deţinuţi de către Securitate, între care cel mai longeviv şi cunoscut în urma atrocităţilor săvârşite aici este cel de la Salcia, din Insula Mare a Brăilei300.

Încadrarea cu personal a Securităţii

Primele zile de activitate ale Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, după apariţia Decretului nr. 221 din 30 august 1948, n-au fost deloc uşoare. Atribuţiile instituţiei erau clar stipulate de decret („apărarea cuceririlor democratice şi asigurarea securităţii Republicii Populare Române contra duşmanilor din interior şi exterior") şi, ca atare, pentru cei înregimentaţi deja în acţiunile represive ordonate de comunişti pentru „lichidarea duşmanului de clasă" în numele

„consolidării democraţiei populare”, înfiinţarea DGSP nu a reprezentat o discontinuitate în „muncă”. Era practic, cum am mai arătat, o mai bună repartizare a atribuţiilor şi o centralizare a activităţii represive de care se ocupa acum, cu preponderenţă, noua instituţie. Aşa că au fost „vărsaţi” la Securitate inspectorii comunişti sau simpatizanţi din poliţia de Siguranţă şi subordonaţii lor, oamenii lui Alexandru Nicolschi din Corpul Detectivilor, veterani ai Formaţiunilor de Luptă Patriotică şi ai partidului comunist ş.a. Dintre toţi aceştia, proaspeţii încadraţi care nu îndepliniseră până la 1 septembrie 1948 (dată la care Securitatea şi-a intrat practic în atribuţii) o astfel de „sarcină” erau tineri activişti de partid, cu o „origine socială sănătoasă”. Recomandaţi special pentru „munca de Securitate” de organizaţia de bază din care proveneau, mulţi participaseră înainte şi după instalarea guvernului „de largă concentrare democrată” al lui Petru Groza la acţiuni comuniste de intimidare a opoziţiei. Toţi aceştia, de la activişti de partid şi agenţi sovietici la comisari pocăiţi, mici meseriaşi (frizeri, ceaprazari, ospătari ş.a.) şi mai ales

tineri muncitori şi ţărani, adunaţi de-acum laolaltă, trebuiau să poarte o uniformă, să se supună unui program riguros şi unor instrucţii precise.

Bugetul primei organigrame din 1948 prevedea un efectiv de 4641 posturi, dintre care la 11 februarie 1949 erau ocupate 3549 posturi. Dintre posturile neacoperite, cele mai multe erau cele de ofiţeri superiori; lipseau din schemă un general maior, 23 de colonei, 20 de lt, colonei, 131 maiori şi 330 căpitani. În primul deceniu de funcţionare, Securitatea s-a aflat de altfel într-o permanentă criză de personal, în condiţiile în care „ascuţirea luptei de clasă” reclama creşterea numărului cadrelor cu atribuţii represive. Nu la fel de mare era în 1949, ca şi în anii următori, deficitul de cadre inferioare; ba chiar, exista un excedent de 181 plutonieri! Pintilie Gheorghe comenta astfel situaţia: „Cauza încadrării în grade mici este în primul rând din motivul că nu s-a putut aprecia la început capacitatea oamenilor şi apoi pentru că s-a lăsat oamenilor posibilitatea de înaintare în grad”[301].

DGSP avea la înfiinţare şi o bună „compoziţie socială”, din punctul de vedere

al comuniştilor, păstrată în timp: 64 % fuseseră muncitori, 4 % ţărani, 28 % funcţionari, două procente din personal nu-şi precizase originea, iar alţi 2 % dintre cei încadraţi la Securitate erau... intelectuali! 302 Grija Direcţiei a VIII-a de cadre pentru păstrarea „originii sociale sănătoase” a aparatului s-a perpetuat, odată cu preocuparea de a mări puterea şi eficienţa sa. Aşa că în 1951, odată cu escaladarea „luptei de clasă” purtată de comunişti împotriva restului poporului român, luptă în care Securitatea era definită drept „tăiş al sabiei”, organigrama DGSP crescuse de aproape 5 ori (la 15280 posturi), păstrându-se aceleaşi criterii de încadrare: originea şi „ura de clasă”, cum numesc documente instituţiei din acel timp lipsa de scrupule şi „tăria pumnului”). Comparativ deci, din cei aproximativ 10.000 de securişti încadraţi (restul schemei era încă neocupată), 4173 fuseseră muncitori, 143 muncitori agricoli, 3484 ţărani săraci, 508 ţărani mijlocaşi, 853 funcţionari, 131 mici meseriaşi, 107 comercianţi ş.a.m.d..303

Problema „cadrelor” a dat întotdeauna bătaie de cap diriguitorilor Securităţii, datorită necesităţii de a asigura aparatul cu

o cantitate corespunzătoare de „elemente muncitoreşti”, în condiţiile specifice ale activităţii, care reclama totuşi o minimă competenţă în investigaţii informative şi o obligatorie confidenţialitate. Acest echilibru nu a fost, practic, niciodată realizat pe parcursul primelor două decenii de activitate ale aparatului. În 1954 – 1955 numărul cadrelor a evoluat la un maximum de 25.468, dintre care 14.841 ofiţeri, 4.455 subofiţeri şi 6.112 angajaţi civili. La începutul anului 1956, când a început o nouă reorganizare a aparatului, acesta avea 16.279 posturi, reduse în 1 mai 1956 la 12.865, iar la finalul procesului de reorganizare la 11.340 cadre, schemă de încadrare păstrată din punct de vedere numeric (cu fluctuaţii nesemnificative) până în 1989. Aceste cifre nu conţin şi ofiţerii încadraţi în Direcţia de Informaţii Externe a Securităţii, înfiinţată prin Decretul 50 din 30 martie 1951304. În 1955, agentura de spionaj a RPR avea numai 36 de ofiţeri operativi, 10 radiotelegrafişti şi 8 şoferi, în 10 ţări (SUA, Anglia, Franţa, Italia, Germania, Austria, Turcia, Israel, Egipt şi Argentina), care racolaseră 104 agenţi. Pe parcursul anului 1955, DIE se putea mândri

cu racolarea doar a 16 persoane dispuse să spioneze pentru RPR305.

Există în documentele fostei Securităţi date privind compoziţia etnică a fostei poliţii politice în anii stalinismului. După decembrie 1989, s-a insistat asupra identităţii ne-româneşti a celor care au săvârşit atrocităţi în numele comunismului. Documentele îi contrazic parţial. Primele statistici din punct de vedere etnic făcute la Direcţia Generală a Securităţii arată că din 60 de ofiţeri superiori (de la maior în sus) aflaţi în structurile de comandă ale Direcţiei Generale, 38 erau români, 15 evrei, 3 unguri, 2 ucraineni, un ceh şi un armean306. Cât priveşte structura centrală şi teritorială a aparatului de Securitate, în şedinţa de analiză a muncii din 11 februarie 1949, generalul Pintilie Gheorghe arăta între altele: „componenţa naţională a personalului Direcţiei Generale a Securităţii Poporului este următoarea: la Direcţia Generală 890 români, 127 evrei, 7 maghiari, 5 ruşi, 6 greci, 2 armeni, câte un iugoslav, ceh, bulgar, polonez, neamţ şi italian. La Direcţia de Securitate Bucureşti sunt 260 români, 22 evrei, 2 maghiari, un rus, un armean şi un polonez. La Direcţiile

regionale de Securitate sunt 1781 români, 192 evrei, 205 maghiari, 15 ruşi, 12 iugoslavi, 5 cehi, 4 nemţi şi câte 3 bulgari, greci şi armeni” 307. În 1950, din numărul total de 3973 de ofiţeri şi subofiţeri ai Securităţii, 247 erau maghiari şi 338 erau evrei. Mulţi dintre maghiari erau angajaţi în zone cu populaţie maghiară numeroasă (Braşov – 72, Cluj – 51, Oradea – 60, Sibiu – 26, Timişoara – 27), iar evreii erau concentraţi în DGSP (148), Direcţia de Securitate a Capitalei (16) şi în Direcţiile Regionale Cluj (36), Iaşi (35), Oradea (34) şi Suceava (34) 308.

Proporţional, personalul Securităţii în februarie 1949 era structurat din punct de vedere etnic astfel: 83 % români, 10 % evrei, 6 % maghiari, iar restul de 1 % alte naţionalităţi309. Nu se poate pune problema falsificării datelor statistice prezentate mai sus din dorinţa „românizării” originii celor încadraţi în Securitate: acestea erau destinate în fond prezentării lor într-o şedinţă secretă şi erau bazate pe dosarele şi mai secrete ale Direcţiei de cadre. Dosarele de la cadre cuprindeau (între alte documente) chestionare unde au fost trecute numele

reale ale ofiţerilor, care între timp preferaseră să-şi „românizeze” identitatea; în aceleaşi chestionare, la rubrica naţionalitate a fost înregistrată întotdeauna naţionalitatea reală şi nu cea sugerată de numele de împrumut. Astfel că, deşi comanda Securităţii era în aparenţă românească (director general Pintilie Gheorghe, director adjunct Vladimir Mazuru – doar Boris Grunberg devenind Alexandru Nicolski), în dosarele de cadre primii doi sunt menţionaţi ca fiind de naţionalitate ucraineană, iar cel de-al treilea drept evreu. Pe de altă parte, nu se poate nega nici faptul că în funcţiile de comandă la unele Direcţii şi servicii teritoriale ale Securităţii au fost preferate în 1948 persoane de origine evreiască, maghiară sau de alte naţionalităţi, nereflectând componenţa etnică a instituţiei în întregul ei (dominată de români). Raportul români/neromâni cu putere de decizie la nivelul conducerii Securităţii reprezintă însă raportul existent la nivelul de decizie al partidului comunist (componenţa Comitetului Central). În fond, „munca de mare răspundere” – cea de organizare a represiunii – trebuia dată în sarcina unor

veterani ai mişcării comuniste şi a unor foşti agenţi acoperiţi ai NKVD, dintre care mulţi nu erau români. Aşa că, dacă nu se poate dovedi documentar pe ansamblu caracterul „ne-românesc” al Securităţii în primii ei ani de activitate (excepţie făcând „importul” modelului din URSS), susţinut de unii autori310, caracterul ei anti-românesc este certificat de crimele şi abuzurile ei care au însângerat ţara.

Minorităţile erau „bine reprezentate în DGSP, dar nu anormal” 311. De altfel, majoritatea comandanţilor evrei şi maghiari din Securitate au fost înlăturaţi de Alexandru Drăghici de la comandă, odată cu numirea acestuia în fruntea Ministerului Afacerilor Interne (27 mai 1952), când a început o amplă acţiune de „românizare” a Securităţii. Aşa-zisa „domnie a alogenilor” în Securitate chiar dacă s-a manifestat în unele segmente de comandă, a fost de scurtă durată – mai puţin de doi ani şi nu a afectat aproape deloc sectoarele de execuţie ale instituţiei. După 1953, naţionalitatea română devenise un atu în politica de cadre a Securităţii, pe lângă originea socială şi activitatea politică în organizaţia de partid312.

Primele două decenii de activitate ale DGSP au fost marcaţi de lipsa de „profesionalism” a cadrelor, în condiţiile în care educaţia era pusă pe al treilea plan, după dosarul de partid şi originea socială. Cei mai mulţi securişti, luaţi din fabrică şi îmbrăcaţi dintr-odată în uniformă, abia ştiau să scrie. La 1 septembrie 1948, Securitatea avea încadraţi 2281 ofiţeri şi subofiţeri, iar după patru luni au mai fost încadraţi încă 1272. Graba de a completa „aparatul” a dus şi la un rabat de la „calitatea” muncii. Un singur exemplu: la Secţia a III-a din Direcţia I-a care se ocupa de supravegherea cultelor religioase din România, ofiţeri nou încadraţi au dispus arestarea pentru propagandă duşmănoasă a unor preoţi, pe baza citatelor „incriminatoare” din Biblie313. Asta nu îl împiedica pe Directorul general Pintilie Gheorghe să constate în februarie 1949, la prima şedinţă de analiză a activităţii DGSP: „Am ajuns ca majoritatea funcţionarilor noştri să fie muncitori şi ţărani veniţi din făbrici şi care deşi nu au ştiut să ţină tocul în mână, totuşi astăzi putem spune că este un succes al tovarăşilor noştri muncitori că au depus efort şi au avut rezultate bune în muncă” 314. În ce constau aceste „rezultate

bune" şi cum se pot observa ele? Bineînţeles, în numărul arestărilor şi al trimiterilor în judecată pentru diferite delicte îndreptate împotriva „democraţiei populare" din România, pentru apartenenţa la o formaţiune politică interbelică sau pentru simpla ocupare a unui post de funcţionar al vechii Românii. Sau fără motiv.

Angajarea la Securitate se făcea în urma unor prelungi verificări pe linie de cadre. Aceasta nu înceta nici după admiterea în rândurile Securităţii. Fiecare angajat al acesteia, chiar şi personalul de serviciu (încadrat de asemea în ierarhia cazonă), avea un dosar, întocmit de Secţia de Cadre, dosar care conţinea jurământul militar scris, fişa personală (cu datele de identitate, calificarea, profesia, originea socială, stare civilă, avere, rude ş.a.) şi referatul de cadre, conţinând biografia amănunţită a subiectului, părţile bune ale activităţii şi elementele negative care îi puteau împiedica promovarea sau chiar atrage după sine eliminarea din Securitate315. Într-o discuţie în legătură cu cadrele Securităţii purtată în 1955, Gheorghe Apostol recunoştea că „au fost elemente care nici în fabrică nu s-au ţinut de treabă"

316. „Lumpenproletarii” încadraţi în Securitate aveau un comportament deosebit de brutal, care deseori nu putea fi controlat. Caracterizarea făcută unui fost ucenic cizmar care la mijlocul anilor 50 devenise locotenent major, ca „bătăuş feroce, aproape analfabet, se semna cu mare greutate” poate fi extinsă asupra acestei întregi categorii de cadre. Comportamentul lor brutal trebuia controlat, dublat de o supunere orbească317.

Pe parcursul timpului, numeroşi ofiţeri erau „scoşi ca necorespunzători” din „munca de Securitate”, în urma referatelor de la Cadre. Astfel, un subofiţer din Bârlad, cu cinci clase şi origine socială muncitorească a fost descoperit că „întreţine relaţii cu fiica unui şef de cuib legionar pe care prsonal îl are în evidenţă”; un subofiţer din Serviciul IV (contrainformaţii militare) din aceiaşi Regiune de Securitate, la origine absoolvent al unei şcoli profesionale de croitorie este criticat pentru slaba performanţă: „toată această muncă proastă se datorează ofiţerului în cauză, că este predominat de viciul beţiei şi nu este interesat aproape

deloc pentru a-şi îmbunătăţi munca profesională. De exemplu, a fost trimis în Raionul Zeletin pentru rezolvarea unor probleme, iar el a plecat în oraşul său natal, Focşani, unde s-a apucat de băutură în parcul de cultură, iar după ce devine în stare de ebrietate se urcă pe scenă la orchestră, dând la o parte jassbandistul, continuând el să bată jas-ul în uniformă militară. În acest timp a fost văzut de şeful său şi l-a întrebat ce face? Răspunsul a fost: *În regulă*!” 318.

Alcoolismul, cu toate restricţiile regulamentelor, făcea ravagii printre securişti. La Direcţia de anchete, relata Tudor Dincă, adjunctul lui Dulgheru, şeful Direcţiei, „fostul căpitan Dumitrescu Nicolae venea zilnic beat la serviciu, iar dimineaţa maiorul Andreescu Matusei, şeful serviciului din care acesta făcea parte, trimitea să-l scoale din pat acasă şi să-l aducă la serviciu. Mai era fostul căpitan Niculescu, care de asemenea venea beat la serviciu. Împotriva acestora, am obligat şeful serviciului să raporteze scris, ori de câte ori vin beţi la serviciu, cu propuneri de sancţiune, dar cu toate acestea nu se lua măsuri împotriva lor şi astfel, după multe

tărăgăneli din partea colonelului Dulgheru şi a Direcţiei de cadre care a fost sesizată, am luat pe fostul căpitan Dumitrescu şi l-am adus la colonelul Dulgheru în birou, în stare de beţie, unde am ţipat la el înjurându-l, spunându-i că dacă mai vine beat în instituţie îl arunc pe scări în jos” 319. Problemele vor persista; deseori ele vor proveni chiar din exemplul pe care, prin comportarea lor, îl dădeau securiştii cu funcţii de conducere. Astfel, într-o şedinţă de analiză desfăşurată la Cluj în 21 aprilie 1955, responsabilul cu cadrele din această Regională de Securitate îi raporta ministrului Alexandru Drăghici: „La raionul Jibou tovarăşul şef umblă numai după femei, vin şi prieteni. Subalternii, dacă au văzut lucrul acesta şi dacă văd că şeful îşi permite aşa ceva, fac şi ei la fel. Tovarăşul şef are la restaurant o cameră separată, unde vine cu un tovarăş de la Miliţie să bea. Când au nevoie de ceva, subalternii ştiu că îl găsesc acolo” 320.

Viaţa de familie era şi ea atent urmărită de cadrişti. Astfel, un locotenent major din DGSP – Direcţia a IX-a Politică „întreţine relaţii intime cu o tovarăşă căreia îi promite că o ia în căsătorie. Promisiunea fiind

neserioasă şi vrând să scape de acea tovarăşă şi de părinţii ei, recurge la mijlocul de a prezenta părinţilor fetei un act ticluit de el personal, însă în numele MAI, cu o ştampilă ce reprezenta stema RPR luată de pe moneda de 25 de bani, prin care voia să arate părinţilor fetei că MAI nu-i permite să se căsătorească cu fata lor” 321.

Odată intrat în Securitate, chiar şi căsătoria se făcea cu „avizul” şefilor. Teodor Dincă, adjunctul Direcţiei de Anchete penale relata: „deoarece eu eram despărţit de soţie, am discutat cu colonelul Dulgheru de mai multe ori că aş fi amator să mă însor. În cursul anului 1952, Antoniu Samuel mi-a spus că soţia lui are o colegă de birou, propunându-mi să mă pună în legătură cu ea, eu fiind de acord să mă căsătoresc, a rămas stabilit ca soţia lui Antoniu să discute cu această femeie şi să-mi aducă răspuns. După circa o săptămână, Antoniu mi-a spus că femeia în cauză a fost descoperită că trăieşte cu un fiu de moşier”. Ca urmare, Tudor Dincă nu a întâlnit-o niciodată, nu i-a cunoscut nici măcar numele. Chiar şi şeful cadrelor din DGSP, Vladimir Mazuru, a avut probleme din cauza femeilor, căzând pradă unui amor nebun pentru o tânără miliţiancă.

Dincă povesteşte în decembrie 1952 că „la sfârşitul lunii noiembrie, soţia generalului Mazuru mi-a dat un telefon, spunându-mi că vrea să stea cu mine de vorbă. Era sâmbătă şi i-am spus că după ora 5 sunt liber şi mă găseşte acasă. A venit să mă întrebe ce să facă, căci nu mai poate suporta purtarea generalului, fiindcă acesta cu vreun an înainte, pe când se găsea la mare în concediu, împreună cu lt, col. Gluvacov, au găsit acolo o fată tânără, anume Coca Angelescu, din Miliţie, de care generalul s-a amorezat şi de atunci trăieşte cu ea. Arătându-i că eu nu pot să cred cele relatate de ea, mi-a spus că are scrisorile trimise generalului de această fată, că de acest lucru ştie şi copilul fiindcă era şi el la mare, că această fată îi spune mereu la telefon că trebuie să renunţe la general şi că îi duce şocolată copiului la şcoală. În sfârşit, a căutat să-mi demonstreze că generalul i-a dat bani ca să divorţeze, că i-ar fi spus că el ar vrea să scape de această fată, dar că ea nu îl lasă în pace. Întrebând-o dacă mai ştie cineva şi dacă s-a adresat conducerii, ea mi-a spus că ministrul adjunct Pintilie cunoaşte cazul, fiindcă Mazuru i-a spus ei că el a relatat aceasta Ministrului. Am sfătuit-o să

aibă răbdare, că va renunţa el la această fată, mai ales că este fiică de chiabur, fiindcă i-ar strica întreaga situaţie” 322. În majoritatea cazurilor, rigorile dosarului învingeau, la securişti, sentimentele.

Unii ofiţeri căutau voit să-şi creeze probleme, pentru a fi îndepărtaţi din Securitate. Un locotenent din Hunedoara „nu se preocupă de muncă, trăgând chiulul, mai mult ca atâta, pleacă în oraş fără a raporta şefului său, unde stă câte 2 – 3 ore, iar la întoarcere fiind întrebat unde a fost şi de ce a stat atât, răspunde flegmatic că a fost acasă, întrucât are greutăţi familiare. Realitatea este că merge la restaurant şi consumă băutură, apoi vine la serviciu. El face toate acestea cu scopul de a fi scos din MAI”. Nu erau puţini cei care nu rezistau rigorilor impuse de apartenenţa la Securitate. Dosarele Direcţiei a VIII-a de Cadre sunt pline de cereri de scoatere din aparat, cu diferite pretexte: boală, distanţa faţă de familie, neacomodarea cu munca sau chiar cu „clima” din localitatea unde au fost trimişi să lucreze. Munca sub presiune i-a făcut pe unii să afirme chiar că „în Securitate e mai rău ca la patron” 323.

Problema semianalfabetismului celor

ajunşi să lucreze în Securitate a creat neajunsuri, compensate ulterior prin măsuri de instruire a cadrelor. Sistemul de învăţământ propriu al MAI avea să fie reglementat prin Ordinul Ministrului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române Nr. 0450 din 1953. De fapt, cursurile acestor şcoli, organizate la Băneasa, Oradea şi Câmpina erau puternic politizate şi de ineficiente – nu în ultimul rând datorită faptului că între miile de cursanţi numai câteva procente erau absolvenţi de liceu324. Programa avea două laturi: pregătirea militară şi formarea culturii politice, sarcina de bază fiind „să cunoască bazele teoriei marxist-leniniste, problemele desfăşurării construirii socialismului în ţara noastră, să lupte pentru traducerea în viaţă a politicii partidului...” 325 ş.a.m.d. Rodul unei asemenea selectări şi „pregătiri” a cadrelor nu întârzia să se arate. Astfel, în ianuarie 1956 se constata în legătură cu un subofiţer de la Biroul de Securitate din Băiţa că „nivelul cunoştinţelor sale este foarte redus, posedând o pregătire şcolară slabă (două clase elementare făcute în armată şi scoala de alfabetizare), astfel că pregătirea sa

politică şi profesională este sub aşteptare. Cu ocazia controlului efectuat, sergentul nu a ştiut cine îi este comandant, cine este ministrul MAI sau cine este Prim Secretar al CC al PMR – cu toate că aceste lucruri fuseseră prelucrate cu el şi le avea notate în carnetul său” 326. Lipsurile în pregătirea generală erau compensate de o bună pregătire politică, după cum se recunoaşte făţiş în documentele interne ale Securităţii: „nivelul politic al tovarăşilor a fost în creştere datorită sprijinului efectiv acordat de partid prin şcoli medii, cercuri de studii, prelucrări individuale, dar nivelul cultural a fost foarte scăzut, ceea ce a produs greutăţi obiective în muncă” 327

Salarizarea cadrelor Securităţii era direct proporţională cu abnegaţia lor în aplicarea măsurilor represive cerute de documentele de partid ale epocii. Ea a fost stabilită în 1948 la înfiinţarea Securităţi printr-o grilă proprie de salarizare. Cumulând salariul de bază cu cel al funcţiei militare, un sergent major avea 8500 lei lunar, un plutonier între 11.000 şi 14500, un locotenent 18.000 lei, un căpitan 23.000 lei, un maior 28.000 lei, un colonel 42.000 lei pe lună. Pintilie, ca general-locotenent avea

55.000 lei, iar Mazuru şi Nicolschi câştigau 49.000 lei pe lună. Cel mai mic salariu din Securitate, cel al omului de serviciu, fusese stabilit în 1948 la 6.500 lei, iar cel al unui cusător de dosare la 7.500 lei, mai mult decât salariul unui învăţător cu grad superior şi 35 de ani vechime, care avea atunci 7.450 lei lunar328. Comparativ, salariul mediu în industria României populare era în toamna anului 1948 de 3.820 lei lunar, iar un arhitect încadrat la Ministerul Artelor şi Culturii avea salariul de 5.605 lei pe lună, iar cadrele de conducere din industrie primeau 11.575 lei lunar. Prin Hotărârea 6060 a MAI din 1950, se realizează o majorare substanţială, cu circa o treime, a salariilor celor ce lucrau în Securitate, iar acestea se menţin supradimensionate până în 1989, în comparaţie cu restul veniturilor populaţiei. Salarizarea relevă importanţa pe care regimul o acorda componentei represive.

Ceea ce prima în selectarea securiştilor era capacitatea de a dezvolta şi pune în practică „ura de clasă”. Statisticile Direcţiei a V-a de cercetări penale, cel puţin pentru primul an de funcţionare a ei sub comanda proaspătului colonel Mişu Dulgheru (fost

Mihai Dulbergher, fost contabil de bancă) sunt extrem de riguroase şi oferă o imagine asupra primelor „reuşite” ale Securităţii, dacă nu în legătură cu numărul arestărilor, cel puţin în privinţa „operativităţii” anchetatorilor. La 1 octombrie 1949, din iniţiativa responsabilului „cadrelor”, generalul Mazuru, se demarase o „întrecere socialistă” la DGSP, în cinstea zilei de 7 noiembrie. Aşa că, în „Planurile de lucru” riguros întocmite ale „anchetei”, cum i se spunea Direcţiei a V-a se trecea în amănunt numărul arestaţilor, adunaţi în „loturi”. Dacă deţinuţii rămâneau în arest mai mult timp fără să fie trecuţi prin furcile caudine ale anchetei, respectivul colectiv de anchetatori era depunctat; pe de altă parte, dacă în urma „investigaţiilor” se efectuau noi arestări şi deţinuţii umpleau beciurile abia golite ale arestului, „evidenţierea” nu era departe. Impulsionaţi de promovările în grad şi primele promise, securiştii au trecut la treabă. În perioada 15 – 25 octombrie 1949, cei mai mulţi arestaţi se înregistrau la Direcţia Regională Cluj (185); urma Oradea, cu 155 arestaţi, Timişoara cu 120 şi Sibiu cu 112. „Codaşa” listei ca număr de arestaţi era regionala” Braşov, cu numai 12

persoane, iar la sediile Securităţii din vechiul Regat media era de circa 70 de arestaţi. Toamna anului 1949 a fost, datorită acestei prime „întreceri socialiste”, marcată de cele mai mari abuzuri329. Execuţii sumare au luat locul anchetelor pe tot teritoriul ţării, pentru cele mai mici vinovăţii constatate; ulterior, se întocmeau rapoarte de împotrivire la arestare şi astfel, lucrătorii „operativi” îşi dovedeau combativitatea, uşurând totodată activitatea colegilor anchetatori şi urcând, punct cu punct, propria Direcţie Regională în clasamentul complicat al „întrecerii socialiste” la Securitate330.

Să ne întoarcem la Direcţia a V-a de cercetări penale. Întrecerea era în plină desfăşurare, când maiorul Tudor Dincă din DGSP a fost trimis în inspecţie prin ţară. Iată ce a găsit, spre exemplu, la Fălticeni. Suntem deci în toamna anului 1949: „Într-altă cameră sunt 3 criminali de război, dintre care unul mi-a declarat că este arestat de un an şi o zi. Într-o cameră se găseau 5 arestaţi din organizaţia *Inima neagră*: 3 dintre ei oameni bătrâni, ca: Titus Calmuschi, pensionar invalid din 1916, Poprici Gheorghe, pensionar de 66 de ani,

Simionescu Gheorghe, pensionar de 69 de ani. Aceştia au fost arătaţi de elevul Perjeru Emil de 18 ani, iniţiatorul organizaţiei, sub presiunea bătăii, că l-au sfătuit să facă această organizaţie şi care era ţinut în aceeaşi cameră cu ei. Luat în cercetare de mine, acesta din urmă, după ce mi-a cerut asigurări că nu va mai fi bătut, mi-a declarat că aceştia nu sunt vinovaţi, că nu sunt adevărate declaraţiile date până acum şi că el i-a arătat fiindcă îi erau vecini şi mergea pe la ei câteodată (...) Tratamentul arestaţilor este dintre cele mai barbare. Astfel, ferestrele arestului sunt bătute în cuie, iar uşile nu au niciun fel de aerisire. Murdăria domneşte în toată puterea cuvântului. Într-una din camere am găsit-o pe arestata Itu Irina (...) Este dementă şi este ţinută de 9 luni într-un regim de extreminare. Tov, căpitan Caranicolov Boris a avut o senzaţie puternică de greaţă când am deschis uşa celului, unde era închisă fără nicio aerisire. Pe ciment mişunau viermii, iar ea nu mai avea asemănare de om. Era aşezată pe un pat de spital fără niciun aşternut, afară de două scânduri aşezate pe zăbrelele patului. De altfel, în celelalte camere nu există niciun pat,

arestaţii dorm pe jos”. Inspecţiile lui Dincă în teritoriu relevă numeroase astfel de exemple331, ceea ce îl fac ulterior să conchidă în legătură cu metodele de lucru ale Securităţii că excelează metodele „nepermise”, din cauza „nepriceperii şi a lipsei de control” 332.

Ritmul arestărilor, uneori sub pretextele iniţierii unor fantomatice grupări subversive s-a menţinut ridicat în primii ani de activitate ai Securităţii. Închis la rândul său în 18 februarie 1953, după ce mai multe luni fusese anchetat de Comisia Controlului de partid, Teorhari Georgescu a fost acuzat între altele, cum se va vedea, de „lipsă de combativitate” şi „împăciuitorism”, pe care l-ar fi manifestat ca ministru de interne. Întrebat „cum explici că, deşi muncitor, ai avut o atitudine lipsită de ură de clasă, capitulardă faţă de elementele capitaliste, moşiereşti, fasciste?”, fostul ministru replica vehement: „Lipsuri şi greşeli în muncă am avut. Lipsă de ură de clasă, capitulare în faţa duşmanului de clasă, aceasta nu. Nu şapte ani, dar niciun an nu m-ar fi lăsat Partidul în fruntea Ministerului de Interne dacă nu aş fi avut ură de clasă şi aş fi capitulat în faţa duşmanului. În şapte

ani, Ministerul de Interne a avut de îndeplinit sarcini grele, a fost deci verificat de Partid. Partidul a cunoscut şi succesele şi insuccesele în muncă (...) De la 6 martie 1945 până la 26 mai 1952, duşmanul dinăuntru şi dinafară a primit nenumărate lovituri. În cei şapte ani, peste 100.000 de bandiţi au fost arestaţi şi condamnaţi pentru că au uneltit împotriva regimului nostru. Aceasta a însemnat sute de organizaţii teroriste, de diversiune, de spionaj descoperite şi nimicite. Întreg aparatul de opresiune al burgheziei (Siguranţa, Serviciul Special de Informaţii, Serviciul de Contrainformaţii al armatei) a fost arestat. De asemenea, au fost arestate toate elemenetele legionare identificate care au avut funcţii de răspundere, cei din poliţia legionară, fostele conduceri centrale şi judeţene ale partidelor burgheze, fostele state majore ale secţiilor militare naţional-ţărăniste, foştii miniştri, prefecţi, senatori, deputaţi din 1920 – 1944 (...) precum şi alte categorii şi elemente cu trecut duşmănos. Toate acestea nu puteau să fie realizate fără ură de clasă”. Teohari Georgescu vorbeşte şi despre cei care au „înfăptuit” toate acestea: „un aparat la început tânăr, care a

crescut, devenind astăzi un instrument puternic în mâna Partidului, plin de ură împotriva duşmanului (...) S-a organizat sectoare noi, altele au fost reorganizate, s-a crescut cadre, toate acestea în timpul luptei împotriva duşmanului” 333. Luptă care a continuat şi după debarcarea sa de la Ministerul Afacerilor Interne, cu rezultate care aveau să însângereze România.

Racolarea informatorilor

Încă de la înfiinţarea Securităţii, prin Decretul nr. 221, publicat în Buletinul Oficial din 1 septembrie 1948, s-a pus un deosebit accent pe dezvoltarea reţelei de informatori, a căror misiune era să furnizeze poliţiei politice comuniste date din mediile considerate „ostile regimului democrat-popular”. Aceste date au fost adunate treptat în „dosare de urmărire informativă”, întocmite celor ce aveau apoi să fie arestaţi ca „duşmani ai poporului”. Sub îndrumarea consilierilor sovietici din KGB, ofiţerii Securităţii îşi constituiseră deja în 1951 un aparat informativ specializat, care număra 10698 informatori. Dintre aceştia, un număr de 1210 erau racolaţi din rândul persoanelor care făcuseră parte din Partidul Naţional

Ţărănesc şi Partidul Liberal. Informatorii care supravegheau activitatea aparatului de stat erau ceva mai numeroşi (1374), iar restul erau strecuraţi în alte zone ale societăţii, considerate de securişti drept surse de „destabilizare” pentru regim334. Numărul „surselor”, cum erau numiţi informatorii de către securişti a crescut an de an, dar cel mai important salt în evoluţia numerică a reţelei s-a petrecut după 1965. Renunţarea la represiunea dură, făţişă, şi înlocuirea ei cu un riguros control al societăţii a dus la multipilicarea numărului celor care, de bunăvoie, pentru a obţine diverse avantaje, ori mai mult sau mai puţin constrânşi, acceptau să devină „turnători”, cum erau ei numiţi de restul românilor. În 1989, numărul informatorilor înregistraţi în evidenţele Securităţii a fost declarat ca fiind în jur de 400.000, dintre care peste 137.000 erau activi335.

*

Încă de la începuturile ei, poliţia politică comunistă a acordat o deosebită importanţă reţelei sale de „surse”. O adresă a conducerii Securităţii către unităţile teritoriale din 1951 arăta: „Arma de bază a organelor Securităţii Statului este reţeaua

de informatori bine organizată. Cantitatea şi calitatea reţelei informative a organelor Securităţii Statului, justa ei plasare pe probleme, educarea şi folosirea informatorilor determină rezultatele muncii de prevenire, depistarea şi lichidarea la timpul oportun şi cât mai completă a activităţii criminale, dusă în ţara noastră de elementele duşmănoase” 336.

Securitatea a moştenit, în practica racolării şi utilizării informatorilor, metodele folosite anterior de către Siguranţă. O directivă din vara anului 1948337 privind construirea şi utilizarea reţelei informative specifica în privinţa recrutării informatorilor următoarele: „Agentul informator constituie elementul de bază al acţiunii informative. El este elementul de contact direct şi permanent cu obiectivele urmărite, având misiunea de a culege informaţiunile şi a le raporta ierarhic, în forma brută în care le recepţionează. Activitatea se bazează deci, în principal, pe date obţinute prin simţuri proprii, angrenate în observare şi supraveghere în zona sa de activitate. Informatorii pot fi *voluntari* şi *recrutaţi*. Informatorii voluntari, în general, prezintă o valoare mai puţin importantă, câte odată,

sunt chiar dăunători, deoarece mulţi sunt interesaţi din vreo cauză oarecare, în informaţiile ce le aduc, astfel că le denaturează şi ar putea induce în eroare organele de Siguranţă”. Se stabileau nişte criterii precise în vederea recrutării, care începea prin identificarea persoanelor care ar putea servi ca informatori în obiectivele pe care ofiţerul de informaţii voia să le urmărească şi continua cu culegerea de informaţii complete asupra posibililor membri ai reţelei. „Strângerea datelor se va face cu răbdare, fără a se lăsa nicio chestiune neclară, abordându-se toate pistele şi mergându-se până la supraveghere. Totul însă cu o discreţie totală. Se va insista a se cunoaşte în amănunt: trecutul persoanei vizate, felul actual de viaţă, năzuinţe imediate şi de viitor, slăbiciuni şi calităţi, necazuri şi greutăţi intime etc. Nu trebuie eliminaţi oameni care la prima vedere par inabordabili. Trebuie să se ţină seama că pot fi prelucraţi ca informatori oameni cinstiţi, oamenii de caracter, tot aşa de bine ca şi cei pe care slăbiciunile morale, lipsurile sau oportunismul de moment îi îndeamnă să se vândă”.

Ultima fază în acţiunea de recrutare era considerată „emiterea propunerii de colaborare viitorului informator”, cea mai delicată operaţie, bazată pe convingerea celui în cauză sau, cel mai frecvent, prin „îndatorarea prin diferite servicii făcute, cerându-i-se apoi să lucreze, intimidare, folosind informaţiunile ce avem asupra unor eventuale culpe, ce ar apăsa asupra celui vizat, ori şantaj pe tema eventualelor informaţiuni compromiţătoare”.

Siguranţa era infiltrată deja la data elaborării acestei „Directive privind lucrul cu agentura” de către comunişti şi se afla în vara anului 1948 într-o perioadă de reorganizare, la finalul căreia avea să fie înfiinţată Direcţia Generală a Securităţii Poporului. Agenţii Siguranţei lucrau deja de mai bine de doi ani în slujba PCR, în vederea compromiterii adversarilor politici. Agentura de informatori condusă de ei împotriva forţelor anticomuniste a utilizat metode care au fost ulterior consacrate şi în practicile Securităţii şi a fost, pentru aceste servicii, retribuită conform normelor prezentate mai jos: „La fixarea sumelor ce vor constitui renumerarea informatorilor recrutaţi trebuie să se ţină seama de

valoare obiectivului în cadrul căruia lucrează informatorul, de valoarea informatorului, de acţiunile şi cheltuielile ce ar fi obligat a le face în executarea misiunei sale şi de posibilităţile materiale. Nu este recomandabil a se oferi de la început sume mari de bani”.

Acest mod de racolare a agenturii a suferit, după înfiinţarea Securităţii, unele modificări cu un caracter mai degrabă formal, „filosofia” racolării informatorilor rămânând în mare aceeaşi. În primii trei ani de activitate ai Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, s-a pus îndeosebi problema unei îmbunătăţiri calitative a reţelei informative, întrucât o parte din aceasta a refuzat să lucreze pentru „noii stăpâni”. Astfel, în „Directiva nr. 101 din 29 martie 1951 privind munca cu agentura” se accentua asupra creşterii calităţii reţelei informative, aspect neglijat de ofiţerii operativi: „Mulţi dintre lucrătorii informativi ai unităţilor Securităţii Statului, atât din Centrală, cât şi din Regiuni se ocupă insuficient şi greşit cu munca de recrutare a informatorilor, care este absolut insuficientă, iar descoperirea şi folosirea aptitudinilor şi posibilităţilor

contrainformative ale informatorilor se face într-o măsură prea mică. Studierea prealabilă a persoanelor recrutabile nu se adânceşte sporadic, din care cauză reţeaua informativă are mult balast şi un număr însemnat de indivizi dubioşi”.

Aceste deficienţe se datorau şi lipsei de calitate a personalului încadrat în Securitate. Condiţia intelectuală precară a multora dintre ofiţerii Securităţii a pricinuit deseori serioase accidente în „munca cu agentura”, observându-se nu o dată la şedinţele de bilanţ că unii dintre ofiţeri sunt fie chiar mai slab pregătiţi decât informatorii pe care i-au recrutat, fie incapabili să-şi construiască o reţea informativă. Exemplele abundă în arhivele fostei Securităţi. Astfel, într-un raport privind rezultatul muncii informativ-operative din cadrul Regiunii Cluj, prezentat în 24 aprilie 1955, comandantul regionalei de Securitate, colonelul Nedelcu Mihail, constata că „unii tovarăşi s-au mulţumit cu 1 sau 2 informatori. Sunt lucrători operativi care nu au niciun informator şi care lucrează în muncă de contraspionaj, iar alţii care au informatori şi nu ştie (sic!) să-i dirijeze”. Mult mai grav,

după cum constata Nedelcu, era faptul că „din lucrătorii noştri puţini au un nivel cultural pentru a putea purta discuţii cu informatorii” 338

Un caz concret la respectiva şedinţă de bilanţ, derulată în prezenţa ministrului Alexandru Drăghici, a supus analizei şeful Securităţii din Huedin, căpitanul Covaci: „Vreau să arăt cazul cu tov, locotenent Brie, care de când sunt acolo nu a recrutat niciun informator. Un an şi jumătate a studiat un informator pentru recrutare, minţindu-ne pe toţi că a făcut cunoştinţă şi am văzut că ne-a minţit, ne-a pus în faţă un tolomac care nu putea spune două cuvinte” 339.

Aceste situaţii au fost mult mai grave în primii doi ani de funcţionare a Securităţii, când preluarea fostei agenturi a Siguranţei de către DGSP a întâmpinat multe dificultăţi. Numărul informatorilor era în intervalul 1948 – 1950 sub 10.000 la nivelul întregii ţări, iar calitatea informaţiilor furnizate de această reţea a fost de multe ori îndoielnică, baza de lucru fiind racolarea surselor prin presiune şi şantaj. Utilizarea aproape exclusivă a unor astfel de mijloace îşi punea amprenta asupra eficienţei. Căci, spre exemplu, cu ce rezultate putea fi

utilizat ţăranul M.N. din Cocargeaua-Ialomiţa împotriva semenilor săi, sub ameninţarea internării într-unul lagărele de muncă de la Canal? Iată mai jos povestea tentativei de racolare a sa în vara anului 1950, în împrejurările în care ţăranii erau conduşi la treierat de tovarăşi responsabili cu preluarea cotelor care trebuiau predate obligatoriu către stat: „În ziua de 11 iulie a.c. sus-numitul a ieşit în întâmpinarea mai multor cetăţeni, formaţi într-o ceată pentru a treiera. Adresându-se capului de ceată, a spus că ar face mai bine să lase grâul pe câmp să putrezească, deoarece poporul va pune mâna pe el şi-l va omorî. M.N. este de 40 de ani, căsătorit, are 4 copii. S-au luat măsuri ca cel în cauză să fie chemat şi dacă nu va putea fi folosit, să fie încadrat într-o Unitate de Muncă”. Practic, telegramele trimise la Direcţia Generală a Securităţii Poporului la începutul anilor ’50 conţin numeroase astfel de exemple340

Precaritatea reţelei informative a făcut necesară o coordonare de la centru a acţiunilor de îmbunătăţire a ei. Astfel, în primele luni ale anului 1951 a fost elaborată la nivelul conducerii Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, cu concursul

consilierilor sovietici „Directiva despre munca cu agentura”, deja menţionată mai sus. Ea constituie cadrul în care ofiţerii operativi trebuiau să-şi construiască reţelele informative şi să lucreze cu informatorii, reprezentând o adaptare a vechilor directive moştenite de la Siguranţă la noile realităţi, un răspuns la schimbările de strategie şi obiective ale poliţiei politice comuniste. Faţă de vechile reglementări, s-a operat în primul rând o mai clară delimitare a categoriilor de persoane utilizate în reţeaua informativă. Astfel, Directiva arăta341 că „reţeaua de informatori, care execută munca de depistare şi demascare a activităţii criminale dusă de elementele duşmănoase în ţară, poate fi împărţită în trei categorii principale: 1. Informatorii necalificaţi (viitorii colaboratori – n.n.), 2. Informatorii calificaţi – adeseori, organele Securităţii statului recrutează astfel de informatori din mijlocul elementelor străine de clasa muncitoare, sau compromise prin legăturile sau activitatea lor criminală dusă împotriva Republici Populare Române. 3. Rezidenţii sunt colaboratorii acoperiţi (neîncadraţi în state) ai organelor Securităţii Statului care conduc activitatea

reţelei de informatori necalificaţi ce le-a fost transmisă în vederea legăturii, în obiectivele şi problemele deservite de organele Securităţii Statului. Ei se recrutează din rândul membrilor de partid verificaţi, membrilor UTM şi numai în cazuri excepţionale, din rândul informatorilor fără de partid, aparţinând categoriei sociale mai apropiate de clasa muncitoare”.

În „Directiva despre munca cu agentura” din 1951 se descrie mult mai în amănunt şi procedura de racolare a informatorilor de către ofiţerii de securitate. Capitolul îl al Directivei se ocupă în detaliu de „pregătirea în vederea recrutării şi recrutarea informatorilor”: „Recrutarea informatorilor este o muncă complicată şi de răspundere. De calitatea şi rezultatele studierii candidatului la recrutare, de metoda ce este folosită la recrutare şi de însuşi procesul recrutării depinde (sic!) în mare măsură roadele activităţii informatorilor. Lucrătorul operativ care se ocupă cu crearea reţelei de informatori, în obiectivele şi problemele deservite fixează candidaturile în vederea recrutării, studiindu-le în mod amănunţit şi complet. În timpul studierii este necesar să stabilească

următoarele:

a) Datele biografice ale persoanei ce urmează să fie recrutată, precum şi legăturile în producţie şi la domiciliu; b) Date despre nivelul de pregătire culturală şi politică, precum şi date despre părerile şi manifestările politice ale celui avizat; c) Date despre aptitudinile şi capabilitatea pentru munca informativă (inteligenţă, capacitatea de a lega cunoştinţe şi de a câştiga încrederea, capacitatea de a găsi cea mai justă soluţie într-o situaţie complicată ş.a.m.d.); d) Date despre părţile negative ale celui ce urmează să fie recrutat (decăderea morală, pălăvrăgeala şi altele); e) Date despre activitatea lui criminală din trecut sau, posibil, cea prezentă.

Strângerea datelor necesare se efectuează pe căi oficiale, precum şi cu ajutorul informatorilor, filajului, interceptărilor şi tehnicii operative, în funcţie de necesitate şi în măsura posibilităţilor. După studiul amănunţit a datelor acumulate asupra celui ce urmează să fie recrutat, lucrătorul operativ poate să facă cunoştinţă personal cu informatorul, invocând un motiv plauzibil, iar după aceasta stabileşte metoda cu care persoana

vizată va fi chemată în vederea recrutării, precum şi însăşi metoda de recrutare”.

După ce această adevărată „pânză de păianjen” era ţesută în jurul celui vizat spre a fi recrutat ca informator, ofiţerul Securităţii trecea la racolarea propriu-zisă, fiind sfătuit de autorii „Directivei 101” să utilizeze următoarele proceduri: „De obicei, în munca practică se folosesc două metode la recrutare: pe baza convingerilor patriotice ale celui vizat, arătându-i necesitatea de a da ajutor organelor Securităţii statului în lupta împotriva duşmanilor poporului muncitor şi pe baza materialelor compromiţătoare asupra activităţii subversive sau de drept comun a celui vizat, dusă în trecut sau în prezent, împotriva regimului. În timpul recrutării celui vizat pe baza materialelor compromiţătoare, la început este necesar ca activitatea duşmănoasă sau criminală a celui vizat să fie în întregime demascată şi toate mărturiile lui să fie consemnate în scris. După aceasta, pe baza mărturiilor lui, să i se propună colaborarea cu organele Securităţii Statului pentru a se putea reabilita. Recrutarea informatorilor pe baza materialelor compromiţătoare trebuie să fie

încredinţată numai lucrătorilor operativi experimentaţi şi cu funcţii de conducere. Recrutarea informatorilor şi a rezidenţilor în condiţiile corespunzătoare, poate fi efectuată la locurile lor de muncă, la domiciliile lor, la sediile diferitelor instituţii şi în unele cazuri la sediile organelor de Miliţie, unde cel vizat va fi chemat sau invitat, invocând un motiv plauzibil şi pe măsura posibilităţilor cât mai natural.

În recrutarea informatorilor calificaţi din rândul membrilor formaţiunilor duşmănoase, se întâmplă ca procesul recrutării să dureze 24 ore sau chiar mai mult, în care timp persoana care urmează să fie recrutată este reţinută până la rezolvarea cazului. Ridicarea secretă a celui vizat pentru recrutare trebuie să fie efectuată în asemenea condiţii şi în timpul când lipsa persoanei vizate de la serviciu sau de acasă în cursul uneia sau câtorva zile n-ar părea suspectă persoanelor cu care cel vizat întreţine legături criminale sau alt fel de legături. (Se va alcătui legenda plecării lui în deplasare, la sanatoriu sau la casele de odihnă în vederea tratamentului, la cunoscuţi sau rudele sale ş.a.m.d.). Recrutarea informatorilor de regulă se

încheie prin luarea unui angajament scris, în care respectivul se obligă în mod voluntar să colaboreze cinstit cu organul Securităţii Statului şi să păstreze cea mai strictă conspirativitate în munca lui informativă. În angajament se va arăta că informatorul este prevenit de responsabilitatea ce o poartă în cazul divulgării legăturii lui cu organele Securităţii Statului şi a metodelor lor de muncă”.

Introducerea angajamentului scris a fost o iniţiativă menită să îmbunătăţească controlul pe care ofiţerii operativi îl aveau asupra reţelei. Fiind o pârghie psihologică extrem de importantă pentru manipularea informatorilor, angajamentul scris era necesar mai ales în contextul în care racolarea acestora „în baza sentimentelor patriotice” devenise o excepţie, tacit recunoscută de ofiţerii poliţiei politice comuniste. Un alt mod de dominare exercitată de ofiţer asupra informatorului său o constituia suma de bani oferită celui din urmă, ca preţ al trădării. Au existat, fireşte, nu puţine cazuri în care stimulentele materiale au stat chiar la baza acceptului de a semna un angajament de informator, mai ales în condiţiile în care aceste recompense

nu erau deloc de neglijat. În 1951 s-au prevăzut şi normele de retribuire a reţelelor informative: „Informatorii şi rezidenţii pot fi retribuiţi pentru munca dusă de ei în vederea depistării şi demascării elementelor duşmănoase din ţară. Retribuirea nu poate fi un salariu fixat dinainte şi acordat lunar, ci sub forma unor sume de bani acordate periodic şi câteodată sub forma unor pachete sau cadouri în alimente sau îmbrăcăminte. Suma retribuită este determinată de valoarea materialelor date nouă de informatori şi rezidenţi. Şefii de birouri, servicii orăşeneşti şi raionale au dreptul să acorde retribuiri până la 3.000 de lei, şefii de servicii din Regională şi Centrală până la 5.000 de lei, iar Directorii Regionali şi Directorii din Centrală până la 10.000 de lei. Pentru orice retribuire se va lua de la informator o chitanţă pentru suma acordată. Pe versoul chitanţei lucrătorul operativ care a acordat retribuirea trebuie să menţioneze când, de către cine şi pentru ce s-a acordat retribuirea (însă fără deconspirarea obiectivelor asupra cărora se duce acţiunea informativă). De exemplu: *Pentru primirea de materiale valoroase la dosarul nr... pentru deconspirarea*

elementelor duşmănoase din cutare obiectiv sau cutare problemă". Trebuie precizat că atunci salariu mediu era în jur de 4.000 lei, ceea ce face ca sumele de mai sus să poată fi echivalate la nivelul „sutei de lei" din preajma prăbuşirii regimului Ceauşescu:

Ultima Directivă importantă pe baza căreia Securitatea îşi racola reţeaua de informatorii datează din 1987. Ea demonstrează că dimensiunea de poliţie politică a fostului Departament al Securităţii Statului a ocupat un rol esenţial în activitatea DSS. Conţinutul „Instrucţiilor privind activitatea de creare şi folosire a reţelei informative a aparatului de securitate", cum e intitulată mica broşură prelucrată în 87 securiştilor şi anexele care o urmează, ca şi instrucţii anterioare privind organizarea evidenţelor de securitate342 defineşte, la rândul ei, reţeaua informativă a aparatului de securitate ca „mijlocul de bază al activităţii informativoperative de cunoaştere şi prevenire, pentru realizarea atribuţiilor specifice în domeniul apărării securităţii statului".

Şi modul de racolare a informatorilor, ca de altfel întreaga activitate a poliţiei politice

arată cum cinismul securiştilor distrugea nu destine, ci vieţi. Într-o sinteză din 1968 din arhivele Securităţii se treceau în revistă „metode brutale folosite de lucrători de Securitate pentru recrutarea de informatori”. Se arăta, între altele, cazul unor ofiţeri de la Securitatea din Târgovişte, care la începutul anilor ’60 „au răpit un cetăţean pentru recrutare, însă după două zile de presiuni, acesta s-a sinucis”. Pentru a ascunde adevărul, cu aprobarea şefului lor, securiştii „au dus cadavrul în pădure, unde a fost simulată sinuciderea prin spânzurare” 343

Mijloace de tortură utilizate de Securitate

Literatura memorialistică344 dezvăluie numeroase faţete ale brutalităţii acţiunilor Securităţii din primele ei două decenii de funcţionare. „Câinilor o moarte de câine”, proclama o lozincă stalinistă, ilustrând duritatea politicii de teroare îndreptată de autorităţile comuniste împotriva celor care se împotriveau regimului totalitar. Securitatea s-a conformat: nu o dată, brutalităţile ei exersate în diverse forme de tortură, după ce au fost cunoscute şi în afara lagărelor şi închisorilor, i-au

cutremurat şi înspăimântat deopotrivă pe cei ce fuseseră închişi, ca şi pe cei liberi. „Braţul înarmat” al partidului, „tăiş al sabiei” în lupta de clasă, Securitatea a utilizat neomenia din închisori şi din lagăre, exersată în anii ’50, drept experienţă pentru violenţa statală dezvoltată ulterior. Arestările în miez de noapte, imposibilitatea de a intra în contact vreme de ani de zile cu cei care luaseră calea temniţelor şi chiar încarcerarea unor oameni fără vină au mărit lipsa de siguranţă a cetăţenilor.

În arsenalul de crizimi ale regimului de dominaţie sovieto-comunistă la care românii au fost supuşi, un rol deosebit de important l-a jucat tortura, cu repercusiuni atât în plan social, ca factor psihologic, de provocare şi utilizare a fricii drept instrument de dominaţie, cât şi pentru atingerea unor scopuri imediate, prin obţinerea unor informaţii considerate utile de către aparatul de Securitate. În arhivele fostului Comitet Central al Partidului Comunist Român s-a păstrat un document clasificat strict secret, din 1 noiembrie 1967, care trece în revistă aşa-numitele „metode necorespunzătoare” folosite înainte de 1964 de către anchetatorii

Securităţii. Acestea au fost clasificate în document în patru categorii, după cum urmează:

1. Folosirea bătăii, subalimentaţia prelungită şi tortura, în scopul obţinerii de declaraţii acuzatoare;
2. Presiuni morale pentru constrângerea anchetaţilor să declare ceea ce li se impunea;
3. Falsificarea unor declaraţii date de cei anchetaţi şi folosirea de scrisori plastografiate pentru a obţine recunoaşterea unor fapte;
4. Redactarea unor declaraţii în lipsa anchetaţilor sau consemnarea unor răspunsuri ireale, pe care anchetaţii erau constrânşi să le semneze345.

Tortura morală a fost preponderentă atât în cursul anchetelor, cât şi pe parcursul detenţiei. Lena Constante, fostă deţinută în lotul Pătrăşcanu, membră de partid, declara în faţa unui oficial al Comitetului Central în 1967 următoarele: „am fost ameninţată cu arestarea părinţilor mei, domnul anchetator scriind ordinul în faţa mea, dând şi un telefon şi spunând că-mi dă timp de gândire până a doua zi dimineaţa. Îngrozită la gândul arestării acestor bătrâni, mi-am spus

că trebuie să duc minciuna pe drumul dictat de anchetă” 346. Falsificarea declaraţiilor în anchete sau obligarea deţinuţilor să semneze declaraţii cu fapte ireale, dar care trebuiau să justifice noi arestări dublau efectele torturii morale, prin crearea sentimentului de culpabilitate faţă de cei incriminaţi prin aceste falsuri.

Anchetele, în ansamblul lor, erau, de fapt, nişte scenarii deja scrise, în care anchetatorii erau siliţi să-şi joace rolurile: „Faptele erau astfel repartizate pe fiecare arestat, încât ele dădeau tabloul unei acţiuni organizate, antisovietice, antipartinice şi antistatale. Şeful anchetei formula atât întrebările, cât şi răspunsurile pentru fiecare arestat în parte, din birou”, relata un fost anchetator al Securităţii347. Problema care trebuia rezolvată consta în obţinerea confirmării acestor vinovăţii prestabilite. În acest scop, se recurgea la mijloacele de tortură fizică, a căror prezentare acoperă zeci de mii de pagini de mărturii şi depăşeşte subiectul lucrării de faţă. Vom consemna, citând acelaşi document, doar câteva dintre acele mijloace de tortură a căror utilizare a fost recunoscută în 1967 – 1968 chiar de foşti

ofiţeri de securitate. Trebuie precizat că utilizarea unor asemenea mijloace în anchetă se făcea cu aprobarea şi uneori sub supravegherea anchetatorului şef, sau a altor cadre din conducerea Securităţii. Tortura nu constituia un simplu exces de zel, ci o atribuţie de serviciu pe care ofiţerii şi subofiţerii Securităţii şi-o asumau odată cu îmbrăcarea uniformei. În 1967, un maior al poliţiei secrete relata o astfel de scenă, la care, fireşte, nu uita să precizeze că nu a participat direct: „Deţinutul a fost scos la anchetă şi i s-a cerut să se dezbrace până la piele, după care, sub ameninţarea că va fi împuşcat dacă nu recunoaşte activitatea sa criminală, a fost dus în beciul bucătăriei închisorii. Aici a fost bătut până la sânge, după indicaţiile şefului anchetei. L-am văzut pe deţinut, când după circa două ore de tortură era adus abia ţinându-se pe picioare. Era cu carnea ruptă şi plină de sânge şi zbiera cât îl ţinea gura. Anchetatorul şef susţinea că anchetarea şi bătaia în pielea goală au efecte psihologice deosebite asupra anchetatului” 348.

O altă metodă utilizată, după declaraţia aceluiaşi securist, consta în smulgerea părului din cap, prin înfăşurarea câte unei

şuviţe pe deget: „am văzut când un ofiţer a smuls, începând de la ureche, o treime din părul alb [al deţinutului], într-o singură anchetă”, relata acesta349.

Cea mai des folosită printre metodele de constrângere, conform depoziţiior foştilor ofiţeri de securitate, a fost bătaia la tălpi şi palme. Arestatul era legat de mâini şi de picioare, iar pe sub legături era trecut un drug de fier. Atârnat de acesta, cel anchetat era bătut cu o curea, până la leşin – procedura era numită, cu cinism de către anchetatori, *rotisor*. Inventivitatea torţionarilor nu avea uneori limite, iar cel torturat nu rezista mijloacelor folosite. Aurel Florian350, fost militant social-democrat, coleg de celulă cu Ion Ţintaru, care a murit în 1950 în urma „tratamentelor” aplicate la Securitatea din Mureş a relatat astfel chinurile cărora acesta nu le-a putut supravieţui: „Când l-au adus prima oară în arest, eu tocmai suportasem o anchetă în care mi-au fost smulse unghiile de la mâna stângă şi am fost bătut la testicule. Mi-a spus ce e cu el, că e sigur că s-a făcut o confuzie şi că va fi repede eliberat. La scurtă vreme l-au dus la anchetă. Când l-au adus, şiroia de sânge şi

avea un ochi aproape închis, era leşinat. Au turnat apă pe el şi iau făcut vânt în celulă. Am căutat să-l îngrijesc pe cât am putut. Mi-a povestit că el a susţinut că a fost confundat cu altcineva şi a fost arestat din greşeală, iar anchetatorii l-au snopit din bătaie. După o vreme, l-au luat din nou. Se încăpăţâna să tacă, nu puteau scoate, în afară de ţipete de durere, nimic de la el. Asta ia înverşunat într-atâta pe ofiţeri, încât bietul om a devenit curând calul lor de bătaie. Ce nu iau făcut! Iau smuls unghiile, l-au bătut la testicule, l-au ars cu ţigara. Odată l-au adus şiroind de sânge pe picioare, de se făceau băltoace: iau găurit pulpele cu cuţitul şi iau băgat sare în rănile deschise. Zilnic îl luau, îi prindeau mâinile cu cătuşe şi îl legau de picioare, apoi îi treceau printre mâini şi picioare o rangă, pe care o aşezau între două birouri. Aşa, spânzurat, îl băteau până leşina. Era clar că nu va rezista mult. Trecuse puţin peste o săptămână de la arestare şi corpul lui era tot o rană. Într-o noapte, l-au luat din nou şi a fost pentru ultima oară. Am aflat că, beţi fiind, securiştii iau deschis un testicul cu cuţitul şi iau băgat sare înăuntru, şi-apoi l-au bătut până l-au ucis. Eu nu l-am

mai văzut. Despre cum a murit şi toate chinurile îndurate atunci mi-a povestit un gardian, care şi el era speriat de cât de departe au ajuns brutele de securişti”.

Informaţiile despre brutalitatea arestărilor şi a mijloacelor de anchetă depăşiseră nu numai zidurile închisorilor, ci şi graniţele ţării. Presa română din exil scria: Arestările se fac de obicei noaptea. Sub pretextul că s-ar fi primit o reclamaţie, mai mulţi poliţişti, îmbrăcaţi în civil, percheziţionează amănunţit locuinţa denunţatului ca să găsească… arme. Negăsind nimic compromiţător, îşi cer scuze în mod perfid spunând că e vorba probabil de un denunţ calomnios, dar nu fără a invita pe cetăţean la poliţie *pentru o scurtă declaraţie*. Luarea declaraţiei durează câteodată luni şi ani, fără ca familia să mai poată afla de urma celui dispărut, care zace undeva prin beciurile Securităţii sau între zidurile unei închisori. Imputările cele mai curente sunt acelea de a fi ascultat posturile de radio *imperialiste* sau de a fi citit cărţi apărute în *lumea capitalistă*. În prima fază a anchetei, arestatul este tratat cu bineţuri. I se promite *iertarea* dacă va face o declaraţie *completă şi cinstită*. În faza a

doua, oricât ar fi fost declaraţia de sinceră, el este bătut, torturat, pentru a nu fi divulgat tot. E lovit cu o rangă de fier pe talpa picioarelor, supus la manej sub supravegherea unor câini dresaţi sau aşezaţi pe plăci fierbinţi de oţel pentru a-l convinge să facă mărturisiri complete. Prin mărturisiri complete, zbirii înţeleg denunţarea şi implicarea a cât mai multe persoane cu care pârâtul a avut de a face” 351.

Mijloacele deosebit de brutale nu au fost abandonate decât pentru scurte perioade de timp în istoria primelor două decenii ale Securităţii. Atunci când protestele internaţionale puteau pune România în situaţii delicate în plan internaţional, în special după admiterea RPR în Organizaţia Naţiunilor Unite, se ordonau vremelnice îmbunătăţiri ale tratamentelor deţinuţilor din lagăre şi închisori, ca şi evitarea deceselor în anchetă. Efectul acestor măsuri nu era de durată, iar aparatul Securităţii, destinat prin selecţie şi formaţie represiunii brutale, se întorcea după o scurtă vreme, la vechile obiceiuri.

Capitolul V:

Partidul şi Securitatea

„Nu este de-ajuns să-ţi regăseşti liniştea, spunând că n-ai participat direct la asasinate şi la trădări. Cine a ucis atunci? Nu numai cel care a lovit, ci şi toţi aceia care au sprijinit Ura. N-are importanţă cum. Repetând fără să gândească nişte formule teoretice periculoase. Ridicând mâna dreaptă fără a spune un cuvânt”.

E.I. Ginzburg, *Le ciel de la Kolyma*

Partidul-stat în regimul totalitar comunist este „deţinătorul scopurilor finale ale societăţii”, un intermediar obligatoriu între individ şi valori; acesta, şi nu umanitatea deţine măsura binelui şi a răului, decide, prin urmare, „direcţia în care va evolua societatea” şi „se confundă progresiv cu scopurile sale, atât pentru el, cât şi pentru supuşii lui”. Aspirând la controlul totalităţii vieţii sociale a unui individ, partidul nu se mulţumeşte cu acapararea puterii politice în sens limitat, ca în dictaturile clasice, eliminând opoziţia şi asumându-şi singur guvernarea, ci îşi extinde controlul „asupra întregii sfere publice din viaţa fiecărei persoane, lezând cât se poate de mult sfera privată: el controlează munca, locuinţa, proprietatea,

educaţia sau distracţiile copiilor şi chiar viaţa familială şi sentimentală. Aceasta îi permite să obţină supunerea tuturor cetăţenilor, nemaiexistând niciun loc în care ei ar putea să se adăpostească şi să-i scape”. Supunerea se obţine „prin ameninţare directă cu violenţe fizice şi cu moartea”, iar în perioadele de lejeritate ale dictaturii puterea se mulţumeşte cu stabilirea unor interdicţii, „de a călători în străinătate, de avea acces la popritetate, cu eliminarea copiilor din universităţi” 352.

Partidul se află în strânsă interdependenţă cu poliţia politică, pe care o coordonează. Activiştii comunişti au fost cei care, în genere, i-au dictat priorităţile şi i-au supravegheat acţiunile – şi nu invers, cum în genere se acreditează public în lumea post-comunistă. De fapt, toţi şefii din aparatul poliţiei politice au fost numiţi în funcţii numai cu verificarea atentă şi în urma unei riguroase selecţii a conducerii comuniste. „Partidul comandă, poliţia te face să vorbeşti. Comitetul Central spune ce este, poliţia politică arată că este. Cadrele recunosc în poliţie existenţa puterii lor, poliţaii cinstesc partidul, esenţă a aceleiaşi puteri” 353. Acest scenariu a cunoscut o

adaptare similară în toate statele blocului sovietic.

Măsurile represive care au provocat în România Populară valurile de execuţii, arestări, deportările şi internări în lagăre de muncă au fost produse de acte de voinţă politică ale conducerii superioare de partid, ca şi încălcările conştiente ale legilor RPR care le antrenau. Astfel, nu întâmplător, multe dintre Decretele Marii Adunări Naţionale, hotărârile Consiliului de Miniştri şi deciziile ministeriale care au stat la baza vastelor acţiuni represive desfăşurate de către Securitate nu au numere de înregistrare, unele sunt nedatate, iar o parte dintre aceste reglementări au fost pur şi simplu distruse. Iniţiativa unor reglementări, pentru obţinerea unei acoperiri legale a actelor de represiune a fost întotdeauna a Securităţii, fiind însuşită de conducerea Ministerului Afacerilor Interne şi aprobată, de la caz la caz, de primul secretar al CC al PMR Gheorghiu-Dej, de preşedintele Consiliului de Miniştri sau de cel al Prezidiului Marii Adunări Naţionale. De multe ori, conducerea de partid şi de stat era practic pusă în faţa unor fapte împlinite şi a cauţionat practic

abuzuri şi crime deja săvârşite. Spre exemplu, în 1968 se arăta că „pe baza unor indicaţii fără număr şi dată şi fără a rezulta de către cine au fost elaborate, s-a obţinut aprobarea primului secretar al CC al PMR pentru eliberarea din lagăre a unor categorii de persoane, punerea la dispoziţie a organelor de cercetare penală a altora, precum şi alte măsuri, deşi în acest caz ar fi fost necesar un document care să îmbrace forma legală” 354.

Legăturile între Securitate şi Partid au fost însă uneori ambivalente, existând momente în care poliţia politică şi-a extins controlul asupra unor lideri de partid, răspunzând unor ordine venite de la primul secretar, sau pur şi simplu din iniţiativa ministrului de interne, în general persoana cea mai influentă din Republică, a cărei putere o depăşea uneori pe cea a preşedintelui Consiliului de Miniştri şi o seconda pe cea a primului secretar al partidului. Securitatea a jucat, din această perspectivă, un rol extrem de important în gestionarea şi soluţionarea conflictelor pentru putere la vârful partidului comunist, în special prin faptul că prezenţa în cadrul ei a consilierilor sovietici cauţiona automat

„puritatea liniei” de partid de partea căreia se situa. Rolul poliţiei politice de apărare a „cuceririlor democratice” şi a esenţei regimului comunist au fost recunoscute explicit de către oficialii partidului în mai multe împrejurări de-a lungul timpului.

Represiunea în discursul politic comunist

Brutalităţile Securităţii nu au fost întâmplătoare. Baza ideologică a acţiunilor violente îndreptate împotriva inamicilor regimului comunist fusese fundamentată în mai multe scrieri de către V.I. Lenin. „Caracteristica necesară, condiţia sine qua non a dictaturii proletariatului o constituie reprimarea prin violenţă a exploatatorilor ca clasă şi, în consecinţă, violarea democraţiei pure, adică a egalităţii şi a libertăţii faţă de această clasă” 355. În esenţa ei, dictatura proletariatului presupunea „o luptă crâncenă, sângeroasă şi nesângeroasă, violentă şi paşnică, militară şi economică, pedagogică şi administrativă, împotriva forţelor şi tradiţiilor vechii societăţi” 356. Alternanţa între brutalitate şi mijloacele mai paşnice ale educaţiei a fost atent analizată de ideologii comunişti care au detaliat ulterior

doctrina leninistă, ca modalitate de cucerire şi consolidare a puterii politice, în contextul extinderii ocupaţiei sovietice asupra statelor din estul şi centrul Europei la finele celui de-al doilea război mondial: „dictatura proletariatului este reprimarea prin violenţă a exploatatorilor, dar formele acestei reprimări pot fi şi vor fi în mod voit diferite (...). Formele, metodele şi proprţiile violenţei folosite de proletariat sunt determinate înainte de toate de particularităţile dezvoltării interne a ţării, de raportul dintre forţele de clasă şi de intensitatea conflictelor de clasă, iar pe de altă parte de particularităţile situaţiei internaţionale. Pentru clasa muncitoare, violenţa nu este un scop, ci un mijloc pentru sfărâmarea împotrivirii burgheziei şi pentru consolidarea statului muncitoresc” 357.

Dacă în Uniunea Sovietică a scăzut violenţa de stat pentru o scurtă perioadă de timp în primii ani postbelici, „critica cu arma în mână” exercitată de partid în anii de teroare fiind înlocuite cu critica şi autocritica de şedinţă, ca „lege de dezvoltare a societăţii sovietice” 358, nu la fel se recomanda statelor intrate în orbita Moscovei, care aveau de dus o grea luptă

împotriva claselor exploatatoare. A.I. Vîşinski, artizanul impunerii guvernului Groza la 6 martie 1945, afirmase dezvoltând tezele leniniste că „dictatura proletariatului exceptează inevitabil pe exploatatori de la beneficiul libertăţii” 359 şi ca urmare orice mijloace de eliminare a acestora sunt permise şi organizate chiar de către stat: „statul înseamnă oameni înarmaţi şi apendice materiale, adică instituţii, organisme, organe, mecanism care acţionează după toate regulile tacticei şi strategiei de stat”. Chiar dacă cunoaşte o oarecare diminuare, „latura de constrângere a dictaturii proletariatului nu poate fi pusă la o parte nici în perioada relativ paşnică de construcţie socialistă. Organele de constrângere, armata şi celelalte instituţii sunt tot atât de necesare acum în momentul construcţiei ca şi în epoca războiului civil. Fără aceste organe nu se poate asigura activitatea constructivă a dictaturii” 360.

În toate ţările din estul şi centrul Europei intrate în orbita Moscovei, partidele comuniste au acţionat în preluarea puterii ca adevărate „brigăzi de şoc” ale „mişcării revoluţionare”, după expresia lui

Stalin, care au luat „măsuri reale pentru lichidarea asupririi capitaliste şi moşiereşti", pentru a uşura „situaţia popoarelor care lâncezesc sub jugul capitalismului". În perspectiva impunerii mondiale a comunismului, noile regimuri impuse în ţările ocupate la finele războiului de armata sovietică joacă un rol extrem de important, socotea Stalin: „a fost greu atâta timp cât *brigada de şoc* a fost una singură. Dar asta a fost odată. Acum lucrurile stau altfel. Acum au apărut noi *brigăzi de şoc* – ţările de democraţie populară" 361.

Comuniştii din România au aplicat întocmai dogma leninistă şi interpretările ei ulterioare din anii stalinismului. Întâi de toate, au recunoscut rolul esenţial al Uniunii Sovietice în impunerea regimului „democrat-popular", definindu-l implicit drept un regim de ocupaţie politico-militară. Într-o lecţie ţinută în ziua de 17 octombrie 1949 la *Universitatea serală de marxism-leninism*, Teohari Georgescu afirma: „specificul condiţiilor în care s-au născut ţările de democraţie populară constă în aceea că armata puternicului stat sovietic a zdrobit principala forţă de şoc a imperialismului mondial, a împiedicat

burghezia din aceste ţări să dezlănţuie un război civil şi a dat în felul acesta posibilitatea proletariatului, în frunte cu partidele comuniste, să smulgă din mâinile burgheziei puterea politică, s-o lipsească de principala ei forţă economică şi să treacă la construirea socialismului". Prezenţa trupelor sovietice pe teritoriul ţărilor din estul şi centrul Europei a dat posibilitate „clasei muncitoare" din aceste ţări, condusă de partidele comuniste, „să folosească dezorientarea şi demoralizarea moşierimii şi a burgheziei, să folosească dezorganizarea aparatului de stat fascist şi, ridicând masele poporului muncitor la luptă, să smulgă din mâinile claselor exploatatoare poziţii hotărâtoare în stat. Aşa s-au petrecut lucrurile şi în ţara noastră, în urma eliberării ei de către Armata Sovietică la 23 august 1944. Verigi importante ale aparatului de stat central şi mai cu seamă ale celui local au fost rând pe rând smulse claselor exploatatoare în lupta aprigă de clasă. Deţinând poziţii destul de importante în aparatul de stat după 23 august, burghezia şi moşierimea din ţara noastră erau paralizate totuşi în acţiunea lor, înainte de toate, prin prezenţa în ţara noastră a

armatelor socialiste ale Uniunii Sovietice" 362. La rândul său, Gheorghiu-Dej a apreciat în dese împrejurări rolul esenţial jucat de armata sovietică de ocupaţie în impunerea regimului comunist din România: în condiţiile în care aceasta „stătea de strajă împotriva intervenţioniştilor americano-englezi, proletariatul din ţările eliberate a smuls puterea din mâinile capitaliştilor şi moşierilor. Fără ajutorul URSS, fără experienţa ei ar fi fost imposibilă construirea socialismului în ţările de democraţie populară" 363.

Liderii comunişti din România recunosc că prezenţa trupelor sovietice a împiedicat organizarea rezistenţei faţă de impunerea regimului şi că datorită „forţei URSS", „oamenii muncii din ţările de omocraţie populară au fost feriţi de război civil". Ceea ce „nu înseamnă totuşi că lupta de clasă nu apare în forme ascuţite", întrucât „imperialismul organizează, stimulează şi finanţează încercările elementelor reacţionaro-fasciste de a lovi în regimul de democraţie populară. Încercările de a restaura puterea capitalului sunt însă zadarnice, deoarece *orânduirea social-politică din aceste ţări s-a consolidat*

definitiv. Încercările furioase şi desperate ale imperialismului şi ale duşmanilor interni cer însă cea mai ascuţită vigilenţă revoluţionară” 364

Violenţa de stat este declanşată împotriva oponenţilor regimului întotdeauna în numele dictaturii proletariatului. Teohari afirma, citându-l pe Stalin, că „dictatura proletariatului trebuie să exercite violenţa nelimitată împotriva burgheziei, pentru a zdrobi împotrivirea ei”, prin „folosirea puterii de stat a proletariatului pentru organizarea socialismului, pentru desfiinţarea claselor. În ţara noastră şi în celelalte ţări de democraţie populară care îndeplinesc funcţiile dictaturii proletariatului, zdrobirea împotrivirii exploatatorilor şi izolarea lor de masele largi constituie conţinutul principal al luptei de clasă. Urmând exemplul dictaturii proletariatului de tip superior din Uniunea Sovietică, statele de democraţie populară au purces la reprimarea prin violenţă a moşierimii şi burgheziei, desfiinţând partidele reacţionare, îndreptând întregul ascuţiş al justiţiei populare împotriva uneltirilor contrarevoluţionare ale claselor exploatatoare şi ale oficinelor imperialiste

de spionaj şi diversiune” 365.

Organizarea primelor mari procese-spectacol intentate vârfurilor politice şi religioase ale vechiului regim nu are numai menirea să pedepsească, ci şi să intimideze. Scenariul este acelaşi în toate statele de „democraţie populară” din estul şi centrul Europei: „procesul lui Petcov şi al celor 15 pastori evanghelici din Bulgaria, procesul lui Nagy, Mindszenty şi, recent, al lui Rajk în Ungaria, procesul lui Maniu, al lui Popp şi Bujoiu în ţara noastră sunt tot atâtea lovituri date claselor exploatatoare şi imperialiştilor de peste graniţă, lovituri care au provocat urlete de ură în lagărul acestora”, afirma Teohari. Protestele occidentale faţă de mijloacele represive utilizate de instituţiile regimului, faţă de pervertirea justiţiei şi de noua legislaţie adoptată de „democraţiile populare”, care au dus la lichidarea opoziţiei politice şi la încălcarea celor mai elementare drepturi ale omului, în pofida tratatelor de pace semnate la sfârşitul războiului, nu impresionează. În plin „război rece”, ele sunt luate mai degrabă ca o confirmare a succeselor şi ca „încercări ale imperialiştilor de a se amesteca în treburile

ţărilor de democraţie populară, unde uneltirile oficinelor lor nu au dat rezultatul scontat. De aceea s-au năpustit reprezentanţii lor din ONU cu atâta ură şi înverşunare asupra justiţiei noastre populare, asupra Constituţiei noastre. Se vede că aparatul nostru de stat, justiţia noastră, organele noastre de securitate nu şi-au îndeplinit rău misiunea lor de păzitori ai cuceririlor revoluţionare ale poporului, dacă au provocat atâta spumă la gura domnilor imperialişti”, constata Teohari Georgescu366.

La Congresul de constituire a Partidului Muncitoresc Român prin fuziunea social democraţilor cu comuniştii din 21 februarie 1948, Gheorghiu-Dej insista în Raportul politic prezentat asupra legăturii reacţiunii interne cu „cercurile imperialiste” din exterior, ceea ce îndreptăţea utilizarea celor mai dure măsuri represive: „luaţi materialele procesului complotiştilor. Aceste materiale au arătat întregii lumi în ce cloacă a trădării de ţară s-au bălăcit acei pe care oficinele reacţionare străine încearcă să-i prezinte drept democraţi şi patrioţi. E lesne de închipuit ce soartă ar fi avut tânăra noastră democraţie populară dacă nu am fi

retezat tentaculele pe care le întindeau spre noi serviciile de spionaj şi diversiune, dacă am fi lăsat pleava fascistă să înjghebe din nou bande teroriste (...). Procesului complotiştilor i-a urmat curând înlăturarea de la guvern a celeilalte grupări politice exponente a intereselor marelui capital şi a moşierimii expropriate – gruparea lui Tătărăscu. Prin înlăturarea tătărescienilor din guvern, forţele sociale principale din ţara noastră, clasa muncitoare aliată cu ţărănimea muncitoare, şi-au afirmat hotărârea de a nu mai permite niciodată claselor exploatatoare şi exponenţilor lor de a lua parte la conducerea treburilor statului” 367.

Tactica „tovarăşilor de drum” adoptată de regim în vederea cuceririi şi consolidării puterii fusese preferată folosirii forţei, care ar fi fost posibilă atât în condiţiile prezenţei armatei sovietice în ţară, cât şi datorită înarmării Forţelor de Luptă Patriotică, gărzile paramilitare comuniste conduse de Emil Bodnăraş. În 1958, Dej avea să relateze unor apropiaţi circumstanţele acestei decizii: „noi aveam în capitală peste 40 de mii de oameni înarmaţi până în dinţi, puteam să luăm puterea în orice moment şi

rapid cu câteva focuri de puşcă, dar totuşi s-ar fi răsfrânt negativ. Era în timpul războiului, nu se putea face lucrul acesta şi am găsit calea aceasta paşnică. Hai să-l luăm cu noi în căruţă pe Tătărăscu, să ne întărim poziţiile în guvern, să ne lărgim poziţiile, să creăm condiţiile pentru a face un pas înainte şi când ne-am întărit şi am creat acel număr de condiţii care ne-ar permite să luăm puterea, atunci luăm pe fundul panatlonilor pe Tătărăscu, îl dăm jos din căruţă şi mergem noi mai departe”. Ca şi înlăturarea lor, asocierea cu reprezentanţi ai „burgheziei” a fost făcută cu acordul Moscovei. Dej l-a obţinut, în urma unei discuţii cu Stalin, în care a început să-şi exprime temerile legate de moralitatea unei asemenea asocieri: „sigur, când povesteam acolo descriam planul acesta tactic şi momentele prin care are să treacă, pentru că făceam anumite evaluări. Stalin zicea: *pravilno, pravilno*. Pe urmă când am ajuns la chestia asta cu morala, a început să râdă ei toţi acolo cu hohote: ce e asta cu morala? Care morală?” 368

După înlăturarea „tovarăşilor de drum”, comuniştii au dezlănţuit făţiş şi cu o mai mare vigoare teroarea împotriva duşmanilor

politici. Fundamentarea ideologică a represiunii în această fază a fost pusă sub semnul „ascuţirii luptei de clasă”, care camufla o realitate mult mai prozaică. Neavând posibilitatea de a-şi păstra puterea prin mijloace democratice, comuniştii au apelat la brutalităţile specifice dictaturii, pe care le-au recunoscut drept o necesitate „istorică”: „pe măsură ce înaintează socialismul, duşmanul de clasă devine mai violent, mai turbat. Clasele exploatatoare răsturnate de la putere, spionii şi diversioniştii trimişi de imperialiştii americani şi englezi şi chiaburii recurg la cele mai josnice mijloace, mergând până la asasinate şi distrugeri pentru a lovi în poporul muncitor. Este necesară o ascuţire a vigilenţei şi mai mult spirit de prevenire faţă de uneltirile duşmănoase. Regimul de democraţie populară este hotărât să zdrobească fără cruţare orice încercare de grupare şi de rezistenţă a duşmanului faţă de măsurile economice şi sociale luate de partid şi guvern” 369, afirma Dej în 1949.

În mod vădit, discursurile incriminează puterile occidentale, a căror acţiune de subminare a regimului justifică acţiunile represive. Atacurile la adresa ţărilor de

dincolo de „cortina de fier” se amplifică, odată cu represiunea internă, în funcţie de evoluţiile războiului rece. În 1951, Dej incrimina Statele Unite şi ţările din vestul Europei că „şi-au transformat reprezentanţele diplomatice în oficine de spioni şi complotişti, au trimis şi continuă să trimită în aceste ţări spioni, diversionişti şi sabotori. Fără excepţie, toate firele comploturilor antipopulare descoperite de organele puterii populare au dus şi duc spre reprezentanţele diplomatice ale statelor capitaliste. Procesele împotriva duşmanilor demascaţi au arătat în mod evident şi în toată amploarea planurile criminale de cotropire ale imperialismului american”, potrivit cărora „popoarele din Europa centrală şi de sud-est urmau să fie din nou înrobite de imperialişti”. Aceste comploturi, scoase la iveală de poliţia politică a regimului au arătat „metodele duşmanului, mediul de unde îşi recrutează el agenţii şi obiectivele pe care le urmăreşte. Duşmanii poporului îşi strecoară agenţii lor în aparatul de partid şi de stat, în întreprinderi şi în armată. Ei caută să pună mâna pe posturi de conducere pentru a acţiona de sus, ei recrutează elemente burgheze şi

mic-burgheze, lepădături fasciste, corup elemente şovăielnice şi înapoiate din rândul oamenilor muncii, transformă în informatori de-ai lor pe palavragiii care nu ştiu să păstreze secrete de partid şi de stat” 370.

Într-un moment în care opoziţia anticomunistă internă fusese practic decimată în urma acţiunilor brutale ale Securităţii, acţiunile represive urmau să se îndrepte asupra aparatului de partid şi de stat. Copiind întocmai evoluţiile din Uniunea Sovietică, unde paranoia lui Stalin dicta poliţiei politice a lui Beria declanşarea unui nou val de teroare, pe care numai moartea dictatorului l-a putut curma, în România Populară suspiciunea se generalizase. Valurile de procese spectaculoase din Ungaria şi Bulgaria decapitaseră partidele comuniste din aceste ţări, iar procesul lui Slanski se derula în Cehoslovacia, stârnind nelinişte între comuniştii români. În noiembrie 1961, Dej îşi reamintea atmosfera care domnea în partid în urmă cu un deceniu, întreţinută de acuzaţii şi temeri exprimate cu jumătate de gură. În acele împrejurări, Ana Pauker „a scăpat aşa o formulare că: ce nelinişteşte este prea mare linişte în România”.

Afirmaţii similare circulau şi printre sovieticii care „munceau în cadrul redacţiei Pace trainică şi am auzit-o şi la Moscova. Aşa cum obişnieşte aparatul să vorbească. Aparatul cunoaşte o serie de lucruri. Într-adevăr, în timp ce în celelalte ţări de democraţie populară erau procese după procese, s-au descoperit nenumăraţi duşmani şi au pornit-o pe calea represiunilor, la noi era linişte”. Liniştea era însă aparentă: „nici astăzi nu se cunosc lucrurile, că clocotea, că era o luptă surdă, că se făceau presiuni să se descopere duşmani” 371. Ceea ce s-a şi întâmplat în cele din urmă, cum se va vedea mai jos, în cursul şedinţelor CC al PMR din mai 1952 şi a proceselor care au demascat „devierea de dreapta”.

Represiunea îndreptată împotriva propriului aparat de către partid nu ducea însă la diminuarea actelor de poliţie politică îndreptată împotriva opozanţilor regimului. Dej afirma în 1951, în împrejurările declanşării confruntărilor din sânul partidului comunist şi a soluţionării lor prin intermediul Securităţii că „atâta timp cât există capitalism vor exista şi sabotori, spioni şi terorişti trimişi de statele

imperialiste în ţările noastre. Atâta timp cât în ţările de democraţie populară n-au fost lichidate clasele exploatatoare şi rămăşiţele acestor clase, imperialismul va mai avea o bază pentru recrutarea agenţilor săi” 372.

Discursul oficial comunist s-a schimbat în timp, prea puţin în urma evoluţiilor interne şi a unei liberalizări a regimului Dej, cât mai ales datorită evoluţiilor internaţionale. Destinderea începută în 1954 şi aşezarea marilor puteri occidentale la masa dialogului cu URSS a impus adoptarea unor tonuri mai puţin brutale la adresa „duşmanilor de clasă”. Tonul discursului liderului comunist cade acum pe caracterul democratic al regimului, în contrast cu „exploatarea” din anii interbelici şi dictatura din timpul războiului: „În locul democraţiei burghezo-moşiereşti, caracterizată prin împuşcarea în masă a muncitorilor şi ţăranilor, prin regimul stării de asediu, prin torturarea democraţilor şi antifasciştilor în beciurile Siguranţei, în închisori şi lagăre, prin răpirea dreptului de vot marii majorităţi a populaţiei în ţara noastră s-a instaurat pentru prima dată un regim de largi libertăţi democratice şi drepturi cetăţeneşti”. Încercările reacţiunii

de revenire la ordinea politică antebelică „au fost zădărnicite. Partidele reacţionare, izolate de masele populare, urâte de popor, au fost definitiv zdrobite” 373.

Modul în care represiunea a fost reflectată în discursul oficial are o deosebită importanţă. În sfera decizională şi de execuţie a aparatului de stat, „prelucrarea” punctelor de vedere oficiale apărute în presa de partid ocupa un rol extrem de important, iar articolele de presă ale liderilor partidului aveau valoarea unor indicaţii, în baza cărora se dirijau sferele de activitate şi instituţiile la care acestea se refereau. Securitatea nu făcea excepţie. „Prelucrarea” punctelor de vedere exprimate de conducerea comunistă dobândeau, alături de ordinele şi circularele interne, valoare operativă şi erau puse în aplicare întocmai, constituind liantul între partid şi stat. În cazul particular al Secretăţii, fie că era vorba de reprimarea „chiaburilor”, de izolarea contactelor legaţiilor şi ambasadelor occidentale la Bucureşti sau de „întărirea vigilenţei revoluţionare partid şi în aparatul de stat, educarea poporului muncitor în spiritul vigilenţei, luarea măsurilor practice pentru

organizarea vigilenţei de masă” 374, care în termeni securistici însemna extinderea supravegherii informative a populaţiei României, măsurile erau mai întâi dispuse în cadrul conducerii de partid şi apoi exprimate într-o formă adecvată în poziţii publice oficiale.

Modalităţi de coordonare şi controlare a Securităţii

Lupta împotriva duşmanului intern, susţinut, conform retoricii oficiale, invariabil „din afară” este o constantă a discursului politic din România în primele două decenii ale regimului comunist. Pentru a rezista presiunii celor care se opuneau comunismului, statul se organizează după principiile dictaturii. Ana Pauker recunoştea în spatele uşilor închise ale unei şedinţe a Birolului Politic din amiaza zilei de 9 septembrie 1947 că „forţele principale pe care se bizuie regimul sunt Internele, Justiţia şi Armata” 375, incluzând aici ca de la sine înţeles forţele armate sovietice staţionate în România.

Analiza modului de exercitare a puterii în sistemul comunist în primele lui două decenii376 arată că polul puterii era Secretariatul Biroului Politic, unde până în

1952 decizia era disputată între Dej, pe de o parte, şi aripa Luca-Pauker-Teohari pe de alta, situaţie schimbată după înlăturarea definitivă a acesteia din urmă, sub pretextul unei „devieri de dreapta”. Hotărârile conturate în cadrul Secretariatului erau apoi discutate în Biroul Politic şi Comitetul Central, fără a suferi însă corecţii majore.

Secretariatul şi Biroul Politic nu îşi impuneau hotărârile doar în aparatul de partid, ci şi în toate sferele de activitate, substituind practic atât guvernul, cât şi Marea Adunare Naţională, forul legislativ al României Populare. Un exemplu sugestiv în acest sens îl oferă natura relaţiilor conducerii de partid cu guvernul prezidat de dr. Petru Groza, un necomunist. Menţinerea premierului în funcţie chiar în anii de apogeu ai stalinismului, când partidul verifica cu atenţie trecutul şi „puritatea” cadrelor sale se explică prin serviciile aduse de acesta în cursul instaurării regimului. În aprilie 1949, Dej aprecia în legătură cu Groza la o şedinţă a Secretariatului Biroului Politic că „în timpul colaborării cu reprezentanţii burgheziei, el nu s-a lăsat manevrat şi când a fost vorba de luat o hotărâre importantă a fost

întotdeauna alături de noi şi a luat o poziţie activă la înlăturarea monarhiei, la naţionalizare etc”. Tocmai de aceea, imaginea primului ministru şi a „omului său de casă” Romulus Zăroni, subiecte de bancuri spumoase care circulau în epocă chiar în rândul membrilor de partid trebuia apărată, susţine Dej: „facem greşeală atunci când lăsăm să se facă glume pe socoteala lui, pentru că în felul acesta îl compromitem. Are unele lipsuri, dar şi noi nu ne-am ocupat îndeajuns de el. În ultimul timp trăieşte o anumită tragedie interioară, pe care caută s-o exteriorizeze prin glume” 377.

Schimbarea din funcţie a lui lui Groza şi a preşedintelui C.I. Parhon, modul în care a fost hotărâtă şi s-a pus în practică punerea guvernului sub controlul partidului, prin numirea ca prim-ministru a secretarului general al CC al PMR Gh. Gheorghiu-Dej este sugestiv pentru gestionarea puterii în regimul comunist şi dovedeşte atotputernicia Biroului Politic. La finele lunii mai 1952, când, după înlăturarea facţiunii Pauker-Luca Teohari din partid era în curs concentrarea pârgiilor puterii în mâinile lui Dej, acesta arăta: „trebuie încă de acum să

dăm curs pregătirii schimbării lui Groza. Să unificăm funcţiile statului şi partidului într-o singură mână (tovarăşii toţi sunt de acord). Să se simtă că este o conducere unitară, fermă şi întrucât Groza ne este prieten şi a adus servicii Partidului şi ţării, este un om care ascultă, va trebui să-i dăm o funcţie corespunzătoare. Totuşi nu este comunist, însă este un om disciplinat, care ascultă. Întrucât Parhon a îmbătrânit, cred că cel mai nimerit loc pentru Groza ar fi preşedinte în locul lui Parhon. Însă aceasta trebuie făcut aşa ca să nu sufere Parhon, să se dedice lucrărilor ştiinţifice, pe linie de ARLUS (...) Să vorbim cu dânsul ca el să facă cerere de eliberare din funcţia de preşedinte, că îi răpeşte timp şi vrea să se dedice ştiinţei, cere Partidului şi Guvernului şi vom fi de acord. Cine să-l înlocuiască? N-avem altă candidatură decât Groza. Să convocăm sesiunea Marii Adunări Naţionale şi să luăm aceste măsuri” 378.

Impunerea hotărârii luate de conducerea de partid forului legislativ a constituit o formalitate. La 2 iunie 1952, trei zile mai târziu după aprecierile citate mai sus, Prezidiul Marii Adunări Naţionale, s-a întrunit în şedinţă extraordinară, prezidată

de vicepreşedinţii Petre Constantinescu-Iaşi şi Mihail Sadoveanu: „Deschizându-se şedinţa, Acad. Prof. Dr. C.I. Parhon a prezentat scrisoarea prin care cere Marii Adunări Naţionale să-l elibereze din funcţiunea de Preşedinte al Prezidiului MAN, pentru a se putea dedica în întregime lucrărilor ştiinţifice şi celorlalte îndeletniciri pe tărâm obştesc, printre care primul loc îl ocupă conducerea acţiunilor desfăşurate de ARLUS”. Parhon l-a propune în postul vacant pe „Dr. Petru Groza, actualul Preşedinte al Consiliului de Miniştri”. Apoi a luat cuvântul Alexandru Moghioroş: „Propun în postul devenit vacant de Preşedinte al Consiliului de Miniştri al Republicii Populare Române pe cel mai bun fiu al poporului nostru, pe conducătorul poporului muncitor şi al clasei muncitoare din ţara noastră, discipol credincios al tov. Stalin, pe secretarul general al CC al PMR, pe scumpul nostru conducător, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej. Prezidiul Marii Adunări Naţionale, în aplauzele des repetate, aprobă cu însufleţire în unanimitate”. De aici şi până la votul formal al plenului MAN nu a mai fost decât un pas concretizarea deciziei luate în conclavul

Biroului Politic de către „mandarinii” comuniştii379. În urma acestei hotărâri, care a fost concomitentă înlăturării rivalilor săi politici, se instaura „domnia” de 13 ani a lui Gheorghe Gheorgiu-Dej380.

După acelaşi scenariu, s-au hotărât fără îndoială inclusiv „măsurile administrative” secrete luate de Preziziul MAN sau hotărârile de guvern care au reglementat internările în lagăre şi deportările, dar şi alte aspecte privind funcţionarea sistemului represiv organizat şi controlat de către Securitate.

Ceea ce trebuie precizat este că acest sistem de luare a deciziilor nu era doar hiper-centralizat, ci şi controlat direct de la Kremlin. Faptul era de la sine înţeles de comuniştii de la Bucureşti: „noi am considerat întotdeauna Uniunea Scovietică centrul şi mergeam acolo, ne consultam ori de câte ori aveam probleme. PCUS se bucura de autoritate, de prestigiu, era în avangarda mişcării comuniste, cum este şi astăzi şi multă vreme Stalin se confunda cu partidul. Nimănui nu i-ar fi trăsnit prin gând să creadă altceva” 381, îşi amintea Dej în 1961. Într-o împrejurare similară, tot la o şedinţă a Biroului Politic de la finele

aceluiaşi an, Dej a arătat mai în detaliu modul în care Moscova îşi impunea punctul de vedere în cadrul unor întâlniri directe ale lui Stalin cu liderul comunist din România, prin emisari sovietici sau chiar prin telefon, exemplificând cu celebra rezoluţie a Cominformului din 1948, de condamnare a lui Tito:

„Dej: – Cei care au lucrat cu mine la materialul acela ştiu că noi am avut materialul dat din sursele lor.

L. Răutu: – Toată partea asta era trimisă de ei cuvânt cu cuvânt.

Dej: – Şi titlul acesta l-a dictat Stalin prin telefon: *Partidul comunist din Iugoslavia, în mâinile unor ucigaşi şi spioni*”
382.

În aceste condiţii este de la sine înţeles că deciziile majore în privinţa acţiunilor represive nu puteau fi luate cel puţin fără consultarea sovieticilor, dacă nu la sugestia sau mai bine spus dispoziţia lor. Aceasta, cu atât mai mult cu cât din 1949 s-a organizat la nivelul Ministerului Afacerilor Securităţii un puternic corp al consilierilor sovietici, condus de Aleksandr Mihailovici Saharovski, viitor şef al spionajului sovietic.

Relaţiile directe între Partid şi

Securitate, ca instrument principal al desfăşurării „luptei de clasă”, „tăiş al sabiei” în această luptă, cum se auto-defineau cadrele insitiuţiei în epocă, se realizau în mai multe moduri. În primul rând, trebuie precizat că Pintilie Gheorghe şi apoi Alexandru Drăghici, cei doi care s-au succedat la conducerea Securităţii, erau în acelaşi timp membrii ai Comitetului Central al PMR. Mai mult, ocupaseră funcţii de mare încredere în aparatul de partid: Alexandru Drăghici fusese adjunctul lui Pintilie Gheorghe în Secţia Politică şi Administrativă a Comitetului Central, printre ale cărei misiuni se număra contraspionajul în rândul membrilor CC. Pintilie fusese primit ca membru plin în Comitetul Central la propunerea lui Gheorghiu-Dej, în iunie 1948: „În legătură cu propunerea făcută de Biruoul Politic, de a coopta în CC pe tov. Pintilie Bodnarenco. Îl cunoaştem cu toţii şi mai cu seamă acei care aţi avut ocazia să staţi împreună cu el la închisoare. Biroul Politic este de părere că CC poate să primească această propunere (se votează în unanimitate)” 383. Drăghici, care i-a urmat la conducerea Securităţii din 20 septembrie 1952, era

membru al Comitetului Central din 23 februarie 1948384.

Faptul că şefii Securităţii erau cooptaţi în conducerea superioară de partid arăta nu numai importanţa instituţiei în aparatul de stat, ci formaliza modul în care partidul dirija funcţionarea acesteia şi îi stabilea liniile importante ale activităţii. În cadrul Comitetului Central, existau şi alte pârghii de coordonare şi control a activităţii. În 1950, prin Hotărârea asupra organizării Secţiunilor CC şi a numirii şefilor de Secţiuni, şef al Secţiunii Administrativ-Politice, în cadrul căreia cădea şi implicarea în relaţiile dintre Partid şi Securitate a fost numit Alexandru Drăghici, care s-a familiarizat în această funcţie cu ceea ce ţinea de „specificul muncii” poliţiei politice, pe care ulterior o va dirija în mod direct peste un deceniu.

Măsuri speciale privind coordonarea activităţii Securităţii la nivelul conducerii de partid au fost luate după înlăturarea lui Teohari Georgescu din fruntea Ministerului Afacerilor Interne. Astfel, în urma şedinţei Biroului Politic din 29 mai 1952, s-a decis ca pe „linie de Stat” activitatea MAI să fie supervizată de Gheorghiu-Dej, în vreme ce

un alt membru al Biroului Politic, Iosif Chişinevschi, supraveghea acţiunile Direcţiei Superioare Politice a MAI385.

Edificatoare pentru modul în care se desfăşura controlarea activităţilor represive derulate de Securitate la vârful partidului sunt discuţiile care au avut loc în 23 iunie 1952, cu prilejul şedinţei Biroului Politic care a avut ca subiect, între altele, „reorganizarea” Ministerului Afacerilor Interne după debarcarea lui Teohari Georgescu şi instalarea lui Alexandru Drăghici. Chişinevschi începe prin a arăta că „propunerile pentru ministru adjunct sunt încă în studiu”, dar susţine numirea lui Alexandru Mureşan (nume real Ady Ladistau, dovedit ulterior ca informator al Siguranţei şi arestat) 386 în această funcţie, „numirea ca şef al secţiei de propagandă cu gradul de colonel a tov. Dănălache Florian, secretar cu problemele de propagandă în Regiunea Prahova, numirea lui Vintilă Marin, instructor la Secţia Industria Uşoară în cadrul Securităţii”. Modul în care se efectuau aceste schimbări avea la bază, după o riguroasă analiză a dosarului personal de la Cadrele CE-ului, principiul numit mai târziu „rotaţia cadrelor”:

„Tov. Chişinevschi: – Hotărârea este că Jianu trebuie scos, asta nici nu se discută [Marin Jianu va fi arestat, odată cu Teohari Georgescu, în toamna acelui an – n.n.]. Poate să fie propus Alexandru Ion.

Tov. Apostol: – Va slăbi munca la Confederaţia Generală a Muncii. Alexandru are perspective, poate fi un bun preşedinte al CGM.

Tov. Gheorghiu-Dej: – Propune pe altcineva. Ei ce ziceţi de propuneri? De Mureşan ce ziceţi, e bun? (Da). Dănălache Florian?

Tov. Moghioroş: – Pentru muncă politică e bun. Noi am vrut să-l punem prim-secretar, iar pe Ene să-l dăm la Agricultură.

Tov. Gheorghiu-Dej: – Îl primim pe Dănălache? Să-l confirmăm (Da). Demeter? E bun.

Tov. Borilă: – E bun, dar să nu fie cel mai mare.

Tov. Gheorghiu-Dej: – Deci au fost confirmaţi Mureşan, Demeter, Dănălache şi Vintilă Marin. Ce ziceţi de Anton Tatu Jianu?

Tov. Pârvulescu: – Eu am fost întrebat, mi-am dat asentimentul. A condus un sector în ilegalitate. A lucrat la Dâmboviţa.

Tov. Miron Constantinescu: – Merge, a

fost muncitor la STB, mecanic. Este foarte cunoscut.

Tov. Chivu Stoica: – E bun.

Tov. Pârvulescu: – A făcut ceva greşeli de morală în Dâmboviţa. Neavând altul mai bun, cred că putem să-l acceptăm.

Tov. Gheorghiu-Dej: – Nu este chiar potrivit.

Tov. Apostol: – Poate să sară peste cal.

Tov. Chişinevschi: – O să-l ţinem în mână.

Tov. Gheorghiu-Dej: – Hai să-l punem, îl ţinem în mână. Îl aprobăm? (De acord)” 387.

În Biroul Politic nu se stabilea numai componenţa echipei de comandă a aparatului represiv, ci se discutau şi detalii legate de funcţionarea acestuia. Astfel, la o şedinţă a Secretariatului din 9 ianuarie 1950, în care Bodnăraş a prezentat o situaţie a Armatei, s-a decis, „apreciind rolul deosebit de important şi valoarea sprijinului primit din partea consilierilor militari sovietici”, solicitarea sporirii numărului acestora părţii sovietice, ca şi „a se interveni pe lângă guvernul URSS de a admite şi în anul 1950 primirea în şcolile şi academiile militare ale URSS a unui număr

de 320 elevi şi ofiţeri, dintre care 20 pentru trebuinţele trupelor MAI” 388. Totodată, se trece la „militarizarea” cadrelor de partid, care primesc astfel grade superioare şi funcţii de ofiţeri politici, după modelul consacrat de armata sovietică: „o comisie formată din şefii Direcţiei Organizatorice, Direcţiei Cadrelor CC, Direcţia Superioară Politică a Armatei, Direcţia Generală Politică a MAI se însărcinează ca până la 15 martie 1950 să stabilească evidenţa tuturor cadrelor din activul de partid, cât şi dintre membrii de partid susceptibili să ocupe la mobilizare funcţiuni politice în armată”. Cadrele, odată selectate, urmau ca începând din 1950 să fie chemate pe serii la concentrare, în vederea „calificării” lor militare. Acestea au fost circumstanţele în care majoritatea activiştilor au devenit colonei şi generali, nu după capacităţile militare, ci în funcţie de poziţia în aparatul politic389.

La aceeaşi şedinţă s-au hotărât măsuri privind susţinerea acţiunilor de spionaj ale României390, ca şi trecerea activităţii de contrainformaţii a armatei (desfăşurată prin Secţia a II-a a Marelui Stat Major) în cadrul Securităţii, întrucât aceasta „se află într-o

stare inadmisibilă”: munca de contrainformaţii, aprecia Secretariatul, „a fost îndrumată până în ultima vreme îndeosebi spre descoperirea abuzurilor administrative şi a abaterilor diferite, ocupându-se în mod redus de obiectivul ei principal: lupta împotriva spionajului şi a acţiunilor contrarevoluţionare”. Faptul era pus pe seama „încadrării în mare parte cu elemente vechi ale acestui aparat” 391. Ca urmare, „Serviciul de Contrainformaţie al Armatei se va trece din cadrul MAN asupra MAI. Tov. Teohari Georgescu şi Emil Bodnăraş vor pregăti până la 15 martie 1950 toate măsurile necesare şi vor prezenta Secretariatului proeictul pentru executarea acestei hotărâri. Până la data de 15 februarie, cadrele vor trebui revizuite de comun acord cu MAI, elementele necorespunzătoare înlăturate, iar funcţiunile devenite libere vor fi ocupate cu elemente noi ce au fost repartizate. Sarcina principală a Serviciului de Contrainformaţii al Armatei urmează să fie lupta împotriva spionajului şi a acţiunilor contrarevoluţionare din Armată, acţiunea sa urmând a fi dusă în strânsă colaborare cu organene politice ale Armatei” 392. A urmat

o drastică epurare a acestui aparat. Dintre cei 1.000 de ofiţeri încadraţi aici, peste 600 au fost arestaţi ca „elemente vechi”, în frunte cu fostul şef al serviciului, colonelul Evulescu393.

De altfel, „puritatea” aparatului represiv, ca şi a armatei, era atent analizată în şedinţele Biroului Politic şi ale Secretariatului CE-ului. De multe ori, rezultatul analizei arăta că „încă mai au loc atitudini împăciuitoriste faţă de specialiştii vechi, fără a ţine cont de calitatea lor politică. Din această cauză, cadrele noi încă nu sunt promovate cu destulă hotărâre şi îndrăzneală. Încă mai sunt în funcţiuni de răspundere în diferite eşaloane elemente în care nu se poate avea încredere. Ca urmare a acestui fapt, nu sunt rare cazurile de sabotaj, spionaj şi activitate subversivă” 394. După modelul arătat mai sus, fiecare asemenea constatare atrăgea drastice epurări, operate de comandanţii aparatului represiv.

Detaliile acţiunilor represive au făcut şi ele obiectul dezbaterilor în forurile de conducere ale partidului, care ordonau astfel în mod direct represalii împotriva unor categorii socio-profesionale (chiaburi,

preoţi ş.a.) sau împotriva membrilor partidelor istorice şi a legionarilor395. De pildă, după ce în luna septembrie a anului 1948 Ministerul învăţământului „a venit cu o directivă pentru scoaterea obiectelor religioase din şcoli", fără să întrebe conducerea partidului, în ţară s-a declanşat un val de tulburări. Momentul a coincis cu desfiinţarea Bisericii greco-catolice şi „aproape în toată ţara au fost nemulţumiri şi nu putem spune că problema s-a terminat. Ea s-a ridicat nu numai de chiaburi, ci şi de elementele sărace. În multe locuri copiii nu au fost trimişi la şcoală şi a trebuit să fie amânată deschiderea cursurilor" 396. În şedinţa care a analizat situaţia creată, Teohari Georgescu afirma: „majoritatea profesorilor şi învăţătorilor ne sunt duşmani şi aceştia în mod demonstrativ au dat jos icoanele în văzul copiilor şi al părinţilor, alţii au aruncat icoanele pe jos, spunând iată ce fac comuniştii, în altă parte au pus în locul icoanelor portretele conducătorilor Partidului, toate acestea pentru a crea o stare de spirit nefavorabilă. Au fost cazuri ca într-o comună din Mehedinţi, unde secretarul organizaţiei de Partid şi primarul

s-au luat la întrecere în scoaterea icoanelor în faţa populaţiei” 397. Partidul a dispus, prin vocea lui Vasile Luca, măsuri imediate pentru rezolvarea situaţiei, care au dus între altele la arestarea unor înalţi prelaţi ai bisericii greco-catolice: „În privinţa episcopilor care au dus acţiuni provocatoare împotriva ţării, [tov. Luca] propune ca Hossu, Aftenie şi Bălan să fie trimişi la mănăstire, iar Rusu şi Suciu să fie judecaţi şi condamnaţi” 398. Dispoziţia a fost adusă imediat la îndeplinire, cu o singură excepţie. Episcopii Ioan Suciu şi Alexandru Rusu au fost arestaţi fără vreun proces şi închişi la Sighet, închisoarea care a măcinat elita politică, intelectuală şi spirituală a vechii Românii. Primul avea să moară la Sighet în noaptea de 26 spre 27 iunie 1953, iar cel de-al doilea la Penitenciarul Gherla, în 9 mai 1963. După o scurtă perioadă de internare în mănăstirea Căldăruşani, luau calea Sighetului şi ceilalţi trei episcopi împotriva cărora Luca cerea măsuri represive399.

Faptul că partidul era cel care ordona şi coordona practic represiunea din România era conştientizat de masa largă a cetăţenilor ţării. Oamenilor începuse să le

fie frică să gândească, recunoştea la un moment dat Vasile Luca şi îi priveau cu teamă nu numai pe securişti şi miliţieni, ci şi pe membrii de partid: „tovarăşii aici au vorbit de faptul că oamenii au frică de partid (...), populaţa are frică de partid. Şi aceasta datorită metodei de comandă, nu numai în sânul partidului şi de a astupa gura acelora care gândesc, care încearcă să critice. Şi aspectul acesta de a speria populaţia a creat o atmosferă de teamă” 400. Cu toate acestea, nu putea fi vorba de o diminuare a acţiunilor represive, ci chiar de o intensificare a lor, în condiţiile în care în acele împrejurări se punea problema anihilării fostei burghezii, prin naţionalizarea din 11 iunie 1948: „Nu putem aştepta veşnic să avem poziţii politice şi capitaliştii poziţii economice, pentru că această poziţie devine insuportabilă. Trebuie şi va fi lichidată chiar fără voia noastră, pentru că acest raport este nepotrivit. Ar fi numai iluzoriu să credem că noi conducem, în astfel de condiţii” 401.

Represiunea s-a îndreptat adesea, după 1948, împotriva foştilor „tovarăşi de drum”, fie că a fost vorba de politicieni care au

acceptat compromisul cu comuniştii, fie de funcţionari de stat, chiar vechi poliţişti sau ofiţeri de informaţii, care, după ce au fost folosiţi în perioada consolidării instituţiilor regimului „democrat-popular", au căzut victime aparatului la edificarea căruia contribuiseră, după cum afirma Vasile Luca în 10 iunie 1948: „nu există problemă care să nu fie problema partidului, să nu fie chemat partidul s-o rezolve. Ne-am lăsat târâţi de aşa-zişii specialişti şi astfel am dat posibilitate acestor elemente, specialiştilor capitalişti sau cu edicaţie capitalistă şi de multe ori cu carnet de membru, să ne pună piedici imense în dezvoltarea luptei de clasă. Ne-au înşelat ca pe nişte fraieri în toate problemele" 402. Se impunea, de aceea, o purificare a propriilor rânduri, efectuată în 1948 – 1949, ca preambul al marilor procese din anii „devierii de dreapta". Campania de „verificări" a fost prima împrejurare în care Securitatea şi-a exersat abilităţile asupra membrilor de partid, în urma indicaţiilor lui Dej. La finalul ei, acesta arăta: „acolo unde au fost descoperite elemente duşmănoase să se cerceteze până jos, pentru a se vedea dacă organizaţia de partid nu este infectată,

pentru că din experienţa acumulată, din faptele rezultate din cercetări, se arată că acolo unde au fost duşmani, aceştia au avut grijă să deschidă porţile altor elemente duşmănoase” 403.

*

Faptul că şefii Securităţii aveau funcţia de membri ai Comitetului Central, contactul direct şi nemijlocit pe care atât Pintilie, cât şi Drăghici l-au avut cu conducerea de partid, ca şi preocuparea pe care Dej a arătat-o (cum avea să o facă ulterior şi Ceauşescu) faţă de detaliile funcţionării aparatului represiv, mergând până la implicarea sa directă în dirijarea unor anchete404, au determinat relaţia de subordonare directă a poliţiei politice faţă de deciziile conducerii de partid. Dar Securitatea nu a jucat doar rolul unui executant docil. În anumite împrejurări, în special în urma implicării directe în orchestrarea actelor finale ale luptelor pentru putere dintre vârfurile partidului, Securitatea cunoaşte şi perioade de glorie, în care puterea ei pare să fie atotstăpânitoare în România, depăşind-o pe cea a partidului şi plasându-se, după modelul sovietic al KGB-ului lui Beria, în

serviciul unei singure persoane, secretarul general al partidului. Dar fie că a fost vorba de conducerea colectivă, fie că a răspuns ordinelor unei singure persoane în favoarea căreia a gestionat conflictele pentru putere din partid, Securitatea a răspuns întotdeauna solicitărilor privind reprimarea duşmanilor regimului, oricare ar fi fost aceştia în accepţia conducerii partidului şi oricât de nefireşti şi crude au fost rezultatele acţiunilor ei.

Capitolul VI:

Scrupule şi epoleţi: Securitatea în lupta pentru putere dintre liderii comunişti

Pe tot parcursul procesului de sovietizare a României, s-au produs mutaţii şi în câmpurile de forţă din interiorul partidului comunist, un partid care în trecut „se înfăţişase ca unica formaţiune politică a ţării care consideră că statul român este o creaţie a tratatelor de pace de la Versailles (...). Contestând legitimitatea României Mari, adică a statuluinţional unitar român, Partidul Comunist din România se plasase pe o poziţie antinaţională” 405. Deşi redus numeric, partidul se confruntase cu acute confruntări între lideri, dar care nu au

afectat unitatea de acţiune a acestuia, datorită respectării ultimului cuvânt în rezolvarea acestor dispute, care aparţinea întotdeauna Moscovei şi nu era discutat sau pus la îndoială.

Confruntările pentru plasarea în fruntea PCR, acute în anii războiului, învrăjbind şi angajând nu numai liderii, ci şi membri de rând ai partidului, au continuat în anii următori. Deznodământul lor s-a consumat, cu excepţia notabilă a asasinării fostului secretar Ştefan Foriş, după preluarea puterii în România: încheind epurarea societăţii, comuniştii au trecut la epurarea propriilor rânduri. Aceste epurări (ca şi luptele pentru putere în partid care le-au precedat) au fost controlate riguros de Kremlin, unde s-a decis înlăturarea celor suspectaţi că s-ar fi putut opune aplicării „liniei” staliniste în România sau a celor care, pur şi simplu, au stârnit aversiunea lui Stalin. Evoluţia luptelor postbelice pentru dobândirea puterii în PCR a reprodus la scară mai redusă momente similare din istoria partidului comunist bolşevic al Uniunii Sovietice şi a fost controlată de sovietici, derulându-se după scenariul lui Stalin şi în regia agenţilor poliţiei politice

comuniste

Poliţia secretă şi partidul unic

Ceea ce individualizează conflictele din interiorul partidelor comuniste ale „blocului sovietic” până în pragul anilor ’60 este duritatea lor. Copiind fidel practica din Rusia sovietică a anilor ’30, dobândirea poziţiilor de conducere a respectat în cazul comuniştilor regula potrivit căreia *nu-ţi poţi pierde puterea fără a risca să-ţi pierzi viaţa*. Excepţiile au fost rare. Eliminarea fizică a foştilor concurenţi la ocuparea poziţiei de lider a fost instituită ca regulă de Stalin, fiind precedată de etichetarea învinşilor drept trădători ai „liniei partidului”, „deviatori”, „fracţionişti”, „spioni”. După ce şi-a impus puterea, pentru a o păstra, Stalin a vegheat atent la unitatea partidului şi i-a dictat, cât a trăit, ideologia. Respecta astfel jurământul pe care l-a depus la catafalcul lui Lenin: „Părăsindu-ne, tovarăşul Lenin ne-a recomandat să ţinem sus şi să păstrăm în puritatea sa gloriosul titlu de membru de partid. Noi îţi jurăm, tovarăşe Lenin, să îndeplinim cu onoare voinţa ta” 406.

Stalin a înţeles să păstreze această „puritate”, construind un întreg din suita ideologie-partid-putere: cine dictează „linia”

o impune partidului şi deţine puterea. Iar „cine i se opune lui Stalin, complotează obiectiv cu puterile străine; nu are nicio importanţă dacă este sau nu adevărat” 407. Conservarea ideologiei a devenit astfel o chestiune de viaţă şi de moarte, chiar dacă preţul plătit a fost uneori foarte mare, ca număr de victime şi grad de mutilare a realităţii. În 1939, la Congresul PC (b) US erau prezenţi doar 55 dintre cei 1.166 delegaţi de la congresul anterior, iar ca urmare a epurărilor, 5 % din populaţie (10 milioane de oameni) au fost închişi în lagăre. De la tribună, Stalin declara: „S-au petrecut mai multe erori decât puteam prevedea. Fără îndoială, nu va mai fi nevoie să recurgem la metoda epurărilor în masă. Dar epurarea era inevitabilă, iar rezultatul ei pe ansamblu este apreciabil” 408. Toate acestea s-au petrecut în numele şi pentru perpetuarea puterii partidului unic.

*

Preocuparea obsesivă pentru unitate şi puritate ideologică manifestată de Stalin şi apoi de liderii contemporani ai „partidelor frăţeşti” a fost pusă în practică cu ajutorul aparatului represiv. Un aparat gigantic care, răspunzând comenzilor, devenise „câine de

pază” al comuniştilor, considerând de importanţă statală „păstrarea unităţii partidului” şi lichidarea oricărei alte forme de organizare politică, trecând chiar şi la reprimarea celor care „neplanificând niciun fel de acţiuni şi neavând nici posibilitatea să o facă, ar fi putut, pur şi simplu, să nu iubească dictatorul şi statul creat de el” 409.

Cu atât mai mult, se bucurau de atenţia Poliţiei secrete şi erau urmăriţi posibilii pretendenţi la putere din interiorul partidului. În regimul totalitar, aparatul Poliţiei secrete este cel mai eficient şi bine organizat. Reţeaua ei împânzeşte totul; izolată şi desprinsă de celelalte instituţii, este supusă direct dictatorului, iar cei care o compun sunt singura clasă „făţiş conducătoare în ţările totalitare” 410, ei impunându-şi criteriile şi scara lor de valori societăţii. Răspunzând ordinelor liderului, Poliţia secretă le defineşte drept „interese superioare ale statului”. Între aceste ordine, se înscrie controlul riguros, dar discret al posibililor rivali din aparatul puterii. Procesele care fac publice unele din rezultatele acestei urmăriri sunt excepţii de la confidenţialitatea care caracterizează

implicarea Poliţiei secrete în astfel de acţiuni. Ele au un rol exclusiv propagandistic şi profilactic. Au fost utilizate din plin de Stalin, fiind uneori transformate în adevărate spectacole cu public ale „autodemascării”. Cu urmări remarcabile: „contemplându-şi vechii şefi, funcţionarul îngrozit pricepe pericolul standardizat al oricărei deviaţii şi îşi face cu prudenţă sau din convingere propriul proces: Comitetul Central are sediul în chiar capul său” 411.

*

Extinzându-şi puterea spre vest, Stalin deţinea controlul asupra unui imens imperiu, cu o supărătoare excepţie: Iugoslavia. Relaţiile postbelice dintre Moscova şi Belgrad412, tensionate treptat şi întrerupte definitiv după rezoluţia Cominformului din 28 iunie 1948, au atras atenţia liderului de la Kremlin asupra pericolului reprezentat de posibila rezistenţă la sovietizare a naţional-comuniştilor. Stalin urmărea atent ţările considerate de el drept cuceriri de război şi, după „defecţiunea Tito”, a lichidat într-o manieră violentă şi exemplară orice tendinţă a celor care gestionau puterea în

aceste ţări, de a substitui internaţionalismul proletar valorilor naţionale. Precedând naşterea cumplitei acuzaţii de „titoism”, agenţii sovietici au urmărit orice manifestare de independenţă faţă de Moscova şi, la finele unei bătălii fără sorţi de izbândă, capetele comuniştilor care cutezaseră să dea o cât de mică notă personală sau naţională „dictaturii proletariatului” aveau să cadă.

Măsurile represive întreprinse la ordinul lui Stalin împotriva „devierilor” şi „trădărilor” din partidele comuniste ale ţărilor „blocului sovietic” în anii de la sfârşitul războiului şi până la moartea sa au fost, ca şi epurările din 1936 – 1938, disproporţionate în raport cu pericolul pe care acestea îl reprezentau. Coploturi naţional-comuniste şi antisovietice, conspiraţii titoiste şi „devieri” de la linia partidului au existat în realitate într-o mică măsură în această perioadă în care liderilor comunişti, în majoritate vechi activişti, amintirea epurărilor de la sfârşitul anilor ’30 le trezea încă teama, iar controlul exercitat de agenţii NKVD/MGB/KGB şi de serviciile de securitate înfiinţate de consilierii sovietici în ţările satelite ale

Moscovei a fost dublat de devotamentul şi chiar de entuziasmul cu care elita comunistă şi numeroşi membri de partid aplicau „linia stalinistă”.

În acest context, represiunile îndreptate împotriva unor conducători comunişti au fost nejustificate în cele mai multe cazuri şi s-au bazat pe înscenări413. Între vinovăţia reală şi cea stabilită de anchetatori, prăpastia a fost umplută cu incriminări şi depoziţii false, smulse deseori sub tortură de la cei dinainte condamnaţi în conclavurile Kremlinului. Aceste măsuri represive au avut însă rezultatul scontat: apelurile repetate la vigilenţă şi teama răspândită în rândurile membrilor de partid au împins devoţiunea până la fanatism şi supunerea faţă de Stalin a fost totală. Pentru regimurile comuniste instalate la finele războiului în centrul şi estul Europei, efectul a fost în timp unul benefic. Majoritatea membrilor de partid din „partidele frăţeşti” care cunoşteau doar din auzite şi nu trăiseră grozăvia epurărilor de la sfârşitul anilor ’30 au multiplicat teama resimţită în timpul proceselor staliniste înscenate în anii ’50 tovarăşilor lor şi au cultivat-o, odată cu stalinismul, în întreaga

structură a societăţii. La un deceniu de la încheierea războiului, în ţările ocupate de Armata Roşie partidele comuniste dobândiseră loialitatea a sute de mii de membri şi supunerea unor mase imense. Milioane de oameni ascultau din convingere sau de teama poliţiei secrete, cuvântul lui Stalin – întocmai ca în URSS. Astfel că, la moartea liderului de la Kremlin, sistemul a rămas neclintit. Jurământul depus de Stalin cu o jumătate de veac în urmă, la catafalcul lui Lenin, de păstrare a „purităţii partidului” fusese respectat, indiferent de preţ.

Agenţii sovietici şi lupta pentru putere din PCR (1944 – 1948)

Imediat după intrarea lor în legalitate, comuniştii din România au fost asistaţi în acţiunile întreprinse pentru preluarea puterii totale asupra ţării de „tovarăşii sovietici”. Controlul s-a exercitat nu numai asupra modului în care era aplicată doctrina stalinistă de sovietizare, ci şi în gestionarea tensiunilor existente între diferitele grupări din interiorul partidului. Pârghiile acestui control funcţionau prin intermediul legăturilor cu „centrul”, stabilite de membri din conducerea PCR care aveau calitatea de ofiţeri acoperiţi ai INU (Innostranâie

Upravlenie, Direcţia de informaţii externe a NKVD/MGB/KGB), a emisarilor speciali sovietici (unii, de la *Institutul 205* de la Moscova, moştenitorul Cominternului), a oficialilor din Comisia Aliată de Control şi Ambasada URSS, cât şi a rezidenţei serviciului de informaţii sovietic şi a spionajului şi contraspionajului militar (unităţile GRU ŞI SMERŞ) din România. Rapoartele politice şi militare ale agenturilor, sintetizate de Veaceslav Molotov, Lavrenti Beria, şeful NKVD/MGB/KGB, Viktor Abakumov, comandantul SMERŞ, sau notele lui Andrei Vîşinski (trimisul special la Bucureşti) erau depuse în mapa zilnică de pe biroul lui Stalin414.

Toată reţeaua de direcţionare a PCR care funcţiona permanent era completată de instrucţiile directe, solicitate sau trimise de conducerea de la Kremlin. Supravegherea de către sovietici a conflictelor dintre facţiunile comuniste din România a ocupat, în cadrul acestui control, un rol esenţial. Fără să facă prea dese intervenţii în soluţionarea tranşantă a lor, tensiunile dintre liderii PCR, care uneori degenerau în certuri, nu puteau fi tolerate

de sovietici atunci când ameninţau să se acutizeze şi să aducă prejudicii unităţii de acţiune în procesul de sovietizare. Atent gestionate de conducerea de la Kremliu, aceste lupte au fost prezente în viaţa comuniştilor din România, aşa cum recunoştea în 1966 Nicolae Ceauşescu „şi în anii de după reintrarea partidului în legalitate şi chiar după cucerirea puterii” 415.

*

După 23 august 1944, miza tensiunilor din PCR era foarte mare: stabilirea celui care urma să ocupe primul loc în ierarhia partidului. Criza de conducere urma să fie soluţionată la Moscova, de la care liderii angrenaţi în lupta pentru putere aşteptau deznodământul cu răsuflarea tăiată. Fiecare, prin canalele ce îi stăteau la îndemână, încerca să influenţeze o soluţie finală favorabilă. Majoritatea celor angrenaţi în această luptă aveau vechi legături cu Poliţia secretă sovietică, de care încercau să profite. Apartenenţa la structurile NKVD/MGB/KGB sau la serviciile de informaţii militare a fost uneori determinantă în evoluţia politică, agentul acoperit având avantaje, în funcţie de

puterea de influenţă pe acest canal de comunicare cu Moscova şi de poziţia celui care îl recrutase şi îl coordona, dar şi dezavantaje – atunci când „legătura” superioară din aparatul de informaţii cădea în dizgraţie.

În vara anului 1944, la vârful PCR se înregistra un vid de putere, în condiţiile în care Constantin Pârvulescu, aflat în conducerea provizorie a partidului alături de Iosif Rangheţ şi Emil Bodnăraş după îndepărtarea lui Ştefan Foriş în aprilie 1944, nu avea cum să-şi impună autoritatea asupra grupului comunist recent eliberat din închisori şi nici asupra comuniştilor reîntorşi din URSS. După 16 septembrie 1944, când a sosit în ţară cu un avion militar sovietic, Ana Pauker a criticat vehement în prima şedinţă la care a luat parte conducerea provizorie a PCR, ridiculizându-l pe Pârvulescu (veteran al mişcării comuniste, participant la revoluţia din octombrie 1917 din Rusia) şi cultivându-le celor prezenţi sentimentul că a venit cu instrucţii precise de la Moscova privind reorganizarea partidului: „A produs o impresie foarte puternică agresivitatea ei din prima şedinţă, în care a fost executat de

ea Pârvulescu. Ţinea să afişeze o hârtie pe care o tot scotea din poşetă şi iar o băga, pentru a ne lăsa nouă impresia că acestea sunt instrucţiile cu care a venit”, îşi aminteşte într-o şedinţă a Biroului Politic din martie 1961 Emil Bodnăraş416. Ana Pauker a criticat şi lipsa de consistenţă a rezistenţei antifasciste organizată de comuniştii din ţară pe parcursul războiului, dar mai ales implicarea PCR în actul de la 23 august 1944. Încă de la Moscova, ea îşi manifestase această nemulţumire în faţa lui Pătrăşcanu. Ceea ce s-a petrecut şi în cursul unei vizite pe care Pătrăşcanu, împreună cu soţia sa Elena, au făcut-o acasă la Ana Pauker, la începutul lunii septembrie. În 1967, Elena Pătrăşcanu îşi amintea încă prima întâlnire între soţul ei şi Ana Pauker: „S-au îmbrăţişat şi s-a uitat la mine pătrunzătoare, spunând că nu ne merge rău la Bucureşti, că suntem bine îmbrăcaţi (ea era prost îmbrăcată). A spus cu un fel de subînţeles că ne merge bine, cu un fel de răutate... Când am plecat acasă, Andrei (numele conspirativ al lui Pătrăşcanu – n.n.) mi-a spus că ei nu-i place că s-a făcut acest 23 august, că ar fi preferat să vină ei, nu să facem noi actul de la 23 august” 417. De

altfel, liderul comunist a avut ocazia să sesizeze lipsa de consideraţie pe care sovieticii au arătat-o delegaţiei române, transportată de la Odesa la Moscova cu un avion de marfă. După cum avea să relateze mai târziu generalul Dumitru Dămăceanu, unul din semnatarii Armistiţiului, poziţia sovieticilor faţă de actul de la 23 august 1944 l-a descumpănit şi l-a deprimat pe Pătrăşcanu: „De ce? Pe de o parte, îl împingeam noi să se ducă şi să intervină, iar pe de altă parte ştia la ce se expune” 418.

Aceeaşi descumpănire o simţea în septembrie 1944 şi Gheorghiu-Dej, faţă de criticile aduse de Ana Pauker participării comuniste la pregătirea actului de la 23 august 1944: „Acum nu ştiu ce să cred. Tovarăşa Ana o fi stat de vorbă cu tovarăşii sovietici şi dacă asta-i părerea lor, că era mai bine dacă intrau în Bucureşti ca armată învingătoare şi că în acest fel scăpam şi de Rege şi de partidele burgheze, o fi ceva în treaba asta…”, i se confesa liderul comunist unui ziarist de la Scânteia419. Stânjeneala şi panica resimţită în faţa acestor acuzaţii de către Pătrăşcanu, Dej şi Bodnăraş au dispărut, pentru că acestea au încetat curând, după ce din toamna anului 1944

controlul sovietic asupra României a devenit mai dur şi mai strict decât se exercitase până atunci, în urma discuţiilor dintre Churcill şi Stalin de la Moscova. La Bucureşti a fost trimis un reprezentant politic, I.V. Pavlov, care a arătat clar că toate contradicţiile existente în politică şi în situaţia instituţiilor „vor trebui rezolvate curând” 420. În acest context se realiza, în urma intervenţiei sovietice dure prin Vîşinski, Comisarul adjunct pentru Afacerile Externe ale URSS, impunerea guvernului procomunist de la 6 martie 1945421.

Criza declanşată în PCR de afirmaţiile dure ale Anei Pauker se atenuase: în ianuarie 1945, Gheorghiu-Dej avea prima întâlnire cu Stalin care, fără să menţioneze ceva despre participarea comunistă la actul de la 23 august 1944422, îi confirma liderului comunist de la Bucureşti speranţele pentru ocuparea poziţiei de secretar general al partidului, funcţie în care acesta avea să fie ales în toamnă, la prima Conferinţă naţională postbelică a PCR. Ocazie cu care nici grupul „moscovit” nu a fost lăsat deoparte: Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu făceau parte din Secretariatul partidului, în care Gheorghiu-

Dej era izolat între liderii acestui grup. Mai târziu, Dej avea să susţină, reflectând asupra poziţiei sale în Secretariat, că facţiunea Anei Pauker conducea de fapt partidul, îndepărtându-l pe el din luarea deciziilor. Modul în care Moscova a gestionat problema supremaţiei în PCR a provocat cristalizarea celor două grupări rivale, a comuniştilor din închisori şi a celor veniţi în România odată cu Armata Roşie, ca şi acutizarea treptată a conflictului dintre acestea.

A existat un şi un cunoscut episod în care liderii celor două tabere conturate în cadrul PCR şi-au dat mâna: cel în care s-a luat decizia de suprimare a fostului secretar general Ştefan Foriş, numit în fruntea partidului de Comintern în 1940. Acesta „era un om voinic, înalt, inteligent şi foarte şiret. Deşi în general manierat, era doar în aparenţă calm, deoarece atunci când era contrazis se aprindea uşor, momente în care devenea de multe ori dur şi chiar cu manifestări agresive” 423. Firea sa colerică l-a pus nu odată în conflict cu ceilalţi membri din Secretariatul partidului comunist, mai ales că în timpul războiului subiectele de dispută „ideologică” nu

lipseau. Mai mult decât atât, ajunşi în închisoare, Iosif Chişinevschi, Ioan Vâneze, Teohari Georgescu şi alţii au aruncat asupra lui suspiciunea colaborării cu Siguranţa, suspiciune întărită de ineficienţa reţelelor comuniste şi de desele „căderi” ale acestora.

Ca urmare, Gheorghiu-Dej, liderul necontestat al celor aproximativ 200 de deţinuţi comunişti întemniţaţi, a luat decizia înlăturării lui Foriş de la conducerea PCR. Astfel că, înainte de eliberarea sa din închisoarea de la Caransebeş, Emil Bodnăraş primea de la Dej instrucţii clare: „Înainte de plecarea mea din închisoare în noiembrie 1942, am fost chemat de tov. Gheorghiu şi mi s-a arătat în ce constă sarcina mea afară, un şir de detalii legate de modul de a le executa (...). În executarea misiunii de la 4 aprilie 1944 (data înlăturării lui Foriş – n.n.), când a devenit clar pentru mine că Foriş este un trădător şi că urmează să fie înlăturat, drept să vă spun m-am simţit foarte măgulit, pentru că în compunerea conducerii provizorii m-am găsit şi eu”, îşi amintea Bodnăraş la şedinţa Biroului politic din martie 1961. Întârzierea dintre momentul eliberării sale şi

înlăturarea lui Foriş s-a datorat domiciliului obligatoriu care îi fusese fixat lui Emil Bodnăraş la Brăila424, dar acesta a reuşit să aplice în cele din urmă instrucţiile lui Dej. Foriş a rămas în arest la domiciliu, sub paza unei gărzi comuniste înarmate, până în august 1944. Eliberat pentru scurtă vreme, a fost rearestat, deşi Bodnăraş îl propusese pentru o „muncă pe linie de propagandă" şi a fost depus într-o casă conspirativă a partidului, urmând ca soarta lui să fie decisă ulterior. Deznodământul s-a petrecut ca rezultat al deciziei unanime luate de Dej, Pauker, Luca şi Georgescu. „Clarificarea" situaţiei lui Foriş (care primise eticheta de „agent provocator") a fost urmată de mutarea lui în arestul Ministerului Afacerilor Interne, produsă în vara anului 1945 la cererea lui Pantiuşa Bodnarenko425, vechi agent NKVD în România, viitor general şi director al Securităţii sub numele de Pintilie Gheorghe. Ulterior, Teohari Georgescu a relatat cum s-a decis suprimarea fostului secretar general al partidului: „În primăvara anului 1946 (...) a venit la mine generalul Nicolski şi m-a întrebat: *Ce facem cu Foriş? Stă de mult.* Eu i-am spus că am să întreb şi am să-i

comunic. După câteva zile, m-am dus la secretarul general al partidului şi l-am întrebat: *Ce facem cu Foriş, îl ţinem de mult, îl suprimăm?* Faţă de propunerea mea, tov. Gheorghiu mi-a spus că este de acord să-l suprimăm. După aceasta, am căutat pe Vasile Luca şi pe Ana Pauker. I-am găsit împreună într-o cameră a Anei Pauker de la etaj. I-am întrebat: *Ce facem cu Foriş?* – în sensul că să-l suprimăm. Amândoi au fost de acord” 426.

Condamnarea şi dispariţia lui Foriş de pe scena politică a fost transpusă ulterior în discursul oficial, într-un articol al lui Dej din 4 septembrie 1951, apărut mai întâi în *Pravda* şi apoi în *Scânteia*, în contextul „conspiraţiei deviatorilor”: „puterea populară a zdrobit comploturile contrarevoluţionare. O grea înfrângere a pricinuit imperialismului demascarea unor trădători înveteraţi, provocatori şi agenţi plătiţi ai burgheziei, strecuraţi în rândul partidelor comuniste şi muncitoreşti. O asemenea infiltrare am avut şi în partidul nostru. În ajunul celui de-al doilea război mondial, în conducerea partidului nostru s-a strecurat prin înşelăciune agentul imperialist Foriş. El capitulase în faţa

duşmanului încă din anul 1935, semnând în închisoare o declaraţie de renunţare la lupta revoluţionară. În ajunul criminalului război antisoviete, Foriş, înconjurat de clica partizanilor săi, provocatori şi agenţi de poliţie ca şi el, a provocat arestarea principalelor cadre de partid şi a desfăşurat apoi o acţiune criminală de descompunere şi lichidare a organizaţiilor de partid. Banda lui Foriş a fost demascată încă din aprilie 1944” 427.

Unanimitatea conducerii partidului în decizia de lichidare a lui Foriş a fost cauţionată şi de implicarea celor doi agenţi NKVD Alexandru Nicolski şi Pintilie Gheorghe în pregătirea crimei. Foriş a fost ridicat din arestul MAI de o echipă condusă de Petre Bulgaru, sub pretextul anchetării lui la sediul partidului din Aleea Alexandru. Adus aici, a mai avut o ultimă discuţie cu Alexandru Nicolski, care i-a cerut lămuriri în legătură cu un caiet găsit în domiciliul în care a stat sub pază, în care Foriş scrisese un lung memoriu despre activitatea sa din timpul războiului. Condus apoi spre o anexă a clădirii, a fost ucis cu o rangă de Pintilie Gheorghe. Urmele crimei au fost şterse: peste cadavrul fostului secretar gereral al

partidului, Pantiuşa şi şoferul său Mitea au turnat cărămidă pisată. Mama lui Foriş a fost şi ea omorâtă, fiind înecată în râul Criş, după ce insistenţele în a afla ceva despre soarta fiului ei deveniseră supărătoare pentru liderii partidului, iar soţia, Victoria Sârbu, a stat multă vreme în închisoare, fiind condamnată în „lotul Pătrăşcanu” 428. Acesta a fost unul dintre rarele momente de implicare făţişă a agenţilor sovietici în rezolvarea unor episoade ale conflictului intern din PCR.

Controlul asupra evoluţiei tensiunilor dintre facţiunile partidului a continuat şi s-a accentuat chiar, în condiţiile în care Stalin prefera o conducere dezbinată, preocupată mai degrabă de lupte pentru putere decât de consolidarea unei conduceri care s-ar fi putut gândi la o ieşire de sub apăsătoarea tutelă sovietică. Liderii comunişti, antrenaţi în obţinerea controlului absolut asupra partidului, căutau permanent căi de subminare a poziţiei concurenţilor. Posibilitatea de discreditare a rivalilor prin rapoarte concepute la Bucureşti spre a fi trimise la Moscova nu a fost neglijată de cei care luptau pentru întâietate în PCR. În cursul manevrelor sale abile şi îndrăzneţe

ce aveau să-i aducă puterea, Gheorghiu-Dej, care, după cum susţine o sursă externă, neconfirmată însă de alte documente, fusese racolat agent al NKVD încă din anii ’30429, a utilizat din plin împotriva rivalilor aceste mijloace. Delaţiunea prin intermediul reţelelor de comunicare din serviciile secrete sovietice a făcut parte, se pare, mai ales din arsenalul taberei opuse. Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu lucraseră intens şi mai multă vreme cu serviciile sovietice. Din sarcina acestora Pauker constituise divizia „Tudor Vladimirescu”; între acţiunile lui Vasile Luca se cunoaşte recrutarea pentru NKVD la Cernăuţi, în 1940, a lui Alexandru Nicolski – viitor subdirector al Securităţii, iar Teohari Georgescu fusese instruit la Moscova din ordinul lui Dimitrov, în august 1940, de NKVD, în tehnici de cifrare şi diversiune430 şi retrimis în ţară ca persoană de legătură cu Secţia Română a Cominternului. Acest grup avea şi relaţii deosebite de ordin politic.

Surclasat de poziţiile celor trei la Moscova, Dej a căutat să-şi creeze legături cât mai bune în aparatul Poliţiei secrete sovietice şi l-a atras mai întâi de partea sa,

pentru a-l sprijini în tainicele acţiuni de compromitere a rivalilor din tabăra „moscovită” pe Emil Bodnăraş, care era unul dintre cei mai redutabili agenţi sovietici din PCR. Ofiţer al vechii armate, Bodnăraş fugise în URSS unde, după condamnarea sa în contumacie de un tribunal din România pentru dezertare, a fost racolat la începutul anilor ’30 de NKVD şi pregătit ca spion. Relaţiile sale în aparatul serviciilor secrete sovietice erau la cel mai înalt nivel: „Spre sfârşitul lui 1933 Menjinski mai trăia, el conducea resortul special unde eu lucram... legătura mea era unul din ajutoarele principale ale conducerii acestui organ” 431, povestea într-o şedinţă a Birolului Politic din martie 1961 Emil Bodnăraş, relatând trimiterea sa cu misiune de spionaj în România din ordinul direct al lui Viaceslav Menjinski, succesorul lui Dzerjinski la conducerea poliţiei secrete sovietice. La aceeaşi şedinţă, Dej, Maurer şi Bodnăraş au rememorat circumstanţele în care, la începutul anului 1946, după o întâlnire cu Vîşinski, au luat iniţiativa alcăturii unei scrisori către Stalin privind „linia greşită” pe care se situa grupul Pauker. Nemulţumirile lui Vîşinski faţă de

acţiunile Anei Pauker erau provocate de pactul încheiat din iniţiativa ei şi a lui Teohari Georgescu cu legionarii de sub autoritatea lui Nicolae Pătraşcu în august 1945432, pact justificat ulterior de Ana şi Teohari prin prevenirea organizării unei rezistenţe anticomuniste armate. Scrisoarea nu a fost până la urmă trimisă. Cei trei conspiratori au ajuns probabil să afle că autorul ideii înţelegerii cu legionarii, care a avut ca rezultat practic scoaterea din ilegalitate şi deconspirarea lor a fost Alexandru Nicolski, unul din ofiţerii superiori ai reţelei NKVD/MGB/KGB din România433. Este însă bine de reţinut acest episod, care arată că practica delaţiunii era una din armele arsenalului luptelor pentru câştigarea favorurilor Moscovei, la Bucureşti ca şi la Praga, la Sofia ca şi la Varşovia.

Trimişii sovietici erau în capitalele estului şi centrului european pe cât de temuţi, pe atât de curtaţi de cadrele comuniste. În Bucureşti, Ana Pauker devenise expertă în captarea bunăvoinţei: „Ana strălucea. Nu era uşor să nu te clinteşti în faţa felului ei arogant, foarte dibaci, cu care zăpăcea şi încânta oamenii

în casa ei, începând cu Sadoveanu şi terminând cu tot felul de emisari care circulau prin ţară. Pentru mine, relaţiile ei cu oficialităţile sovietice de la noi pe care le afişa ostentativ nu erau fără putere de influenţă” 434, susţinea Bodnăraş în 1961. Dej îşi amintise şi el într-o altă împrejurare, cu trei ani mai devreme, la Plenara din 9 – 10 iunie 1958, că Ana Pauker „avea casa deschisă cu gustări, primea vizite cu discuţii, acasă la ea era centrul de tragere a sforilor” 435. Cu astfel de metode, Pauker i-a atras de partea sa pe unii dintre reprezentanţii sovietici de marcă la Bucureşti: generalul Susaikov de la Comisia Aliată de Control, ambasadorul Simion Kaftaradze şi alţi mulţi funcţionari mai mărunţi, ca să nu mai vorbim de unii dintre activiştii partidului din România, care o ascultau înfioraţi povestind despre întâlnirile cu Stalin, relaţiile cu Manuilski şi prietenia ei cu Molotov.

În replică, deşi Teohari Georgescu (trecut în tabăra Anei Pauker) controla Ministerul de Interne, în structurile acestuia, ca şi la S.S.I. (aflat în subordinea Consiliului de Miniştri) Dej îşi plasase proprii săi oameni. Mulţi dintre ei erau

piese valoroase pe tabla de şah a conflictului cu tabăra „moscovită”, fiind capacitaţi de Gheorghiu-Dej din grupul celor 46 de agenţi sovietici436 care făcuseră puşcărie în România, unde i-a şi cunoscut pe mulţi. Aceşti vechi NKVD-işti, printre care cei mai importanţi erau Serghei Nikonov, Pantiuşa Bodnarenko, Petea Goncearuc, Vania Didenco, Mişa Postanski au făcut carieră în S.S.I., Securitate şi chiar în partid, fiind recompensaţi astfel de către Dej pentru excelentele legături cu Moscova pe care i le-au asigurat. Mai mult, liderul comunist l-a cultivat atent şi l-a câştigat de partea sa pe generalul NKVD Grigori Fedicikin, creator al reţelelor sovietice de spionaj în Balcani, devenit şeful rezidenţei din România (1945 – 1947), care se purta în Bucureşti „aidoma unui vicerege” 437. După 1948, Dej a câştigat şi prietenia lui Marc Mitin, redactorul şef al revistei Cominformului *Pentru pace trainică şi democraţie populară*, membru în CC al PCUS şi unul dintre biografii oficiali ai lui Stalin, care va avea un rol hotărâtor în acuzarea ulterioară a „deviatorilor” Luca, Georgescu şi Pauker438. Izolarea acestui grup de canalele de comunicare cu Moscova

ale agenţilor secreţi sovietici avea să-şi arate efectul în condiţiile renaşterii suspiciunilor staliniste faţă de veteranii cominternişti, la începutul anilor ’50, când NKVD/MGB/KGB nu va ezita să avizeze urmărirea şi anchetarea liderilor facţiunii „moscovite” din PCR.

Lucreţiu Pătrăşcanu era şi el un mai vechi inamic al lui Dej, căruia îi provoca teribile complexe intelectuale, deseori înecate în accese de furie. Pătrăşcanu detesta mai mult decât alţii intrigile bizantine întreţinute între cele două tabere din partid şi ignora relaţiile cu oculta emisarilor sovietici, arătându-se mai degrabă preocupat de imaginea şi popularitatea sa în masa largă a membrilor de partid. Pradă propriului orgoliu, el persista în credinţa că succesul său public ar fi suficient ca argument pentru o viitoare cauţionare de către Moscova a întâietăţii sale în ierarhia partidului. Iluzie care avea să-i fie fatală. Spre deosebire de grupurile Dej – Pauker, Pătrăşcanu se angajase în lupta pentru putere bazându-se doar pe o prezumtivă apreciere a capacităţilor sale. În rest, avea un handicap destul de serios în domeniul relaţiilor oculte. Ultima sa

călătorie la Moscova data din 1933; în toamna acelui an fusese reprezentant permanent al PCR la Comintern, iar în primăvara anului următor predase la şcoala de cadre de partid din capitala sovietică439. Se pare însă că periplul moscovit era cât pe ce să se încheie tragic, chiar cu condamnarea sa la moarte în valul de epurări care a urmat asasinării lui Kirov. A scăpat prevenit de prima lui soţie, o rusoaică al cărei tată avea o funcţie înaltă în Comintern şi a reuşit să se întoarcă în România în 1935; dar nu şi soţia sa, care a fost ulterior executată. Putem deci conchide că relaţiile lui Pătrăşcanu cu Poliţia secretă sovietică au dacă nu inexistente, mai degrabă reci, iar singurul atu care l-ar fi îndreptăţit să se gândească la posibilitatea de a ocupa locul de lider al PCR, participarea sa în pregătirea actului de la 23 august 1944, devenise în timp o sursă de incriminare440.

Cu toate acestea, şansele sale păreau reale la mijlocul anului 1944, când euforia reuşitei şi aprecierile oficiale venite din partea Aliaţilor confirmau speranţele lui Lucreţiu Pătrăşcanu în investirea cu acest rol, pe care el fusese încurajat să şi-l asume

încă din timpul tratativelor de la Cairo. În martie 1944, ambasadorul Novicov i-a solicitat lui Maniu acceptarea PCR în Blocul opoziţiei, iar Corneliu Coposu îşi aminteşte că ulterior s-a specificat şi numele persoanei de contact – Lucreţiu Pătrăşcanu: „Din acel moment, Lucreţiu Pătrăşcanu s-a considerat uns ca şef al PCR” 441, arăta secretarul lui Iuliu Maniu, care a avut ulterior mai multe convorbiri cu liderul comunist. După această delegare, Pătrăşcanu s-a implicat în pregătirea actului de la 23 august 1944. Reuşita acţiunii a dat aripi speranţelor lui, dar iluziile, după cum am mai arătat, i s-au spulberat după două săptămâni, la Moscova. Instalaţi în România, sovieticii au eludat orice pretenţie la un alt statut decât cel de ţară ocupată. După semnarea Armistiţiului, Pătrăşcanu nu şi-a ascuns faţă de soţie teama pricinuită de ostilitatea pe care i-o arătase în timpul unui dialog particular Molotov, care i-a reproşat tocmai participarea comuniştilor la răsturnarea lui Antonescu: „Aceasta mă costă capul” 442, a conchis el. Intuiţia era corectă. Pătrăşcanu avea să plătească scump naivitatea de a ignora cu superioritate bizantinismul luptelor pentru

putere şi pericolul mortal al armelor oculte folosite de rivalii săi, curajul de a afirma public o linie „naţională” a comuniştilor din România şi nesăbuinţa de a-i trata cu dispreţ pe cei pe care îi considera inferiori sieşi.

Securitatea în scenariile epurărilor staliniste

După instalarea la putere a comuniştilor în ţările din estul şi centrul Europei, singurul factor de risc în calea impunerii puterii necondiţionate a lui Stalin era „naţionalismul comunist”, care ar fi putut ameninţa unitatea „blocului sovietic”. De la apărarea „unităţii şi purităţii” partidului, Poliţia politică trecea în 1948 la apărarea integrităţii sistemului.

„Cazul Pătrăşcanu”.

În 1947, relaţiile dintre Moscova şi Belgrad s-au deteriorat tot mai serios. În acest context, pentru Stalin a devenit evident faptul că nu poate tolera o proliferare a ideilor naţional-comuniste în ţările ocupate de Armata Roşie, decât cu riscul de a crea un cadru de manifestare publică a sentimentelor antisovietice. Se arăta gata să răspundă în faţa unei asemenea pierderi de autoritate chiar cu

riscul declanşării unui nou război[443]. Fără să fie însă nevoie, atâta vreme cât agenturile Poliţiei secrete sovietice care controlau partidele comuniste „frăţeşti” i-au identificat rapid pe activiştii comunişti susceptibili de a privi favorabil linia naţional-comunistă a lui Tito. Odată cu rezoluţia Cominformului, citită în iunie 1948 la Bucureşti de Gheorghiu-Dej, „titoismul” a fost oficial incriminat drept similar celei mai înalte trădări. Chiar înainte de declanşarea valului de epurări care a urmat în tot blocul comunist, Lucreţiu Pătrăşcanu era atacat în 22 februarie de la tribuna Congresului PMR de către Teohari Georgescu: „El l-a înfierat folosind toate epitetele din dicţionarul comunist al genului şi a anunţat că acesta a fost îndepărtat nu numai din fruntea ministerului justiţiei, dar şi din Comitetul Central. Înscenarea tipic bolşevică l-a lichidat pe Pătrăşcanu. Niciun bolşevic adevărat nu ar fi îndrăznit să conteste faptul că a primit ce a meritat” [444], relatează un martor al vremii. Aflat în sala Ateneului Român unde avea loc Congresul, Pătrăşcanu asista neputincios la spectacolul căderii sale dintr-o lojă a invitaţilor. După înlăturarea din funcţiile de partid şi de stat,

a mai fost văzut doar ţinându-şi cursurile ca profesor la Facultatea de drept, supravegheat fără discreţie de agenţi în civil. A fost arestat o lună mai târziu, în 28 aprilie 1948, „pe baza unei dispoziţii a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej” 445, fiind depus, împreună cu soţia, într-o casă conspirativă a SSI-ului de la Băneasa446.

Implicarea directă a lui Dej în arestarea lui Pătrăşcanu nu era întâmplătoare. Liderul comunist şi-a mascat cu greu antipatia faţă de Pătrăşcanu, căreia i-a dat frâu liber după intrarea acestuia în mâinile SSI-ului şi mai apoi ale Securităţii. Ea era motivată nu numai de iluzoria concurenţă la putere în partid, cât de popularitatea şi insolenţa pe care viioarea sa victimă o arătase. La Plenara CC din 9 – 10 iunie 1958, Dej afirma că, după instalarea guvernului Groza „Pătrăşcanu pe de altă parte trăgea sforile, se întâlnea în secret cu cercurile Palatului şi cu vârfurile naţional-ţărăniste şi liberale şi îi informa ce facem noi, încât ştiau tot ce se petrece în conducerea partidului nostru. La un moment dat, când lucrurile căpătaseră ascuţiş [probabil în timpul grevei regale – n.n.], a ridicat problema să i se dea lui sarcina să formeze guvernul, să fie

preşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministru de interne” 447.

Imediat după reţinerea sa, cu prilejul zilei de 1 Mai, Pătrăşcanu a trimis conducerii de partid o scrisoare: „Azi, când muncitorimea, şi cu ea întregul popor, sărbătoresc ziua de 1 Mai într-o Românie pe care am visat-o în tinereţe şi pentru înfăptuirea căreia, cu toate puterile mele, am luptat o viaţă întreagă, eu măsor de la un capăt la altul camera unei închisori, exact cum făceam, cu ani în urmă, la Văcăreşti, la Braşov sau la Jilava. Se împlinesc peste scurt timp 29 de ani de când am intrat în rândurile partidului comunist. În acest lung şir de ani, am putut de multe ori greşi, dar de nimeni şi niciodată n-au fost puse la îndoială cinstea mea de comunist, devotamentul faţă de partid”. El se socotea victima unor „evidente provocări, de multă vreme ticluite” 448. Scrisoarea n-a avut niciun rezultat.

Curând, Lucreţiu şi Elena Pătrăşcanu au făcut obiectul anchetei unei comisii de partid, compusă din Teohari Georgescu, Alexandru Drăghici şi Iosif Rangheţ. Starea de spirit a celor doi era, în acele

împrejurări, deplorabilă. După două decenii, în 23 octombrie 1967, unul dintre membrii comisiei de partid, Teohari Georgescu, relata: „Am fost la Pătrăşcanu. Printre altele, i-am spus: Măi Andrei, ce e cu tine? Ajută partidul să lămurească chestia asta. Era foarte dărâmat şi plângea tot timpul. De ce nu vrei să fii sincer? Şi el mi-a spus că are o groază de SSI, de Petea Goncearuc, care era sadic din fire şi îi era frică să nu ajungă pe mâna lui”. Goncearuc, vechi agent al NKVD/MGB, conducea secţia a II-a de Contraspionaj din SSI. „Ca ministru de justiţie, Pătrăşcanu îl cunoscuse, precum cunoştea şi lucrurile pe care le-am cunoscut şi eu mai târziu: nu ştiu din iniţiativa cui, Serviciul secret şi-a organizat nişte camere de tortură”, arăta Georgescu, explicând frica lui Pătrăşcanu de SSI. Într-o stare similară era şi Elena Pătrăşcanu: „Şi ea era tot aşa de fiartă. I-am spus că e bine să-l ajute şi pe Pătrăşcanu, şi pe noi. Ea a spus că nu mai ajută pe nimeni şi că suntem morţi” 449. Pătrăşcanu a negat în faţa comisiei de partid acuzaţiile aduse privind „acţiunile sale antipartinice” şi încercarea de a fugi peste hotare. Cu toate acestea, pe 24 august 1948 pe numele lui a fost emis un

mandat de arestare oficial, semnat de procurorul Rudolf Rossman, care constata „indicii grave privind activitatea de agent al Siguranţei şi al serviciului de spionaj britanic, în scopul subminării din interior a partidului comunist”. Rossman cerea arestarea şi depunerea lui Pătrăşcanu la Jilava450, dar acesta a fost însă mutat împreună cu soţia, sub pază severă, la o altă vilă a SSI-ului, de la Snagov. Arestarea lui Pătrăşcanu s-a datorat mai puţin intrigilor lui Dej, care deşi îl ura, n-ar fi putut să-şi asume singur o asemenea măsură, cât mai ales Moscovei: fostul ministru de justiţie din România fusese identificat ca potenţial defector de la „linia” stalinistă şi prevedea o posibilă aderare a lui la ideile comunismului naţional de tip titoist. Discursul de la Cluj, care adusese „un suflu de încurajare, Pătrăşcanu susţinând cu curaj şi în cadrele comunismului o problematică a statului român” 451, a fost extrem de negativ receptat de tovarăşii din partid şi nu putea scăpa atenţiei agenţilor secreţi sovietici. În iarna anului 1947, Pintilie Gheorghe îi raporta la Moscova lui Piotr Fedotov, noul şef al serviciului de spionaj sovietic, că Pătrăşcanu sabotează „marşul României

spre comunism”, prefigurându-i astfel debarcarea din funcţiile de partid şi de stat în 22 februarie 1948. La raport, Pantiuşa anexa şi declaraţii ale unor martori oculari în legătură cu discurul lui Pătrăşcanu de la Cluj. Răspunsul nu s-a lăsat aşteptat: „Într-o scrisoare operativă, Fedotov a confirmat că şi un număr de ofiţeri de spionaj care lucrau acoperiţi în Comisia Sovietică pentru Reparaţii de război îl auziseră pe Pătrăşcanu exprimând vederi antisovietice” 452 şi recomanda cercetarea trecutului său şi urmărirea pas cu pas a liderului comunist. Este greu de crezut că vederile lui Pătrăşcanu au fost într-adevăr făţiş „antisovietice”; în orice caz, probabil ca urmare a acestui episod, noul responsabil al agenturii NKVD/MGB din România (generalul Fedicikin îşi încheiase misiunea la Bucureşti), un anume Şutov, plasat sub acoperirea de consilier al Ambasadei Sovietice, s-a prezentat la Gheorghiu-Dej, vorbindu-i secretarului partidului comunist pe un ton oficial şi cazon pe care acesta şi-l mai amintea în 1961: „Tovarăşe Dej, ştiţi că eu sunt ofiţer de informaţii al Uniunii Sovietice şi am împuternicirea forurilor mele să vă rog să ne ajutaţi să cunoaştem

situaţia unora din membrii Comitetului Central şi din conducerea partidului, despre care instanţele mele nu cunosc prea multe lucruri” 453.

Accesul direct al ofiţerului reţelei NKVD/MGB din România la dosarele de cadre ale conducerii PMR spune multe; dincolo de acest control, pe care Dej nu a avut curaj să-l refuze, este mai mult decât posibil ca unele din rapoartele trimise apoi la Moscova de agentura sovietică să pregătească acuzaţiile în „cazul Pătrăşcanu”. De altfel, în toamna anului 1949 soarta acestuia a fost pecetluită. În octombrie 1949, Lucreţiu Pătrăşcanu a intrat în stare propriu-zisă de arest, într-o celulă a SSI-ului, din ordinul personal al lui Dej: la 16 septembrie începuse la Budapesta procesul fostului ministru de interne Laszlo Rajk, în cursul căruia unul din acuzaţi, Lazar Brankov, incriminat ca şef al rezidenţei serviciilor secrete iugoslave din Ungaria, a afirmat între altele că „Pătrăşcanu urma să ducă la îndeplinire planurile lui Tito în România” 454. Ca urmare, în a doua jumătate a lunii noiembrie, la consfătuirea Cominformului, Dej era autorizat de sovietici să treacă la un

atac frontal împotriva lui Lucreţiu Pătrăşcanu, implicându-l alături de Rajk şi Traicio Kostov în „conspiraţia titoistă". Importanţa Raportului lui Dej la Cominform rezidă şi în publicarea acestuia în *Pravda* din 4 decembrie 1949: „Faptele date la iveală la procesul de la Budapesta, în Republica Populară Bulgaria, în Republica Populară Română şi în celelalte ţări de democraţie populară au dovedit pe deplin că Tito, Pătrăşcanu şi cei care împărtăşesc ideile lor sunt agenţi ai serviciilor de spionaj imperialiste anglo-americane. Aceşti spioni şi trădători odioşi au ajutat încă în cursul celui de-al doilea război mondial pe imperialiştii anglo-americani să pregătească punctele de sprijin pentru realizarea planului de dominaţie mondială". Raportul lui Dej la Cominform a fost reluat de *Scânteia* din 6 decembrie 1949455.

Răspunsul autorităţilor de la Bucureşti la presiunile sovietice pentru instrumentarea unui proces de tip stalinist, care să reprime prin puterea exemplului orice tentativă de raliere la idei naţional-comuniste inspirate de experienţa iugoslavă nu s-a lăsat aşteptat. Atacurile la adresa lui

Pătrăşcanu au fost reluate cu o şi mai mare vehemenţă. Teohari Georgescu, cel care, ca ministru de interne răspundea practic de anchetă, dăduse deja în 1949 verdictul implicării lui în conspiraţia internaţională din sânul mişcării comuniste: „procesul lui Rajk a arătat că agentura imperialistă căuta să distrugă şi în ţările de democraţie populară avangarda proletariatului, forţa conducătoare în statul democraţiei populare, încercând să o submineze dinăuntru, iar pe conducătorii ei să fi sugrume. La noi în ţară, ei s-au orientat înspre trădătorul cauzei proletariatului, naţionalistul burghez Pătrăşcanu, cu care sperau să-şi îndeplinească scopurile lor murdare. Partidul nostru a dejucat însă aceste planuri ale imperialiştilor şi ale agenturii lor. În scopul de a curăţii partidul de elementele duşmănoase şi străine s-a întreprins verificarea activului şi a membrilor partidului nostru. Scoţând afară din rândurile partidului elementele duşmane ce s-au strecurat, întărind critica şi autocritica în partid, verificarea a contribuit la întărirea rolului conducător al partidului în stat şi deci la întărirea dictaturii proletariatului în ţara noastră”

456.

Declaraţia a marcat practic începutul anchetelor „lotului Pătrăşcanu”, mai întâi la SSI şi apoi la Securitate şi a coincis şi cu ampla epurare a partidului. Scenariul stalinist era evident: probele incriminatorii pentru „activitatea antistatală şi antipartinică” a arestaţilor urmau să fie administrate după ce a avut loc condamnarea oficială a lor în documentele de partid, care constituiau de altfel singura bază a ancheteistudiul lor temeinic fiind obligatoriu pentru ofiţerii anchetatori ai SSI-ului şi Securităţii. Aceasta era o practică curentă a sistemului juridic, care aplica „dreptatea de clasă” la a cărui fundamentare lucrase tocmai Pătrăşcanu, pentru a-i cădea în cele din urmă victimă. Între timp, fuseseră arestaţi prietenii şi cunoscuţii săi şi ai soţiei: Belu Zilber, Lena Constante, Hary Brauner, Nicolae Betea, Anton Raţiu, alături de care au fost închişi Remus Kofler, Jak Berman, Emil Calmanoviciultimul, un arhitect bogat şi idealist, care-şi donase aproape întreaga avere partidului comunist în timpul războiului. Cei trei, care lucraseră la Secţia financiară a partidului, au avut până în

august 1944 relaţii inclusiv cu agenţi ai serviciilor de informaţii occidentale, pe atunci aliaţi, cu autorizarea partidului. Acum, urmau să fie pandantul acuzării lui Pătrăşcanu de spionaj.

Ancheta demarată la SSI nu a îndreptăţit temerile exprimate în vara anului 1948 de Lucreţiu Pătrăşcanu. El era deţinut „la arestul Biroului Judiciar, având un regim preferenţial. Dispoziţia de aducere a venit personal de la tov. Gheorghiu-Dej, care a fost în acea perioadă legătura noastră superioară de partid”, explica într-o declaraţie din 9 martie 1967 fostul şef al SSI-ului, agentul NKVD/MGB Serghei Nikonov, alias Nicolau. Lui Pătrăşcanu i se aducea în arest mâncare de la restaurant sau de la cantina CE-ului457. În această perioadă, Dej a început să manifeste un interes deosebit pentru mersul anchetei: „A acordat mai multă atenţie şi preocupare acestei probleme, decât acorda în general problemelor SSI-ului. Indicaţiuni directe pentru folosirea metodei de presiune nu s-au primit. La întâlnirile noastre de lucru, mi-a vorbit de mai multe ori despre atitudinea negativă a lui Pătrăşcanu faţă de linia partidului, despre încălcarea

disciplinei de partid, pretenţii şi ambiţii mari manifestate de el în diferite domenii”, arăta fostul şef al SSI-ului, protejând memoria lui Dej, care îl ridicase în această funcţie458. De organizarea propriu-zisă a anchetei la Serviciul Secret s-a ocupat Grigore Filipescu. Acesta a aplicat şi a autorizat „măsuri dure” în anchetă, în încercarea de a smulge prin tortură de la arestaţi declaraţii autoincriminatorii şi dovezi împotriva lui Pătrăşcanu. Nicolae Betea a fost „bătut grav şi mai apoi îmbătat” 459, iar Anton Raţiu a suferit şi el corecţii fizice460, de la cei doi smulgându-li-se denunţarea unei tentative de fugă din ţară a lui Pătrăşcanu, pe care ei ar fi urmat să o pună la punct. În 1967, Filipescu, fostul anchetator al SSI-ului, mai credea încă în vinovăţia lui Pătrăşcanu: „rămân la convingerea că activitatea lui a oferit suficiente ocazii ca să poată fi lovit. Necunoscând toate faptele, nu pot aprecia echitatea măsurii luate în cazul lui” 461.

Deşi nu a fost supus presiunilor pe parcursul anchetării la SSI, Pătrăşcanu nu a scăpat de ce se temea: cam în timpul în care era denunţat de către Dej în Pravda, anchetarea sa a intrat în sarcina lui Piotr

(Petea) Goncearuc, fost spion sovietic şi ajuns şeful Contraspionajului Serviciului Secret de la Consiliul de Miniştri. A doua zi, Pătrăşcanu a încercat să se sinucidă, tăindu-şi venele cu o lamă pe care o păstra de mai multă vreme. Nu a reuşit şi a rupt lama în bucăţi, înghiţind-o. Probabil speriat de eventualitatea unei sinucideri reuşite, Goncearuc a transformat ancheta în discuţii în care mai mult el vorbea, povestindu-şi faptele de arme; mai mult, „în primele săptămâni ale acestei cercetări, Petea m-a rugat să ţin lecţii de marxism leninism cu băieţii de la pază, iar unuia i-am dat lecţii de germană”, relata Pătrăşcanu în noiembrie 1952 în faţa unui anchetator al Securităţii. Dar starea sa psihică s-a înrăutăţit din nou, după ce Goncearuc i-a spus la un moment dat că, indiferent de probe, va avea parte de un proces. A urmat o altă tentativă de sinucidere, de astă dată cu o supradoză de somnifere. Înainte de a cădea în „somnul letargic”, cum a numit apoi chiar Pătrăşcanu intrarea sa în narcoză, Serghei Nicolau şi Goncearuc i-au cerut să-i lămurească dacă în spatele voinţei sale de a muri nu se află dorinţa de a-şi duce în mormânt secretele: „Eu le-am spus

însă că n-am nicio crimă pe conştiinţă, dar am vrut să înlătur ruşinea unui proces. La sfârşitul discuţiei, i-am spus lui Serghei să-mi dea o rază de speranţă, pentru a-mi schimba atitudinea şi starea mea de spirit. La aceasta, Serghei şi Petea au tăcut”.

După un somn lung, Pătrăşcanu s-a trezit în acelaşi coşmar. Tăcerea celor de la SSI era justificatăodată cu eşecul de a dobândi probe relevante împotriva lui Pătrăşcanu, Serviciul Secret avea să fie desfiinţat în ultimele zile ale anului 1950, iar oamenii săi au fost „vărsaţi” în ianuarie-februarie 1951 la Direcţiile Securităţii. La această modificare importantă în structura sistemului serviciilor secrete din România a contribuit, probabil, şi vizita pe care au făcut-o în acel timp în Rom? mă, interesându-se de soarta arestaţilor din „lotul Pătrăşcanu” un grup de „consilieri sovietici pe linie de interne, care au văzut materialele de anchetă adunate, ce nu aveau nicio valoare. Spuneau că atâta timp cât o să-i ţinem în condiţiile acestea, nu o să obţinem nimic de la ei”, a relatat ulterior Teohari Georgescu462. Arestaţii fuseseră de scurtă vreme aduşi la Ministerul Afacerilor Interne, în iarna anului 1950, când

directorul Securităţii, Pintilie Gheorghe a primit ordin să ia legătura „cu trei sovietici care erau găzduiţi într-o casă a partidului. Din discuţiile avute în special cu consilierul Patriki, am aflat că ei anterior se ocupaseră de cercetările şi procesele ce au avut loc în alte ţări socialiste (anchete şi procese asemănătoare cazului Pătrăşcanu)” 463.

Ancheta mergea înainte, iar „materialele orientative” pentru anchetatori erau, alături de dispoziţiile sovietice, documentele şi poziţiile oficiale faţă de acest caz. „Experienţa mişcării revoluţionare arată că duşmanul nu aruncă deodată în luptă toate forţele lui de subminare. Noi am tolerat un timp în CC al partidului pe Pătrăşcanu, deşi acesta avea ieşiri oportuniste şi un trecut dubios. În primăvara anului 1948, când Pătrăşcanu şi complicii săi au fost demascaţi, s-a dovedit că el constituia o rezervă ascunsă a duşmanului în conducerea partidului nostru”, scria Dej în septembrie 1951 în *Pravda*, într-un nou articol care incrimina vinovăţia lui Pătrăşcanu464. Ancheta „lotului Pătrăşcanu” a intrat în urma acestor indicaţii într-o a doua fază, în care probele vinovăţiei, postulate oficial, trebuiau cu

orice preţ descoperite.

Într-un raport din octombrie 1952, maiorul de securitate Nicolae Dumitrescu arăta: „La 1 februarie 1951, făcându-se reorganizarea Direcţiei a VIII-a (de Anchete penale-n.n.), subsemnatul am fost numit şeful Serviciului I, care se ocupa cu problemele speciale. Printre alte probleme care au fost repartizate Serviciului I, a fost şi problema Pătrăşcanu, care până la această dată a fost în cercetarea unei grupe conduse de maiorul Antoniu Samuel” 465. Plecat în concediu, maiorul Antoniu se va întoarce însă în Securitate ca arestat pentru sionism, în cursul epurărilor cu nuanţe antisemite care s-au declanşat în 1952 în ţările „blocului sovietic”. Alţi „tovarăşi din grupa de anchetă” a „problemei” s-au îmbolnăvit, ceea ce a făcut ca în astfel de condiţii reorganizarea Direcţiei să nu aibă şi efecte asupra continuării cercetărilor în „cazul Pătrăşcanu”. Pasivismul anchetatorilor (dintre care unii aveau să declare mai târziu că s-au convins pe parcurs de nevionovăţia celor pe care îi anchetau), referatele de punere în libertate ale unor arestaţi (Elena Pătrăşcanu, Emil Calmanovici) l-au îndreptăţit pe Pătrăşcanu

să scrie la finele anului „O propunere cu privire la triimiterea mea la Snagov”, cerând conducerii partidului să i se stabilească domiciliu obligatoriu în vila SSI-ului în care fusese ţinut în arest cu trei ani în urmă. Declara că are de gând ca acolo să se dedice exclusiv studiului, rupând legăturile cu lumea exterioarăinclusiv cu soţia, urmărind să scrie o carte cu tema Colectivizarea în lumina istoriei, o monografie a agriculturii din secolul XII şi până la zi. „Îmi iau angajamentul să nu părăsesc Snagovul şi să nu depăşesc liziera pădurii în mijlocul căreia se află vila. În plimbările eventuale prin pădure voi lua cu mine pe paznicul vilei de la Securitate. Ţinerea mea mai departe şi fără termen la regim celular nu mai poate fi justificată (dacă aşa ceva este o justificare!) că trebuie să constituie o pildă”, îşi argumenta Pătrăşcanu propunerea466.

Iluziile sale s-au dovedit încă odată deşarte: între timp, Moscova declanşase o nouă ofensivă de „purificare” a „liniei staliniste”, care avea să dea naştere valurilor de arestări ale „deviatorilor de dreapta” şi complotiştilor sionişti. Tonul lor l-a dat arestarea şi condamnarea liderului

evreu al partidului comunist din Cehoslovacia, Rudolf Slanski. Anunţând aceste epurări în PMR, precum şi intrarea anchetei „lotului Pătrăşcanu” într-o fază decisivă, un alt articol din Pravda al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, reluat peste două zile în Scânteia, sublinia: „Noi am tolerat un timp în Comitetul Central al partidului pe Pătrăşcanu, deşi acesta avea ieşiri oportuniste şi un trecut dubios. În primăvara anului 1948, atunci când Pătrăşcanu şi complicii lui au fost demascaţi, s-a dovedit că ei constituiau o rezervă secretă a duşmanului în conducerea partidului”. În realitate, însă, după aproape patru ani de la arestare, nu se dovedise încă nimic. În articolul lui Dej, numele lui Pătrăşcanu era pus alături de cele ale lui Rajk, Kostov, şi Koci Dodze, care fuseseră judecaţi, condamnaţi şi executaţi în Ungaria, Bulgaria şi Albania în urmă cu doi ani, în vreme ce anchetarea liderului comunist român nu dăduse încă niciun rezultat notabil. Astfel că în Ministerul Afacerilor Interne, în contextul arestării lui Teohari Georgescu, acuzat pentru „deviere de dreapta” şi a colonelului Mişu Dulgheru (fostul şef al Direcţiei a VIII-a de Anchete) s-

a realizat şi o reorientare a cercetărilor în „cazul Pătrăşcanu”; dar nu înainte de a se stabili în sarcina lui Teohari şi Dulgheru vinovăţia unei atitudini „împăciuitoriste”, prin tergiversarea finalizării acestui dosar. Completând aceste acuzaţii formulate de noul ministru Alexandru Drăghici şi de şeful Securităţii, Pintilie Gheorghe, locotenent-colonelul Ioan Şoltuţiu concluziona într-un raport voluminos înaintat conducerii în 7 noiembrie 1952 că în anchetarea grupului Pătrăşcanu s-au comis erori care arată cum „mâna duşmanului a lucrat serios în organele Securităţii” 467. Fost ceferist, originar din Ileanda, o comună de lângă Dej, Şoltuţ a fost adus de la Cluj, unde lucra la regionala de partid şi propulsat în SSI de către Iosif Rangheţ, iar de aici a trecut la Securitate. Ambiţios, el se angaja să găsească în cel mai scurt timp probele de vinovăţie a arestaţilor. A şi fost numit şef al noului colectiv de anchetatori, în care s-au „promovat” în special tineri proaspăt încadraţi la Securitate, care să execute cu zel şi fără prea multe întrebări orice ordin primit. Pentru a fi mai bine pregătit în misiunea sa, Şoltuţ a fost trimis la Praga, unde a asistat pentru scurt timp la

dezbaterile procesului Slanski.

Grupa specială de anchetă se subordona direct ministrului de interne Drăghici şi consilierului sovietic Alexandr Saharovski (nimeni altul decât viitorul şef al spionajului URSS, între 1956 – 1971). Gheorghiu-Dej a urmărit îndeaproape această fază finală a cercetărilor în „cazul Pătrăşcanu”, adnotând declaraţiile şi dând indicaţii cu privire la derularea interogatoriilor. Demonstrând interesul direct al Moscovei de a declanşa şi în România răsunătoare procese cu „demascări” de tip stalinist, coordonarea fiecărui pas al anchetei a fost realizată de Saharovski şi subalternul său Ţiganov, consilierul sovietic al Direcţiei de Anchete din Securitate. Din toamna anului 1952, vreme de un an şi jumătate, asupra arestaţilor din „lotul Pătrăşcanu” s-au exercitat presiuni psihice şi fizice pentru a le smulge mărturii care să facă posibilă regizarea unui proces după clişeele staliniste.

Metodele ilegale de anchetă care au debutat la finele anului 1952 au făcut ulterior (peste 15 ani) obiectul unui substanţial raport secret al Comitetului Central al PCR468 care consemnează

„folosirea bătăii, a schingiuirilor, smulsul părului, subalimentaţia prelungită”. Mărturiile supravieţuitorilor procesului au fost lăsate în zeci de pagini de declaraţii date în 1967 – 1968 în faţa Comisiei de partid care a revăzut „cazul Pătrăşcanu” sau în opere memorialistice469. O parte din anchetatori au recunoscut şi ei ilegalităţile comise, în frunte cu Pintilie Gheorghe, care în octombrie 1967 arăta: „Când trebuia să se obţină un lucru, arestaţii erau forţaţi prin constrângere: bătaie... Şi atunci acela trebuia să spună da. Trebuia să mintă” 470. Aceste minciuni aveau să ducă la moarte doi oameni: Lucreţiu Pătrăşcanu şi Remus Kofler. În noaptea de 16 spre 17 aprilie 1954, cei doi au fost executaţi la Jilava, la capătul unei penibile farse judiciare. Această crimă471 poate fi pusă în sarcina lui Dej, pentru că sentinţa şi execuţia s-au produs după moartea lui Stalin. Miron Constantinescu, trimis la Moscova472 pentru a-i cere lui Malenkov asentimentul în declanşarea procesului şi lichidarea lui Pătrăşcanu, nu reuşise să smulgă de la liderul sovietic decât un rece „Vashe delo” (treaba voastră). Gheorghiu-Dej nu a regretat niciodată pasul făcut.

Comentând în 1961 la Plenara CC al PMR omorârea lui Pătrăşcanu, liderul comunist afirma: „L-am potcovit cum trebuia potcovit!”

„Devierea de dreapta”.

După ce pericolul naţional-comunismului a fost înlăturat la începutul anilor ’50 cu mijloace brutale, Stalin a sesizat totuşi necesitatea unor concesii făcute comuniştilor din ţările „blocului sovietic”, dându-le acestora posibilitatea să afişeze patriotismul comunist prin epurări de nuanţă antisemită ale partidelor „frăţeşti”. Tonul l-au dat procesele „halatelor albe” de la Moscova şi mai ales condamnarea liderului comunist evreu din Cehoslovacia, Rudolf Slanski. În sfârşit, Gheorghiu-Dej primea la Bucureşti mult aşteptatul semnal pentru anihilarea vechilor săi rivali „moscoviţi”. Astfel, în istoria PMR, anul 1952 avea să fie un an al demascării „devierii de dreapta”.

*

Totul a început la Plenara din 29 februarie – 1 martie a anului 1952, unde Comitetul Central al PMR a luat hotărârea instituirii unei Comisii de partid care să „ancheteze activitatea şi structura

sistemului financiar-bancar”, cu începere din noiembrie 1947. Măsura viza debarcarea din fruntea Ministerului de finanţe a lui Vasile Luca473. Era primul act din punerea în scenă a celei de-a doua mari bătălii pentru putere în partid; „spionilor şi trădătorilor” din „lotul Pătrăşcanu” le vor urma „deviaţioniştii” Pauker, Luca şi Teohari Georgescu. Astfel, în fruntea PMR se instala, după recomandarea lui Stalin, „o mână de fier”: cea a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Acest prim episod al atacului frontal asupra „troicii” al cărei vârf îl constituia Ana Pauker nu a decurs fără incidente. În şedinţa Biroului Politic care a precedat Plenara, tovarăşa Ana, dar mai ales Teohari Georgescu s-au ridicat deschis în apărarea lui Vasile Luca. Fără succes: după o săptămână, la 9 martie 1952, raportul Comisiei de partid era gata, denunţând activitatea unui „număr mare de elemente duşmane şi contra-revoluţionare, grupate în jurul tov. V. Luca, care au dus o intensă activitate de subminare a regimului de democraţie populară şi de sabotare a bazei economice a socialismului”. Acuzele concrete au fost aduse la cunoştinţa conducerii de partid, într-o şedinţă din 13

martie 1952. Ele constau în favorizarea „elementelor capitaliste de la sate şi oraşe” prin protecţie fiscală şi creşterea preţurilor la achiziţii de produse agricole, subminarea industrializării prin „frânarea investiţiilor” şi nerespectarea planurilor de producţie, dezorganizarea comerţului socialist de stat în favoarea celui de tip cooperatist şi „trădarea secretului de partid în privinţa reformei băneşti” 474.

De fapt, această „trădare” trebuia plătită înainte de toate. Încă din septembrie 1951, reţeaua informativă a Securităţii înregistra în ţară o serioasă creştere a virulenţei atacurilor la adresa guvernului, a comuniştilor şi a ruşilor, ca urmare a zvonurilor tot mai insistente privind o preconizată schimbare a banilor, în limită de sumă. Aceste zvonuri privind o nouă confiscare a economiilor băneşti ale populaţiei erau întărite de ordinele şi adresele Ministerului finanţelor şi Băncii de Stat a RPR, menite să urgenteze încasările impozitelor şi finalizarea bilanţurilor de casă; se promiteau prime „fruntaşilor pe ramură”, reprezentând chiar şi 100% din salariu în cazul îndeplinirii rapide a atribuţiilor475. Pentru răspunsul negativ al

societăţii la reforma bănească aveau să ispăşească nu cei care o preconizaseră, ci aceia care o aplicau. De aceste „detalii tehnice” s-a folosit Dej, punând în scenă monopolizarea puterii prin înlăturarea din partid a vechilor săi rivali. Pentru liderul PMR nu conta prea mult că măsurile transmise în teritoriu de responsabilii de la Finanţe fuseseră hotărâte prealabil în cadrul comisiei specializate din Comitetul Central, în urma insistenţelor consilierilor sovietici şi cu avizul Biroului Politic şi prevăzute în bugetul adoptat de Marea Adunare Naţională476. Luca trebuia să cadă pentru a crea o breşă în grupul fidelilor Anei Pauker Pradă tot mai des crizelor de nervi477, făcându-şi tot mai numeroşi duşmani în Biroul Politic, Vasile Luca era cel mai vulnerabil. Peste ani, Gheorghiu-Dej avea să-şi amintească, încă revoltat, una din „scenele” acestuia: „Era plin de oameni la Luca în birou şi el a început să strige către Chivu Stoica că este incapabil, antisovietic şi aşa mai departe. Era lângă el o scrumieră şi Chivu avea tot timpul impresia că o să fii dea cu ea în cap. Apoi vine la mine Chivu şi începe să plângă, avea ochii roşii, plânsese şi până atunci. Era

demoralizat. Eu eram foarte revoltat, m-am dus la Ana, iar ea s-a luat cu mâinile de cap şi a spus: Ce, a înnebunit?” 478. În cele din urmă, cei doi au fost puşi de Dej şi Ana Pauker să-şi dea mâna, dar rămâne evident faptul că Luca nu mai număra prea mulţi prieteni în preajmă, ceea ce a uşurat îndepărtarea sa. Aşa că, în finalul Raportului prezentat de Comisia de partid care investigase „abaterea de dreapta”, se consemna fără să existe obiecţii propunerea scoaterii lui din funcţiile de stat deţinute, urmând predarea cazului spre anchetă Comisiei Controlului de Partid a Comitetului Central. Mai mult, se cerea „mobilizarea întregului partid în lupta împotriva oportunismului şi împăciuitorismului şi demascarea abaterilor lui Vasile Luca şi T. Georgescu” 479. Dej nu uita: pentru că îl apărase pe Luca şi rămăsese fidel Anei Pauker chiar şi după prezentarea concluziilor raportului Comisiei de la Finanţe, Teohari Georgescu avea să fie şi el sacrificat. Un prim pas era etichetarea lui drept împăciuitorist. Într-o expunere la Consfătuirea pe ţară a muncitorilor minieri din industria carboniferă din 29 iunie 1952, Dej afirma: „În ce priveşte pe Teohari

Georgescu, acesta, pus de partid într-un post unde trebuia să stea de pază intereselor statului de democraţie populară a dat dovadă de pierderea vigilenţei revoluţionare, de lipsă de combativitate şi simţ de clasă, ceea ce a permis elementelor duşmane să-şi desfăşoare activitatea vrăjmaşă intereselor statului” 480. Principalele învăţăminte pe care liderul comunist le extrage de pe urma acestei atitudini privesc raportarea cadrelor de partid în lupta cu „duşmanii”, Dej solicitând „întărirea vigilenţei revoluţionare. Noi nu avem dreptul să uităm măcar pentru o clipă de existenţa în ţara noastră a duşmanului de clasă, a rămăşiţelor claselor exploatatoare zdrobite şi alungate de la putere, a clasei capitaliste celei mai numeroase, chiaburimea, a spionilor, diversioniştilor şi sabotorilor. Vigilenţa faţă de duşmanul de clasă şi faţă de agenţii lui trebuie să fie o lege a activităţii partidului, a organelor de stat, a organelor economice şi organizaţiilor de masă, a tuturor oamenilor muncii de la oraşe şi sate. Duşmanul de clasă caută să se ascundă şi să-şi camufleze cu abilitate activitatea. În această privinţă el este ajutat fără voia lor de acei despre

care tovarăşul Stalin spune că sunt bolnavi de boala idioată a nepăsării” 481. Dar evoluţiile erau rapide şi curând abaterea fusese înlocuită de un cuvânt rostit cu spaimă de orice comunist: deviere. După anchetarea de către Comisia CE-ului, cei doi au fost debarcaţi din funcţiile de partid şi au fost arestaţi: Vasile Luca în 14 august 1952, iar Teohari Georgescu şase luni mai târziu. Ana Pauker devenise o pradă uşoară. Un cancer la sân, tratat şi operat la Moscova în 1950, i-a micşorat atenţia faţă de vechiul său rival Gheorghiu-Dej. Fusese izolată, era urmărită şi avea să fie anchetată în stare de arest (pentru o scurtă vreme de către Securitate. Cu colţii smulşi şi ghearele tăiate, „leoaica” de altă dată, legendă vie a mişcării comuniste din România, devenise peste noapte o pisică bătrână şi bolnavă. Pe care Dej a lăsat-o în libertate, iar ea a asistat, cu furie şi neputinţă, la spectacolul puterii lui.

În arestul Securităţii, Vasile Luca şi Teohari Georgescu s-au dezmeticit cu greutate. Până nu demult „în fruntea bucatelor”, se vedeau dintr-odată aruncaţi în temniţă şi supuşi interogatoriilor. Celor îmbrăcaţi în uniformele Securităţii nu părea

să le pese nici de funcţiile deţinute anterior de ei, nici de ameninţări şi nici de insistenţa cu care foştii miniştri şi membri ai Biroului Politic cereau să vorbească cu „cineva din conducerea de partid”. Iată ce îşi amintea în 25 martie 1968 colonelul de securitate Francisc Butyka, şef al anchetei „lotului de la Finanţe”, despre comportamentul lui Vasile Luca în prima perioadă după arestare: „În primele două sau trei luni de zile, eu personal am efectuat ancheta lui Vasile Luca. De la început a fost foarte impulsiv. Mereu întreba de ce a fost arestat. De multe ori izbucnea în plâns şi înjura”[482]. La rândul său, Teohari Georgescu solicita frecvent hârtie şi creion, pentru a-i adresa lungi scrisori „tovarăşului Ghiţă”, în încercarea disperată de a scăpa de urmările „devierii de dreapta”. Înţelegând că fondul acuzaţiilor care i se aduc constau în susţinerea Anei Pauker şi a lui Vasile Luca, fostul ministru de interne se disculpa încă din 15 septembrie 1952, înainte de arestarea sa, arătând într-o scrisoare către conducerea de partid următoarele: „În timpul şedinţei din 13 martie 1952, m-am găsit pe o poziţie comună cu Luca şi Ana, cerând să se micşoreze vinovăţia lui Luca

datorită convingerii că acuzaţia lui Luca de deviator nu este întemeiată şi a influenţei pe care Ana şi Luca au avut-o asupra mea în decursul timpului. De exemplu, pe atunci Ana îmi tot spunea: nimeni nu este mai breaz, dacă vom controla toate sectoarele de muncă toţi va trebui să fie criticaţi de le va merge fulgii, sau Luca este un tovarăş bun. Toate acestea m-au împiedicat să văd gravitatea faptelor lui Luca” 483.

Dar era prea târziu. Disculpările nu serveau la nimic, pentru că de etichetarea deviatorilor se ocupase Moscova, iar soarta lor fusese şi ea deja hotărâtă. Ana Pauker a fost arestată de Securitate la două zile după Teohari Georgescu, în 20 februarie 1953. Atacată anterior cu vehemenţă de presa de partid, citată la Praga în noiembrie 1952 pe lista complicilor sionişti ai lui Slanski, acuzată implicit de pregătirea unei conspiraţii antisovietice mondiale, ea avea să pice pe mâna unui ambiţios şi dur anchetator, Vasile Negrea. Ca şi Vasile Luca, ea a negat de la bun început acuzaţiile de deviere de dreapta care i s-au adus. Ancheta a fost însă repede stopată. Deşi era considerată inspiratoare a grupului deviatorilor, Ana Pauker a fost eliberată

după moartea lui Stalin, datorită intervenţiilor telefonice ale lui Molotov, la exact două luni de la arestare (în 20 aprilie 1953). Scoasă din arestul Securităţii, ea a fost însoţită până la cabinetul lui Alexandru Moghioroş, care i-a adus la cunoştinţă gestul de mărinimie al lui Dej şi moartea liderului de la Kremlin. În biroul tapisat cu pluş roşu al lui Moghioroş, Ana a început să plângă. „Nu plânge”, i-ar spus uşor maliţios acesta. „Dacă Stalin ar fi trăit, tu erai moartă” 484.

*

Vechii duşmani ai lui Dej au fost definitiv reduşi la tăcere. Teohari Georgescu fusese eliberat în 1956 fără să fie judecat, deşi Securitatea descoperise că luase mită, ca ministru de interne şi că 42 de femei fuseseră nevoite să-i accepte avansurile, în schimbul unor recompensede la eliberarea din penitenciar a rudelor şi acordarea de paşapoarte pentru plecări definitive şi până la avansări în aparatul Ministerului Afacerilor Interne, a lor sau a soţilor485. Era „descompus”, dar docil şi deci util, aşa că a fost numit director al Combinatului Poligrafic „13 Decembrie”, locul în care lucrase în vremea ilegalităţii ca zeţar. Mai

puţin norocos, Vasile Luca a fost în toamna anului 1954 judecat şi condamnat. Conform înţelegerii prealabile cu Iosif Chişinevschi, trimis de „tovarăşul Ghiţă" să-i promită că se are în vedere o uşurare a situaţiei lui, Luca a făcut o figură frumoasă la proces, recunoscând toate învinuirile fanteziste care i-au fost aduse, în speranţa unei sentinţe blânde. Dar a fost condamnat la moarte. Alexandru Voiţinovici, şeful completului de judecată îşi amintea în 1968: „I-am urmărit figura după ce am dat citire sentinţei şi figura sa era complet descompusă" 486. Pe moment, Luca n-a fost în stare nici măcar să-şi scrie cererea de graţiere. Pedeapsa i-a fost totuşi comutată după câteva zile, din dispoziţia lui Dej, la muncă silnică pe viaţă. În 1961 era deţinut la Râmnicu Sărat, unde i se amenajase într-o celulă un mic banc de tâmplărie, pentru a-şi omorî timpul. Peste doi ani, la Aiud, un infarct avea să-i fie fatal. Ana Pauker era liberă, dar izolată şi atent supravegheată de către Securitate487. Bolnavă de cancer, avea să moară în 3 iunie 1960. Acesta era contextul în care Dej rememora la deja citata şedinţă a Biroului Politic din martie 1961 episodul „devierii de dreapta" din

partid: „Când s-a făcut cotitura, tovarăşi, în legătură cu pezevenghii aceştia? Atunci, cu reforma bănească. Prima înţepătură atunci a fost. Au fost demascaţi în prima şedinţă. Pe urmă ne-am dus la Moscova, când ne spuneau că nu s-a ivit o mână de fier în România. După ce ne-am întors de la Moscova, noi am organizat plenara” 488.

Dej nu a ascuns că întâlnirea cu Stalin a fost cea care a decis soarta celor trei „deviatori”: „atunci a început Stalin: ce fel de proletar eşti tu? Ne-au întrebat dacă ştim cu cine s-a întâlnit Luca la vânătoare. După aceea spunea: vedeţi ce se întâmplă? Teohari Georgescu îl apără pe Vasile Luca. Teohari Georgescu a fost împăciuitorist, l-a apărat pe Vasile Luca. Ana Pauker l-a apărat pe Teohari Georgescu şi Dej a apărat-o pe Ana Pauker. (...) Stalin m-a întrebat de ce am procedat aşa? De ce n-am fost mai hotărât, mai ferm? A spus: *te-ai speriat?* Am spus: nu m-am speriat. Desigur, am fost frământat. *Dar cât timp îţi trebuie să termini cu frământările?* Se înfuriase, era foarte pornit. *De ce nu i-ai dat drept în frunte? Dar pe cine vrei să aduci pe linie?* În băşcălie m-a luat atunci. Ce să spun? Să intri în pământ, nu alta!” 489.

*

Profitând de antisemintismul tot mai pronunţat al lui Stalin şi de încrederea pe care liderul de la Kremlin începuse să o arate faţă de stalinismul său conservator, Dej primise „undă verde” pentru eliminarea vechilor adversari, în frunte cu Ana Pauker. Nimic nu s-a petrecut la întâmplare, fiecare pas fiind dirijat şi urmărit atent de Moscova. Procesul „devierii de dreapta”, ca şi cel al „lotului Pătrăşcanu” se înscriu în tiparele înscenărilor staliniste care au avut loc în acei ani în toate ţările satelite ale Uniunii Sovietice, cu deosebirea că victimele acestor procese, Pătrăşcanu şi Luca, şi-au primit pedeapsa după moartea lui Stalin, de la Dej. Acesta nu-l putea ierta pe primul pentru că era mai inteligent decât el şi pe al doilea pentru că nu i s-a supus.

Ca şi condamnarea lui Pătrăşcanu, această eliminare a vechiului grup „moscovit” s-a făcut sub controlul sovietic. Condamnarea lor, în contextul proceselor care au avut loc în celelalte state ale blocului sovietic, nu rămânea decât o chestiune de timp. Aceste procese, afirma public Dej cu puţin înainte de moartea lui Stalin, au arătat că „duşmanii sfârşesc în

mod inevitabil prin a fi descoperiţi şi pedepsiţi după faptele lor, datorită vigilenţei organelor de stat şi a întregului popor muncitor” 490.

Până la moartea dictatorului de la Kremlin, la instrumentarea proceselor staliniste din România au participat direct şi activ consilierii sovietici din Ministerul Afacerilor Interne, care aveau „fir direct” cu Moscova. În acele momente, avea să recunoască ulterior Dej, se copia în România situaţia din Uniunea Sovietică, unde Securitatea „era deasupra partidului şi aceasta se răsfrângea şi în afară” 491. Revenim la deja citata declaraţie dată de fostul şef al anchetei „lotului Luca”, colonelul Francisc Butika: „În acea perioadă noi am avut consilieri sovietici, care de la început au preluat iniţiativa. Şi ca regulă, şi în alte probleme de până atunci nu s-a întreprins nimic fără ajutorul lor. Toate planurile de anchetă, inclusiv întrebările, erau traduse în limba rusă şi urmărite de consilieri în desfăşurarea lor. Întrebările puse la începutul anchetei (nu numai în cazul Luca) erau formulate de dânşii”. Colonelul Butyka fusese însărcinat cu conducerea anchetei, delegat de la Comisia

Controlului de Partid, unde până atunci se ocupase tot de anchetarea devierii de dreapta. Era secondat de maiorii Gheorghe Mezei şi Teodor Rus, iar legătura cu consilierii sovietici se realiza fie prin generalul Vladimir Mazuru, responsabilul Secţiei de anchete a Securităţii, fie direct la cabinetul ministrului de interne Alexandru Drăghici.

Ofiţerul de securitate Gheorghe Enoiu, unul dintre cei care au participat de la bun început la constituirea şi anchetarea „lotului Luca" îşi amintea în 1968 că „în jurul datei de 1 aprilie 1952 am fost chemat, împreună cu alţi ofiţeri din Secţia de anchete şi ni s-a făcut cunoscut că va trebui să lucrăm într-o problemă specială şi să dăm în primire toate lucrările pe care le-am avut până atunci. Am fost duşi de consilierul sovietic Ţiganov la generalul Pintilie Gheorghe, unde era şi generalul Mazuru Vladimir". Astfel, sub atenta îndrumare a sovieticilor, încetul cu încetul laţul se strângea în jurul „deviaţioniştilor". Unul dintre anchetatorii „lotului Luca", ofiţerul de securitate Petre Socol, declara în 24 martie 1968: „Uneori se aplicau şi măsuri de constrângere fizică, din ordin superior,

respectiv al ministrului de interne, sau la cererea consilierilor sovietici de a-i încălzi pe arestaţi. Cunosc că au fost bătuţi tov. Aurel Vijoli, Iacob, Craiu şi alţii” 492. Unul dintre cei care au suferit astfel de tratamente, Iacob Alexandru, îi declara anchetatorului Anghel Marin: „În cazul în care voi fi grav bătut cu vergeaua de oţel, aşa cum mi s-a pus în vedere, voi căuta să mă situez pe poziţia de a declara şi atunci numai adevărul, iar dacă nu voi putea rezista, voi născoci minciuni” 493. Un informator introdus în celula lui Iacob nota ulterior: „A spus că el a fost bătut şi a avut nopţi nedormite. În urma bătăii pe care a primit-o, spune că a declarat lucruri inventate. În această perioadă, când a fost scos la anchetă a fost lăsat odată în camera de anchetă singur. El a observat pe birou o jumătate de lamă, s-a ridicat de la masă, a luat lama şi a început să-şi taie gâtul, dar nu i-a reuşit, deoarece între timp a revenit anchetatorul cu alţi ofiţeri, care l-au luat la rost” 494.

Ion Craiu, un alt arestat din „lotul de la Ministerul Finanţelor” care a suportat „încălzirea” recomandată de consilierii sovietici pentru a da mărturii împotriva lui

Vasile Luca, declara în 26 mai 1954: „Am fost bătut şi ţinut 40 de zile şi nopţi nedormit, fiind astfel forţat să semnez procese verbale ce nu cuprind declaraţiile mele” 495. Toate acestea s-au desfăşurat sub controlul consilierilor Saharovski şi Ţiganov, la rândul lor coordonaţi de Moscova, şi cu participarea directă a ministrului de interne Alexandru Drăghici, care îi raporta mersul anchetei lui Dej. Liderul de la Bucureşti era personal implicat în derularea acesteia: „Absolut toate declaraţiile au fost trimise în 2 sau 3 exemplare conducerii de partid. Ele au venit înapoi cu observaţii sau îndrumări din partea tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej. Aceste observaţii au fost luate de anchetatori drept literă de evanghelie” (Francisc Butyka). Astfel, Securitatea, îndrumată atent de sovietici, smulgea de la cei 29 de arestaţi din „lotul Luca” şi de la cei arestaţi odată cu Teohari Georgescu minciună după minciună, adunându-le în „dosarele devierii”, o adevărată „Evanghelie după Dej” a istoriei PMR: „În 1952, partidul, în frunte cu Comitetul său Central, a demascat şi zdrobit cu hotărâre activitatea duşmănoasă a grupului fracţionist,

antipartinic şi antistatal Pauker-Luca şi a chemat pe toţi membrii săi de partid, întregul popor muncitor, să respingă şi să condamne cu asprime activitatea criminală a acestora. Întregul partid a înfierat activitatea duşmănoasă a fracţioniştilor, făcând zid în jurul conducerii leniniste a partidului...” 496.

*

După ce şi-a eliminat adversarii, Dej nu a renunţat la vechea sa pasiune pentru activităţile Poliţiei secrete. Retras pentru întreaga viaţă în obscuritatea intrigilor şi a rapoartelor confidenţiale, îi urmărea cu perseverenţă, cu ajutorul Securităţii, pe „tovarăşii săi de drum”, pierzându-şi încetul cu încetul încrederea în toţi cei care îl înconjurau. Această pasiune a devenit maladivă, din momentul în care liderul de la Bucureşti ordona chiar filajul vieţii intime a propriilor fiice497. Cât despre „tovarăşii de drum”, un raport secret498 al Secţiei Comitetului Central pentru controlul muncii la Ministerul Forţelor Armate, Ministerul Afacerilor Interne şi Justiţie din aprilie 1968 consemna că în trecut s-a efectuat „urmărirea informativă a unor tovarăşi din conducerea partidului” la ordinul lui Dej.

Astfel, „maiorul Aliman Alexnadru din Direcţia a XI-a a relatat că în anul 1955 a găsit în dulap dosare din care rezulta felul cum au fost supravegheate deplasările tovarăşilor din conducerea partidlului şi persoanele cu care acestea veneau în contact. Colonelul Marcu Ion din Inspectoratul de Securitate Ilfov a arătat că, din ordinul lui Drăghici şi Pintilie Gheorghe, ofiţerii însoţitori de maşini întocmeau zilnic rapoarte de activitate, iar fostul colonel Szacso Alexandru a relatat că în 1957 era în posesia unui tabel pe care figurau numele tovarăşilor Nicolae Ceauşescu, Alexandru Bârlădeanu, Ştefan Voitec şi alţii, cărora li se instalase tehnică de ascultare”.

În acelaşi raport, se consemna că Andrei Arghiropol, colonel din Direcţia tehnică, a recunoscut că prima sa misiune în Securitate „a fost interceptarea în 1949 a convorbirilor tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej”, din ordinul lui Alexandru Nicolski şi Pintilie Gheorghe. Este de la sine înţeles că aceşti doi vechi agenţi sovietici operau la comanda Moscovei. Plasa ţesută cu migală în jurul membrilor conducerii partidului comunist cu ajutorul poliţiei secrete l-a cuprins astfel şi pe Dej: păzindu-

şi cu străşnicie puterea, era la rândul lui păzit, spre a fi împiedicat să uite vreodată de unde a primit-o.

Concluzii:

„Securitatea e un cal nărăvaş pe care nimeni nu ştie să-l călărească”.

Cuvintele de mai sus, rostite de Nicolae Ceauşescu la Plenara din 22 – 25 aprilie 1968[499] descriu sugestiv evoluţia Securităţii în aparatul de putere comunist, arătând soarta pe care a avut-o poliţia politică în ultimele două decenii ale regimului, când a fost total şi direct subordonată primului secretar al partidului, după epurarea ei de cadrele rămase fidele lui Alexandru Drăghici. Ele demonstrează, că Securitatea nu a avut decât scurte şi nesemnificative perioade de desprindere de metoda stalinistă a subordonării ei directe de către şeful partidului şi al statului, servind dublului scop de apărare a regimului şi de consolidare a dictaturii personale impuse mai întâi de către Dej şi apoi de Ceauşescu.

Dej, ca şi Ceauşescu, au disjuns întotdeauna între modelul sovietic şi puterea personală. Atunci când Uniunea Sovietică a trecut la măsuri de

destalinizare, continuând să clameze fidelitatea faţă de model, Dej şi a dirijat partidul şi ţara pe un nou curs, al autonomiei faţă de stăpânul sovietic. Aceasta s-a manifestat mai întâi în plan economic, liderul comunist refuzând să plaseze România, în cadrul CAER, în postura de „grânar” al statelor membre industrializate, cum erau Germania de Est şi Cehoslovacia, iar în plan politic retezând orice tentativă de destalinizare, sub pretextul că aceasta a fost deja realizată, prin îndepărtarea „deviatorilor” Pauker, Luca şi Teohari. Succedându i lui Dej, Ceauşescu „a perpetuat atitudinea antisovietică ce a permis partidului să susţină că apără interesele naţionale, dar acest efort a fost compromis de asocierea Partidului Comunist Român (nume la care PMR a revenit în iunie 1965) cu teroarea ultimelor două decade şi prezenţa lui Alexandru Drăghici ca ministru al Afacerilor Interne” 500. La înlăturarea lui Drăghici un rol esenţial l-a avut însă abţinerea sa la votul din Biroul Politic, în 20 martie, ce avea ca scop alegerea lui Ceauşescu ca secretar general501.

Au urmat măsuri de „reîntronare a

legalităţii socialiste” în aparatul de Securitate fără precedent şi s a stabilit chiar o limită de 24 de ore, în care un cetăţean putea fi reţinut fără a fi fost acuzat. În acest cor al accuzaţiilor la adresa abuzurilor din trecut, s-a realizat atât cosmetizarea imaginii partidului, cât şi consolidarea fragilei puteri a lui Ceauşescu în interiorul partidului, prin captarea simpatiei masei largi a comuniştilor de rând. În acea perioadă, Ceauşescu era direct şi frust, înfiorând asistenţa prin dezvăluirea crimelor din trecut, după aceeaşi metodă ultilizată de Hruşciov la Congresele XX ŞI XXII ale PCUS. Esenţa represivă nu trebuia însă alterată. În legătură cu anumite aspecte din trecut, de pildă cu rolul consilierilor sovietici în activitatea Securităţii Ceauşescu spunea: „este bine să cunoaştem, dar nu este bine s-o spunem public” 502. Toate aveau o limită: atât independenţa manifestată faţă de Moscova, cât şi atacarea frontală a abuzurilor din trecut, prin discursuri cu un efect demolator asupra vechilor cadre ale Securităţii.

Ceauşescu învăţase de fapt bine lecţia lui Hruşciov, care afirmase în *Raportul de*

activitate al Comitetului Central al PCUS la Congresul al XX-lea al partidului că „trebuie spus că, în legătură cu revizuirea şi anularea unor procese, unii tovarăşi au început să manifeste o anumită neîncredere faţă de lucrătorii organelor securităţii de stat. Acest lucru este, desigur, greşit şi foarte dăunător. Noi ştim că în majoritatea lor covârşitoare cadrele cekiştilor noştri sunt formate din lucrători cinstiţi, devotaţi cauzei noastre comune şi avem încredere în aceste cadre. Nu trebuie uitat că duşmanii au încercat dintotdeauna şi vor încerca şi de acum înainte să împiedice marea operă de construire a capitalismului. Încercuirea capitalistă a strecurat în ţara noastră destui spioni şi diversionişti. Ar fi naiv să se creadă că acum duşmanii vor renunţa la încercările lor de a ne dăuna în tot felul (...). De aceea trebuie să întărim prin toate mijloacele vigilenţa revoluţionară în rândurile poporului sovietic, să întărim organele securităţii de stat” 503. Securitatea a depăşit rapid momentul delicat al anchetelor făcute la nivelul Comitetului Central. Nu s-au luat niciun fel de măsuri penale pentru sancţionarea crimelor din trecut. Doar câţiva foşti ofiţeri de Securitate

de la nivelele de execuţie au fost chemaţi în faţa unor instanţe militare, unde au fost degradaţi odată cu trecerea în rezervă, pentru a primi pensii mai mici504.

Diminuări ale represiunii, din considerente politice interne (în acest caz), dar îndeosebi dictate de evoluţii externe se petrecuseră şi în trecut, dar fără ca ele să se răsfrângă în atacuri publice la adresa Securităţii, metodă la care a recurs Ceauşescu după modelul hruşciovist. Astfel, în 1954 s-a redus ritmul arestărilor şi al impunerii măsurilor administrative, iar o mare parte a celor deportaţi au primit permisiunea să se întoarcă acasă. Ele au fost determinate de nivelul atins de excesul de zel al Securităţii, remarcat şi de Dej în 4 septembrie 1952, la o şedinţă a Biroului Politic: „este foarte interesant că într-o adunare unde s-a dezbătut un text din Constituţie o ţărancă ridică mâna. Ea a spus că este bună Constituţia, că e de acord, dar că ar ruga un singur lucru, să nu fie forţaţi să intre în colhoz. După aceasta, se spune *îmbuletinul informativ* că s-ar fi produs nelinişte în sală, nemulţumire, stare de agitaţie şi organele Securităţii urmăresc pe individa în continuare. Precis o s-o găsiţi în

închisoare...”. Dej constata critic şi cinic în acelaşi timp că, dacă arestările vor continua în acelaşi ritm, în curând vor trebui alocate „sume speciale pentru a construi noi închisori” 505.

Măsurile de relaxare a represiunii, vizibile de la finele anului 1953, s-au întreprins sub influenţa consilierilor sovietici, care aplicau linia Moscovei, de după eliminarea lui Beria. Dar moartea lui Stalin în martie 1953 nu alterase în esenţă mijloacele dure de lucru ale poliţiei politice, aşa cum nu a putut împiedica nici executarea lui Pătrăşcanu în 17 aprilie 1954. Imaginea consacrată a regimului de „propagator al terorii arbitrare” 506 nu s-a ameliorat nici prin amnistierea, de scurtă durată a prizonierilor politici, în 1955, în „spiritul Genevei” şi ca urmare a admiterii României în ONU la finele acelui an şi nici de rapoartele organizaţiilor internaţionale pentru apărarea drepturilor omului care arătau îmbunătăţirea condiţiilor din închisori între 1955 şi 1957507. De altfel, această relativă destindere internă a luat repede sfârşit, iar măsurile represive s-au reintensificat, ca urmare a revoluţiei din Ungaria din 1956, la a cărei înăbuşire

România a participat activ şi mai ales în condiţiile retragerii trupelor sovietice din ţară, când pentru a suplini lipsa aceasta, percepută de populaţie ca un prim pas spre eliberarea de regimul sovieto-comunist, Securitatea a dezlănţuit un val de teroare care pe alocuri a depăşit în ferocitate anii stalinismului. Temerile că retragerea armatei sovietice din România ar fi atras prăbuşirea regimului comunist în România au fost astfel înlăturate.

După cel de-al III le-a Congres PMR din iunie 1960, în contextul afişării unei politici externe şi strategii economice din ce în ce mai independente de Moscova, în strânsă legătură cu aceasta, „gradul de severitate al ordinii poliţieneşti" scade. Dej autorizează deschiderea închisorilor politice începând cu 1962. Procesul s-a încheiat în 1964, când potrivit datelor oficiale, un „ultim lot" numărând 464 deţinuţi politici au primit libertatea508. Sugestiv este faptul că nu a existat un decret de graţiere a vinovăţiei, ci graţierile s-au făcut individual, deţinuţii politici fiind trecuţi nominal în anexele decretelor prin care au fost puşi în libertate. Faptul demonstrează că nu era pusă la îndoială niciun moment raţiunea represivă a

regimului, căreia îi căzuseră victimă, ci ei erau pur şi simplu beneficiarii individuali ai unui act de clemenţă din partea regimului.

Astfel, caracterul represiv a regimului comunist din România în primele două decenii postbelice nu a fost alterat nici măcar în actul final care încheie sângeroasa epocă Dej. În toţi aceşti ani, Securitatea a jucat rolul principal în impunerea regimului, mijloacele ei contribuind esenţial la consolidarea ocupaţiei sovieto-comuniste din România, ocupaţie a cărei componentă sovietică a cunoscut o diminuare după 1958, dar care nu i-a alterat caracterul străin de aspiraţiile românilor. Chiar dacă în anumite împrejurări, fiind utilizată în lupta pentru putere de către liderii comunişti, a fost etichetată în aceste circumstanţe drept „cal nărăvaş” sau a fost socotită singurul ţap ispăşitor pentru lanţurile de crime săvârşite, Securitatea şi-a păstrat cu consecvenţă pe parcursul ultimei jumătăţi a veacului trecut rolul de „tăiş al sabiei” în lupta pe care comuniştii din România au dus-o împotriva propriului popor.